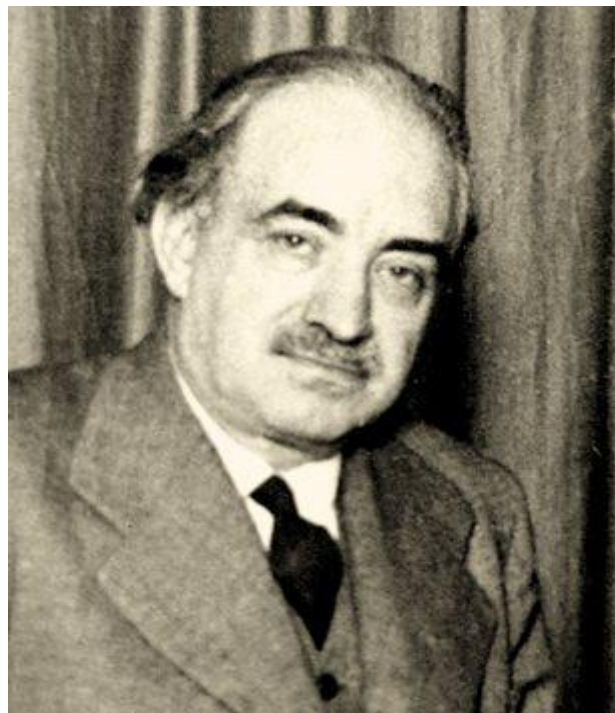

JAUME SERRA HUNTER

I LA TEORIA DE LA CULTURA
EN EL NOUCENTISME

Miquel VERDAGUER I TURRÓ

Universitat de Girona. Facultat de Lletres.
Departament de Filosofia

Tesi doctoral per aspirar al grau de Doctor
Jaume Serra Hunter i la teoria de la cultura en el Noucentisme

Miquel Verdaguer i Turró

Director: Dr. Ramon Alcoberro i Pericay

Girona, 2010

ÍNDEX

Presentació	6
Objectius	14
Metodologia	15
Els condicionants històrics i culturals d'una època	15
Barcelona. La ciutat, la política, la gent i la vida.....	15
La mirada cap al Noucentisme.....	25
El pressupost de Cultura de Barcelona de 1908.....	52
L'Escola de Filosofia de Barcelona.....	73
Situació de la religió	78
Per a una biografia de Jaume Serra Hunter	82
Ambient de l'època.....	82
Vida i obres de Jaume Serra Hunter.....	86
L'època de la Mancomunitat.....	94
L'època de la dictadura de Primo de Rivera.....	97
L'etapa de la República.....	111
L'hora de l'exili.....	130
L'obra de Jaume Serra Hunter	136
Escrits filosòfics.....	136
Escrits d'història de la filosofia.....	140
Els articles a l'enciclopèdia Espasa.....	142
La lògica.....	142
Publicacions diverses.....	143
Escrits polítics.....	143
Diversos.....	144
Obra inèdita.....	144

Manuscrits.....	144
Conferències de Jaume Serra Hunter.....	145
El pensament filosòfic de Serra Hunter.....	156
1. Història de la filosofia.....	156
2. Filosofia: sentit de la crisi, concepte de filosofia, objecte de la filosofia.....	169
3. La metafísica.....	182
4. El coneixement.....	189
5. Dos problemes que commouen la humanitat.....	197
6. Ciència, filosofia i religió.....	201
7. Idea d'un sistema filosòfic.....	206
8. Filosofia espiritualista.....	211
9. Filosofia idealista.....	215
10.El problema de l'ètica.....	216
11.El problema de la cultura.....	217
12.La crisi de la cultura.....	222
13.La moral.....	224
14.Filosofia i història.....	235
15.Sentit universal i humà de la filosofia.....	242
16.Pensament i vida emocional.....	246
17.Axiologia o filosofia dels valors.....	249
18.La sociologia.....	256
19.Subjectivitat i objectivitat.....	261
20.La teleologia.....	267
21.El problema psicològic.....	272
22.La lògica de Serra Hunter.....	279
La correspondència de Serra Hunter.....	282
Correspondència amb Francesc Mirabent.....	282
Correspondència amb Carles Riba.....	289
Correspondència amb Joaquim Carreras Artau.....	290

Correspondència amb Carles Pi i Sunyer.....	293
Correspondència amb Carles Rahola.....	297
Correspondència amb Carles Martí Feced.....	299
Conclusions	300
Bibliografia	310

PRESENTACIÓ

La filosofia catalana moderna i contemporània ha estat tradicionalment molt poc estudiada tant per motius estrictament històrics i polítics com per la mateixa convicció més o menys compartida que, especialment si se la compara amb la literatura i, fins i tot, amb la historiografia, es tracta d'una aportació molt “menor” i de segon ordre.¹ De fet, el coneixement documental purament “positiu” que en tenim és força limitat. Ens manquen no sols arxius, sinó investigació bàsica, per no dir que la interpretació i el debat sobre la nostra filosofia resta “sota mínims” encara avui. Ha gaudit el nostre país d'una tradició filosòfica com altres països europeus? La resposta a aquesta pregunta és negativa. Al cap i a la fi la nostra tradició universitària tampoc no és comparable a la de països d'una demografia similar per causes que s'arrosseguen, com a mínim, des del debat sobre el positivisme i el darwinisme a l'Ateneu Barcelonès el 1877 a propòsit de les conferències d'Estasén i Bartrina. Però tot i que la nostra tradició és migrada, el que és clar és que a Catalunya podem parlar de filosofia i, també, podem parlar de bona filosofia. Des de la filosofia vinculada a l'Església, passant pel pensament de caire social, el pensament acadèmic, les filosofies més vinculades a la Renaixença o al Noucentisme, fins a arribar a l'assaig filosòfic que es feia durant i després del franquisme, i fins als nostres dies, amb la mateixa Societat Catalana de Filosofia vinculada a l'Institut d'Estudis Catalans, a casa nostra la filosofia ha tingut una presència important en el marc general de la cultura. En aquest treball d'investigació he volgut fer una modesta immersió en el pensament acadèmic, sota el guiatge d'un dels més grans i alhora més desconeguts defensors de la cultura catalana que mai ha tingut el nostre país.

1 Compartim l'afirmació de Josep-Maria Terricabras: “Als Països Catalans no tenim – ho dic ben suaument – gaire tradició filosòfica [...]. Ho constato, simplement, com a símptoma de la situació parasitària del pensament a casa nostra”. (Fer filosofia avui, Barcelona: Editorial 62, 1988, p.9). I d'altra banda, ja Alexandre Galí al volum I de la seva *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-1936* havia assenyalat que “. pel pes d'una tradició excessivament feixuga (l'escolasticisme), pel seu empedreïment de tres o quatre segles, els camins de la filosofia eren per a Catalunya ben difícils”. (Fundació Alexandre Galí, Barcelona, 1980, p.67). Un excés de tradició escolàstica i una manca de modernitat, produïda en bona part per manca de tradició viva en l'àmbit universitari han limitat l'abast de la tradició filosòfica catalana (sigui el que vulgui). En estudiar l'obra de Serra Hunter, com també en acostar-nos a l'obra de Xirau cal constatar d'antuvi una aposta decidida pel rigor i per l'acadèmia com a antídote al subjectivisme.

La cultura catalana ha sofert, sofreix i, gairebé amb tota seguretat continuarà sofrint, diferents atacs de diversa magnitud que des de sempre han contribuït a minvar el seu desenvolupament. Des de sempre l'han volguda menystenir; però resisteix malgrat tots els intents passats, presents i, tinguem-ho clar també futurs, de menysvaloració. Això demostra, malgrat tot, la bona salut de què gaudeix.

Malgrat tot, aquesta sensació d'estar en perill constant, ha anat desgastant les forces que el poble català ha tingut, en les diverses èpoques, per a conrear la ciència i la filosofia. En aquest sentit hem de lloar la tasca de tants i tants personatges que, seguint la senda de Serra Hunter, van dedicar i dediquen avui en dia, els seus esforços i la seva saviesa a tirar endavant els diferents àmbits del saber a casa nostra. Els intents d'anorreament han col·laborat perquè no ens quedéssim de braços plegats i lluitéssim per la nostra cultura, perquè no ens quedéssim a veure-les venir còmodament asseguts al sofà de casa.

Seguint la metàfora de Bacon ², hem fet a Catalunya un treball incansable de recopilació, un treball de formigues; però ens manca una gran part del treball de les aranyes, és a dir, de construcció de tota una filosofia catalana, si és que això resulta possible encara ara en l'època de la globalització. Encara que potser, el que més s'ha fet fins ara, és tirar per la via del mig, és a dir, seguir el camí de les abelles i deixar la feina a mitges, sense acabar d'elaborar un pensament filosòfic català definitiu que, d'una vegada per sempre demostrï tot el que hem estat capaços de fer a Catalunya en aquest terreny. Sense cap mena de dubte Jaume Serra Hunter, com tants altres pensadors, va fer un gran pas endavant en plantejar una teoria de la cultura que, en l'essencial, se seguí al llarg de l'era republicana i encara ha continuat en la base de l'obra de govern de la Generalitat reconstruïda. Ara, en una Europa que avança cap a la seva unitat federal manca que Catalunya faci un pas definitiu. On és la por per no fer-lo? Doncs allà mateix on l'hem trobada tantes i tantes vegades: en el fet que podem però no ens ho acabem de creure. Això no és tasca ni d'un ni de dos, sinó una tasca col·lectiva, que requereix un esforç col·lectiu, que mai no hem acabat de saber fer els catalans en cap dels àmbits del saber. En aquest sentit una teoria de la cultura (que Catalunya té interioritzada com a mínim des de la tradició noucentista), necessita també una voluntat política que no sempre ha trobat una via adient de construcció. Al llarg d'aquest estudi, prenem Jaume Serra Hunter com a model d'una

² Bacon, Francis. "Novum Organum". Barcelona: Editorial Laia, 1987.

manera de construir la civilitat, perquè en la seva obra es fa present, com en molt poques més l'exigència intel·lectual de rigor filosòfic i la lluita política per portar a terme l'ideal cultural.

Sens dubte Jaume Serra Hunter és també un personatge polític de primer ordre i un lluitador. No sols va lluitar per la filosofia – que era la nineta dels seus ulls – des de la seva Càtedra d'Història de la Filosofia de la Universitat de Barcelona, sinó que va lluitar per l'educació i per la cultura en general, tant des del càrrec de rector de la Universitat de Barcelona, com des de la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona o com a diputat del Parlament de Catalunya per ERC.

Serra Hunter fou un personatge polifacètic i carismàtic al qual la història no ha fet justícia. Com tants altres, va ésser un represaliat del franquisme, declarat fora de la llei i perseguit i exiliat, primer a França i després a Mèxic. Per a aquells que no el coneixen i, per encetar la referència al personatge que és objecte d'estudi d'aquesta tesi, vull començar l'acostament a la seva obra reproduint un breu informe que em va enviar la seva néta Mireia Folch-Serra titulat “*Mis recuerdos de Toulouse 1939-1942*” on explica el periple que va seguir Serra Hunter a l'hora de l'exili.

Jaime Serra Hunter y su familia cruzaron la frontera con Francia en febrero de 1939. Se detuvieron en Mas Perxes en Catalunya y desde allí abordaron el llamado Bibliobús que los llevaría a Francia. En este autobús viajaban varios intelectuales y políticos, entre ellos Pompeu Fabra y su familia, cuyas hijas serían aproximadamente de la edad de las hijas menores de Serra, Luci y Montserrat, nacidas en 1918 y 1917 respectivamente (ambas vieron truncada su educación en el momento de la huida ya que tuvieron que dejar sus estudios en la Escuela Normal bajo la tutela del profesor Roura Parella). La primera etapa del exilio fue Perpiñan, donde se quedaron tres días durmiendo, después se alojaron en el hotel Henry IV por unos días y de ahí a la Maison des Pompiers en Toulouse donde la familia permaneció un año.

La Maison era un complejo de edificios nuevos en aquella época destinados a las familias de los bomberos. Los pisos asignados a los refugiados españoles eran muy sencillos, solo había camas. No había duchas, ni casi cocina. Era invierno y también faltaba la

calefacción. Este grupo de intelectuales y sus familias compartían la comida y la cena en el local de la Maison des étudiants, que estaba muy cerca de los edificios Pompiers. Entre los amigos de Serra Hunter se contaban la familia del Dr. D'Aucourt, del Dr. Bellido, Josep Mª Francés, secretario de Serra Hunter, y los Vidal. Yo era una de los pocos infantes en ese grupo (quizás la única). A la hora de cenar solía ir de mesa en mesa y tal vez mi presencia aliviaba un poco la desazón general. Mis tías comentan que los adultos se reían de mis ocurrencias y alguien me daba algún caramelo.

La estancia en la Maison des Pompiers dura un año y al final de esa concesión la familia Serra tuvo que buscar casa, primero en el Boulevard Carnot y después en la Rue de la Colombette, en un piso barato sin baño ni cocina. Los alimentos tenían que cocinarse en una pequeña estufa de gas y en las dos únicas habitaciones dormían los padres y los tres hijos, Jordi, Montse y Luci. Para entonces mi madre y yo nos habíamos reunido con mi padre, liberado del campo de concentración, en otro piso.

Yo ya tenía tres años y extrañaba a mis tíos y abuelos, especialmente a babu, de quien era la niña de sus ojos. La separación me afectó mucho pues nunca tuve una relación cordial con mi padre al que apenas acababa de conocer. Cuando yo nací, en noviembre de 1937, él estaba en el frente donde era médico capitán del Ejército Republicano y después permaneció en un campo de concentración, hasta mediados de 1940. Después de reunirse en Toulouse, mi madre quedó embarazada de mi hermano Santiago, que nació en febrero de 1941.

En diciembre de 1940 Serra Hunter había sido apresado y deportado bajo órdenes de Franco al campo de concentración en Montauban, donde también fueron encerrados el Dr. Bellido y otros intelectuales. Fue rescatado gracias al Abbe Salvat, que era amigo del arzobispo de Toulouse, y sólo permaneció en el campo dos semanas. Pero durante toda su estancia en Francia continuó siendo perseguido. Sin embargo, durante el tiempo que pasó en Toulouse, Serra Hunter impartió clases en el Institut Catholique Toulouse, donde se acogió a numerosas personalidades no sólo del exilio republicano sino también otros intelectuales perseguidos de Polonia, Hungría y Alemania. El Abbe Aime-Georges Martimort fue bibliotecario desde 1940 hasta 1943 y Monseñor Bruno de Solages fue el rector. Serra Hunter también pertenecía a la Sociedad Filosófica de la Universidad de

Toulouse.

A pesar de las buenas relaciones con la Sociedad y el Instituto que protegían a los intelectuales antifascistas, llegó un momento en que la persecución se convirtió en un verdadero peligro para la vida, y entonces Serra Hunter tuvo que tomar la decisión de ir a París a buscar pasajes para el barco que los llevaría a México. En mayo de 1942 la familia Serra (con la excepción de María, mi madre, tía Montse, mi hermano Santiago nacido en Toulouse y yo) abordaron el barco portugués Nyassa en Marsella. El barco era comercial y se detuvo un día en Orán para recoger naranjas. Después hizo parada de un mes en Casablanca y los Serra se aposentaron en el pueblo cercano de Ain Seva, donde había una plaga de langostas. En esa ciudad los hombres y las mujeres del barco dormían separados. Los hombres, incluido Jaime Serra Hunter, durmieron un mes entero en el suelo. Las mujeres tuvieron mejores aposentos. Cuando por fin pudieron abordar el barco otra vez para el viaje a México, la maleta con escritos que Serra Hunter a duras penas podía sostener, se abrió en medio de la pasarela del barco y todos los papeles cayeron al mar. Fue uno de los grandes disgustos que contribuyeron a minar su salud.

Llegaron por fin a la ciudad costera de Veracruz, México en julio de 1942. Ahí tomaron un tren a la Ciudad de México. Mi abuelo Jaime Serra Hunter ya se encontraba muy delicado de la válvula mitral. Su corazón se había debilitado durante la peripecia del viaje, los disgustos y el exilio. Murió en diciembre de 1943. Pero yo todavía lo vi en Cuernavaca, la ciudad a donde le llevaron para ver si le sentaba mejor el clima y la altura. Recuerdo que compartía su cena y me sentaba en su regazo. Recuerdo sobre todo que me quiso mucho.³

3 Hi ha alguna petita divergència entre el que diu la néta de Serra Hunter i el que ens explica Miquel Joseph i Mayol al seu llibre "El Bibliobús de la llibertat". Joseph ens diu que Serra Hunter va travessar la frontera el dia 31 de juliol, mentre que la néta ja situa l'acció al mes de febrer; també s'ha de destacar que Serra Hunter no anava al bibliobús sinó en un autocar desmanegat que va costar molts esforços poder engegar.

El vaixell *Nyassa* que va conduir Serra Hunter a l'exili de Mèxic.

Veiem, doncs, que Serra Hunter fou un estudiós abnegat, un lluitador incansable, un gran culturalista, un ferm impulsor de la filosofia com a eina bàsica per dur a terme la superació de la crisi espiritual en la qual vivia la societat d'aquella època. I ens agrada pensar que en el gest simbòlic d'una maleta que s'obre enmig del mar de manera que es dispersen irremissiblement els manuscrits del filòsof hi ha alguna cosa també de profundament simbòlic, que explica d'una manera que alhora és poètica i brutal, el trencament cultural d'aquest país. D'alguna manera, l'intent que ens ha mogut al llarg d'aquesta tesi, intent potser excessiu però cordial, és que aquella maleta de manuscrits perduts no sigui per sempre una maleta buida.⁴

4 En la història de la filosofia hi ha també una altra maleta buida molt significativa: la de Walter Benjamin, atrapat a Portbou per la guerra mundial. Potser immodestament creiem que la història de la filosofia necessita recuperar el que hi havia a les dues maletes per tal que la cultura no sigui considerada una forma de ressentiment, sinó una eina de resistència.

Serra Hunter va ésser un exemple no sols per a la gent del seu temps, sinó que ho hauria d'ésser avui encara. Ens hauríem d'emmirallar en el seu gest, i molts gestors de l'educació actuals haurien de copsar la importància que ell donava a una matèria com és la filosofia amb vista al bon desenvolupament de la societat. Malauradament molts d'aquests gestors actuals de l'educació segur que ignoren qui va ésser Serra Hunter.

Amb aquest treball d'investigació vull donar a conèixer la seva persona i la seva enorme tasca com a polític. Però, per damunt de tot, vull transmetre el seu profund amor per la cultura i la defensa aferrissada que en va fer, específicament de la catalana, seguint el fil discursiu de la seva obra filosòfica. Tant de bo que el seu exemple, enmig d'una societat farcida de problemes com els que destaco més endavant, pugui servir per enriquir les nostres ments sobre la importància del pensament en la nostra societat, cada vegada més tocada de nihilisme i amb menys esperit de crítica constructiva davant els esdeveniments. La Guerra Civil i la dictadura franquista el van defenestrar, com tants altres intel·lectuals contraris al règim, a l'exili americà. El seu cristianisme progressista el feia també impossible d'identificar tant des del laïcisme d'esquerres com des del conservadorisme catòlic. D'altra banda, a l'esquerranisme polític de Serra Hunter li ha passat també que, com tots els pensadors polítics catalans anteriors al 1960 li resulta difícil connectar amb les formes d'intervencionisme polític estatal. Tal com ha dit Isidre Molas en el seu llibre *Les arrels teòriques de les esquerres catalanes*:

En el nostre corrent esquerrà (català) resulta visible l'afirmació del predomini de la Societat sobre l'Estat, fet comú a la major part del pensament liberal o democràtic europeu contemporani. Però al mateix temps es produeix una perspectiva molt exterior a l'Estat. L'èmfasi a definir la Societat (les persones actuant per elles mateixes) és superior a l'èmfasi a definir l'Estat, vist en general com un perill a limitar o un enemic a abatre.⁵

El fet que el pensament posterior al 1968 en teoria política hagi estat fortament estatista (i quasi jacobí, una situació inèdita a Catalunya fins aleshores) també va relegar a l'oblit el coneixement de Serra i ha aconseguit convertir-lo en un "quasi desconegut". Una situació que comparteix amb Martí i Julià, Campalans, o Serra Moret, per esmentar només alguns

5 Isidre Molas: *Les arrels teòriques de les esquerres catalanes*. Barcelona: Edicions 62, 2001, p. 15.

noms. La meva intenció, amb aquest treball, que és fruit d'un llarg esforç intel·lectual i de moltes hores d'investigació, és poder contribuir a treure a la llum la figura i l'obra filosòfica del qui, per a mi, mereix el títol de Mestre (com l'anomenava el seu deixeble Francesc Mirabent).

En aquest treball pretenc plasmar també quina fou la societat en què va viure (i que va voler transformar) Jaume Serra Hunter. Per comprendre la seva obra cal comprendre també en quina situació estaven Catalunya i la ciutat de Barcelona des del punt de vista polític, sumides en un gran desencís. No obstant això, amb la generació de Serra Hunter s'obre la porta d'un catalanisme cultural enmig del qual neix i en el qual s'emmarca la figura i l'obra del Mestre. La política a la Catalunya de la darrerria del segle XIX i principis del segle XX anava amb tren de càrrega, però l'economia anava gairebé amb tren d'alta velocitat. La Catalunya industrial de finals del XIX progressa. Mentre, l'agitació política va creixent i l'anarquisme i el catalanisme popular aconseguen bastir tota una xarxa d'ateneus obrers, orfeons, grups de teatre d'aficionats, que ha perdurat quasi fins avui mateix. Culturalment Barcelona fa passos endavant molt importants: el procés de modernització es viu d'una manera molt accentuada a partir de l'obra de la Mancomunitat. La ciutat canvia a partir d'un any simbòlic com és el 1907.

Del Modernisme es passa al Noucentisme. Però viure a Barcelona no era gens fàcil per a la gent treballadora. Políticament ningú no té una hegemonia clara. No ens aturarem a considerar les múltiples i complexes aliances a tres bandes (catalanisme conservador, catalanisme republicà i lerrouxisme) que defineixen la política barcelonina i, per extensió catalana, des de primers de segle. Però el moviment polític és important i Serra Hunter forma part d'aquest paisatge. Amb aquesta contribució a l'estudi de Serra Hunter, del seu pensament i del seu temps, vull mostrar quin nivell d'implicació hi va tenir, com d'important va ésser la seva tasca en aquella època i la significació d'un Noucentisme d'acció, des de l'esperança que un coneixement millor de la nostra tradició cultural contribueixi a fer més entenedor també el nostre present.

OBJECTIUS

1. Estudiar la vida i el pensament d'un dels filòsofs més importants, i més menystinguts de la filosofia catalana de finals del XIX i principis del XX. Vull aportar un gra de sorra molt important al fet d'anar-li donant forma i contingut a la filosofia catalana que, tradicionalment ha estat poc tinguda en compte, a partir de la vida i obres d'aquest gran pensador.
2. Explicar com Serra Hunter va lluitar per la cohesió cultural a través de la seva filosofia, fent-la arribar, fins i tot a ateneus i societats culturals, a la premsa i a la ràdio, per tal de difondre valors i actituds adreçats a la renovació social.
3. Reivindicar la figura de Jaume Serra Hunter al que la historia mai no ha fet justícia. Demostrar com va treballar, en una època de forta crisi de la societat, de la cultura i de l'educació, per sortir de la crisi amb la filosofia com a guia.
4. Aportar informació entorn a la lluita universitària i política que va dur a terme i a la seva implicació total a la Universitat, a l'Ajuntament i al Parlament de Catalunya, com a rector i catedràtic de filosofia, com a regidor i com a diputat al Parlament respectivament.
5. Fer veure com amb el seu ideari, amb la importància que donava a la extensió de la cultura a tothom, i amb el seu esforç intel·lectual i polític per la cultura catalana i en català, de la mà de la filosofia, Serra Hunter pot ésser integrat plenament dins del tarannà del moviment noucentista.
6. Demostrar com la filosofia de Jaume Serra Hunter és perfectament actual en la societat del segle XXI, i com hi ha moltes problemàtiques de les quals ell parlava que ens segueixen afectant avui en dia.

METODOLOGIA

El mètode emprat per la realització d'aquest treball d'investigació és l'històricodescriptiu, basat fonamentalment en la recerca i anàlisi exhaustiu de documentació, amb deduccions i valoracions madurades a partir de lectures apropiades.

La documentació és de dos tipus:

- Documentació sobre la vida intel·lectual i política de Jaume Serra Hunter (a la Universitat, a l'Ajuntament i al Parlament) extreta de l'Arxiu Nacional de Catalunya, de la Biblioteca de Catalunya, de l'Arxiu de Girona, de l'Arxiu de la Administració de l'Ajuntament de Barcelona, de l'Arxiu del Parlament de Catalunya i també de l'Hemeroteca de la Vanguardia.
- Les obres escrites de Jaume Serra Hunter trobades a diferents universitats catalanes.

ELS CONDICIONANTS HISTÒRICS I CULTURALS D'UNA ÈPOCA

Barcelona. La ciutat, la política, la gent i la vida

Pla de Barcelona, segona meitat del segle XIX. El dia 4 d'abril del 1870 la campana de la torre del rellotge toca a sometent. Aquest dia s'havia de celebrar a Gràcia el sorteig de quintos per anar a l'exèrcit. La matinada del dia 5 comença el bombardeig de la ciutat. Malgrat tot la torre del rellotge o campana de Gràcia, coneguda amb el nom de Marieta, segueix tocant a sometent. Cauen 800 bombes. El dia 6, sota una copiosa pluja, el bombardeig continua. El panorama continua igual. Les barricades obreres en defensa de la ciutat estan encapçalades pel republicà federal i ex-alcalde Francesc Derch i Alió, que era un modest industrial republicà que va participar activament en la revolta de les quintes. El relat dels fets és el següent:

Dilluns, dia 4 d'abril de 1870: *Es formen les primeres barricades, de manera espontània, a la vila. Derch crida tots els homes a formar amb armes. S'han de trobar sota l'arbre de la llibertat, a la plaça del Sol. Tan sols se n'hi presenten uns 60, que el nomenen a ell cap*

d'operacions. Derch ordena la creació d'una junta revolucionària amb deu homes, dels quals només se'n presenten quatre. Derch dicta unes normes segons les quals els piròmans i els lladres seran passats per les armes mentre duri la revolta. De la mateixa manera, els homes que tinguin armes i no treballin per defensar la vila rebran el mateix tracte.

Dimarts, dia 5 d'abril de 1870: *Els canons bombardegen la vila durant tot el dia. Continua tocant el sometent. Durant el dia rep reforços que provenen de Sant Martí de Provençals. Els envia a casa per tal que, des d'allà armin la resistència, atès que no els necessita a la vila.*

Dimecres, dia 6 d'abril de 1870: *La vila resulta impregnada durant tot el dia per la pluja i les canonades que cauen. Nous voluntaris es posen a les seves ordres. Arriben a disposar de 100 homes. Es crea la junta revolucionària de la qual fan membre Derch per aclamació popular. Des del sector governamental li diuen que continuaran bombardejant la vila fins a destruir-la, si no desisteix de la seva decisió. Durant la nit aprofita per reforçar les barricades i per crear-ne de noves.*

Dijous, dia 7 d'abril de 1870: *L'exèrcit fa un intent d' entrar a Gràcia pel sud, però és rebutjat. Ho proven dues vegades i, com que no ho aconsegueixen, desisteixen dels seus intents. El foc dels canons continua durant tota la jornada. Una comissió de la Diputació reclama a Derch la rendició de Gràcia. Però la resposta també és negativa. A la nit reben més reforços. Ja arriben a 200 els defensors armats de la vila.*

Divendres, dia 8 d'abril de 1870: *Continua el bombardeig. El centre de la vila resulta destrossat totalment. L'exèrcit intenta entrar de nou. Altre cop és rebutjat. Arriben més reforços des de Sant Andreu i Sant Martí de Provençals. Amb els 170 homes de refresc, Derch ordena als seus que vagin a descansar. Derch és proclamat comandant de les forces resistents.*

Dissabte, dia 9 d'abril de 1870: *De matinada, Derch és despertat pels imminents signes d'atac general contra Gràcia. Segueix plovent molt. Es produeix l'atac, amb columnes entrant pel sud, pel nord i per l'est. Els sollevats només resisteixen durant tres quarts*

*d'hora l'atac de l'exèrcit. Derch, en vista de la superioritat de les forces governamentals, ordena als seus que es dispersin i s'escapin com puguin. Finalment, Gràcia cau, enmig d'un saqueig totalment indiscriminat per part dels soldats de l'exèrcit.*⁶

El periodista Josep Roca i Roca⁷, coetani dels fets, escriu:

*En tot el pla de Barcelona no se sentí per espai de sis o set dies més que aquest duo de bronze de la campana i els canons. A dintre de Gràcia: nang!, nang! ... A fora de Gràcia : bum!, bum!".*⁸

Aquesta història va ésser el motiu de la publicació de *La Campana de Gràcia*. Aquesta publicació va sortir a la llum durant 64 anys fins al mes d'octubre de 1934. Era un setmanari satíric, republicà i anticlerical que, tot i començar més interessat per la política estatal que per la catalana, va acabar fent una política catalana d'esquerres entre la classe obrera. Va ésser fundat per Innocenci López i Bernagossi el dia 8 de maig de 1870.

A l'estiu anava minvant el conflicte de les quintes. Però al seu torn n'apareixia un altre, l'epidèmia de febre groga. El dia 11 de febrer de 1873 es va proclamar la República. A Catalunya hi hagué dos intents de proclamació de l'Estat Federal Català, els mesos de

6 Graciapèdia. L'enciclopèdia lliure de la Vila de Gràcia. <www.graciapedia.gracianet.cat>.

7 Roca i Roca, Josep. Terrassa, 1848 – Barcelona, 1924. Periodista i polític espanyol, fundà la revista Lo Gay Saber (1868) i els setmanaris La Campana de Gràcia (1870) i L'Esquella de la Torratxa (1879).

8 Bosch, Alfred i Melero, Josep. *Ruta de les llibertats. Passejades per la Barcelona èpica*. Ajuntament de Barcelona, 2007, p. 132.

març i de juliol. A la fi el servei militar universal es va reorganitzar. L'enèsim cop d'Estat, dirigit ara pel general Martínez Campos, va liquidar la Primera República.

L'any 1875, el rei Alfons XII va inaugurar a Barcelona la Restauració borbònica. En el poder hi havia alternança de dos partits: el conservador de Cánovas, d'una banda, i el liberal de Sagasta, de l'altra. La base fonamental d'aquest sistema d'alternança era el caciquisme. A mitjan XIX, per mitjà de la venda de béns desamortitzats, el clientelisme rural va adquirir una nova dimensió i es va afirmar en el marc d'una economia de mercat. Des d'aquest moment es van anar decantant les formes de relació social que, amb la implantació de l'estat liberal canovista, van confluïr per configurar el mode normalitzat de funcionament polític. El sistema del caciquisme va tenir, segons tots els indicis, la seva fortalesa principal en el món del camp, però també va actuar en menor escala, en el món urbà. El caciquisme es va consolidar durant la Restauració. Els cacics s'encarregaven de controlar els vots de totes les persones amb capacitat de vot de la seva localitat, la qual cosa era la base de l'alternança política que la Restauració demanava.

Els cacics són persones amb poder econòmic que tenen al seu servei importants recursos econòmics, capacitat per fer de mitjancer amb l'administració, capacitat per atorgar contractes i beneficis i fins i tot sovint un grup format per gent armada al seu servei, capaç d'intimidat els seus veïns, i que saben que si les coses no van com vol el cacic poden sofrir danys físics. Quedaven fora del joc polític els socialistes, els catalanistes, els republicans i els carlins.

El desencís federal en què va caure Catalunya va obrir la porta a un catalanisme cultural, amb Valentí Almirall com el seu màxim baluard. Si m'he aturat explicant aquests fets amb un cert detall no és per casualitat, sinó perquè sense una aproximació al context històric d'una època duríssima des del punt de vista social, i molt migrada de llibertats i de cultura, no es pot entendre el caire renovador de reivindicació de la civilitat que encarna la generació noucentista.

En aquest complicat context social i polític neix Serra Hunter l'any 1878. És el mateix en què Lluís Domènech i Montaner publica l'article "En busca d'una arquitectura nacional" en

el qual defensa la necessitat de noves formes més modernes i nacionals en l'arquitectura. El mes de febrer del 1881 apareix també el diari *La Vanguardia*.

L'any 1882 neix, a més, el Centre Català que va promoure *el Memorial de Greuges o Memoria en defensa de los intereses morales y materiales de Cataluña*. Els seus resultats immediats van ésser més aviat escassos. *La Vanguardia* se'n va fer ressò amb l'escrit següent:

Ante una numerosa concurrencia, compuesta en su mayor parte de comerciantes, industriales y fabricantes, se celebró el sábado último en el Teatro Catalán (Romea), la inauguración oficial del Centre Català. Las bellas y elegantes señoritas que asistieron a la fiesta fueron obsequiadas a la entrada del teatro con bonitos ramos de flores amarillas y encarnadas, que estaban ceñidos con un lazo de cinta encarnada con la inscripción de Inauguració del Centre Catalá - 17 de juny de 1882. El escenario, decorado con gusto y elegancia, representaba un jardín; del centro descollaban dos palmeras y un buen número de flores naturales. En primer término estaban colocadas dos mesas.

Ocupaban la presidencia los señores Coroleu, Paz, Sanromá y Gaset, y en el centro el vicepresidente don Valentín Almirall. La segunda mesa estaba ocupada por el secretario

don Manuel de Lasarte y don Eduardo Vidal y Valenciano. Detrás de las mesas y en sillas simétricamente colocadas estaba el Consejo de los 50, representantes de sucursales, socios corresponsales y los presidentes de las corporaciones invitadas, que asistieron al acto.

Abierta la sesión inaugural, a las nueve y cuarto de la noche, el señor Lasarte dio lectura de una bien escrita memoria relativa a los trabajos realizados por la mesa del Congreso catalanista y la comisión organizadora del Centre Català. Procediose acto seguido a la lectura de una carta del presidente don Federico Soler, en la que se adhería a las aspiraciones de la sociedad y hacía además vivas protestas de patriotismo. Levantose después el señor Almirall a leer un discurso magistralmente escrito, expresando las aspiraciones del "Centre" y establecer al final la siguiente divisa, que es la adoptada por dicha asociación: Catalunya y avant, avuy demà y sempre. Como el secretario señor Arús no estaba presente leyó el discurso de gracias el señor Vidal y Valenciano. En dicho documento dirigió una excitación a las damas catalanas pidiéndolas su concurso para la obra de regeneración que va a emprender el Centre.

Un segle després, el mateix diari publica un article de Josep M. Ainaud de Lasarte, en què sota el títol "El Memorial de Greuges" rememora aquella efemèride:

Se ha cumplido un siglo de un hecho importante para la historia de Cataluña: la de la presentación del Memorial de Greuges a su majestad el rey Alfonso XII, en el Palacio Real de Madrid. El día 10 de marzo de 1885, una comisión catalana llegaba a la Corte portadora de un documento que había sido cuidadosamente elaborado durante dos meses por una comisión de políticos y juristas catalanes. Era un memorial de agravios, un auténtico Memorial de Greuges como los que en la Edad Media los catalanes presentaban a las Cortes de Cataluña. Con todo respeto, y con toda firmeza, se exponía al Rey la profunda preocupación de Cataluña por la situación en aquel momento, especialmente por los peligros que podrían derivarse de un tratado comercial con Inglaterra y por la amenaza que la reforma del Código Civil representaba para el Derecho catalán.

Dos temas de esencial interés para el futuro de Cataluña: la economía y el derecho.

Parecía que el Memorial de Greuges sólo afectaba a industriales y abogados, y sin embargo, en la comisión que se trasladó a Madrid figuraban políticos como Valentí Almirall, historiadores como Pella i Forgas y poetas como Mossèn Cinto Verdaguer, Frederic Soles y Àngel Guimerà. Marià Maspons, político conservador, pronunció el discurso de presentación al Rey. Eran la auténtica representación del pueblo catalán, que iba tomando conciencia de su personalidad lentamente, pero con firmeza y obstinación. Quedaban lejos aquellos versos nostálgicos de la Oda a la Pàtria, de Bonaventura Carles Aribau, escritos en el año 1833 – precisamente en Madrid – y que fueron el alborear de la Renaixença literaria. Ahora era todo un pueblo el que se movilizaba para defender sus intereses y su personalidad, doblemente amenazados desde fuera.

Así se titulaba el documento Memoria en defensa de los intereses morales y materiales de Cataluña. Había sido elaborado por iniciativa del Centre Català, después de una reunión celebrada en la Lonja de Barcelona con asistencia de representantes de entidades económicas, políticas, culturales y profesionales de Cataluña. El acto lo presidió nada menos que Joaquim Rubió i Ors, el antiguo Gaiter del Llobregat, uno de los restablecedores de los Jocs Florals de la lengua catalana. No había intervenido jamás en política catalanista, pero creyó que había llegado su momento.

El redactor ponente del Memorial era Valentí Almirall, fundador del Centre Català y cabeza visible del catalanismo progresista. El documento es el resumen más completo del pensamiento catalanista hasta aquel momento, y fue la base para que Almirall escribiera, poco después, su obra clásica Lo catalanisme. En el Memorial aparecen todos los elementos del catalanismo tradicional: la dualidad Castilla – Cataluña, la opresión de la segunda por la primera y el regionalismo como movimiento regenerador de una España caduca. La defensa de Cataluña se armonizaba con la construcción de una nueva España, donde todas las regiones tuvieran las mismas oportunidades.

Era un gran proyecto presentado en el momento oportuno. Pensemos que, en aquel momento, Cuba, Puerto Rico y Filipinas aún eran provincias españolas. El Rey tuvo palabras de aliento para el proyecto, pero la Corte y los políticos madrileños lo rechazaron airadamente. En Cataluña, la muerte del Rey – unos meses después – fue considerada un mal presagio para el futuro del regionalismo. Fue una oportunidad histórica que el

*centralismo estéril no supo ni comprender ni aprovechar”.*⁹

El catalanisme acabarà escindit en dues ales: l'ala esquerra republicana i l'ala dreta de Domènech i Montaner i Prat de la Riba, que constitueix l'embrió de la Lliga. En aquella època, mentre els avenços polítics eren més aviat migrats, els avenços econòmics anaven amb alta velocitat. La Catalunya industrial progressa, malgrat que el carbó i les matèries primeres són escasses i de mala qualitat, gràcies al treball dels seus homes. Hi ha un ascens del republicanisme i del sindicalisme. En aquest context de lluita obrera sorgeixen les reaccions extremes de violència dels llibertaris individualistes. Un bon exemple d'això són les bombes dels anys noranta de finals del segle XIX. Així, entre 1893, amb la bomba que atempta contra el general Martínez Campos, i 1896, amb la bomba que es llença contra la processó del Corpus, la ciutat de Barcelona es guanya el trist qualificatiu de la *ciutat de les bombes*. *La Vanguardia* parla de l'atemptat al general Martínez Campos. Com a exemple, en la seva edició del dia 25 de setembre del 1893, es fa ressò de l'impacte de la notícia a Madrid:

En el Ministerio de la Guerra se han recibido a las dos de la tarde telegramas firmados por el propio general Martínez Campos, diciendo que al terminar el desfile en la revista militar de esta mañana, le habían hecho dos disparos de frente, hiriéndole levemente en la pierna. Esta versión, que es la primera que circuló, ha extrañado algo, pues más tarde otras autoridades de Barcelona han explicado extensamente el suceso, dando cuenta de la detención de Pallá. Comentarios: Las noticias que van conociéndose acerca de los petardos que han estallado durante la revista militar en esa capital, son comentadísimas. Existe gran expectación. El público espera con verdadera impaciencia los periódicos de la noche, para saciar su curiosidad. Oyense unánimes protestas contra el incalificable atentado.

Alarma calmada: Más tarde ha circulado la noticia de que la herida del general Martínez Campos revestía gravedad, pero pronto ha renacido la calma al convencerse todos de la inexactitud de los rumores, pues se ha sabido oficialmente que el general Martínez Campos ha asistido a la sesión inaugural del Congreso de la Asociación Literaria

9 La Vanguardia. Dimecres dia 20 de març de 1893, p. 6.

Internacional, de la Universidad".¹⁰

El dia 7 de novembre del 1893 s'inaugurava, a Barcelona, la temporada d'òpera. Es representava, al gran Teatre del Liceu, l'òpera *Guillem Tell* del mestre Rossini. Dues bombes van ésser llençades i van sembrar el pànic a tot el teatre i a tota la ciutat. Una va esclatar. Va provocar 14 persones mortes a l'acte i sis més que van morir a l'hospital. L'altra bomba, anomenada "bomba Orsini" i model habitual entre els anarquistes, no va esclatar i està exposada al Museu d'Història de la ciutat. La recerca de la policia va donar els seus fruits. Van detenir diversos anarquistes, entre ells Santiago Salvador Franch. *La Vanguardia* també es va fer ressò d'aquest fet en un article titulat "El Crimen del Liceo".

Ni sabemos cómo empezar el relato del salvaje y miserable atentado de anoche: la magnitud del crimen; el cuadro que se presentó a nuestros ojos, de una multitud desencajada, despavorida; el cuadro más espantoso todavía de doce o catorce cadáveres ensangrentados, mutilados; de heridos lanzando ayes, de moribundos en el estertor de la agonía, toda esa imagen horrible encendiendo la ira en el alma y anudando la garganta con la emoción, impide coordinar las ideas para narrar el suceso y para condenarlo como se merece. De todos los labios, de todas las clases sociales, del hombre del pueblo y del caballero, de todo el mundo salieron anoche explosiones de indignación contra esos viles asesinatos perpetrados en una muchedumbre tranquila, indefensa y confiada a la nobleza de sentimientos de Barcelona ... Entrañas de tigre, sin vestigio ni siquiera de humanidad, hace falta para arrojar en medio de una multitud confiada una máquina que siembra la muerte y la destrucción a ciegas; Pero, ¿a dónde vamos a parar si en el seno de una sociedad se permite que anden sueltos los tigres? No ya el gobierno y las autoridades; todo el mundo; todo el que se precie de humano tenemos el deber, cada cual en su esfera y con sus medios, de contribuir a que no sean posibles crímenes semejantes, que por su naturaleza colocan a quien los concibe y a quien los ejecuta no fuera del derecho común sino fuera de todos los derechos posibles...He aquí un relato, tan aproximado a la verdad como es posible en estos casos, de ese crimen: Cuando se estaba cantando el segundo acto de la ópera Guillermo Tell a las 10 y cuarto de la noche próximamente sonó una detonación fuerte en el ámbito de la sala de espectáculos del Liceo. Una trepidación horrenda que conmovió palcos y platea siguió al estruendo y en el mismo momento se

10 *La Vanguardia*. Secció (La Vanguardia por telégrafo). Dia 25 de setembre de 1893, p. 3.

*elevaron por el aire cientos de astillas y densa humareda que partía del centro de platea. Era que había estallado una bomba cargada con materias explosivas y metralla...Corrían diferentes versiones acerca de este extremo; pero la más depurada parece ser que la segunda bomba cayó sobre la falda de la señora de Cardellach, cuñada del conocido procurador señor Guardiola...".*¹¹

L'any 1895 Puig i Cadafalch dirigeix la construcció de la casa Martí, al carrer Montsió. El 1896, Valentí Almirall presideix l'Ateneu Barcelonès. A Serra Hunter tot just feia dos anys que se li havia mort la mare i en feia un que havia fet les proves per obtenir el grau de batxillerat.

El mes de setembre del 1896 es matricula a les facultats de Filosofia i Lletres i de Dret. Estem en plena època modernista i el 12 de juny de 1897, s'inaugura a la ciutat la cerveseria Els Quatre Gats, que es convertirà en el local de reunió de l'ala més innovadora del Modernisme. En aquell indret es reuneixen artistes i intel·lectuals que fugen dels gustos que tenia la burgesia del moment i vetllen per un canvi de caire ideològic i cultural que afecti tot el conjunt de les arts. Santiago Rusiñol en va escriure l'anunci d'obertura que deia:

*A les persones de bon gust, als ciutadans de riu a riu, als que ensems de l'aliment pel seu cos necessiten alimentar l'esperit, en Pere Romeu els fa avinent que en el carrer Montsió estarà obert un establiment tan propi de l'espargiment dels ulls com nodrit de bones coses per complaure el paladar".*¹²

També feien exposicions, conferències i tertúlies molt animades. En les tertúlies es parlava de política, filosofia, art, la pèrdua de les colònies espanyoles, la inestabilitat política del final del XIX, les noves formes de l'art i del pensament, tot al voltant d'unes taules de fusta de noguera i asseguts en cadires pintades de vermell. Aquesta cerveseria no es va fundar ni com a centre de gurmets del menjar, ni perquè proporcionés gaires beneficis econòmics, sinó com a epicentre del Modernisme barceloní. Entre els personatges que van passar aquella època per els Quatre Gats hi ha els compositors

11 La Vanguardia. Dia 8 de novembre de 1893, p. 3.

12 < www.webpersonal.net/romeu/els4gats.htm.>

Albéniz i Granados, els fundadors de l'Orfeó Català Lluís Millet i Amadeu Vives, els arquitectes Domènech i Montaner, Gaudí i Puig i Cadafalch, pintors com Ramon Casas, Isidre Nonell, literats com Rubén Darío, Pompeu Gener, Joan Maragall o Eugeni d'Ors, filòsofs com Francesc Pujols, polítics com Cambó i Verdaguer i Callís, i un llarg etcètera.

Els Quatre Gats era una taverna, un hostel, una cerveseria gòtica, en definitiva, un cau d'amistat. Tot això durant sis anys, del juny de 1897 al juny de 1903, quan el local va viure un canvi profund. De servir artistes i muntar espectacles, Pere Romeu va acabar fent d'hostaler en un cafè de barri fins que va decidir tancar definitivament.

La mirada cap al Noucentisme

La ciutat de Barcelona, durant els primers anys de la vida de Serra Hunter, va viure un canvi de segle molt fecund. Cap a la darrerria del 1800 el Modernisme barceloní anava deixant pas al Noucentisme com a nova manifestació cultural que sorgia amb molta força. No obstant això, la vida a Barcelona no és gens fàcil, per a la gent treballadora i per a les sensibilitats culturals que estaven fora d'una certa ortodòxia eclesiàstica o d'una concepció conservadora de la vida.

Enric Jardí defineix el Noucentisme com:

*Temps en què la cultura catalana adquireix una gran puixança i en què comença a triomfar, encara que modestament, el catalanisme polític".*¹³

D'aquesta manera el podem catalogar com:

*Un corrent de tipus artístic, amb una gran correspondència en l'àmbit literari i en altres manifestacions de la nostra existència col·lectiva. Alguns crítics, sobretot aquells que l'han pres en consideració des de posicions allunyades de la nostra terra l'han anomenat "mediterraneisme".*¹⁴

13 Jardí, Enric. *El Noucentisme*. Editorial Proa. Barcelona, 1980.

14 Jardí, Enric. *El Noucentisme*. Barcelona: Proa, 1980.

La primera dècada del segle XX resta, en la memòria dels barcelonins, com els anys de les bombes i de la Setmana Tràgica, com els anys de l'esventrament del Barri Vell per la Via Laietana, com els anys de l'esclat del transport públic basat en una xarxa d'electrificació cada vegada més present als carrers.

Pel que fa al terreny polític, van ésser els anys del naixement de la Lliga i del Partit Radical, que van ajudar a desterrar els vells partits dinàstics de l'Ajuntament, i que, a vegades enfrontats i a vegades col·laborant, van contribuir a fer d'aquella dècada, una de les més fecundes de la vida municipal barcelonina del segle XX. L'equilibri de forces entre els partits republicans i la Lliga, fundada l'any 1901, va dominar la composició de l'Ajuntament de Barcelona durant el primer quart de segle XX.

Així, cap dels dos grups es pot atribuir, de manera exclusiva, els mèrits d'aquells anys de fecunda activitat municipal. Això és determinat pel fet que cap dels dos va mantenir el govern local de manera hegemònica, amb prou durada en el temps per fer-ho, i durant la major part dels anys va funcionar un govern de col·laboració entre els dos grups.

Si els anys 1904 i 1905 hi havia una majoria republicana, els tres anys següents la Lliga va col·laborar molt estretament amb els republicans, que encara tenien la majoria. A partir del 1909 i, fins al 1913, va continuar l'hegemonia republicana, encapçalada pel partit lerrouxista, que havia estat fundat el 1908. Ja els anys 1914 i 1915 van ésser anys de col·laboració radical amb la Lliga, atès l'equilibri de forces entre els dos grups polítics i el fet que els seus interessos no eren tan allunyats com podia semblar.

En un altre terreny, la no sempre reconeguda col·laboració entre republicans i regionalistes va donar fruits molt bons, com per exemple: l'aprovació del pla d'enllaços elaborat per Leon Jaussely el 1905, l'obertura de la Via Laietana, la urbanització de Montjuïc, i el cèlebre pressupost de Cultura del 1908, que es convertirà en la base de la construcció d'escoles modèliques en l'àmbit municipal. Però en aquest començament de segle les bombes continuaven esclatant als carrers de Barcelona. Així, el 1904, al carrer de Ferran una bomba va causar tres morts; el 1905 una altra bomba va provocar dos morts a la Rambla. El mateix any hi va haver un atemptat frustrat contra el cardenal Casañas, i l'any següent va esclatar una altra bomba en un urinari de la Rambla i va ésser

assassinat l'enginyer del port de Barcelona Carles Angulo. El 1908 una dona va morir per una bomba al carrer del Peu de la Creu i una altra explosió va commocionar la Boqueria.

La Setmana Tràgica, a final del 1909, va tancar aquella dècada sanguinària. El 23 de juliol de 1909 Barcelona s'assabenta que les tropes espanyoles havien patit un sever revés al Marroc. Partits polítics i sindicats van muntar accions contra la guerra. Es va convocar una vaga general per al dilluns 26 de juliol. Havia de durar només 24 hores. Però en previsió de desordres les autoritats van declarar l'estat de guerra. Aquest dia la vaga es va estendre per fàbriques, comerços i tramvies. Les barricades van aparèixer. L'endemà es van començar a cremar edificis religiosos. *La Vanguardia* del dia 12 d'agost de 1909, sota el títol "Hojeando la prensa" fa un petit recull d'opinions d'altres diaris sobre aquesta Setmana Tràgica. Així l'opinió d'el Correo Catalán diu:

*El día que se haga un balance solamente aproximado de la riqueza destruida durante la Semana Trágica, podremos apreciar la obra vandálica de la revolución demagógica y el peso de sus odios contra todo lo existente. Cincuenta templos abrasados en los que había tesoros de arte inapreciables; cincuenta iglesias saqueadas por el pillaje más vil y canallesco que ha conocido el mundo; siete días de paralización del trabajo y por consiguiente de la producción de la industria, la fabricación, el comercio, el taller, la agricultura y Empresas públicas y particulares; siete días de destrucción brutal en calles y plazas, vías férreas, puentes, telégrafos, teléfonos, alumbrado público y edificios municipales... ¿quien podrá hacer una estadística exacta de esas inmensas riquezas perdidas que necesariamente han de repercutir desfavorablemente en multitud de operaciones económicas? ¡Bah! exclamarán algunos simpatizadores con la demagogia: ¡ya se repondrá de esas pérdidas Barcelona!..."*¹⁵

Cap grup polític no es va voler fer càrrec de la direcció del moviment revolucionari i el balanç de la intervenció de l'exèrcit va ésser d' uns 100 morts, 55 ferits i milers de detinguts. Cinc dels detinguts van ésser executats, entre ells Francesc Ferrer i Guàrdia. Ell no hi va tenir res a veure, però va ésser agafat com a cap de turc. La seva mort va ésser, de fet, un intent d'ofegar el moviment de l'Escola Moderna. *La Vanguardia* del dia 14 d'octubre es fa ressò de la mort de Ferrer i Guàrdia:

15 *La Vanguardia*. Dijous, 12 d'agost de 1909, p. 4.

Ayer por la mañana en los fosos del castillo de Montjuich se dio cumplimiento a la sentencia dictada por el Consejo de guerra que condenó a Francisco Ferrer i Guardia y que fue aprobada por la superioridad con todos los trámites legales. Francisco Ferrer desde que fue conducido al castillo ocupaba una habitación que contenía una mesa, lavabo, cama, etc. A las siete en punto de la tarde del martes entró en el pabellón que ocupaba Ferrer el juez instructor de la causa, quien leyó al reo la confirmación de la sentencia. Ferrer escuchola imperturbable: la lectura duró cerca de tres cuartos de hora. Acto seguido el capitán ayudante del general gobernador de la fortaleza comunicó a Ferrer que debía entrar en capilla y que según el reglamento debía acompañarle el capellán del castillo, que es el Rdo. Don Eloy Hernández. A las ocho de la noche entró Ferrer en la capilla y en aquel momento el Rdo. Hernández se dispuso a acompañarle. Ferrer, muy cortésmente, rogó al sacerdote que se retirara, pues deseaba escribir, y siempre para escribir acostumbraaba estar solo. Ante la reiterada insistencia de Ferrer el capellán del castillo accedió a salir de la capilla, diciendo al reo que cada media hora entraría a verle. Cuando salió de la capilla el Rdo. Hernández entraron a visitar a Ferrer el ayudante del general gobernador señor Parga y varios oficiales del regimiento de la Constitución que actualmente es el que guarnece aquella fortaleza. Ferrer conversó con ellos hasta que llegaron los Hermanos de la Cofradía de la Paz y Caridad a quienes dijo Ferrer que agradecía su visita pero que como no compartía sus ideas, les suplicaba que no le hablaran de ellas.

Al ofrecimiento que le hicieron los cofrades de servirle cuanto apeteciera, Ferrer les dijo que no lo aceptaría, pues le bastaba la cantina del castillo. Como Ferrer había manifestado deseos de otorgar testamento, fue llamado al efecto un notario, subiendo al castillo el decano de los de ese Colegio doctor Permanyer, quien llegó a las diez y media y ante el cual Ferrer dictó su última voluntad, durando esa diligencia seis horas y media. El señor Permanyer intentó hablar de religión pero Ferrer le atajó la conversación suplicándole que no insistiera.

Por encargo del señor Obispo subió al castillo el Rdo. Domenech SJ, quien dijo a Ferrer que S. Ilma. le había comisionado para que lo ofreciera los auxilios espirituales. Ferrer agradeció el deseo del señor Obispo pero declinó el aceptarlos, con cortés pero rotunda

negativa.

El citado P. jesuita dio por terminada su misión y ante la actitud del reo, se retiró. Ferrer volvió a llamar al señor Permanyer (don Ricardo) y le encargó que inmediatamente después de su muerte se manden copias de su testamento a Soledad Villafranca una y otra a una dirección de París.

Presidida por el P. Norberto Font y Sagué llegó a las siete de la mañana al castillo una delegación de la Cofradía de la Misericordia. Ferrer los recibió con mucha cortesía y el P. Font le recordó unas conferencias que dio sobre geología y a las cuales Ferrer asistía como oyente. El reo dijo que las recordaba perfectamente y las elogió. Entonces el P. Font intentó hablarle de religión a lo que Ferrer contestó que le suplicaba que no le molestara.

A las ocho de la mañana fuerzas de Montesa se distribuyeron por la montaña impidiendo que los contados curiosos que en ella había se acercaran al foso de Santa Amalia donde debía tener lugar la ejecución. A aquella hora Ferrer preguntó si había llegado el momento de partir, a lo que le contestaron que la hora era a las nueve.

Ferrer añadió: Ya estoy dispuesto.

Ferrer estuvo conversando con su defensor el capitán señor Galcerán y a las nueve menos cuarto, formadas ya las fuerzas en el foso de Santa Eulalia, Ferrer se colocó en medio del pelotón y se dirigió con paso firme hacia el indicado sitio. Ferrer saludó con la mano a cuantos hallaba al paso, y como el capitán ayudante le manifestara que el capellán del castillo debía acompañarle, Ferrer contestó que si era su deber que lo cumpliera, pero que no era preciso que fuera a su lado. Mandaba las fuerzas del ejército el general de Ingenieros señor Escriu. Al llegar Ferrer frente al cuadro se cuadró delante del piquete que debía ejecutar la sentencia.

Resistiose a arrodillarse y a volver la espalda. De cara a los soldados se le vendaron los ojos y en aquel momento dijo:

- Soy inocente. ¡Viva la Escuela Moderna!

En el instante en que sintió que terminaba de anudarle el pañuelo, repitió:

- Aún puedo decirlo: Soy inocente. ¡Viva la Escuela Moderna!

Un momento después sonó la descarga y Ferrer, siempre de cara a los soldados, cayó en tierra. Las balas se habían incrustado en el cráneo; la muerte fue instantánea. A las nueve y cinco minutos quedaba cumplida la sentencia.

*Después de certificada la defunción las fuerzas que habían formado el cuadro desfilaron ante el cadáver de Ferrer i Guardia. D.E.P.”.*¹⁶

Cinquanta anys després, el dia 10 d'octubre de 1959, un article de *La Vanguardia* es pregunta: “¿Cómo surgió el mito ferrerista?” Diu el següent:

El fusilamiento de Ferrer, tras el fallo de un tribunal militar que, con todas las garantías legales, estimó condenatorias las pruebas que sobre el reo pesaban, además de las de inducción histórica a que aludiera Osorio y Gallardo en su “Declaración de un testigo”, fue el toque de generala para los elementos revolucionarios extranjeros que, en connivencia con los españoles, habían respondido al de botasilla que para todos ellos significó el procesamiento del creador de la Escuela Moderna, venero de anarquismo. Los núcleos exaltados de Europa y aún de América, aprovecharon con todas sus adulteraciones y monstruosidades, la leyenda forjada en torno de Ferrer y la utilizaron no sólo para combatir y desacreditar a España, sino que también para provocar crisis, respaldar situaciones extremistas y fomentar la perturbación y el desorden en sus respectivos países. Mientras, aquí, repercutían las falsedades y aberraciones que con tal motivo hallaban fuera resonancia fácil por no tener a mano la confrontación con la realidad.

Al conjuro del alboroto de allende las fronteras, y el desgarrarse las vestiduras de los fariseos de acá, formose una enrarecida atmósfera, que se gestó fulminantemente con las características que precisan bien los dos testimonios de excepción siguientes.

¹⁶ La Vanguardia. Dijous, 14 d'octubre de 1909, p. 2.

Uno de ellos es el del prohombre antimonárquico Don Amadeo Hurtado. Afirma éste en sus Memorias recientemente aparecidas y a las que ya nos referimos en el artículo anterior, que ante la conjetura inventada en un principio de que el Consejo de Guerra aceleraría la vista de la causa contra Ferrer para ejecutarlo por sorpresa, dijo un diputado republicano, con el asentimiento de los restantes del grupo en que esto se comentaba: “si no se hace así, este sujeto se volverá a escapar. Vendrá la presión de fuera como la otra vez y lo soltarán para que pueda seguir fastidiando”.

No se cumplieron tales vaticinios, y el proceso siguió su curso normal ... El otro testimonio a que hemos aludido consiste en lo escrito por el Duque de Maura y Melchor Fernández Almagro en su: “Por qué cayó Alfonso XIII” ... Dicen así los acreditados autores: “El primogénito de Maura, coautor de este libro, se hallaba por entonces, en París y cambiaba frecuentemente impresiones con el embajador español León y Castillo, a quien había oído calificar siempre de vocinglera e inocua la ya iniciada campaña proferrerista francesa. Pero el sábado, 9 de octubre, fue llamado con urgencia a la Embajada, donde el marqués del Muni le dijo así: “Acabo de saber, con visos de certidumbre, que la masonería de aquí ha circulado consignas apremiantes a las logias de toda Europa para que impidan a toda costa la condena de Ferrer, o por lo menos su ejecución. Es indispensable que por conducto seguro y reservado lo sepa en seguida su padre de usted”. Ante lances como aquel, ocurre siempre que el pragmatismo de un Cánovas se pregunta: ¿qué es lo más hábil?; el escepticismo de un Sagasta reflexiona: ¿qué es lo más cómodo?, y la conciencia de un Maura medita: ¿qué es lo más justo? Así, pues, a reos de este tipo, el gobernante pragmático, los suprime; el escéptico, los indulta, y el justo, los castiga.

Lo cierto fue que la conducta del gobierno Maura, no agradecida en España por casi nadie, atrajo sobre su nombre, su persona y la de la Cierva la execración de innúmeros nacional y extranjero. El tiempo, revelador infalible de verdades, ha desvanecido ya en la bibliografía histórica de estos últimos años, el grotesco mito ferrerista, que convirtió a un vulgar maestro de escuela anarquista, en mártir heroico de la libertad del pensamiento, sacrificado por el miedo fanático y el odio inquisitorial de la España negra.

Pero en aquellos días subsiguientes al asesinato, la casi totalidad de los intelectuales europeos, repugnando, por supersticiosa, la comunión eucarística, participó enfervorizada en esa otra, que se le administraba con tamaña rueda de molino.

*Esto aparte, lo ocurrido desde entonces en el mundo ha enseñado a la humanidad entera qué principios de Derecho público profesó el fundador de la escuela Moderna, y profesan hoy sus cosectarios; cuál es, sobre todo, el trato que aplican dondequiera que, por desventura, se adueñan del Poder, a cuantos disienten de sus ideas, combaten sus regímenes, desacatan sus leyes o desobedecen sus órdenes. Los juristas escrupulosos que, incluso en nuestro país, oponían reparos procesales a la expedición penal de los Tribunales castrenses, saben ya, por experiencia ajena o propia, cuánto más expeditos son los procedimientos y las prácticas forenses de las checas comunistas”.*¹⁷

Pel que fa a la vida quotidiana, els barcelonins de principi del segle XX, tenen poques comoditats. La vida no és gens fàcil. Viure comporta, per a molta gent, moltíssimes dificultats.

Però Barcelona s'anava convertint en una capital de l'avantguarda cultural, on s'experimentaven els nous avenços científics i tècnics en tots els àmbits de la vida ciutadana. Una nova generació d'industrials i polítics engegaven ambiciosos plans urbanístics i industrials per convertir Barcelona en una metròpoli moderna. Enmig de tot això, el Noucentisme és el primer projecte de dirigisme cultural aplicat a Catalunya, com a mínim amb tres objectius explícitament declarats, tant per Eugeni d'Ors com per Prat de la Riba en el seu llibre *La nacionalitat catalana*, que és un conjunt de discursos convertits en llibre per Joan Pi i Joan. Els tres objectius són els següents:

1. Elevar el nivell cultural mitjà de la ciutadania com a única manera de fer competitiu el país.
2. Fer-ho a través d'una divulgació cultural que integrés la tradició catòlica i la modernitat.
3. Crear un coixí social de classes mitjanes que fos la base de la transformació social de Catalunya.

¹⁷ La Vanguardia. Article "Cómo surgió el mito ferrerista". Dissabte, 10 d'octubre de 1959, p. 30.

També hi ha qui refusa aquesta opció. D'altres estudis posen *“l'accent en allò que té de programa coordinat, per primer cop de manera sistemàtica, entre la política i la cultura”*.¹⁸

Un exemple d'això el tenim en una conferència que Borja de Riquer va fer el curs 1984 - 1985 a la Institució Cultural del CIC de Terrassa en què afirma que durant el Noucentisme, a Catalunya, es va entrar en un dinamisme molt diferent pel que fa a les relacions entre política i cultura. Jordi Castellanos diu:

El noucentisme intervé en la vida pública, en la política i ho fa amb la voluntat de bastir una societat moderna, culta, liberal, etc, ben diferent de la societat conflictiva d'on ha nascut”.¹⁹

Un dels exponents d'aquesta mentalitat nova serà Jaume Serra Hunter, que des de les seves atribucions polítiques, primer a l'Ajuntament de Barcelona i després al Parlament de Catalunya, esmerça els seus esforços a favor del desenvolupament de la cultura i del fet que aquesta cultura arribi a tothom. Això queda reflectit quan en el pròleg de la primera sèrie de *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis* (1930) afirma el següent:

Fa temps que el seu autor somnia que el veritable camí de la nostra alliberació social i política és la cultura”.²⁰

A continuació diu que el veritable sentit que ha de tenir aquesta cultura ha d'ésser el sentit filosòfic. De fet, ja l'any 1907, any en què Santiago Rusiñol escriu *L'auca del Senyor Esteve*, any de la victòria electoral de Solidaritat Catalana, any en què Prat de la Riba és president de la Diputació de Barcelona i que es funda l'Institut d'Estudis Catalans, es començava a albirar tot aquest canvi. Però va ésser amb el pressupost de Cultura de 1908 de l'Ajuntament de Barcelona quan això s'havia de convertir en una realitat. Aquell pressupost era el que havia de donar el tomb definitiu a la situació. Però el batibull que va provocar fou de dimensions considerables. Això no va acabar d'ajudar a arrencar aquell

18 Generalitat de Catalunya. *El Noucentisme. Un projecte de modernitat*. Barcelona, 1994.

19 Castellanos, Jordi. *El Noucentisme: ideologia i estètica*. A : El Noucentisme. Cicle de conferències fet a la Institució Cultural del CIC de Terrassa. Curs 1984/1985. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987.

20 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Dues paraules al lector. Primera sèrie. Barcelona : Libreria Catalònia.

pla de renovació pedagògica i cultural que es volia dur a terme. No obstant això, aquell pressupost sí que va ésser la porta d'entrada per als successius i determinants canvis que s'anirien produint. Sovint, diu Borja de Riquer, s'ha manifestat que el Noucentisme no representa res més que la subjecció de la cultura a la política, o el que és el mateix, la subjecció dels intel·lectuals a unes determinades estratègies de poder. Però això no és ben bé així.

El desastre cubà, per a Catalunya, havia representat un gran descobriment: el descobriment de la nació catalana. Molta gent del carrer tenia consciència del fet d'ésser catalans, però mancava la comprensió de l'abast polític que això representava. Segur que tampoc no s'havien interrogat per la importància que en tot això hi tenia la cultura. Un procés de conscienciació, de sensibilització política i cultural es va anar creant des del desastre del 1898. Prat de la Riba va aprofitar la conjuntura per encetar la creació d'un partit polític catalanista que intervingués en política. D'aquesta manera, l'any 1901 havia nascut la Lliga Regionalista, amb una marcada pretensió de convertir-se en el partit de tots els catalanistes.

Aquesta pretensió entrarà en crisi, entre altres coses, per la seva posició davant la vaga general de Barcelona del 1902. Després, aquesta formació política experimenta un canvi de rumb i atrau les simpaties de molts intel·lectuals conservadors i de bona part del clergat, fins aleshores d'obediència carlina. Aquí trobem la contraposició entre Solidaritat Obrera, una organització sindical formada l'any 1907 sobre les estructures de la Unió Local de Societats Obreres de Barcelona, amb la finalitat de reorganitzar els sindicats catalans molt debilitats a conseqüència del fracàs de la vaga general obrera del 1902, de reivindicar la jornada de vuit hores i el reconeixement del dret a la vaga, d'una banda, i Solidaritat Catalana, com a moviment unitari de grups i partits catalans sorgida arran de la promulgació de la Llei de jurisdiccions de 1906, que estava format per la Lliga Regionalista, els carlistes, els republicans nacionalistes i els republicans federals.

Dues són les opcions que marcaran el destí de la Lliga: la de Cambó i la de Prat de la Riba. De primer antuvi s'imposa l'opció defensada per Prat de la Riba, però a partir del 1917 Cambó sortirà a la palestra. En l'opció defensada per Prat els intel·lectuals actuen com a creadors i transmissors de la ideologia de la nova societat civil catalana.

Els intel·lectuals serien els encarregats de propagar les idees del projecte de la Lliga a través de les institucions públiques com l'Ajuntament i la Diputació. Fou des d'aquestes institucions des d'on, segons afirma Borja de Riquer, es va institucionalitzar el Noucentisme de manera definitiva i es va convertir en un projecte cultural oficial. Però de cap de les maneres el Noucentisme es pot catalogar com una mena de dirigisme cultural. Malgrat que Prat de la Riba exigia una identificació clara als intel·lectuals, el context del seu model dirigista no s'hauria de confondre amb altres tradicions de dirigisme cultural autoritari com les que, els anys trenta i quaranta aparegueren arreu d'Europa, els feixistes i els comunistes. Això per tres raons:

Prat de la Riba és un catòlic conservador i no un autoritari clàssic. De fet, la religió no apareix enlloc com un dels trets definidors de la nacionalitat catalana. Com a tal el seu dirigisme vol ésser integrador per tal de crear unes formes simbòliques comunes a tota la nació (exaltació de Montserrat, etc). Com diu Albert Balcells:

*Prat no era laïcista però en no fer aparèixer la fe religiosa entre els trets definitoris de la nacionalitat catalana, inscrivia la seva concepció en la tendència secularitzadora de la vida política moderna que era pròpia d'una societat industrial ... Desconfessionalitzar la política significava instaurar la convivència pacífica, mentre fer dependre l'ordre social establert de la reconquesta de la societat pel catolicisme o, pel contrari, considerar que la reforma modernitzadora depenia de l'anihilació de la influència eclesiàstica era anar de dret a la guerra civil.*²¹

En aquesta mateixa ona cal situar el pensament religiós de Serra Hunter i el de Josep Carner, tots dos catòlics però alhora convençuts que la barreja de religió i política i la marginació dels elements republicans i obrers en la Restauració, es troba en l'origen mateix de la crisi política de Catalunya i d'Espanya.

Prat de la Riba sap també que necessita incloure en el seu projecte, per tal de fer-lo creïble, elements provinents de la tradició republicana. Per tant, el seu dirigisme no pot

21 Balcells, Albert: "Prat de la Riba i la història i, en especial, la de Catalunya". (2005) A : *Prat de la Riba ahir i avui*. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya, 2009, p. 332.

ésser partidista a curt termini. La creació de l'Escola del Treball o la tasca de Pompeu Fabra a l'IEC mostren la seva capacitat de dirigisme integrador. A més, el país no tenia un gruix suficient de personalitats conservadores i de dretes per poder portar a la pràctica un dirigisme excloent.

La crisi política i social entre el 1917 i el 1923 actua també com a aturador dels projectes de la Lliga. Això comporta que molts intel·lectuals marquin distàncies a causa del canvi de rumb que adopta el partit en qüestions autonòmiques. L'enriquiment de bona part de la petita burgesia com a conseqüència de la neutralitat espanyola durant la Primera Guerra Mundial i l'ascens del sindicalisme, tingueren com a efecte un progressiu afebliment de la posició més catalanista al si de la Lliga, cada cop més vinculada als interessos del gran capital. Així té lloc l'escissió d'Acció Catalana l'any 1922. Aquesta escissió s'esdevé a la Conferència Nacional Catalana convocada per elements de la Joventut Nacionalista de la Lliga Regionalista, per antics membres de la Unió Federal Nacionalista Republicana i per joves intel·lectuals independents. Entre els ponents de la Conferència hi havia Jaume Bofill i Mates, Lluís Nicolau d'Olwer, Antoni Rovira i Virgili i Josep Maria Pi i Sunyer.

Les lluites aferrissades, durant la segona dècada del XX, entre la Lliga i els sindicalistes revolucionaris de la CNT per l'hegemonia dels seus respectius projectes, fan que ambdós es presentin esbiaixats i modificats. Això fa que el Noucentisme cultural predicat pels homes de la Lliga pateixi un gran deteriorament i un enorme desprestigi.

Després, la mateixa dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) alimentarà les condicions per a l'aparició, a casa nostra, d'un tercer projecte polític. Aquesta dictadura va fer impossible la rectificació d'estratègies i de programes; però després, amb la proclamació de la República, la Generalitat continua la institucionalització de la cultura. Serra Hunter estarà en aquest camí. Un projecte catalanista, però no de caire conservador sinó progressista i reformista. El projecte d'Esquerra Republicana de Catalunya, l'èxit del qual estarà en el descrèdit de la Lliga i en el desgast de la CNT. En aquest projecte acabaria militant Jaume Serra Hunter a partir de la crida de Lleida de l'any 1932. El diari gironí *El Autonomista* del dia 25 d'octubre del 1932 es fa ressò d'aquesta crida feta per Francesc Macià amb l'article següent:

Serra Hunter, Carles Pi i Sunyer, Rovira i Virgili, Pere Coromines, Josep Sunyol i Francesc X. Casals, entre altres, ingressen a l'Esquerra Republicana de Catalunya

“Barcelona, 24 d'octubre de 1932

Senyor Francesc Macià

Estimat President:

Els que us envien aquesta carta hem llegit amb emoció la vostra crida a tots els homes catalanistes i d'esquerra de Catalunya, i hem cregut que el nostre deure era de respondre a la vostra invitació per a col·laborar a l'obra de la Catalunya autònoma dins el gran partit català que avui representa l'avançada de la Catalunya republicana. El poble nostre ens donà una magna lliçó amb la unanimitat del seu plebiscit per L'Estatut, bella manifestació de la seva capacitat política que no cal considerar com el compliment d'un tràmit legal, sinó com a revelació de l'existència real d'un poble que té un ideal i una voluntat col·lectiva.

Ara hem de demanar al poble de Catalunya que digui com vol organitzar els seus poders autònoms. Els qui signen aquesta carta entenen que cal donar a la nostra Constitució interior una orientació democràtica tan avançada com es pugui, no solament perquè aquest té el seny dominant a Catalunya, sinó perquè per a poder treure durant el nostre període constructiu totes les llibertats que hi ha en potència a l'Estatut, és convenient que el Parlament català es posi a to amb el de la República espanyola.

Una vasta feina espera a tots els catalans que són, inseparablement, homes de pàtria i homes de llibertat. Vós, el President, ens crideu per a cooperar a la construcció de la nova Catalunya lliure, i ens oferiu cordialment un lloc en el partit polític que acabdilleu, destinat a ésser l'instrument principal d'aquesta obra. Nosaltres, que hem viscut sempre amb la il·lusió d'aquesta hora gloriosa en què Catalunya recobra el governament d'ella mateixa, no podem refusar la nostra aportació a l'esforç que exigeix la implantació de l'Estatut. No portem dins de nosaltres cap pretensió ni cap ambició. No tenim altre desig que el de servir de la millor manera que puguem i qualsevol que sigui el lloc que se'ns assenyali, l'alt ideal que posa claror a la nostra vida.

Vós creieu que, en aquests moments, la manera de servir Catalunya i la República és

d'entrar en els rengles de l'Esquerra Republicana, i nosaltres, que sentim la causa de la Catalunya liberal per damunt de tot, que voldríem que es trobessin fórmules prou amples i generoses perquè tots els catalanistes republicans d'esquerra poguessin col·laborar a la construcció de la pàtria nova, posem a les vostres mans la nostra adhesió al Partit d'Esquerra Republicana de Catalunya.

*Us saluden respectuosament els vostres lleials amics: J. Serra Hunter, A. Rovira i Virgili, Carles Pi i Sunyer, Vicens Bernades, Carles Gubern Puig, Pere Coromines, Josep Sunyol i Garriga, Francesc X. Casals, R. Surinyac Senties, Lluís Aymamí Baudina, Jaume Surinyac Oller. La lletra va signada per moltes altres signatures".*²²

Borja de Riquer ha destacat la grandesa del projecte noucentista. El qualifica com un projecte molt ambiciós i modern que va aconseguir durant molts anys la col·laboració de bona part dels intel·lectuals del país. Un d'aquests intel·lectuals, encara que potser una mica tardarol, era Jaume Serra Hunter. El Noucentisme marca la lluita per les llibertats humanes i per un humanisme integral enfront de totes les fatalitats. Quina posició pren aquí la idealitat? Clarament se situa al costat de la llibertat i afirma que tota creació humana ha de servir per reforçar-la i exaltar-la.

Hi ha quelcom que marca la diferència entre el Modernisme i el Noucentisme de manera clara. Hi ha quelcom que fa que el Noucentisme no sigui exactament una evolució, sinó un trencament respecte del Modernisme. Aquest quelcom, com molt bé diu Jordi Castellanos, és *l'actitud social* dels seus intel·lectuals respectius.²³

Enric Jardí situa, en l'àmbit cultural i també en l'àmbit polític, l'any 1906 com a any d'inici del Noucentisme. Aquest any és important per quatre esdeveniments fonamentals: l'edició d'*Els fruits saborosos* de Josep Carner, la primera inserció del *Glossari* de Xènius al diari de la Lliga Regionalista, la celebració a la ciutat del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana i l'aparició de *La nacionalitat catalana* de Prat de la Riba. Però, en canvi, la partida de naixement del Noucentisme dins l'àmbit artístic caldria situar-la entre 1910 i 1911.

22 El Autonomista. Diario republicano de avisos y noticias. Dia 25 d' octubre de 1932, p. 1.

23 Castellanos, Jordi. "El Noucentisme: ideologia i estètica". A: El Noucentisme. Cicle de conferències fet a la Institució Cultural del CIC de Terrassa. Curs 1984/1985. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987.

Segons J. Castellanos l'hauríem de fer arrencar en el pas d'Eugeni d'Ors d'*El Poble Català* a *La Veu de Catalunya*. Aquest pas es produeix a mitjan 1906. Durant el 1906 es produeix la confluència entre política i cultura. Els intel·lectuals noucentistes col·laboren amb una determinada manera de fer política, la qual cosa els marca algunes directrius a seguir. Però com a intel·lectuals actuaven ja amb unes garanties d'eficàcia com mai no s'havia aconseguit a Catalunya, gràcies al coixí institucional de la Mancomunitat i de les seves institucions.

L'acta de defunció d'aquest projecte cultural noucentista la podem situar vers els anys trenta. Malgrat tot, el segell noucentista està present en moltes manifestacions plàstiques del període republicà, com els cartells impresos o llibres editats per l'Ajuntament de Barcelona o per la Generalitat de Catalunya. Jardí afirma clarament que:

*Hi ha un caliu noucentista que es manté encara fins després del terrabastall bèl·lic.*²⁴

Així Jardí afirma que:

*Si el Noucentisme comença entre el 1906 i el 1911, acaba entre el 1929 i el 1936.*²⁵

A aquesta visió predominant en la historiografia, caldria sumar-hi la de Borja de Riquer. Borja de Riquer emmarca el Noucentisme dins les dues primeres dècades del segle XX i considera que, a tot estirar, el podríem allargar fins al cop d'Estat de Primo de Rivera, el 1923. Serra Hunter serà un capdavanter del Noucentisme, molt més enllà dels límits formals del moviment com a tal. Si hi ha un esperit culturalista i profundament orgànic és el de Serra Hunter.

Jardí veu el Noucentisme com “*un assaig de restauració de l'antiguitat clàssica o com un nou humanisme amb la presència de la tradició clàssica*”.²⁶ Aquesta descripció descriu profundament el disseny del mateix Serra Hunter.

24 Jardí, Enric. *El Noucentisme*. Barcelona: Proa, 1980.

25 Jardí, Enric. *El Noucentisme*. Barcelona: Proa, 1980.

26 Jardí, Enric. *El Noucentisme*. Barcelona: Proa, 1980.

El Mestre, com l'anomena Francesc Mirabent, destacava pel seu profund catalanisme, per la seva enorme activitat de caire cívic i pel seu magisteri a la universitat, sempre dins una profunda adhesió als principis que havien marcat orgànicament la Catalunya de Prat de la Riba.

La qüestió que ens ocuparà al llarg de tot aquest text exigeix plantejar-nos l'estil del pensament noucentista. Si la Catalunya moderna ha estat constituïda per les aportacions de modernistes i noucentistes sintetitzades en la ideologia noucentista i fetes possibles per l'acció de govern de Prat de la Riba, cal que ens plantejem algunes preguntes fonamentals sobre el culturalisme i l'humanisme noucentista que en bona mesura donen consistència a l'obra i al projecte cultural de Serra Hunter.

Així, doncs, cal que ens preguntem: 1. Per què el culturalisme? 2. Per què l'idealisme cultural com a palanca per a la transformació d'un país? En el sentit en què Jardí parla del Noucentisme podem destacar alguna expressió de Serra Hunter que ens demostra la continuïtat del camí noucentista:

*Si alguna filosofia exemplar ha de guiar els nostres passos enmig de les tenebres de l'actual dispersió filosòfica és la dels temps d'esplendor de la cultura grega, o bé, el que constitueix l'eterna joventut i constant actualitat de la filosofia grega és l'aspecte dinàmic del seu classicisme...*²⁷

Convé no passar per alt que el desenvolupament cultural català no va tenir continuïtat en l'àmbit universitari, que era competència exclusiva de Madrid. Serra Hunter és l'exponent d'un període de decadència de la universitat i viu a més un període de profunda crisi de la filosofia. Quan l'humanisme del XIX està essent substituït per l'anàlisi lingüística, d'una banda, i per les investigacions psicològiques i fenomenològiques que desembocaran en l'existencialisme, de l'altra, en aquest sentit Serra Hunter és un personatge excèntric a la modernitat, lligat a la tradició i a la creació d'ideals morals comunitaris. Ell creu que la tradició té un paper important en la superació d'aquesta crisi moral que identifica amb la modernitat. Per aquest motiu afirma:

²⁷ Serra Hunter, Jaume. *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, 1934, p. 59.

*Conèixer bé els clàssics és com aprendre a conèixer-nos nosaltres mateixos: és com repensar un moment de la vida espiritual de la Humanitat... aquí radica la més forta influència de la tradició... l'única tradició que ens mena al regne de la veritat i de la llum*²⁸

Convé deixar clar que el Noucentisme no és un pensament integrista. A Catalunya, en l'època de Serra Hunter hi ha una renovació important de l'escolasticisme més tradicional, tant des de Vic com en l'obra del pare Rupert Maria de Manresa (Ramon Badia i Mollet) i la revista *Criterion*, etc. Serra Hunter no pertany a aquest grup ni li té cap simpatia especial.

El Noucentisme destaca pel seu compromís amb la modernització del país. Aquesta és l'aventura més gran que es va proposar aquest moviment cultural. Hi ha una coincidència entre interessos polítics i interessos culturals que és el que marca el seu camí definitiu. És un camí de progrés. El Noucentisme, a diferència del Modernisme, té a la seva base tota una estructura institucional i es fonamenta en valors com el classicisme, la civilitat i el cosmopolitisme.

El Noucentisme és la primera forma amb què apareix a Catalunya el model d'intel·lectual gestor. La gestió cultural implica una concepció moderna de la cultura. Les masses han accedit al poder, no tan sols en la política, sinó també com a força motriu d'una economia de consum. A Catalunya, la gestió cultural resulta imprescindible a més per fer créixer el nivell cultural de la població, amb uns índexs d'analfabetisme encara alts, i per crear una consciència comunitària.

L'intel·lectual gestor sembla una figura molt més grisa que l'intel·lectual creatiu, que ocupa les primeres planes dels diaris o que rep un reconeixement acadèmic de primera instància. Però la gestió cultural és el fonament de l'edifici i la columna bàsica de la creació de consens.

Sense una munió de petits intel·lectuals poc creatius, però que feinegen constantment en petites iniciatives obertes a les masses, no seria possible construir el gran edifici de la cultura. Serra Hunter, amb el seu treball a l'enciclopèdia *Espasa*, és un exemple fefaent

²⁸ Serra Hunter, Jaume. *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, 1934, p. 120.

d'aquesta confluència entre política i cultura i d'aquesta vocació de gestió.

La burgesia nacionalista assumeix cotes de poder. Per a la definició del seu programa ideològic necessita els intel·lectuals. D'aquest pacte entre polítics i intel·lectuals sorgirà un projecte de modernitat que, d'antuvi, serà profundament respectuós amb la tradició. Aquesta confluència de progrés i tradició és el que cerca Serra Hunter en les seves obres. Diu Serra Hunter:

Cada moment de la vida de la Humanitat és fill del passat i pare de l'esdevenidor. ²⁹

En el llibre *El Noucentisme. Un projecte de modernitat* s'afirma que entre els anys 1923 i 1936 es desenvolupa “*un segon moment menys homogeni però amb realitzacions molt significatives*” ³⁰ del moviment noucentista. En aquest període de temps es desenvolupen uns fets que distorsionen molt el caràcter unívoc que havia tingut el Noucentisme: la dictadura de Primo de Rivera, l'adveniment de la República i l'esclat de la guerra. Però malgrat tot, encara continua viu el projecte noucentista. No tinc cap dubte que un dels autors que contribueix a mantenir-lo viu és Serra Hunter.

Tal vegada, com a definició de Noucentisme, podria també valer aquesta glosa de Xènius titulada “*Vers l'humanisme*”, del dia 26 de juny de 1906, que diu:

Nosaltres, catalans no hi érem. I ai que el Toisó d'Or d' aital empresa no és menys que l'humanisme!. Quan ella partí van ser els nostres dies més negres. El renaixement de l'Europa coincidí amb la nostra caiguda ... I ara, en alçar-nos, veiem com els navilis de Pantagruel són lluny ... I nosaltres, catalans restats en terra, ens hi conformarem? Renunciarem, amb resignació covarda, a la nostra part en el botí de l'humanisme? ³¹

De fet, aquesta pregunta de Xènius deixa ben clar que el llegat dels clàssics no el vam rebre nosaltres de la mateixa manera que en altres indrets d'Europa, i ens interroga sobre la necessitat d'assumir-lo, ni que sigui amb segles de retard. Haver-nos saltat una baula

29 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.14.

30 Generalitat de Catalunya. *El Noucentisme. Un projecte de modernitat*. Barcelona, 1994.

31 Jardí, Enric. *El Noucentisme*. Barcelona: Proa, 1980.

en la cadena de la història ha significat construir un país incivil, una manca d'institucions que ofereixin un coixí al desenvolupament econòmic i, per damunt de tot, ha portat a una decadència espiritual que amenaça d'aliar-se amb la tecnologia naixent per deshumanitzar la vida. El mestre destaca molt bé l'aspecte moral de la crisi cultural quan diu:

La principal causa d'aquesta crisi filosòfica hem de cercar-la en la desintegració de la cultura espiritual, que és per essència totalitat i harmonia ³²

Aquesta crisi galopant, de caire espiritual, també era una pedra de toc fonamental per fer extensible la crisi a tots els altres àmbits. Bofill i Mates, l'any 1910, deia que la cultura era el perfeccionament col·lectiu amb vista a un fi moral. Per aquest camí seguirà després Serra Hunter.

L'harmonia de l'arrel clàssica ha de tenir la seva fonamentació en la civilitat de les idees, i aquestes idees només poden néixer en l'àmbit de la ciutat. En el rerefons del programa noucentista hi ha un propòsit bàsic com és la voluntat de dur a terme la construcció de la ciutat. Persegueixen el perfil d'una ciutat moderna, d'una ciutat com a centre de cultura i fonamentada en un sistema de valors. Aquest sistema de valors té com a pal de paller el lema de la civilitat.

El Noucentisme vol construir una nació moderna, vol construir una Catalunya-ciutat, una Catalunya ideal. Els noucentistes volen fer un país d'una manera íntegra, assumint tot el que significa viure en col·lectivitat, tot el que significa desenvolupar una vida civil, de caràcter urbà i modern. Busquen un esperit ètic que seria determinat per les construccions específiques, com biblioteques i altres edificis de lleure, on poder desenvolupar aquest esperit de civilitat. Però ara ja no estem a l'època de les elits que podien discutir plàcidament en una polis grega: la nostra és l'època de les masses i és a les masses (grups de classes mitjanes-baixes, menestrals, proletariat) que cal elevar fins a l'ideal de la cultura. És per això que el Noucentisme es nodreix d'un programa cultural que vol arribar a tothom. Serra Hunter afirma:

32 Serra Hunter, Jaume. *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona : Polonio i Margelí Impressors, 1934, p.23.

*La cultura, també pot ésser concebuda com una tècnica dels problemes de la vida que afecten a tothom sense distinció de classes.*³³

Aquest projecte noucentista cerca una ciutat, en el sentit d'una polis harmònica, que reclama els esforços de tothom. Per als grecs, els déus havien creat la natura mentre que la ciutat era una construcció dels homes. Per això constituïa un espai molt més desorganitzat i agressiu, però també innovador. La ciutat és el producte del conflicte i del diàleg alhora. Tots els estaments socials estan cridats a la construcció d'aquest model de ciutat. I aquest model de ciutat vol assolir unes bones cotes de progrés material i moral mitjançant la institucionalització de la cultura i de l'educació. El Noucentisme reconeix el valor ciutadà que té la cultura i s'adona que la cultura, en la mesura que és una eina d'unificació, constitueix la millor garantia per aconseguir l'ideal de ciutat que s'ha proposat. Així el Noucentisme:

*És un projecte que consisteix en organitzar de nou la cultura catalana per tal d'acostar la societat a un model, la Catalunya-ciutat, la Catalunya ideal, que havia de comprendre tots els ordres de la vida catalana, privada i pública.*³⁴

Per tant, era de manera clara un projecte interclassista. Com diu també Serra Hunter, "*la cultura per a tothom*". Segons Castellanos, la idea noucentista de ciutat té el seu origen en el concepte de polis grega, com a model de convivència democràtica, però també recull el concepte romà de civitas, que estén la seva influència fora dels seus límits. En el Noucentisme conflueixen la idea de la Catalunya endins i la de la Catalunya enfora. En la mentalitat noucentista, a l'entorn de la ciutat es forma tota una ideologia d'acció. És el centre on tot ha de succeir des del punt de vista de la gent, del poder, de la cultura, de tot. És important matisar que *ciutat* no s'identifica amb Barcelona.

El projecte noucentista parla de Catalunya-ciutat, és a dir, inclou tota una sèrie de ciutats que tenen un potencial de creixement important i on a través d'ateneus populars i centres obrers es feia, des del final del segle XIX, una tasca d'extensió cultural que, a la primèria

33 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona : Llibreria Catalònia, 1932, p.13.

34 Castellanos, Jordi. "El Noucentisme: ideologia i estètica". A: *El Noucentisme*. Cicle de conferències fet a la Institució Cultural del CIC de Terrassa. Curs 1984/1985. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987.

del segle XX, podia mostrar ja èxits significatius. Ciutats com Figueres, Berga, Manresa, Vic, Tortosa, Reus i altres, representen l'ideal de la Catalunya-ciutat noucentista, potser d'una manera més clara que no pas la mateixa Barcelona, que pel seu mateix desenvolupament s'acostaria més al model de metròpolis que al de ciutat estricta.

Per consolidar la ciutat com a instància moderna també cerquen l'existència d'una cultura pràctica en tots els terrenys. Passant per totes les manifestacions artístiques, el Noucentisme té un clar component ideal, que es manifesta, per exemple, en la potenciació de la poesia. Des d'aquest punt de vista Serra Hunter seria un noucentista, atès que era un pensador idealista que escrivia poesia.

El conjunt de la proposta noucentista es presenta, doncs, com tot un programa de regeneració social. La construcció de la ciutat, des del punt de vista humanista, significa la construcció de la societat civil. La iniciació d'un procés de modernització, que és el que volen fer els noucentistes, vol dir també iniciar un camí de civilització. Aquesta proposta civilista dels noucentistes és l'entreacte d'una reforma espiritual. En conjunt, tot el Noucentisme s'acaba reconvertint en una teoria moral. Aquests elements de civilitat, espiritualitat i moralitat estan presents constantment en l'obra del filòsof Serra Hunter. Ell parla tant de restaurar la funció espiritualista de la filosofia com del fet que la cultura que hem de potenciar ha d'ésser una cultura fonamentalment ètica.

Podem interpretar el Noucentisme com un ideal de modernitat que actua amb el compromís ferm de salvaguardar la tradició. Té un component idealista, de naturalesa platònica, que també apareix en les obres de Serra Hunter. Aquest idealisme que promou el Noucentisme no renega del món extern, sinó que el vol convertir en element clau de l'expressió d'uns valors essencials. El Noucentisme vol legitimar el classicisme com a única actitud adequada. Per què ho vol fer? Doncs, perquè és clar que el classicisme és un valor arrelat en la tradició i, potser alhora, un exponent clar per poder bastir un ideal de modernitat. Aquest vessant classicista té un exponent en la cultura europea d'aleshores, concretament a França, amb autors com Boutroux o Bergson, dels quals també rep influència Serra Hunter. Així podem estar d'acord amb l'afirmació:

En el Noucentisme, entre Catalunya i el context internacional, especialment el francès, hi

ha una línia de pensament conservador i nacionalista, amb la restauració d'uns valors tradicionals i la recerca d'una cohesió social. ³⁵

En el programa noucentista hi té un paper destacat la cultura. També en la filosofia de Serra Hunter la cultura hi representa un paper cabdal. El Noucentisme no va aparèixer com un fenomen organitzat, però tampoc va néixer com una escola. La seva influència va començar a fer-se notar a partir d'articles de diaris com *La Veu de Catalunya*.

En la mentalitat noucentista la formació pren un paper destacat. No sols es treballa per donar vida a institucions d'ensenyament superior, sinó que es treballa la base cultural i es vol potenciar l'ensenyament bàsic. Un exemple d'això el tenim en el famós pressupost de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona de 1908, el primer model noucentista de dirigisme cultural.

Amb el Noucentisme es comença a endegar un procés de renovació cultural que ve marcat per una directriu fonamental: la idea de la necessitat que la cultura estigui a l'abast de tothom, fins i tot si això ha de significar que els poders públics siguin agents actius en l'àmbit cultural que anteriorment, i d'acord amb la tradició liberal, hauria estat limitat a l'àmbit privat. Amb el pressupost de 1908 el Noucentisme té la possibilitat de fixar, per primera vegada, un programa polític. Aquesta és també una de les pretensions de Serra Hunter al llarg de tota la seva obra.

Com que la vida en comú s'articula en la política, caldrà doncs que hi hagi també una política cultural que s'articuli en l'escola per a tots i en la creació d'infraestructures col·lectives (museus, biblioteques) que actuïn com a formes d'extensió cultural.

Tots els moviments socials significatius del principi del segle XX es fan ressò d'aquesta iniciativa. La renovació de caire pedagògic que es vol dur a terme va estretament lligada a nous plantejaments polítics i socials. Això va estretament lligat, també, als plantejaments de l'Escola Nova. Aquesta Escola Nova, coneguda també com educació activa o funcional, era entesa com un instrument eficaç per dur a terme una profunda regeneració social i política al principi del segle XX. Aquesta Escola Activa sintonitzarà molt bé amb

35 Generalitat de Catalunya. *El Noucentisme. Un projecte de modernitat*. Barcelona, 1994.

tots els plantejaments de reconstrucció nacional que brollen del moviment noucentista.

L'Escola Activa també és capaç d'aportar una resposta educativa a una societat immersa en profunds canvis, canvis que són fruit de la industrialització i de les noves formes de vida que sorgeixen, que provoquen una crisi de les estructures, no sols en les de producció, sinó també en les que aguanten el sistema de valors de la societat.

L'escola passa a ocupar un lloc prioritari, perquè en ella hi ha les bases fonamentals per dur a terme una cultura cívica. L'escola és l'instrument fonamental de la societat per dur a terme els seus ideals. Per això es comença una intensa activitat de construcció d'escoles i també d'escolarització de les nenes i nens, tant per part de l'Ajuntament com per part de la Generalitat. Amb això es busca donar als infants una formació integral. I amb aquesta formació integral es pretén que després siguin generacions de ciutadans sans de cos i d'esperit. Aquests plantejaments s'inspirarien en la filosofia de l'home que treballa i que juga d'Eugeni d'Ors. És també la línia que marca Serra Hunter quan diu:

*L'home que conrea una sola de les seves aficions podrà esdevenir especialitzat, però perdrà la vista de conjunt, que li és encara més essencial per a la seva perfecció. El que oblida de tenir cura del seu organisme i fa treballar sols la intel·ligència, acaba impossibilitant l'exercici d'aquesta mateixa intel·ligència. Per això l'educació de l'individu ha d'ésser integral. I el mateix podem dir de l'educació col·lectiva.*³⁶

Però al costat de l'escola, també s'havia de tenir cura de les biblioteques, com un altre dels ingredients bàsics del programa noucentista. D'aquí sorgeix la creació de la Biblioteca de Catalunya, que porta aparellada tota una xarxa de biblioteques com les de Valls, Calella, Vic i altres, impulsades per la Mancomunitat de Catalunya.

També es va tenir molta cura amb el tema de museus i de patrimoni, amb una gran tasca d'ordenació, preservació, estudi i difusió de la riquesa artística i arqueològica del país. En aquest sentit cal tenir en compte que l'any 1909, durant unes excavacions de l'Institut d'Estudis Catalans, van ésser desenterrades l'estàtua d'Escolapi i la testa d'Afrodita, que

³⁶ Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p.13.

van ésser emprades pels noucentistes com a símbol de la Catalunya entroncada amb l'antiguitat que ells reivindicaven. De vegades l'atzar pot tenir un paper simbòlic important. El Noucentisme té la ferma voluntat d'aportar al seu projecte de modernitat un abast nacional. Per aquest motiu irradiarà la seva influència a altres ciutats com Girona, Terrassa, Sabadell o Sitges. En el cas de Girona, Comadira diu que no podem pretendre explicar el Noucentisme gironí sense la figura de Rafael Masó. Per a Comadira, Masó és paradigmàtic, atès que el seu naixement com a artista es produeix amb el Noucentisme i segueix el mateix camí que aquest moviment. Quan parlem de la societat Athenea, a Girona, parlem també de Masó, de Montsalvatge, de Carles Rahola, de Josep Tharrats i de la revista *Cultura*. Al principi del segle tenim a Girona revistes com *Gerunda* (1901), *Armonia* (1905), *Lletres* (1907), *Lectura* (1910), *Ciudadania* (1910) i altres. Rafael Masó és un dels qui creen el Noucentisme, i el fet que visqui a Girona fa que actuï com a aglutinador de l'anomenat grup noucentista gironí, que en realitat comença a reeixir el 1913 amb la fundació de la societat Athenea.

Paral·lelament al fenomen Masó, cal tenir en compte a Girona els Jocs Florals, que són molt il·lustratius de l'enorme i rica vida cultural que es desenvolupava a la ciutat. L'any 1911 apareix l'Almanac dels Noucentistes i Masó hi figura com a poeta. Després deixarà de compondre versos. Des de l'any 1911 fins al 1918, per tant, des de l'Almanac dels Noucentistes fins a la mort de Prat de la Riba, el Noucentisme es consolidarà i arribarà a la seva màxima esplendor. Concretament a Girona, fou entre aquests anys que Masó va crear el millor de la seva obra i que el grup noucentista gironí es consolidà de manera definitiva. Athenea, la societat fundada per ell i per Montsalvatge, entre altres, aglutinarà al seu voltant tots els gironins que se senten fills del nou-cents, que no són pocs.

Aquesta societat cultural durà a terme una tasca molt important pel que fa a la difusió de l'art i de l'ideari noucentista. No en va, per Athenea hi passa la flor i nata del Noucentisme en escultura, en poesia, en conferències, etc. Entorn de 1920 apareix la segona generació de noucentistes, en la qual no figura cap personalitat de la talla creadora, estèticament parlant, d'un Masó. Narcís Comadira afirma que, cal al 1925 el Noucentisme es pot donar per acabat. Potser ho podríem allargar fins al 1929 amb l'Exposició de Barcelona, inaugurada a Montjuïc el dia 20 de maig de 1929 i que es va acabar el 15 de gener de 1930.

La dictadura fa el seu darrer vol i inicia una caiguda en picat, mentre que la República comença a iniciar el vol i pren el relleu estètic. A Girona, mentre va durar la dissolució del Noucentisme, cadascú va anar seguint el seu camí personal: Miquel de Palol, encara que modernista, continua component poemes; Xavier Montsalvatge encara escriu proses noucentistes; Josep Tharrats es passa la vida fent sonets. I Carles Rahola?

Rahola va ésser un heterodox del Noucentisme. Era un autodidacte d'esperit idealista i un romàntic. Va saber assimilar alguns dels ideals noucentistes, com ara el de la feina ben feta, el de la civilitat o el de la construcció d'una Catalunya moderna i culta. Però, segons Comadira, Carles Rahola no va arribar a ésser mai un noucentista en el ple sentit del mot. Carles Rahola va ésser el president de l'Ateneu gironí, i allí hi va acudir l'any 1925 el filòsof idealista Jaume Serra Hunter.

Hi va acudir convidat per Rahola. Hi va pronunciar la conferència coneguda com “*Apologia de l'ideal*”, que era anunciada en el número 8000 del diari *El Autonomista*. Posteriorment Serra Hunter va anar més vegades a l'Ateneu de Girona. Concretament l'any 1931, en què va impartir un curs de cinc conferències. Serra Hunter va deixar moltes empremtes. Entre elles el seu espiritualisme, el seu marcat classicisme, el seu idealisme, la seva aspiració constant a la puresa o, millor dit encara, a la perfecció, la seva aspiració a una marcada serenitat, no donar importància excessiva a la seva activitat ni considerar-se un ésser excepcional, i també el fet de posar en la seva obra una afecció, és a dir, una mena de compromís espiritual. Aquests són caràcters noucentistes que estan presents en el pensador i polític Jaume Serra Hunter, i que aquest deixa impregnats en qualsevol de les seves activitats.

El professor Norbert Bilbeny, en el seu llibre titulat *Entre Renaixença i Noucentisme. Estudis de filosofia*, destaca que hi ha una petja molt clara de la cultura germànica a Catalunya: Llorens i Barba iniciava els seus alumnes en el pensament de Herder, mentre que Milà i Fontanals ho feia amb Wolff i Schiller, Manuel Duran i Bas amb Fichte i F. Pi i Margall amb la filosofia hegeliana. També afirma que Maragall fou un fervent entusiasta de la cultura germànica per l'admiració que professava a autors com Nietzsche, Novalis o Goethe.

El Noucentisme cercava una ordenació d'idees que havia de conduir a una nova ètica, a una nova moralitat. Aquest era el camí que havia iniciat el Noucentisme, del qual la cultura germànica serà una gran orientadora. Des d'aquest punt de vista, també Serra Hunter, encara que no d'una manera tan fefaent, el podríem qualificar com a noucentista, encara que com a noucentista més tardaner. Ell també, malgrat que no ho fa de manera tan clara, es fixa en autors alemanys al llarg de les seves obres com és el cas de Friedrich Paulsen, Kant, Dilthey, Müller-Friemfels, Lotze, o el mateix Leibniz, per citar-ne alguns exemples. Tant dins de l'àmbit del Noucentisme com també dins de la mateixa filosofia de Serra Hunter, hi ha la idea de l'anomenada *Kulturkampf* o *lluita per la cultura*. Això és així perquè es tenia la idea que l'època que es vivia era una època clau i per tant es perseguia una cultura viva.

El Noucentisme destaca pel seu ideal universalista. Serra Hunter també destaca aquest universalisme de la cultura, una cultura que per a ell ha de fonamentar-se en la filosofia, una filosofia també universal, que s'ha d'apropar molt més a la gent i que ha d'ésser més entenedora per a la gent. Aquest conreu universal de la filosofia el destaca Serra Hunter quan diu que en depèn directament el nivell cultural dels pobles i, entre ells, el nostre.

*Des de finals del XIX, hi ha una escissió força clara en el món de la filosofia a Catalunya. Per una banda, una mena d'instància modernitzadora de caire positivista defensada per metges humanistes i algun periodista. Per una altra banda, un tradicionalisme clerical farcit de capellans i saturat d'un dogmatisme abassegador. Hi ha un grup de filòsofs noucentistes universitaris, entre ells Serra Hunter, que treballen per tal de superar aquesta escissió i arribar a una síntesi entre el que ens ofereix la modernitat i allò que podem manllevar de la tradició. El Noucentisme va voler esplaiar la creativitat en protesta d'un món industrialitzat al qual era aliè. Així, en el cas de la filosofia catalana, el noucentisme està marcat per uns aires vivificants i transformadors. Enmig d'un ambient universitari resclosit aquest noucentisme aporta una alenada d'aire fresc.*³⁷

Serra Hunter, amb les seves conferències, volia plasmar de manera fefaent el panorama

³⁷ Verdaguer Turró, Miquel. *Carles Rahola i Serra Hunter, una amistat intel·lectual*. Girona: CCG Edicions, 2007, p. 70-71.

en què es movia la cultura catalana del principi del segle XX. Es respirava una gran dosi de mediocritat intel·lectual i de precarietat moral de la cultura filosòfica i de la cultura política catalanes. Serra Hunter va saber edificar, no sols com a filòsof, sinó també després com a polític, un treball que tenia com a pal de paller la idea de cultura i que va ésser un excel·lent colofó a les idees desenvolupades durant el Noucentisme a casa nostra.

Ell defensa la cultura com l'eina fonamental per a la vida d'un poble, per a l'existència del que els noucentistes anomenen la Catalunya-ciutat que, al cap i a la fi, ell també defensa en el seu ideari. No solament el seu amor per la cultura, sinó també aquest ideal de la Catalunya-ciutat el destaca, d'alguna manera Josep Carner en el pròleg a *El pensament i la vida* quan diu:

*...amb rigorosa immolació a la cultura i ensems a la pàtria, dos ideals que Serra Hunter ens mostrà vitalment units, convençut, com els seus compatriotes més representatius, que lloc i llenguatge poc arriben a plenitud si no és com a exponents i afluents, autèntics en ells mateixos, de l'universal.*³⁸

El Noucentisme de Serra Hunter es deixa notar en frases com: *Els deures i els drets de la cultura provenen del fet de la solidaritat i de la convivència. Les distàncies ideològiques s'escurcen i les controvèrsies passionals cedeixen quan l'home arriba a la convicció que la força inicial de la cultura és el seu abast moral i educatiu.* De fet semblaria que, fins i tot, els promotors del pressupost de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona de 1908 s'haguessin emmirallat en frases com aquesta del filòsof manresà. Així, doncs, hem de concebre la cultura com a eix vertebrador de la convivència i la solidaritat a l'hora de pensar en la ciutat, en la Catalunya-ciutat, que tant els noucentistes com també Serra Hunter volen aconseguir. Serra Hunter també destaca aquesta idea de la Catalunya-ciutat quan parla del factor ètnic i nacional:

...les condicions privilegiades dels pobles seran sempre un element constantment renovador de la ideologia. No tindríem una visió clara de la filosofia contemporània, ni de

38 Serra Hunter, Jaume. *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar*. Mèxic : Club del Llibre Català, 1945, p. 11-12.

*les possibilitats de l'esdevenidor, si arraconàvem el factor nacional.*³⁹

Aquesta filosofia contemporània o aquest esperit de l'esdevenidor dels quals parla el filòsof català fan una menció clara a la idea de la Catalunya-ciutat, a la idea d'un pensament nostre que ens identifiqui com a catalans, a la idea d'una civilitat característica catalana, a la idea d'un seny típicament català.

El Noucentisme se sustenta, diu Jaume Vallcorba, *en un idealisme de caire platònic*. De fet aquest platonisme és el que inspirarà l'idealisme de Serra Hunter i un dels trets que farà que pugui ser titllat de noucentista.

El pressupost de Cultura de Barcelona de 1908

El programa noucentista, amb la inestimable col·laboració d'un extens sector d'intel·lectuals, tenia com a prioritat bàsica arribar a dotar la ciutat dels instruments necessaris per poder generar una dinàmica cultural moderna. Els noucentistes veuen la ciutat com a centre de cultura i com a centre de l'activitat humana. Ara es tracta de formar ciutadans. Aquesta formació de ciutadans té com a pilar fonamental la cultura. Cal valorar la cultura com un vertader bé suprem. Cal situar la cultura com la màxima prioritat. L'Ajuntament de Barcelona, l'any 1908, ja va obrir la porta a aquesta visió de la cultura com a element bàsic de la societat, com a element bàsic per a la bona convivència dels ciutadans. De fet, en el camp de les institucions, el Noucentisme partia d'aspectes com la recerca de la consolidació tècnica i política de l'Ajuntament de Barcelona i la concepció d'un macroorganisme generador d'alta cultura nacional com era l'IEC del 1907.

En l'àmbit municipal, s'està gestant quelcom que representarà un canvi substancial respecte a èpoques anteriors. L'any 1908, municipalment parlant, a Barcelona hi haurà un trencament amb tot el que es feia anteriorment. En aquest context, el pressupost extraordinari de Cultura que presenta l'Ajuntament reflecteix la voluntat de canvi que la societat barcelonina va assimilant, voluntat de canvi lligada a uns usos i costums que, cada vegada, volen ésser més lliures i més democràtics.

39 Serra Hunter, Jaume. *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, 1934, p. 144.

El dia 27 de febrer de 1908, en la sessió ordinària del consistori, celebrada al Saló de la Reina Regent, sota la presidència de l'alcalde de Reial ordre, el senyor Sanllehy, es presenta i s'aprova una proposició incidental sobre un projecte de pressupost extraordinari de Cultura que deia:

1. *Que se discuta y vote con urgencia.*
2. *Que se autorice al Alcalde para proceder a la impresión del dictamen sobre presupuesto de cultura, junto con sus apéndices y la memoria explicativa.*
3. *Que una vez terminada la impresión de esos documentos se repartan entre los concejales, vocales asociados, prensa y asociaciones que lo pidan, y se convoque sesión extraordinaria para discutirlo quince días después.*⁴⁰

Aquesta proposta estava signada pels regidors Francesc Puig i Alfonso (regionalista), Albert Bastardas (republicà nacionalista), Josep Magrinyà (republicà) i Pere Rahola (regionalista).

*Es vol una educació ètica i estètica, intel·lectual i social, política i religiosa. Juntament amb el treball intel·lectual intens, es promou el joc corporal a l'aire lliure i en contacte directe i intens amb la naturalesa; es refusa el llibre de text com a eina principal d'ensenyament, res d'exàmens ni premis i càstigs; es potencia una nova figura del mestre... Es vol un ensenyament coeducatiu perquè aquesta és la realitat que es viu en la família i en la societat. Per altra banda, la proposta que fan d'una escola laica i neutral des del punt de vista religiós, cal entendre-la des del discurs de la tolerància i del respecte a les creences personals i de la llibertat per practicar-les i no pas des d'una agressivitat anticlerical, tal com s'inculca des d'altres propostes pedagògiques.*⁴¹

En una carta del dia 8 d'abril de 1908 Pere Coromines diu a Joan Maragall: *Vaig manar que li enviessin el pressupost de Cultura. Ara n'hi envio un altre posant en l'índex una ratlla blava a les parts de la memòria que he redactat jo.*⁴² Pere Coromines i Montanya,

40 Pérez-Bastardas, Alfred. *Barcelona davant el Pressupost Extraordinari de Cultura de 1908*. Barcelona: Editorial Mediterrània, 2003, p. 14. (Col·lecció Cultura i Societat, 30).

41 González-Agàpito, Josep – Marquès, Salomó – Mayordomo, Alejandro – Sureda, Bernat. *Tradicció i renovació pedagògica. 1898-1939. Història de l'educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 17. (Biblioteca Abat Oliva).

42 Coromines, Pere. *Obres completes*. Barcelona: Editorial Selecta, 1972, p. 1161.

era escriptor, polític i economista, nat a Barcelona el 1870 i mort a Buenos Aires el 1939. L'any 1903 va ésser cridat per Ildefons Sunyol, advocat i polític català que fou escollit regidor de l'Ajuntament de Barcelona el novembre de 1901, com a director del Negociat d'Ingressos i Despeses i, poc temps després, de la Secció de Finances. Va participar en l'elaboració del discutit pressupost de Cultura de 1908.

L'Ajuntament de Barcelona estava compostat, l'any 1908, per la meitat de la fornada que va sortir de les eleccions del 8 de novembre de 1903 i la meitat que va aconseguir el triomf en els comicis del 12 de novembre de 1905. A causa d'incompatibilitats i de defuncions hi havia algunes vacants no cobertes. Això era causat per la discussió de la Llei d'Administració local presentada pel Govern presidit per Antoni Maura. En aquesta situació van creure convenient ajornar la renovació bianual corresponent al consistori del 1905. El consistori estava integrat per 27 republicans, és a dir, la majoria absoluta, i 15 regionalistes. No hi havia cap representació dels partits caciquistes ja que havien estat escombrats des del 1903. L'alcalde era Joan Domènech Sanllehy, que era alcalde per Reial ordre, i les tinences d'Alcaldia estaven en mans dels senyors Bastardes, Layret, Nello, Magrinyà, Altayó, Fargas de la Flor, Moré, Pinilla i Galí.

Quin era el clima polític que es respirava en aquella època? Un article de *La Vanguardia*, del dia 12 d'agost del 1909, signat per Emilio Sánchez Pastor, reflecteix aquest clima. Aquest article titulat "La vida política", diu el següent:

De todas las contradicciones que se notan entre la teoría y la práctica de muchos principios políticos, económicos y sociales, ninguna tan ostensible como la que existe en la llamada huelga general. Creemos que fue Karl Marx quien dijo que la revolución obrera la harían los trabajadores sin otro esfuerzo que el de meterse las manos en los bolsillos, con lo cual quería significar que dejando el trabajo los obreros todos y paralizando los servicios sin incurrir en ninguna violencia y sin poder ser castigados por lo tanto, la sociedad, sitiada por el hambre, tendría que capitular con sus aspiraciones y variar profunda y totalmente su actual organización. Expuesta así la huelga general pacífica, no puede menos de seducir a los que se consideran esclavizados, y el éxito y el triunfo parecen tan seguros como el resultado de una operación matemática. Pero pasemos a la práctica. En todos los países del mundo donde se ha intentado la huelga general, no sólo

han dejado de obtenerse los maravillosos y fáciles resultados que la teoría demostraba, sino que, además, la clase obrera ha perdido mucho camino en la consecución de las reivindicaciones legítimas que por medio de las leyes viene obteniendo en todos los países. Hay para esto varias razones. La unanimidad de todos los trabajadores de todos los oficios para llevar a cabo un paro general, no se ha obtenido hasta ahora ni se obtendrá jamás. La situación de los operarios de diversos oficios es distinta, lo mismo en lo relativo a las necesidades del individuo que en lo que se refiere al jornal, cultura, educación, etc., etc., y los puntos de vista de los trabajadores respecto del problema social y medio de resolverlo no son por esta causa ni serán jamás idénticos. Siempre habrá quienes necesiten soluciones inmediatas y radicales y quienes fíen al progreso de las costumbres sociales y a la propaganda legal la consecución de las medidas que produzcan el bienestar anhelado. Esta división primordial es inevitable entre hombres: ha surgido ya entre los obreros de todos los países y subsistirá tanto como la humanidad.

Por esta razón el paro relativamente general, porque en absoluto no lo ha habido nunca, necesita siempre la coacción y la amenaza para alentar a los tibios o para obligar a los rebeldes y en el momento que la coacción comienza la causa está perdida, porque entonces la sociedad, ante esa fuerza, contesta legítimamente con otra; la agresión se repele con la agresión y los obreros son los que suministran mayores víctimas en la contienda social.

Esta es la historia de todas las huelgas generales: primero el paro pacífico, después la coacción para los que van de mala gana en el movimiento, y por último la lucha y la sangre del trabajador vertida. No se conoce éxito alguno para la clase obrera obtenido por el procedimiento de la huelga general: ésta siempre degenera en tumulto, en motín y en lucha cruenta. Pero hay más: si se diese el caso verdaderamente milagroso de que hubiera identidad de situación en todos los obreros, identidad de pensamiento y una voluntad única para realizar la huelga, tampoco conseguirían el triunfo a que aspiran.

Ese alto en la vida, verdadera utopía de soñadores, causaría el perjuicio por igual al obrero y al que no lo es, y siendo irresistible para todos pronto contribuirían todos por igual también a su terminación. Las cuestiones sociales son difíciles de resolver y de una complejidad tan grande que en el desarrollo de cualquier solución surgirían derivaciones

que dividirán a los que más unidos parecen. Por todo esto los obreros de los países donde se han hecho mayores experiencias para la solución de los problemas sociales, tienen eliminada de su programa la huelga general y además colocan al frente de sus dogmas el de no servir de instrumento a ningún partido político. Esto es esencialísimo para las clases trabajadoras que aspiran a una evolución pacífica para reformar la actual organización de la sociedad, porque si se inclinan a favorecer a un partido político determinado los restantes se convertirán en enemigos suyos y las llamadas leyes obreras serán más difíciles de elaborar en el sentido que desean los trabajadores. Realmente este es el peligro que los partidos puramente obreros corren en el mundo; las agrupaciones radicales, exclusivamente políticas, aspiran siempre a atraerse la simpatía y el apoyo de las clases trabajadoras por lo numerosas que son; no titubean con este fin en incluir en sus programas algunas afirmaciones de las que pueden halagar al trabajador dentro del orden económico, al propio tiempo que con propagandas de otros principios que no son económicos ni sociales, sino anárquicos, procuran despertar en el ánimo del obrero aspiraciones absurdas y le señalan el camino para realizar venganzas que satisfagan no sólo odios de clase, sino apetitos malsanos que el hombre ignorante alberga en su corazón. Cuando una colectividad obrera cae en estos lazos y se alía a los políticos por sus radicalismos, ya se sabe que las víctimas de todo movimiento que se intente serán los obreros mismos, y si el partido apoyado por la clase trabajadora obtiene el poder, lejos de amparar las aspiraciones legítimas del trabajador, es el que se halla más dispuesto a ametrallarlo. Como esto ha ocurrido ya en dos o tres naciones que no hay para que citar, son muchos los escritores de las clases obreras que les han señalado y les señalan como el mayor peligro para la consumación de sus fines las alianzas con esos grupos radicales que en todos los países existen, que persiguen utopías en la organización política y que tratan de buscar la fuerza que les falta mezclando principios económicos sociales que no han estudiado ni conocen, con sus programas políticos para ver si con el apoyo de los obreros llegan a los poderes públicos.

Los radicalismos políticos son escrupulosos: por la derecha se utiliza a lo mejor la defensa de la religión para amparar una causa exclusivamente política; por la izquierda se invoca la cuestión social, que nada tiene que ver con el régimen de gobierno para combatir la monarquía. Contra estas maniobras no hay procedimiento mejor que una mayor cultura de las clases desacomodadas; con la extensión e intensidad de la enseñanza y con

*métodos debidamente estudiados se puede llegar a la práctica de lo que hoy parece ser un ideal: a que todo el mundo piense por sí y no sea engañado ni por sus propias pasiones ni por los explotadores de las desdichas y de la ignorancia humanas”.*⁴³

Des de l'inici de l'any 1906 predominava el Moviment de Solidaritat Catalana, que era una coalició entre partits republicans, excepte el lerrouxista, el regionalista i el carlista. Era una conjunció sorgida a partir d'un esclat popular que cercava la supremacia del poder civil, la purificació del sufragi universal i una Administració descentralitzada. L'ambient respirava un profund esperit català ple de civisme que pretenia anar reforçant, pedra a pedra, l'edifici d'un poble civil i benestant. L'Ajuntament va voler participar en aquest ambient general del poble i, entre altres coses, va projectar l'anomenat pressupost de Cultura.

Què era aquest pressupost de Cultura? Era un pla molt ben estructurat per tal de deslliurar Barcelona de l'estigma que significava estar d'esquena a l'educació escolar, tan deixada de banda per l'Estat. Era un pla concebut amb una visió oberta i al dia entorn dels millors procediments per una docència que s'ajustés de la millor manera possible a l'alta missió de l'escola moderna. Els membres actius de la ponència eren els regidors Layret, Bastardes i Marsà, per part d'esquerra solidària, i Rahola i Puig Alfonso, per part del centredreta, assistits per dos alts funcionaris com Pere Coromines i Lluís de Zulueta.

Quines eren les bases fonamentals del projecte? Era bàsicament un pla d'ordenació econòmic per tal de construir edificis escolars i estructurar degudament el funcionament de l'educació primària. Però no sols era un pla des del punt de vista material, sinó també des del punt de vista pedagògic, perquè apostava per unes normes pedagògiques que havien d'ésser les inspiradores de tota la disciplina escolar. Era un pla que es creava per dur a terme una àmplia difusió i un perfeccionament de la cultura social a la qual aspiren tots els pobles moderns. La competència principal d'aquest pressupost estava en la creació i direcció de quatre escoles graduades d'ensenyament primari, quatre biblioteques populars i els corresponents serveis postescolars com conferències, cantines, camps de joc, excursions, colònies, etc. El mètode pedagògic d'aquest pla tenia tres eixos bàsics:

1. Vigència del mètode de coeducació en jardins d'infància i en dues escoles de

⁴³ La Vanguardia. Dijous, 12 d'agost de 1909, p. 4.

primària.

2. Ensenyament neutre en matèria religiosa, sense negacions ni afirmacions que puguin influir en els sentiments dels creients.
3. S'impartirà l'ensenyament en català, amb procediments pedagògics eficaços per a l'estudi de la llengua castellana, per tal que les nenes i nens l'acabin dominant perfectament.

Aquests tres apartats, que corresponen a les bases 4, 5 i 6 del pressupost, són l'eix vertebrador sobre el qual es fonamenta tot el pla.

Es van desenvolupar dues campanyes: una a favor i una altra en contra del pressupost. A favor s'hi van manifestar diaris com *El Poble Català*, *La Publicidad*, *El Diluvio*, setmanaris com *L'Esquella de la Torratxa*, *La Campana de Gràcia* i *La Tralla*. També s'hi van manifestar a favor els portaveus de diverses entitats i agrupacions republicanes i catalanistes.

El Centre Nacionalista Republicà, el dia 8 d'abril de 1908, va fer un manifest en defensa del pressupost. Es va celebrar un míting al Teatre Modern presidit per Pere Coromines, amb el teatre ple a vessar de gent. En la ment de ningú no hi cabia el fet que els atacs muntats per l'integrisme i el clericalisme barceloní fossin tan violents i tan malintencionats en contra d'una obra de caràcter cultural i d'ensenyament popular com el pressupost presentat per l'Ajuntament.

L'esquerra, els republicans catalanistes, alguns regionalistes més compromesos i d'altres forces polítiques van lluitar a favor del pressupost i en contra dels adversaris. Francesc Layret va fer una conferència el dia 13 de març a l'Ateneu Barcelonès, a favor del pressupost.

L'endemà, el diputat per Figueres Joaquim Salvatella també ho fa al Centre Nacionalista Republicà. A més, el dia 26 de març *El Poble Català* inicia una sèrie d'articles signats per Joan d'Avinyó (J. Pous i Pagès) contra els detractors del pressupost. El 29 de març Albert Bastardas publica a *La Publicidad* un article titulat *Campaña injusta* que dona la mesura de la lluita en pro del pressupost. També el dia 7 d'abril se celebra al Teatre Modern de

Gràcia un míting republicà solidari a favor del pressupost de Cultura. En aquest míting hi intervenen Eusebi Coromines, Albert Bastardas, Tona Xiberta, Joaquim Salvatella i Amadeu Hurtado.

El diputat Amadeu Hurtado el dia 12 d'abril va fer una conferència amb el títol *La cultura del poble de Barcelona*, en la qual també feia divulgació del contingut del pressupost. En un moment clau del seu discurs diu:

Tenim escoles oficials, escoles dels partits polítics i escoles religioses: l'única cosa que no ha creat Barcelona són escoles d'humanitat. L'intent que fa el nostre Ajuntament és l'únic seriós per a crear-les. ⁴⁴

Des de Madrid també es van deixar sentir les defenses del pressupost. Així, el 8 de maig els regidors Santillana i Pablo Iglesias del PSOE, de l'Ajuntament de Madrid, van fer una protesta per la suspensió de la base cinquena del pressupost. El diari *El Heraldo de Madrid* també es posiciona a favor del pressupost. La Unió Catalanista també fa una nota en què especifica la seva posició a favor del pressupost de Cultura.

No hi ha documents oficials de tots els intel·lectuals que van donar suport al pressupost. Però val la pena recordar la carta que Joan Maragall envia a Pere Coromines, del dia 8 d'abril de 1908, en la qual mostra el seu acord amb el pressupost. Estem, doncs, a l'any 1908 i hi ha una forta crisi econòmica que es percep, sobretot, en la indústria i en el comerç. L'Ajuntament ja havia iniciat les obres de reforma urbana a la ciutat i això significava un capítol de despeses majors. El pressupost de Cultura també sofreix atacs basats en l'enorme despesa econòmica que significa.

En contra del pressupost, la primera llança la va tirar el vardenal Salvador Casañas, bisbe de Barcelona. Va llançar un atac denunciant la política municipal en una pastoral del dia 1 d'abril. Alguns punts clau d'aquesta pastoral diuen el següent:

1. *...tan infausto proyecto evidentemente contrario a la religión y a la voluntad de*

44 Camps i Arboix, Joaquim de. *El Pressupost de Cultura de 1908. Problema d'actualitat*. Barcelona: Rafael Dalmau Editors, 1974.

nuestra querida ciudad.

2. ...el recelo que de la mano oculta de la masonería había tenido alguna intervención oficiosa y disimulada en la concepción y redacción del plan, sorprendiendo la buena fe de algunos concejales.

3. ...nos persuadimos del espíritu anticatólico y sectario que ha inspirado el plan.

4. ...el Papa León XIII, en su carta de 26 de junio de 1878 al Emmo. Cardenal Vicario, hablando de las Escuelas Neutras, las llama atentado a la religión y a la piedad de nuestro pueblo.

5. ...luego el proyecto de las escuelas neutras de nuestro ayuntamiento, es contrario al espíritu y enseñanza de la Iglesia: luego son falsos los principios en que se apoya.⁴⁵

La campanya en contra aplegà elements com la Junta d'Acció Catòlica, el Partit Carlista i el Comitè de Defensa Social. En el terreny de la premsa, tenim *el Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*, *La Vanguardia* i *El Noticiero Universal* que sentien molta antipatia pel projecte i per la política cultural de l'Ajuntament. El diari de la Lliga, *La Veu de Catalunya*, per la seva part, tampoc es quedà enrere. La protesta en contra també tenia el suport del Círculo Monárquico Conservador. Es va fer un míting al Teatre Tívoli el dia 12 d'abril, presidit pel catedràtic de Dret Magí Fàbrega i un altre acte organitzat per la Junta d'Acció Catòlica al Frontó Comtal, el dia 19 d'abril.

Entre els personatges que es van adherir a la campanya pel no al pressupost hi havia el professor universitari Daurella, que seria professor de Jaume Serra Hunter. Cal destacar també Teodor Baró que, des del *Diario de Barcelona*, concretament en la seva edició del dia 12 d'abril, afirma: *El presupuesto de cultura niega al Dios verdadero. Deducción: tiende a formar demagogos.*

Hi havia un altre front obert en contra del pressupost. Estava representat pel republicanisme lerrouxista. Aquests consideraven que l'ensenyament català que es proposava no era res més que un altre component de l'estratègia catalanista de la Lliga. El republicanisme oficial lerrouxista va encetar una forta campanya contra el pressupost,

45 Pérez-Bastardas, Alfred. *Barcelona davant el Pressupost Extraordinari de Cultura de 1908*. Barcelona: Editorial Mediterrània, 2002, p. 156-164. (Col·lecció Cultura i Societat, 30).

sobre la base del seu rebuig frontal al contingut nacionalista del projecte i a la catalanització de l'ensenyament. Consideraven que el pressupost era un instrument de nepotisme solidari, de lluita contra l'idioma castellà i de *desamor a España*. El llarg camí de dificultats administratives i polítiques que es trobava el pressupost continuava avançant.

Tornant a la situació de l'Ajuntament, amb l'anar i venir, les propostes i contrapropostes, els favorables i els desfavorables al pressupost de 1908, ara tocarà un canvi de signe polític a l'Ajuntament. Les properes municipals seran guanyades pel Bloc Lerroxista amb la majoria. Després tenen lloc els fets de la Setmana Tràgica, la primera revolta popular que representa un punt i a part. Aquesta Setmana Tràgica és una protesta de les classes populars en contra de la política general, incloent-hi la catalana, que generava un accentuat descontentament. La societat catalana de l'època nedava en profundes contradiccions i la reacció al pressupost era la projecció política d'aquell descontentament generalitzat.

Aquelles contradiccions a l'entorn del pressupost de Cultura han estat presents en la nostra cultura i la nostra història fins avui en dia. Però tornant al pressupost en qüestió... Quina era la posició de la Lliga? Els republicans, gent d'esquerra, eren els impulsors principals del pressupost de Cultura i, de manera especial, del seu vessant pedagògic. Les dretes reaccionàries s'ocupaven de criticar i fer oposició a un projecte que, segons ells, només servia per ferir els sentiments catòlics i anava contra la religió. Però la Lliga no es va pronunciar de manera oficial. Va decidir donar via lliure als seus afiliats tant en l'elaboració com en la crítica del projecte municipal. D'aquesta manera els regidors Rogent, Puig i Alfonso, Fuster, Rovira, Rahola i Duran i Ventosa van donar suport al pressupost, mentre que els regidors Pla i Deniel, Rubió i Bellver, Roca, Sagarra i Nubiola van votar en contra de les bases quarta i cinquena. La discussió del projecte es va dur a terme en la sessió extraordinària del consistori del dia 10 d'abril de 1908, celebrada al Saló de la Reina Regent.

El president era l'alcalde de Reial ordre Josep Domènech Sanllehy. D'aquesta sessió de l'Ajuntament, com de moltes altres dedicades al tema del pressupost, se'n fa ressò La Vanguardia del dia 11 d'abril de 1908:

A las cinco y media de la tarde empieza, bajo la presidencia del alcalde, señor Sanllehy, la sesión extraordinaria celebrada ayer para la discusión y aprobación del presupuesto de cultura. El señor Marsá pide la palabra para una cuestión previa y lee un suelto del Diario de Barcelona, y dice que cuando el órgano de las clases conservadoras se expresa en tales términos, aparece justificada la presentación del presupuesto de cultura que se va a discutir ... A las nueve de la noche se levantó la sesión para reanudarla a las once. ⁴⁶

La comissió dictaminadora va proposar que s'aprovés el pla sencer. El regidor Francesc Layret va presentar i defensar el pressupost com una obra de tolerància i de pau: *Toda vez que el presupuesto de cultura es obra de paz y de tolerancia entre los diferentes elementos políticos, sociales y religiosos de esta ciudad, los concejales, dando una prueba de su amor a Barcelona, debían aprobarlo por unanimidad.* ⁴⁷

Signaven aquesta petició els regidors Layret, Puig i Alfonso, Pere Rahola i Magrinyà. Seguidament es va donar compte d'un contraprojecte avalat pels regidors de la Lliga Pla i Deniel, Sagarra, Roca i Nubiola. En aquest es proposava la construcció de quatre escoles, dues per a nens i dues per a nenes, i també s'acceptaven les previsions sobre el seu funcionament fetes en el projecte i la majoria de les referides a les consignacions econòmiques. Narcís Pla i Deniel s'aixecà a defensar el contraprojecte.

Un cop posat a votació, el contraprojecte va ser rebutjat per 26 vots en contra i set a favor. En conseqüència, per 26 vots a favor i set en contra es va aprovar el projecte en la seva totalitat, encara que esmenable. Els 26 vots a favor corresponien a la Solidaritat Municipal mentre que els set en contra eren de quatre regionalistes, dos republicans antisolidaris i l'alcalde.

A proposta del regidor Bastardes, s'acordà celebrar, després de Pasqua, una nova sessió extraordinària per tal de sotmetre a discussió les esmenes presentades. Aquesta sessió extraordinària es va fer el dia 24 d'abril i s'hi van presentar 27 esmenes.

46 La Vanguardia. Dissabte, 11 d'abril de 1908, p. 2.

47 La Vanguardia. Dissabte 11 d'abril de 1908, p. 2.

Es van aprovar les bases 1, 2 i 3; la base 4, referida a la coeducació, no va plantejar tantes dificultats com s'esperava. Però el plantejament de la base cinquena va provocar un enfrontament entre Rahola i Duran i Ventosa. L'esmena presentada per Duran i Rogent de retirar la base va ésser rebutjada per Rahola i Layret i, a la fi, va ésser rebutjada per 21 vots contra set. Una vegada comptats tots els vots, el regidor Galí va exclamar: *Els set pecats capitals*, cosa que va provocar tot de rialles a la sala. Tot seguit, la base sisena referida al català com a instrument d'ensenyament, va ésser aprovada per 20 vots contra set. Per últim, i per 19 vots contra set, es va aprovar una proposició de Galí, Pinilla i Marsà, en la qual demanaven que si el Govern revocava alguna de les bases, l'Ajuntament quedés en plena llibertat per poder deixar sense efecte la totalitat del projecte sotmès a aprovació.

Després de tota la mecànica política, es veia clar que el pressupost de Cultura era, en principi, generalment ben vist pels republicans solidaris i pels regionalistes de la Lliga. També quedava clar que, exceptuant els carlistes, el pacte solidari es mantenia en peus. Quedava clar que, entre els dos grups, hi havia un punt d'unió, hi havia un denominador comú per dur a terme de manera conjunta una obra de govern, i que aquest punt d'unió era el catalanisme obert i liberal.

El dia 5 de març, al bell mig de la feroç campanya en contra del pressupost i de les fortes pressions socials, polítiques i eclesials que rebia, l'alcalde Sanllehy va fer pública la seva decisió de suspendre autoritàriament la base cinquena, la de la neutralitat religiosa de les escoles. Els opositors al projecte havien fet pressió a l'alcalde, en vista de la seva particular manera de pensar i de la seva docilitat amb l'Església, i en van treure partit. Sanllehy preveia que l'eliminació de les bases més conflictives del projecte seria com una porta oberta a la suspensió definitiva del projecte. De totes maneres, va signar el decret de suspensió de la base cinquena.

Aquesta decisió del llavors alcalde seria el detonant que aixecaria una enorme protesta en els mitjans republicans i de l'esquerra solidària. Després l'alcalde va traspasar els seus poders al primer tinent d'alcalde, l'Albert Bastardes, un republicà solidari i catalanista, per tal de fugir de la intimidació que venia des de diversos sectors de la societat. La premsa s'exclamà amb una forta indignació en contra de l'alcalde Sanllehy. Calia pressionar

perquè l'alcalde presentés la dimissió ja que havia emprat el pressupost per tal de desacreditar el consistori democràtic municipal. Es va dur a terme una sessió ordinària a l'Ajuntament el dia 7 de juny.

En aquesta sessió es va presentar un vot de censura contra Sanllehy. Aquesta proposta fou aprovada per 33 vots contra quatre dels regidors Rubió i Bellver, Sagarra, Roca i Nubiola. A causa d'una indisposició el regidor Pla i Deniel no va assistir a aquesta sessió. Després l'alcalde va voler tornar a reprendre les seves funcions, però a la fi va acabar presentant la dimissió.

Aquesta situació d'estira-i-arronsa entorn de l'aprovació del pressupost i la dimissió de l'alcalde van provocar la creació d'una aliança nova. Aquesta nova aliança es va anomenar Bloc Liberal o Bloc d'Esquerres. Amb això s'estaven posant les bases per a un nou partit polític de caire federal, nacionalista i republicà. El que estava en joc, en aquella època, era una lluita encesa per dur a terme una política cultural de signe modernista. Una majoria solidària havia fet possible el vot de censura contra l'alcalde traïdor. No era una majoria estable. Però sí que era una majoria prou important. D'una banda es tractava de mantenir una certa autonomia municipal, i de l'altra que el Govern de la ciutat, ara en mans del catalanisme republicanista, comencés a fer una política cultural pròpia, lligada als paràmetres modernistes i nacionalistes d'aquella esquerra.

La Diputació, amb Prat de la Riba, amic i sovint interlocutor de Bastardas, com a president i amb els regionalistes al capdavant, tindrà com a model cultural el Noucentisme. Tenim doncs, dues cares, dues cultures, dues institucions, l'Ajuntament i la Diputació disposades, malgrat tot, a col·laborar entre elles.

Però la Diputació en l'aspecte oficial va marcar distàncies amb el pressupost de Cultura, mentre que en l'aspecte polític ni va respondre com a primera institució catalana ni com a solidària. La situació era aquesta i no era gaire joiosa precisament.

A las cuatro y media de la tarde comenzó ayer la segunda sesión del actual primer periodo, bajo la presidencia de don Enrique Prat de la Riba, siendo leída y aprobada el acta de la anterior, sin discusión ni enmienda ... Siguiendo los trámites legales, ayer llegó

a la Diputación el presupuesto de cultura del Ayuntamiento, con el acuerdo del alcalde suprimiendo la base quinta, y hoy mismo pasará a informe de la Comisión provincial (sección de Gobernación). Los nueve diputados provinciales que componen la Comisión provincial son, pues, los que hoy habrán de dar su voto en tan trascendental asunto, antes que lo dictamine el gobernador civil. ⁴⁸

Aquest pressupost de Cultura era una iniciativa sense precedents en la història de l'ensenyament primari a Espanya. Era un projecte amb un propòsit profundament dinàmic. Era un projecte d'una exemplaritat diàfana, un projecte que s'havia de convertir en un excel·lent mirall per al demà. Fou així realment? El que és clar és que es va convertir en la llum verda per a un Patronat Escolar de l'Ajuntament, que va reeixir en l'obra cultural duta a terme per la Diputació de Barcelona i també per la Mancomunitat de Catalunya, a partir del 1913.

Visió de futur, la d'aquells homes i d'aquells partits que, si es plantejaven problemes, era perquè sentien el batec de la societat catalana de la qual eren mandataris autèntics en aquella primera dècada de la centúria. D'una societat que, entrada pels carrils europeus, volia estar al dia, a to, amb les exigències del progrés, amb avidesa per a una vida millor. Sabia que per a introduir mètodes alliberats de prejudicis que niaven en bona part en l'esperit col·lectiu, caldria lliurar ardides batalles; sabia que per sortir de l'immobilisme tradicional caldria desplegar ben amples les ales de la ment i de l'esforç. I perquè se sentia capaç de mesurar obstacles i vicissituds, aquella promoció del 1908 que regia l'Ajuntament de Barcelona, gosà projectar un pla de reforma escolar primària inspirada en els més moderns postulats pedagògics... ⁴⁹

Aquest era un pla basat en tres qüestions: quina llengua és més eficient com a mitjà d'educació?, quin sistema és més profitós, el neutre o el confessional? i què prepara millor els infants per a la convivència futura, l'escola segregada o la mixta?

Hi ha la convicció de la impossibilitat d'anar a remolc d'un Estat decadent que no fa res per l'educació. Hi ha la voluntat inequívoca d'aconseguir la independència en l'àmbit

48 La Vanguardia. Dimecres, 13 de maig de 1908, p. 2.

49 Camps i Arboix, Joaquim de. *El pressupost de Cultura de 1908. Problema d'actualitat*. Barcelona: Rafael Dalmau Editors, 1974.

cultural, social i polític. En aquest context d'efervescència ideològica es produeix un canvi profund pel que fa a idees socials, a referents polítics i a voluntat d'autoproclamació en la llibertat. Aquest és, en definitiva, el camí que planteja el pressupost extraordinari de Cultura de 1908.

La discussió que Barcelona va encetar entorn d'aquest pressupost es va plantejar en clau política més que en clau pedagògica. Però per allò que diu que *política vol dir pedagogia* aquest pressupost es va convertir en el terreny on es van ajuntar les noves voluntats i desitjos en l'àmbit polític.

També hi havia un punt essencial, de caire ideològic entre dreta i esquerra. Això afectava tant la pedagogia com la política. Al bell mig del dur combat pel model cultural sorgeix aquest pressupost de 1908 amb el qual està en joc la política cultural a seguir en el futur.

D'una banda trobem reflectides, en aquest pressupost i en la seva discussió, les contradiccions de l'esquerra petitburguesa de caire progressista i culturalment modernista, i de l'altra, l'aferrissada intransigència de classe, de cultura i de projecte polític de la dreta amb el seu catalanisme conservador.

Ja a partir del 1905 va tenir lloc una política de caire unitarista a l'Ajuntament de Barcelona, que amb el nom de Solidaritat Municipal va ésser conduïda pel sector catalanista republicà. Amb el vistiplau dels altres grups i amb variacions segons la política a tractar, però unitarista al cap i a la fi. La Solidaritat Catalana del 1906 va causar un canvi en aquest nucli unitari municipal. Això va ésser el detonant fonamental del pressupost extraordinari de Cultura.

Tenim damunt la taula dos projectes confrontats: un que cerca un país nou, modern i progressista amb una cultura que l'ajudi a pujar, i un altre que s'entesta a mantenir la tradició, a salvaguardar l'immobilisme doctrinari per damunt de qualsevol altra opció possible.

El pressupost de Cultura és un projecte de caire pedagògic i polític que havia preparat l'Ajuntament per tal de fer front al problema de la manca d'escoles i d'escolarització que

patia la ciutat. Barcelona estava governada per una majoria àmplia coneguda com a Solidaritat Municipal. Aquesta majoria estava conformada pels republicans solidaris i antisolidaris i pels regionalistes que, encara que tenien propostes diferents, creien en la necessitat d'obrir Barcelona a una modernitat progressista en tots els àmbits.

Per aquest motiu, van començar per modernitzar el deute municipal, que era la font que calia arreglar si es volia tirar endavant qualsevol projecte. La Solidaritat Municipal es va marcar un projecte anomenat *Higiene i cultura* que calia desenvolupar per tirar endavant la ciutat.

Aquest pressupost, com a model d'actuació pública, representa un trencament respecte d'anys anteriors? A partir del 1905 es crea aquesta majoria estable i es comença a fer realitat un programa de govern prou important. Aquest programa combina el catalanisme republicanista amb el modernisme cultural. Tenim doncs, en paraules d'Alfred Pérez-Bastardas *un republicanisme modernista o, si volem, un Noucentisme republicà*. Aquesta situació era reflex d'una política de catalanitat, d'una política de progrés social i urbà, que perseguia per a Barcelona la força de capital de país. Tot això es basava en el criteri que només amb una Barcelona forta, tant en l'àmbit polític com cultural i social, Catalunya com a nació també assoliria aquests mateixos reptes. Enric Jardí diu que el Noucentisme destaca el valor de la ciutadania. Per al Noucentisme la ciutat és un focus de cultura, però, per damunt de tot és el lloc on es potencien els valors de la convivència dels homes, on es potencia la urbanitat. Xènius i els noucentistes invoquen, per sobre de tot, l'ideal de la Catalunya-ciutat, que és el que persegueix el pressupost de l'Ajuntament de 1908.

El Noucentisme treballa i actua tenint com a eix bàsic una política de ciutadania, que vol fer de la cultura el màxim exponent de la seva obra de civilització tot adoptant una clara ètica de civilitat. El Noucentisme es presenta com la represa de la idealitat en la cultura. Aquest és un dels grans elements definidors de la filosofia de Serra Hunter. *L'obra del Noucentisme és, a Catalunya, l'obra civilista*, diu D'Ors a *La Veu de Catalunya* del 28 de juny de 1906.

Tenim dos elements clau: la formació de Solidaritat Catalana l'any 1906 i el començament de la gestió del projecte a mitjan 1907. Però aquest projecte seria un fenomen complex en l'àmbit polític català. Era un projecte que es mantenia viu dins els sectors de Solidaritat Municipal, mentre que Solidaritat Catalana estava fent aigües i no va ésser prou solvent per defensar-lo.

Així, doncs, l'any 1907 és de vital importància en la gestació del projecte de pressupost de Cultura. El pressupost que es presenta l'any següent és el que ha de canviar la concepció de l'educació que es tenia fins aleshores. Aquests anys seran vitals en la gestació del moviment noucentista que substituiria el moviment modernista que ja existia.

Hi ha alguns antecedents polítics i culturals que cal tenir en compte. Primer de tot, s'ha de destacar que les relacions institucionals entre l'Ajuntament i el Bisbat de Barcelona no passaven pel seu millor moment. El poder tradicional i absolut de l'Església veia com una perillosa intromissió totes les iniciatives que prenia l'Ajuntament.

Era clar que un Ajuntament popular compost de republicans i catalanistes oberts no podia satisfer, de cap manera, la política eclesial de Catalunya. Quan les iniciatives de l'Ajuntament van començar a aflorar amb el famós pressupost de Cultura, l'enemistat del catolicisme dirigent va sortir a la llum per intentar bloquejar o enfonsar aquest pressupost.

El gran projecte del pressupost cultural es va començar a gestar cap a mitjan 1907.

Aquesta tasca es va dur a terme en la Comissió Municipal de Tresoreria, Reforma i Obres Extraordinàries. Consistia a donar les pautes per a una política cultural i d'ensenyament que, des de la ferma convicció que calia obrir Barcelona a la cultura universal, a l'ensenyament modern i actiu, tant pel que fa a la cultura popular com a l'àmbit escolar, fos el mirall per a una millora en altres actuacions de qualsevol àmbit ciutadà. Homes com Francesc Layret, Albert Bastardas, Antoni Marsà, Lluís de Zulueta, Pere Rahola, Hermenegildo Giner de los Ríos i Raimon d'Abadal formaven part d'aquella Comissió. Però Giner de los Ríos, tot i ésser un dels eixos vertebradors de la metodologia pedagògica del projecte, no va estar present en el moment de la seva discussió.

El dia 3 de novembre de 1907, el regidor Albert Bastardas va fer esment per primera vegada a aquest projecte en l'acte d'inauguració del curs 1907-1908 de l'Escola Municipal d'Arts. Amb aquesta primera notícia pública sobre el pressupost, aquest ja iniciava el feixuc camí de defenses i atacs que va anar sofrint al llarg de la seva gestació.

L'esforç més contundent és el que va dur a terme Pere Coromines, que per aquells temps era el cap de Tresoreria de l'Ajuntament de Barcelona. Alguns comentaristes diuen que Coromines va tenir la més gran responsabilitat a l'hora de confeccionar-lo, mentre que el seu més gran instigador va ésser Francesc Layret, que no en redactà ni una sola línia.

Quins eren els continguts ideològics i pedagògics del pressupost? La Solidaritat Municipal dirigida pels republicans-nacionalistes preparava un pressupost de Cultura que des del punt de vista ideològic estava dins l'òrbita del Modernisme cultural, mentre que des de l'àmbit pedagògic estava dins la renovació més propera a les concepcions de l'Escola Nova. Aquesta Escola Nova sintonitzarà, de manera plena, amb els plantejaments de reconstrucció nacional que emanaven del moviment noucentista. Tal com diuen Salomó Marquès, González-Agàpito, A. Mayordomo i B. Sureda:

Es tractava de donar impuls i oportunitat a una reforma de l'educació orientada pels més moderns mètodes pedagògics, d'interessar-se a fer arribar realment a tota la societat els beneficis de l'escola i, per damunt de tot, de treballar per fonamentar la llibertat i la veritat científica, per formar la capacitat intel·lectual i ètica dels ciutadans. Aquesta influència confluirà des de principis de segle amb les aportacions de l'ampli moviment de l'Escola

Nova.⁵⁰

Sense cap mena de dubte, els fonaments d'aquesta reforma de l'educació es començaran a posar al principi de segle amb el moviment de l'Escola Nova, i el pressupost de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona de 1908 en serà la clau de volta. Així, el programa definit per Bastardas amb el nom *Higiene i cultura* es basava en tres punts:

- Regularitzar el deute, sanejar la hisenda
- Modernitzar la ciutat, obres de reforma
- Elevar el nivell intel·lectual dels seus habitants

Què és el que demana aquest nou programa? Demana noves escoles, biblioteques, la coeducació, la gratuïtat, una ensenyança reglada per edats i la formació dels alumnes en la seva pròpia llengua, que és la catalana. Respecte a la religió, es pregunta si l'ensenyament general s'ha d'impartir "*imprescindiblemente con un carácter religioso*", si entre les assignatures cal incloure la religió, o bé si l'ensenyança de l'escola cal que cultivi el sentiment religiós.

El dia 28 de març, l'exregidor i diputat provincial del grup de Defensa Social, Ramon Albó i Martí, de la Lliga Regionalista, fa una conferència en contra del pressupost a l'Ateneu Barcelonès. El pressupost surt a informació pública durant un període de 20 dies. En contra hi exposen motius el Col·legi de Rectors de Barcelona i l'Associació Professional de Mestres. Pocs dies després, el cardenal Casañas publica una segona pastoral en contra del projecte municipal.

Malgrat que el pressupost fou aturat pels elements reaccionaris, ja havia deixat una forta empremta. Per això l'any 1916 l'Ajuntament de Barcelona va aprovar, per unanimitat, la creació d'una Comissió de Cultura de la qual formaven part tots els grups polítics municipals. N'era l'assessor tècnic, i el principal impulsor, Manuel Ainaud, inquiet pedagog que volia dotar la ciutat d'una xarxa d'escoles públiques de la millor qualitat, i que volia aconseguir que tots els infants de Barcelona tinguessin les mateixes oportunitats

50 González- Agàpito, Josep, Marquès, Salomó [et al.]. *Tradicció i renovació pedagògica 1898-1939. Història de l'educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

educatives, sense posar impediments ni a l'ensenyament privat ni al confessional ni al laic. Tot aquest interès per fer de Barcelona una ciutat culturitzada i amb una educació de qualitat es reflecteix en tres punts fonamentals: el pressupost municipal de 1908, la creació de la Comissió de Cultura el 1916 i, per últim, un volum sobre construccions escolars i memòria de l'Ajuntament de Barcelona de 1922. De fet, la preocupació per la cultura ja no va deixar d'estar present a l'Ajuntament de Barcelona.

Així, passats uns anys, el 2 de febrer de 1934 i amb Carles Pi i Sunyer com a alcalde, Serra Hunter era nomenat conseller delegat de Cultura. El diari *La Vanguardia* del dia 6 de febrer de 1934 informa dels acords de la Comissió de Govern de l'Ajuntament de Barcelona. Diu el següent:

*La Comisión de Gobierno ha acordado fijar la competencia de cada consejero concejal en la forma siguiente: ... CULTURA. Función encargada al consejero concejal Don Jaime Serra Hunter.*⁵¹

En la sessió de la comissió de govern del dia 5 de febrer, a la qual assistiren l'alcalde i els regidors Jaume Serra Hunter, Estanislau Duran Reynalds, Antoni Vilalta Vidal, Marian Martínez Cuenca, Antoni Ventós Casadevall, Jaume Vechier Palle, Odo Hurtado Martí i Josep M. Massip Izábal, es van fixar les atribucions de les regidories. Així, el regidor de Cultura, Serra Hunter, assumia les atribucions següents:

*Competència: organització, funcionament i règim de les escoles primàries i de les especials. Institucions escolars de tota mena. Construcció edificis escolars. Ensenyaments tècnics i professionals. Escoles per a deficients. Biblioteques. Arxiu històric. Exposicions d'art. Museus d'art i d'arqueologia. Institucions de ciències naturals. Banda municipal. Subvencions culturals. Confecció del catàleg del Museu del Palau Nacional. Coordinació de l'obra municipal d'ensenyament amb les diverses institucions oficials de Cultura. Relacions amb el Patronat Escolar de Barcelona i tota mena d'organismes culturals que tinguin relació amb la Corporació.*⁵²

51 La Vanguardia. Dimarts, 6 de febrer de 1934, p. 9.

52 La Vanguardia. Dimarts, 6 de febrer de 1934, p. 9.

El diari *La Vanguardia* del dia 7 de febrer de 1934 es fa ressò de les retribucions que tenien els regidors de l'Ajuntament. Sota el títol de *La retribución de los consejeros de Gobierno* diu:

*Por los pasillos del Ayuntamiento, se aseguraba ayer que ha quedado fijada, en principio, la cantidad de doce mil pesetas anuales, como sueldo a percibir por los miembros de la Comisión Municipal de Gobierno.*⁵³

El mateix dia també es fa ressò de la presa de possessió de Serra Hunter:

*El Doctor Serra Hunter, se ha posesionado del cargo de consejero del Departamento de Cultura, y ha visitado las diversas oficinas y dependencias del indicado servicio siendo cumplimentado por el personal de las mismas. El Doctor Serra Hunter, recibirá a las personas que deseen visitarle, todos los miércoles, de once a una.*⁵⁴

En l'acte del Ple de l'Ajuntament de Barcelona del dia 3 de setembre de 1936, sota la presidència de l'alcalde Pi i Sunyer, amb Serra Hunter com a regidor de Cultura, es va decidir la creació d'una Comissió de Cultura *perquè articulant la gran obra en pro de la cultura que sempre ha fet l'Ajuntament de Barcelona* (es vol recordar la gran tasca endegada per l'Ajuntament des del pressupost de 1908) *amb el Comitè de l'Escola Nova Unificada, llavors es pot portar a terme, amb la rapidesa que les circumstàncies exigeixin, perquè s'apropa el moment de començar el curs, i llavors es pot portar a terme l'obra gran que pensa portar a realització el Comitè de l'Escola Nova Unificada, i en el que l'Ajuntament de Barcelona, que sempre s'ha distingit en el seu afany per la cultura, pot ésser un col·laborador d'una gran importància. És aquesta, per tant, la Comissió a crear amb major urgència...*

Poc s'imaginava Serra Hunter mentre es formava aquesta Comissió que tres anys després hauria de fugir cap a l'exili, primer a Tolosa de Llenguadoc i després a Mèxic. De fet, ell, com molts altres intel·lectuals i polítics, va haver de marxar perquè se li va obrir un expedient de responsabilitats polítiques. *La Vanguardia* també es feia ressò d'aquest fet

53 *La Vanguardia*. Dimecres, 7 de febrer de 1934, p. 8.

54 *La Vanguardia*. Dimecres, 7 de febrer de 1934, p. 8.

sota el titular *Ha sido dictada la ley de responsabilidades políticas* el dia 14 de febrer de 1939. La guerra va fer el seu curs. La invasió de les tropes de Franco va devastar Catalunya. Però el dia 30 de gener de 1939, *La Vanguardia* publicava un article titulat *La Hora de Cataluña. Tras la liberación, el resurgimiento*. De la mateixa manera que Catalunya ressorgia, també els tallers de *La Vanguardia* ho feien:

Decíamos ayer: *Reaparece hoy LA VANGUARDIA. Reaparece después de dos años y medio de haber perdido el contacto diario con sus lectores. Como Fray Luís de León iniciamos hoy nuestras palabras cotidianas con un “Decíamos ayer...” Ayer fue el 19 de julio de 1936. Espiritualmente, LA VANGUARDIA dejó de publicarse a partir de aquella fecha. Pasada la tragedia inolvidable, vuelta a la vida esta castigada ciudad, olvidemos como un mal sueño las horas de secuestro sufridas. LA VANGUARDIA suspendió su publicación el 19 de julio de 1936, con el número 22.574. Hoy, 27 de enero de 1939, con idéntico espíritu al que la informaba antes de aquella fecha, restablece el contacto con sus lectores. Y, naturalmente, su número correlativo no puede ser más que este: 22.575.*⁵⁵

L'Escola de Filosofia de Barcelona

Un discurs del seu president, Ramon Martí d'Eixalà, inaugura l'anomenada Universitat Literària de Barcelona l'any 1837. Al principi del segle XIX, la societat catalana viu sacsejada per moltes tensions (socials, econòmiques, polítiques, etc). La reflexió filosòfica que sorgeix està molt lligada a aquesta situació social. Podem parlar de quatre corrents principals que tenen una presència destacada al llarg del segle XIX i que també persisteixen durant gran part del segle XX:

- La filosofia del sentit comú, que es pot considerar com el llibre de ruta de la burgesia industrial, que va ser introduïda per Martí d'Eixalà, que al seu torn la va conèixer d'espiritualistes eclèctics francesos com Pierre Royer-Collard i Théodore Jouffroy. Fou desenvolupada, després i sobretot, per Francesc Xavier Llorens i Barba, que s'inspirà en fonts escoceses com Thomas Reid i William Hamilton. Aquest corrent filosòfic ha arrelat de manera tan profunda al país que a vegades ha

⁵⁵ *La Vanguardia*. Divendres, 27 de gener de 1939.

estat designat com Escola Filosòfica Catalana.⁵⁶

- El neotomisme balmesià i el viguetanisme conservador, re-elaborat per Torras i Bages que representa la mentalitat que es vol renovar, això sí, sense perdre l'empara del pensament tradicional. És el que demana a crits una societat amb problemes que s'enfronta al món obrer.
- La filosofia anarquista, una línia de pensament i d'acció que, a la segona meitat del segle ofereix una base doctrinal a les lluites que plantegen des de la classe obrera. Està representada per Francesc Pi i Margall, Anselm Lorenzo, Dídac Ruiz i altres que s'inspiren en Proudhon i Bakunin.
- El positivisme, que actua com a contrapunt del domini que l'anarquisme i el neotomisme van exercir a Catalunya des de la mort de Llorens i Barba, l'any 1872, fins al voltant de l'any 1910, època d'Eugeni d'Ors i del Noucentisme. Aquesta línia positivista és marcada pels metges filòsofs com Pere Mata i Fontanet, Josep Miquel Guàrdia, Pelegrí Casanovas i Ciurana i ja més a final de segle, Pompeu Gener i Babot i Pere Estasèn i Cortada.

Del canvi promogut per D'Ors va viure la intel·lectualitat durant uns quinze anys, que corresponien al procés de consolidació de la societat burgesa catalana amb forts anhels d'expansió; però també cal prendre en consideració que, des del començament del segon decenni del segle XX, a la Universitat de Barcelona es desvetlla un interès nou pels estudis de filosofia. La presència de Jaume Serra Hunter col·labora molt en aquest desvetllament.

Paral·lelament també es desvetlla una línia d'ascendència positivista marcada per l'obra

⁵⁶ Convé destacar el paper d'Alexandre Galí en la identificació de la filosofia del sentit comú com a “pensament nacional”, tesi altament discutible per excloent, però encara sovint repetida. Per a Galí ... *durant el segle XIX, Catalunya, en ordre a la filosofia va oferir un espectacle que nosaltres avui conceptuem com un dels actes que més acrediten el seny fonamental de la raça. Fou l'adopció de la filosofia escocesa. Aquesta va ésser una de tantes gestes del XIX, que molts de nosaltres, els homes del segle XX, no hem sabut ponderar com calia, enlluernats com els homes del XVIII pels xarbots d'un estrangerisme mal assimilat ... el sol fet de saber-se aturar i l'intuir que la filosofia escocesa era l'única filosofia moderna que esqueia a un poble de caràcter com el nostre, i d'altra banda sense tradició científica ni filosòfica des de feia molts segles, és una demostració suficient de seny i d'equilibri mental. Es té aquest deute envers aquell noble patrici que es digué Ramon Martí d'Eixalà.* Galí, Alexandre. *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900-1936*. Fundació Alexandre Galí, 1980, p. 65.

Els orígens del coneixement: la fam de Ramon Turró, que va més enllà del pur àmbit científic per entrar de ple en la problemàtica gnoseològica. En un pla diferent i sense cap connexió amb escoles trobem Francesc Pujols, que escriu assaigs filosòfics de caire més intuïtiu i personal. A més, i per altres conductes té lloc la potenciació de l'entrada de nous corrents del pensament europeu, sota el guiatge d'Eugeni D'Ors i d'altres professors universitaris.

D'Ors va tenir deixebles com Josep Maria Capdevila i Josep Farran i Mayoral. Però cal esmentar les noves generacions de la Universitat de Barcelona, en les quals destaquen Joaquim Xirau, Joan Roura i Parella, Joaquim Carreras i Artau, Francesc Mirabent, Joaquim Bonet, Ramon Roquer i Joan Creixells, entre altres. Aquest conjunt de mestres ha estat designat alguna vegada amb el nom d'Escola de Barcelona. En aquesta època es van introduir les modernes filosofies com la fenomenologia, la teoria dels valors, l'historicisme i l'existencialisme.

Ja entre les darreres promocions universitàries anteriors a la Guerra Civil tenim Domènec Casanovas, Josep Calsamiglia, Josep Font i Trias, Jordi Udina i Martorell, Jordi Maragall, Francesc Gomà i Musté, Eduard Nicol i Josep Ferrater i Mora. Els mateixos anys mantenia la seva activitat el grup neotomista a la balmesiana i amb la revista *Criterion*. Hem de parlar aquí de Jaume Bofill i de Francesc Canals entre altres. Tot això continua després de la guerra.

Però la gran pregunta que sorgeix com una mena d'iceberg al mar, continua sense contestar de manera gaire clara. I darrere seu en sorgeixen d'altres: De què parlem quan, dins del marc de la filosofia, parlem de l'Escola de Barcelona? Parlem pròpiament d'una escola amb totes les connotacions que implica aquest terme?.

Quan parlem de l'Escola de Barcelona, terme proposat pel filòsof Eduard Nicol, estem parlant de tota una tradició filosòfica barcelonina. Una tradició caracteritzada, en els seus diversos membres, per la participació d'un determinat mode de fer filosofia, malgrat que les seves ideologies eren diverses. El cert és que avui encara parlem i escrivim sobre aquesta Escola i els seus integrants. Qui en fou el mestre? En quina data es va constituir? Quin va ser el nombre precís dels seus deixebles?

Aquestes tres preguntes, son totes prou difícils de contestar. En tots tres casos, les hem de contestar de manera negativa. Pel que fa a la primera, al llarg de la història de la filosofia quan parlem d'alguna escola sovint ho fem situant un mestre al capdavant. Així, quan parlem de l'Acadèmia o del Liceu grecs, ho fem pensant en Plató i en Aristòtil com els seus respectius mestres.

Però en el cas que ens ocupa no ho podem fer així. No és tan fàcil, no té un mestre concret. Respecte de les altres dues preguntes, he de dir que ni té una data concreta de fundació ni tampoc un nombre determinat de deixebles. L'Escola hi és, la seva existència és real, però el que no és clar és el nombre de membres.

Però si parlem d'escola és per què hi ha quelcom que ens impulsa a fer-ho així? Aquest quelcom no són les afinitats doctrinals, però sí el fet que entre ells hi ha afinitats puntuals. És, doncs, sobre la base d'aquestes afinitats en les seves maneres de pensar que podem plantejar l'existència d'aquesta Escola de Barcelona. I quines afinitats puntuals tenen?

En resum podríem sintetitzar-les així: no reduir la filosofia a la pura abstracció, una certa inclinació al sentit comú, una idea clara de la continuïtat històrica són, entre d'altres, algunes d'aquestes afinitats. Aquestes afinitats van fer que Eduard Nicol s'inclinés per ajuntar personatges tan diversos sota aquest nom.

És veritat que en el fet de reconèixer aquest grup de pensadors com a escola cal tenir en compte un factor psicològic inconscient i totalment aliè al desenvolupament del mateix pensament teòric? Considerem que es pot respondre afirmativament aquesta qüestió. El factor psicològic serveix la positivitat de la filosofia que cerca promoure el diàleg. Eduard Nicol afirma l'existència d'un tret característic de tots els membres d'aquesta escola i de les seves pàgines filosòfiques. Aquest tret consisteix en el gran sentit pacífic de la filosofia de què fan mostra.

Quins són els personatges que cal situar com a membres d'aquesta escola?

Entre els membres cal esmentar l'eclesiàstic i catedràtic de Filosofia a Cervera Joaquim

Llaró i Vidal (1796-1824), el científic i historiador Josep Antoni Llobet i Vall-llosera (1799-1861), l'eclesiàstic i pensador Jaume Lluçà Balmes i Urpià (1810-1848), el professor de Filosofia de la Universitat de Barcelona Ramon Martí d'Eixalà (1808-1857), el filòsof Francesc Xavier Llorens i Barba (1820-1872), el filòsof i advocat Tomàs Carreras i Artau (1879-1954), el germà d'aquest últim i també filòsof Joaquim Carreras i Artau (1894-1968), el filòsof Joaquim Xirau i Palau, el poeta, polític i periodista Jaume Bofill i Mates (1878-1933), Francesc Mirabent i Vilaplana (1888-1952), el filòsof i polític d'esquerres Jaume Serra Hunter (1878-1943) i el filòsof Josep Ferrater i Mora (1912-1991), i és clar, també el biòleg i filòsof malgratenc, el nostre Ramon Turró i Darder. Hi ha alguna altra qüestió important que marca un punt de coincidència entre tots els membres de l'Escola de Barcelona? Òbviament, una altra: tots ells tenen la filosofia com a nineta dels seus ulls.

Com a conclusió, podem dir que el nom d'Escola de Filosofia de Barcelona el donem a un grup de filòsofs catalans que estan vinculats a la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona i que escriuen tant en català com en castellà. Des de *la conciencia en toda su intensidad* de Martí d'Eixalà fins a *la filosofía de la conciencia* de Francesc Xavier Llorens i Barba, aquí és on millor trobem els fonaments de l'Escola de Barcelona. La consciència que, en el seu vessant col·lectiu s'expressa com a seny. Llorens ens presenta la filosofia com l'expressió més alta de la consciència col·lectiva d'una comunitat nacional. Segons ell, Catalunya no havia arribat, en aquell temps, a aquest grau de maduresa. Per aquesta raó calia un esforç considerable en el terreny de l'ensenyament.

La proclamació de la Segona República Espanyola representa un gran pas endavant per a la filosofia acadèmica catalana. L'Escola de Barcelona té un nucli integrat pels quatre principals filòsofs catalans republicans exiliats després de la Guerra Civil, és a dir, Serra Hunter, Joaquim Xirau, Eduard Nicol i Josep Ferrater i Mora. També en són membres els filòsofs exiliats Joan Roura-Parella, Lluís Ferré, Domènec Casanovas i Juan David Garcia Bacca. Però aquesta Escola de Barcelona no sols va tenir una clara dedicació a la filosofia, sinó que també va desenvolupar una clara vocació pedagògica.

Durant la postguerra l'Escola de Barcelona fou representada pels membres del Club Xirau, és a dir, pels estudiants que Xirau havia tingut a Barcelona i que es van quedar a el país després de la guerra fent filosofia en situació força precària. Pertanyen a aquest grup

Josep Calsamiglia, Jordi Maragall i Francesc Gomà, entre ells. D'una altra banda, l'herència de Ferrater Mora és recollida per la Càtedra de la Universitat de Girona que té el seu nom i per Josep-Maria Terricabras. Per últim, també s'ha de prendre en consideració l'obra de Xavier Rubert de Ventós que reivindica la sensibilitat, la prudència ètica i la ironia, trets tots ells ja presents des de l'inici de l'Escola de Barcelona.

Situació de la religió

En aquesta època es perseguia una reforma educativa orientada pels mètodes pedagògics més moderns i que fos capaç de formar la capacitat intel·lectual i ètica dels ciutadans. Aquesta idea de reforma conflueïa, des de principi de segle, amb totes les aportacions que duia a terme l'Escola Nova. Els plantejaments consistien a aconseguir una educació integral, activa, intuïtiva i extra-confessional. Es perseguia una renovació profunda de l'educació pública per tal que esdevingués un mitjà que contribuís a l'educació cívica i democràtica del poble. Però no tan sols hi havia una gran preocupació per l'educació formal, sinó també per la no formal, en aspectes com l'escoltisme i altres. Es busca una educació tant des del punt de vista ètic com estètic, i també intel·lectual, social, polític i religiós.

Es busca un ensenyament coeducatiu. Des del punt de vista religiós es proposa una escola laica i neutral amb la tolerància i el respecte més absoluts per les creences personals i les seves respectives pràctiques. Es proposa neutralitat més absoluta en matèria religiosa. En aquest sentit, la base 50 del pressupost de l'Ajuntament de Barcelona diu que l'ensenyament ha d'ésser neutre en matèria religiosa, sense afirmacions ni negacions que puguin resultar ofensives per als sentiments dels creients. Hi haurà una tarda a la setmana dedicada només a l'ensenyament de la religió catòlica als nens i nenes que voluntàriament hi assisteixin. El contingut d'aquesta base 50 és un dels motius pels quals el cardenal Casañas, l'Acció Catòlica i els grups polítics més conservadors (monàrquics, carlins, etc) comencen una campanya en contra, que és contestada pels defensors del projecte. L'objectiu, que s'accentua a partir de la Setmana Tràgica, és una escola el màxim d'eficaç en educació dels valors morals, cívics i democràtics.

Durant la primera etapa de la Restauració l'Església espanyola havia gaudit d'una gran tranquil·litat. És una època en què l'Església està còmoda i pot treballar en l'expansió de les seves institucions educatives. Però a poc a poc s'anirà convençant que la seva incidència social, ideològica i educativa es va reduint al si de la societat. El darrer quart del segle XIX apareixen corrents de pensament i moviments espirituals que tenen una fonamentació intel·lectual molt bona, que sorgeixen al marge del pensament catòlic i, fins i tot, de vegades posen en dubte els seus principis bàsics. L'Església entra, en aquesta època, en una situació certament nova, desconeguda i fins a cert punt inquietant.

Les vives polèmiques Església- Estat d'aquella època també són presents en l'àmbit de l'educació. L'any 1901, el comte de Romanones com a ministre d'Instrucció del Govern liberal, impulsa un decret d'intervenció que obliga que l'ensenyament del catecisme es faci en llengua castellana en territoris de parla catalana. Les contínues passes endavant i endarrere en matèria de l'ensenyament de la religió i d'altres qüestions eren focus de continuades desavinences entre l'Església i l'Estat i ho seran fins a la dictadura de Primo de Rivera.

Però cal destacar aquí que sota la tremenda convulsió de la Setmana Tràgica de 1909, amb la família tradicional i els seus valors en franca crisi, Torras i Bages defensa l'ensenyament de la religió i s'oposa a l'escola laica de manera frontal. Afirma que la persona té una dimensió espiritual, i negar aquesta dimensió com fa l'escola laica, és com mutilar la persona.

L'any 1906, a Barcelona el cardenal Casañas demanava als catòlics que fessin atenció al tema de l'educació religiosa, els deia que calia donar-li un fort impuls. El cardenal Casañas proclamava als catòlics el seu deure de no deixar que s'anessin obrint més escoles laiques i que s'anessin tancant les existents. No en va el cardenal Casañas fou un dels opositors principals al pressupost de Cultura de 1908 de l'Ajuntament de Barcelona, perquè diu que és la cosa més greu que mai ha fet l'Ajuntament contra l'Església. Els esdeveniments de la Setmana Tràgica, el 1909, els van aprofitar els més integristes per acusar les escoles laiques d'inculcar l'odi a Déu i a la religió. L'Església recelava de les noves idees pedagògiques, però amb tot no va poder impedir una certa influència d'aquestes en l'acció educativa que duïen a terme les organitzacions catòliques. Un

exemple clar d'aquesta influència de la renovació pedagògica en els sectors més progressius de l'església catalana serà la catequesi.

Però l'Església no vol deixar-se trepitjar el terreny en cap àrea, i menys en educació. Per això les congregacions religioses masculines i femenines van dedicar els seus esforços a ampliar la xarxa de centres d'ensenyament elemental. Al principi del segle XX la difusió d'escoles duta a terme per les congregacions religioses va ésser molt important. A Barcelona hi havia congregacions religioses amb molta tradició educativa: en l'ensenyament masculí tenim els escolapis, els jesuïtes, els salesians, els germans maristes, i en el femení tenim les carmelites de la caritat, les escolàpies, les dominiques, les teresianes, etc. També cal recordar la presència minoritària d'escoles evangèliques i d'altres confessions religioses cristianes. La majoria d'aquests centres religiosos rebutjaven l'esperit de reforma educativa que es vivia en aquesta època i continuaven inspirats en la pedagogia tradicional.

Respecte a la formació dels mestres, des de la Mancomunitat es treballa el tema. Dins dels ensenyaments hi ha una part obligatòria, una part d'humanitats catalanes, i una altra part d'humanitats i matèries diverses on figura religió i moral.

En l'ensenyament secundari i professional la religió es convertia en matèria optativa. Això provocà la reacció dels sectors catòlics. Pel que fa als llibres, al començament del segle XX, el ministre d'Instrucció Pública recorda que la doctrina cristiana ha d'ésser estudiada amb el catecisme que els bisbes marquin en els seus respectius bisbats.

S'han de destacar, també, les colònies escolars nascudes al final del segle XIX, l'escoltisme que ben aviat crida l'atenció de la jerarquia catòlica i sorgeix la idea de crear un escoltisme confessional catòlic.

Hi ha una necessitat clara de difondre la cultura. En aquest sentit, la resposta catòlica a aquesta necessitat serà la creació de la Universitat Popular Catòlica amb l'objectiu evident d'eleva el nivell cultural dels obrers i de propagar la doctrina cristiana en aquest terreny. Juntament amb altres matèries com economia hi haurà també religió. L'obra formativa de l'Església catòlica es duu a terme a través d'associacions com els Pomells de Joventut

creats per Josep M. Folch i Torres, o les Congregacions Marianes, l'acció catòlica, el catolicisme social, etc.

La Segona República ha de construir un sistema educatiu públic que pugui salvar les grans deficiències existents i pugui també aportar canvis molt profunds. El seu ideari és la defensa d'una escola laica, unificada i activa on s'apliqui el principi de no confessionalitat religiosa. La defensa que feia de l'escola laica tenia els seus fonaments en el compliment de l'exigència de respectar la consciència dels infants procurant no fer-los propaganda política, social, filosòfica, religiosa, que estava prohibida a l'escola. Així, un Decret del dia 6 de maig de 1931 va suprimir l'obligatorietat de l'ensenyament de la religió a les escoles tot garantint la neutralitat escolar. Però aquesta neutralitat laica va ésser difícil de mantenir atès que socialment es viu un marcat anticlericalisme. Aquesta neutralitat és combatuda per la Lliga i, en aquest sentit, Tomàs Carreras Artau diu que una educació integral ha de comprendre els sentiments religiosos.

Però la gran majoria del professorat que està d'acord amb la renovació pedagògica afirma que el laïcisme és una condició necessària per construir una escola que respecti totes les creences i totes les opinions.

La victòria electoral de les dretes l'any 1934 inicia un retrocés en els aspectes progressistes de la política educativa, com són la coeducació i el laïcisme. Posteriorment, l'any 1936, la victòria del Front Popular significa la represa de la política educativa del període 1931-1934. Les polèmiques del primer període, les lluites entre els grups més conservadors i la política del Govern amb la idea de la renovació de la pràctica educativa tornen a aflorar. Aquest enfrontament ideològic acabarà en la Guerra Civil a causa de la insurrecció militar de l'any 1936.

El dia 27 de juliol de 1936 es constitueix el Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU), que en el seu Decret de creació deixa ben clara la supressió de l'escola de tendència confessional. El sorgiment del CENU va lligat a un projecte de transformació social a través de l'educació i a la formació de l'home tant des del punt de vista tècnic com espiritual.

Però en l'ensenyament secundari les congregacions religioses havien descobert un bon filó per accedir als fills de les classes benestants. Els grans col·legis de les congregacions religioses podien oferir una educació de prestigi contra la qual poca cosa hi podia fer l'educació pública. Se suprimeix del pla d'estudis l'assignatura de religió. Quant als llibres de text, l'Editorial Dalmau Carles de Girona va publicar un llibre d'història sagrada. L'esforç editorial en llibres de religió ja havia estat notori abans de l'esclat de la Guerra Civil. Així, per exemple, es van publicar llibres de text com *El primer llibre del noi cristià* o el *Manual del catecisme*, o també *La guia per a catequistes*. També els bisbes es van encarregar de la publicació de catecismes oficials en les seves respectives diòcesis. També s'ha de destacar la participació de l'Església en l'organització de colònies i en temes com l'excursionisme, l'escoltisme i l'associacionisme cultural i cívic.

Es creen nous grups a l'interior de l'Església catòlica. Així, per exemple, l'any 1931 es crea la Federació de Joves Cristians gràcies a mossèn Albert Bonet. L'acció que duran a terme els grups catòlics serà molt important. També neix la Joventut Obrera Cristiana l'any 1932.

L'acció de l'Església catòlica també es deixa notar en el terreny de l'educació d'adults. Vol formar obrers i obreres en el marc dels principis del catolicisme social. El treball de formació es duu a terme mitjançant cercles d'estudis i cursos d'apologètica cristiana, etc. Així, doncs, l'Església va tenir una època força difícil, però la seva acció va arribar a moltes parcel·les de la vida social, com he explicat en aquest apartat.

PER A UNA BIOGRAFIA DE JAUME SERRA HUNTER

Ambient de l'època

Els darrers anys del segle XIX i els primers del segle XX són l'expressió d'una profunda crisi social, cultural i educativa provocada pels grans canvis que s'esdevenen en l'àmbit social i per una davallada molt forta de l'humanisme i l'espiritualisme. La societat industrial i l'extensió de la tecnologia fan inviable el vell món patriarcal i agrari. Apareix una voluntat clara d'incidir en la renovació de l'educació pública per tal d'influir en l'educació cívica i democràtica del poble. En tot aquest procés de regeneració educativa hi va tenir molt a

veure la Institución Libre de Enseñanza, que també promovia una educació de caire integral. Catalunya és, al principi del segle XX, una de les seues més importants en l'àmbit europeu i mundial de l'Escola Activa. En aquest sentit cal destacar la figura del pedagog Alexandre Galí, que va posar tot un estol d'eines a l'abast dels mestres d'aquella època per poder tirar endavant les reformes que eren necessàries.

*L'Escola Nova, altrament anomenada educació activa o funcional, era percebuda en el context de regeneració social i política del primer terç del segle XX com l'instrument eficaç que podia produir aquest canvi. L'Escola Activa, com veurem poc més endavant, sintonitzarà plenament amb els plantejaments de reconstrucció nacional menats pel moviment noucentista que trobaran la seva plasmació política en l'obra de la Mancomunitat de Catalunya.*⁵⁷

La primeria del segle XX va anar forjant tot un moviment de modernització social, cultural, polític i pedagògic que va tenir en Eugeni d'Ors el seu exponent principal i que s'anomenà Noucentisme. En aquesta època, la societat, la cultura i l'educació estan en crisi. Aquest moviment emergeix amb el propòsit clar de superació d'aquesta crisi. Des del punt de vista filosòfic la crisi també era latent i molts pensadors treballaran per fer sortir la filosofia de les seves misèries. Entre ells cal esmentar el doctor Jaume Serra Hunter, sovint injustament oblidat per la història.

Tot el programa de regeneració de Catalunya es fonamenta en el text *La nacionalitat catalana* d'Enric Prat de la Riba. Però aquest projecte necessitava una eina clau per poder caminar amb seguretat, necessitava la consecució d'un Estatut d'Autonomia.

El Noucentisme representa aquest ideal d'aconseguir una societat culta, cívica i ben estructurada, que té el suport d'amplis sectors inquiets del magisteri català i també d'educadors que iniciaven moviments d'educació social. Per aconseguir els seus propòsits i sobre la base d'una potenciació de l'educació social i moral, el Noucentisme no sols va

⁵⁷ González-Agàpito, Josep; Marquès, Salomó; Mayordomo, Alejandro; Sureda, Bernat. *Tradicció i renovació pedagògica 1898 – 1939. Història de l'educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 11-12. (Biblioteca Abat Oliva).

voler incidir en l'ensenyament universitari, sinó també en el primari i en el professional. Així, doncs, tant des de la política com des de la intel·lectualitat i l'educació es donarà un gran impuls a l' Escola Activa enfront de la fracassada escola tradicional.

*La nova escola, a més, esdevé capaç de donar una resposta educativa a una societat que viu profunds canvis, fruit de la industrialització i de les noves mentalitats i formes de vida que en deriven, que fan entrar en crisi no sols l'estructura de producció, sinó també la família i els valors heretats de la societat rural.*⁵⁸

Hi ha també una incidència clara en l'educació no formal per a la difusió de valors i actituds adreçats a la consecució de la cohesió social. En aquest sentit tenim els ateneus i societats culturals, la premsa i la ràdio com a tribunes per dur a terme aquesta important tasca educativa en el terreny dels valors.

*Un estol d'entitats i associacions promogudes per la societat civil formen una àmplia xarxa de socialització i d'educació cívica notabilíssima que comprèn des d'orfeons a l'excursionisme, passant per museus, clubs esportius, biblioteques, ateneus, etc.*⁵⁹

Aquest moviment ateneístic havia nascut ja vers la segona meitat del segle XIX i al principi del 1900 eren institucions que pretenien incidir de manera molt modesta en l'educació de la societat. Amb el pas del temps van anar adquirint molta més importància. Això queda demostrat, d'una banda, per la llista del Congrés d'Ateneus celebrat a Vilanova i la Geltrú l'any 1912, on no figuren els de la Diputació i de l'altra, per la llista d'ateneus subvencionats per la Diputació de Barcelona l'any 1915. Entre tots aquests ateneus cal citar l'Enciclopèdic Popular de Barcelona i l'Ateneu de Girona. En tots aquests indrets es promovia l'educació com una gran tasca en benefici de la humanització.

Arreu de l'estat espanyol, sobretot en les zones industrials i agràries es crearen ateneus i

58 González-Agàpito, Josep-Marquès, Salomó-Mayordomo, Alejandro- Sureda, Bernat. *Tradicció i renovació pedagògica 1898-1939. Història de l'educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002 p. 12-13. (Biblioteca Abat Oliva).

59 González-Agàpito, Josep- Marquès, Salomó- Mayordomo, Alejandro- Sureda, Bernat. *Tradicció i renovació pedagògica 1898 - 1939. Història de l'educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 42. (Biblioteca Abat Oliva).

*altres institucions que, principalment lligades al moviment obrer, procuren la seva formació i la defensa dels seus drets. Neixen societats obreres per a oferir als treballadors l'accés a la cultura, en un país on la taxa d'analfabetisme és molt alta i l'explotació dels treballadors i de les treballadores està a l'ordre del dia. El creixement dels ateneus continuarà durant aquest primer terç de segle i tindrà una notable expansió durant els anys republicans, sobretot pel que fa als ateneus obrers.*⁶⁰

Aquest moviment renovador va arrelar molt a fons en l'escola elemental, en la professional i en l'educació no formal, però no va succeir el mateix en els nivells secundari i universitari. La vida universitària no acabava de fluir, la universitat del començament de segle XX era molt inferior a l'anterior Universitat de Cervera. Només les inquietuds i els sentiments dels alumnes eren vius i veien la llum a través de la revista *Universitat Catalana*, que va aparèixer l'any 1900.

Enmig de tot aquest ambient de profunda renovació i amb unes ànsies plenes de superació de la crisi social, cultural i educativa, apareix en aquesta revista universitària un article titulat *Filosofia del catalanisme*. Era un article del llavors estudiant de Dret Jaume Serra Hunter, polític republicà i filòsof culturalista del final del segle XIX i principi del XX. El Mestre de l'Ideal.

Un Ideal que es troba no en el que era la cultura en l'actualitat del seu temps, sinó en allò que podria arribar a ésser amb l'esforç de tots. El seu Ideal resideix en la creació d'una cultura que pugui satisfer no sols les necessitats físiques sinó també les necessitats espirituals, no sols les necessitats personals sinó també les col·lectives, i tant les presents com les futures. Amb aquest esperit afirma la necessitat d'una educació de caire integral, tant des del punt de vista individual com col·lectiu. Vol arribar a una cultura fonamentalment ètica, i aquest propòsit és marcat per la seva concepció de la cultura com una eina amb una clara força d'abast moral i educatiu. L'Ideal que persegueix Serra Hunter, amb la cultura com a estri que ens ha de marcar el camí per aconseguir-lo, no és cap altre que la recerca de la perfectibilitat humana. Aquest Ideal s'emmarca perfectament dins l'ideari del Noucentisme.

⁶⁰ González-Agàpito, Josep- Marquès, Salomó- Mayordomo, Alejandro- Sureda, Bernat. *Tradicció i renovació pedagògica 1898 – 1939. Història de l'educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 383. (Biblioteca Abat Oliva).

Alguns destaquen el seu vessant com a diputat al Parlament de Catalunya i com a regidor de l'Ajuntament de Barcelona per Esquerra Republicana de Catalunya; d'altres, el seu vessant com a professor de Filosofia i acèrrim defensor dels valors de la cultura catalana en societats culturals i ateneus de tot el país. Un dels seus deixebles, Francesc Mirabent, remarca en ell dos vessants clars, el de l'home i el del professor. Però, per tal d'ésser plenament justos amb el nostre personatge, hem de destacar que la seva vertadera essència com a polític li venia marcada per la seva profunda estimació i pel seu profund arrelament a la filosofia. Això és corroborat per ell mateix quan afirma que la cultura i, per damunt de tot, aquella cultura que té com a base la filosofia, ha d'ésser la nostra guia per aconseguir la nostra vertadera alliberació social i política com a país. Se'l miri des d'on se'l miri, tant des de la seva perspectiva intel·lectual com des de la seva façana política, sempre va demostrar ésser un gran catalanista. Pel seu amor a la cultura i per la seva incansable tasca de fer-la arribar a tota la gent, Serra Hunter ha d'ésser catalogat com un pensador d'inspiració noucentista.

Vida i obres de Jaume Serra Hunter

Serra Hunter va néixer el dia 8 de gener de l'any 1878 a la ciutat de Manresa, en ple període de la Restauració borbònica. Va ser el més gran d'una família d'onze germans. La seva mare, Agnès Hunter, una dona irlandesa de la ciutat de Kilkenny, li va ensenyar les primeres lletres i li va infondre les seves fortes conviccions religioses.

El seu deixeble i col·laborador Francesc Mirabent, en la necrològica que li va escriure, parla d'unes certes contradiccions del Mestre pel que fa a la seva vida i al seu pensament, que ell entén com una mena de producte de les interferències entre l'ànima nòrdica de part de mare i la seva profunda realitat catalana. Va estudiar al Col·legi Casp-Sagrats Cor de Jesús que dirigia la Companya de Jesús a Barcelona. Aquest va ésser un període del qual no guardava pas gaire bon record.

L'any 1894, a l'edat de setze anys, pateix la mort de la seva mare. Però el seu pare es tornà a casar aviat. Aquesta vegada es va casar amb una senyora catalana, Pilar Rovira,

amb la qual tindrà tres fills. L'any 1896 va fer les proves per a l'obtenció del grau de batxillerat a l'Institut de Barcelona. Va obtenir la qualificació d'aprovat.

La Restauració era un sistema polític de caire immobilista que només beneficiava la burgesia, que defensava els interessos dels propietaris i dels diferents grups econòmics que dominaven l'Estat. Per a aquest sistema els corrents d'ideologia republicana, nacionalista, marxista i anarquista representaven un greu perill. Per això els volien contrarestar.

Ell era llavors un xicot de tarannà disciplinat, un treballador en tota l'extensió de la paraula. Això el va ajudar molt a no tenir dificultats en els seus primers estudis al col·legi dels jesuïtes. Amb ells va adquirir la seva primera formació de caire filosòfic, que fou molt tradicional. Mirabent afirma que en aquesta època al col·legi dels jesuïtes no li van infondre aquella seguretat en ell mateix que cercava. En aquests temps les escoles eren molt religioses, situació que durarà fins a la Segona República. Va tenir dos professors de Filosofia que eren religiosos, el pare Josep Lleonart i el pare Vicenç M. Garín, que gairebé li van ensenyar més filosofia que la que va aprendre després durant la carrera. Aquests primers fonaments que li donaren els jesuïtes sempre el van acompanyar. És en aquest sentit que en el pròleg de *Sentit i valor de la nova filosofia* afirma: *L'estudi de la filosofia moderna va aclarir-me ja en la meua època d'estudiant les ombres d'una formació dogmàtica, unilateral i tendenciosa.*⁶¹

La seva família era benestant i catòlica. El pare, d'idees carlistes, ha anat ascendint a la feina fins a arribar a la gerència de l'empresa de teixits Can Rius. És amant d'organitzar festes al saló de casa seva on hi ha penjat un retrat de Carles Maria de Borbó, el germà de Ferran VII. En Jaume no assisteix a aquestes festes, encara que de vegades, molt a contracor, es veu obligat a assistir amb els seus pares al centre carlí. Jaume Serra Hunter, ja des de molt jove, rebutja les idees polítiques del seu pare i se sent atret per les reivindicacions catalanistes.

El mes de setembre de 1896 es va matricular a les facultats de Filosofia i Lletres i de Dret. Mentre que el seu pare volia que estudiés Dret, ell es decantà per la Filosofia. Al seu

61 Serra Hunter, Jaume. Pròleg de *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, 1934.

expedient es pot comprovar com fins al curs 1898-1899 va anar obtenint les màximes notes en totes les assignatures. Com a alumne avantatjat, el dia 12 de març de 1899 va llegir un discurs titulat *Importancia de las ideas estéticas de Santo Tomás de Aquino*, en la sessió celebrada en honor del patró de les escoles a la Universitat de Barcelona. Aquest discurs el comença de la manera següent:

El espíritu humano, por su gradual perfeccionamiento a través de los siglos, parece en momentos críticos de la historia vivir su propia vida en las inteligencias de los grandes hombres ... Los grandes genios, sobre ser encarnación del progreso de la actividad humana, son las más de las veces precursores de las revoluciones sociales, de los desequilibrios políticos, de las evoluciones filosóficas y de las misteriosas metamorfosis del arte y de la ciencia ... Existe en el espíritu humano una tendencia natural a todo aquello que representa su perfección intrínseca. ⁶²

Serra Hunter destaca la figura de sant Tomàs perquè diu que emancipa la teologia de les ciències afins, que comunica al coneixement filosòfic l'impuls del seu geni, que marca als sistemes sociològics i polítics la raó de la seva existència i que deixa en els seus escrits el germen de les seves idees estètiques. El jove pensador destaca la grandiositat de la dicció tomista a l'hora de tractar sobre estètica. Serra Hunter posa molt d'èmfasi en el concepte de bellesa de sant Tomàs: diu que és una emoció interna que té lloc a les recòndites solituds de l'ànima. Diu que la bellesa és suggestiva, que mou l'esperit, que lliga la voluntat, que arrossega el sentiment, que s'apodera de les nostres ànimes i s'assenta en la consciència de la humanitat sencera. Serra Hunter destaca que sant Tomàs anomena la bellesa *placidesa serena* o *la quietud apacible* de la qual gaudeix l'ésser humà posseït de l'emoció estètica. Destaca que sant Tomàs parla de Déu com a subjecte de la bellesa, diu que el sùmmum de la bellesa està en Déu com en la seva vertadera i única causa. Distingeix entre la bellesa espiritual, que consisteix en el fet que les paraules i els actes de l'home guarden proporció amb la claredat espiritual de la intel·ligència, i la bellesa corpòria, que consisteix en el fet que els membres de l'ésser humà guarden proporció o simetria. Segons sant Tomàs hi ha tres tipus de bellesa:

62 Serra Hunter, Jaume. *Importancia de las ideas estéticas de Santo Tomás de Aquino*. Discurs llegit en la sessió celebrada en honor del sant el 12 de març de 1899. Barcelona: Impremta de la Casa Provincial de la Caritat, 1899, p. 1.

- la divina, que és causa i perfecció de totes les qualitats estètiques
- la humana-espiritual, que mostra la claredat interna de l'esperit
- la humana-corporal, limitada i imperfecta

La teoria estètica de sant Tomàs, segons Serra Hunter, és una síntesi harmònica de la tradició clàssica i dels escriptors del cristianisme. Diu que, mentre de les escoles de Plató i d'Aristòtil en va treure el fons, de sant Agustí i de l'Areopagita en va treure la forma. Afirma que les idees estètiques de la majoria dels escriptors dels segles XVI i XVII, i fins i tot d'alguns del XVIII, no tenen res d'original si llegim alguns passatges de *la Summa Teològica*.

En aquest discurs de la seva joventut ja es noten alguns dels temes que més preocuparan el nostre autor en la seva faceta com a filòsof: el perfeccionament del nostre esperit, d'una banda, i l'interès per la història del pensament escrita pels grans genis que ens ha aportat la humanitat, de l'altra.

Va viure un temps de crisi, de la filosofia en particular i de la cultura en general. Donava la culpa de la crisi al deteriorament de l'edifici de la cultura espiritual. Per superar aquesta mala època, calia una filosofia de nova planta amb les funcions superiors de l'esperit com a principal terra de conreu, en la recerca d'una concepció lògica del món i de la vida.

La bona marxa en el seu expedient de notes té una forta caiguda a partir de 1899-1900. L'any 1899 coneix Josep Carner, quan aquest ingressa a la Universitat. L'anomenat *príncep dels poetes* ens fa el seu recordatori d'aquella coneixença del doctor Serra Hunter, al pròleg de la seva obra pòstuma titulada *El pensament i la vida* (1945):

La seva fina testa, tota romàntica, de jove consirós, delicat. Mòbil en l'entusiasme i la indignació, és una de les meves primeres memòries de la Universitat de Barcelona ... Quan el vaig conèixer, Serra Hunter havia depassat els vint anys: jo no era sinó poqueta cosa, un minyó de quinze, i agreujava aquesta diferència que en aquelles dates semblava important, la seva greu vocació, esmerçada sobretot en l'ètica, la seva energia ideal en cos de parença trencadissa. Sento encara la gentilesa del seu tracte; probablement la van acréixer les nostres comunes amors de Catalunya i la poesia nostrada. Em deixà llibres, i

vaig anar alguna vegada al piset de la seva família. En aquells temps Serra Hunter escrivia versos diàriament, i en tenia llibretes plenes. ⁶³

Era un home molt apassionat, que recorria a la poesia per tal de poder canalitzar millor els seus sentiments. Aquest fet el corroboren tant Josep Carner com Francesc Mirabent.

A la Facultat de Filosofia i Lletres va cursar els dos cursos de Metafísica del professor Josep Daurella i Rull (1864-1927) ⁶⁴ “l'honest comerciant de bacallà”, degà, vicerector i senador diverses vegades entre els anys 1911 i 1923.

Al començament de segle Serra Hunter ja pertanyia a diverses societats culturals, com el Centre Escolar Catalanista, que era el centre dels estudiants d'ideologia liberal i catalanista, enfront de la Federació Escolar Catalana, on s'acollien els estudiants de tendències més conservadores. En aquest Centre Escolar Catalanista, Serra Hunter hi va fer dos discursos: *El Renaixement literari a Catalunya* i *La Filosofia moderna*, que foren per inaugurar les seccions de Dret i de Filosofia del Centre.

Va participar d'una manera activa en diverses manifestacions convocades per protestar contra la política cada vegada més anticatalana seguida pels governs de Maria Cristina. Aquests governs marginen d'una manera molt clara tota la problemàtica social i política catalana. Això comporta que el poder econòmic català s'aliï amb el catalanisme polític. El fruit d'aquesta aliança és la Lliga Regionalista de Catalunya, creada l'any 1901, que serà el partit catalanista més efectiu en els temps de la Restauració. Aquesta situació política és viscuda molt atentament per Serra Hunter. No obstant això, acaba la seva llicenciatura en Filosofia i Lletres. El dia 27 de setembre de 1902 fa l'exercici del grau de llicenciatura. Parla sobre els temes *Historiadores griegas* i *La existencia de Dios no es conocida de la razón humana por intuición ni por demostración*. Obté la qualificació d'excel·lent i el Premi Extraordinari. ⁶⁵

63 Serra Hunter, Jaume. Pròleg de Josep Carner a la seva obra *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 9.

64 Daurella i Rull, Josep (1864-1927). Catedràtic de Metafísica de la Universitat de Barcelona. És un personatge controvertit encara avui en la història acadèmica. Conservador, vinculat al caciquisme més ranci, i fins i tot reaccionari en la seva concepció del tomisme, ha estat reivindicat com a iniciador de l'anomenada Escola Tomista de Barcelona que, d'altra banda, té la singularitat de no haver estat encapçalada gairebé mai per eclesiàstics, sinó per seglars més oberts doctrinalment.

65 Arxiu General de la Universitat de Barcelona. Expedient acadèmic de Jaume Serra Hunter.

Al principi de l'any 1903 se'n va a Madrid amb la intenció d'obtenir el grau de Doctor. Un cop a Madrid, les seves ansietats polítiques minven força, però continua molt preocupat per la qüestió social. L'estudi que presenta per obtenir el títol de Doctor es titula *Ensayo de una teoría psicológica del juicio*⁶⁶. En aquesta tesi ja es reflecteix la seva tendència vers l'idealisme moderat, molt influït per l'espiritualisme dels francesos Boutroux⁶⁷ i Ravaisson⁶⁸. En aquesta tesi tracta dels sentits o accepcions de la paraula judici, de la definició del judici com l'expressió mental d'una relació percebuda entre dos conceptes, i de les ciències que estudien el judici, com la psicologia, la lògica i la metafísica. Ell mateix diu que aquest treball és un estudi del judici com a fet de consciència, indicant les seves distintes etapes des de les formes més elementals fins a les més complexes.

Aquest mateix any de 1903, com a resposta al procés de regeneració cultural i educativa que s'havia iniciat, es va celebrar el Primer Congrés Universitari Català. D'aquest Primer Congrés en va sortir la creació dels anomenats Estudis Universitaris Catalans, que es van haver d'aixoplugar a l'edifici de l'Ateneu de Barcelona l'any 1906, atès que no tenien el vistiplau del Govern de Madrid. Però aquest fet positiu no va ésser suficient per posar fi a la separació que hi havia entre la universitat i la intel·lectualitat catalana. La separació s'anava fent més gran i això era rebutjat tant pels alumnes com pels professors. Aquí cal destacar la iniciativa d'organitzar un Seminari de Filosofia, dut a terme per Jaume Serra Hunter com a catedràtic. Amb aquesta iniciativa pretenia donar als continguts de filosofia una funció que consistís a dur a terme la tasca de conciliar els desajustaments existents en el món cultural i educatiu.

Durant els anys que Serra Hunter va estar a Madrid va alternar l'estudi amb les classes particulars per tal de poder mantenir la seva família. Entre el mes de maig de 1903 i el de 1904 aprova les set assignatures que havia cursat lliures per poder presentar la tesi doctoral. Aquestes assignatures són, tal com figura a l'Arxiu Històric Nacional, en el seu expedient de doctorat, les següents: Estètica, Sociologia, Filosofia del dret, Llengua i literatura neollatines, Gramàtica comparada de les llengües semítiques, Història d'Amèrica

66 Serra Hunter, Jaume. *Ensayo de una teoría psicológica del juicio* [Tesi doctoral]. Dos exemplars manuscrits: un a l'Arxiu de la Universitat de San Bernardo i un altre a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid.

67 Boutroux, Emile (1845-1921). Filòsof francès especialitzat en temes relacionats amb la ciència.

68 Ravaisson-Mollien, Jean Gaspard Félix (1813-1900). Filòsof francès i arqueòleg.

i Història de la civilització dels jueus i els musulmans.

La lectura de la seva tesi doctoral la va fer el dia 11 de maig de 1909. Va ésser publicada dos anys després. El tribunal qualificador estava format per l'historiador Francisco Fernández y González (1833-1917) com a president, Hilario Andrés Torre Ruiz com a secretari i els altres membres eren el catedràtic de Filosofia Adolfo Bonilla y Sanmartín (1875-1926), el doctor en Teologia Miguel Asín y Palacios (1871-1944) i Pío Zabala y Lera com a vocals. La qualificació que va obtenir va ésser d'excel·lent. El dia 28 de gener de l'any 1910 va obtenir el Premi Extraordinari de Doctorat en desenvolupar el tema *Averroes, sus doctrinas: su influencia durante la Edad Media en las escuelas cristianas*.⁶⁹

Va guanyar unes oposicions a l'Institut d'Almeria l'any 1910. Poc després en guanya unes altres a la Càtedra de Lògica Fonamental de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Santiago de Compostel·la, on treballa fins a l'any 1912. Tal com diu Josep Carner: *S'havia convertit en aquesta mena de pertinaç indomable, d'opositor vulguin no vulguin, prou altívol per mantenir-se independent dels cacicats de la cultura, i que, amb un heroisme que el món ignora i que en tot cas li semblaria una equivocació, reivindica que la seva puresa li sigui un obstacle*.⁷⁰

Corroborant aquest periple d'opositor pertinaç, cal dir que també havia fet les instàncies per tal de presentar-se a l'oposició per a una plaça de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Central i per a la Càtedra de Lògica de la Universitat de Granada. Les dues instàncies li van ésser rebutjades, atès que en aquell moment encara no tenia el títol de Doctor. També va presentar instàncies per a diverses places de catedràtic d'institut a ciutats com Lleida, Terol, Sòria, Almeria i Figueres⁷¹. També havia presentat instàncies per sengles càtedres a les universitats de Barcelona (Càtedra d'Ètica que va obtenir Tomàs Carreras Artau) i de Madrid. No obstant això no es va presentar a cap de les dues.

La universitat tenia fins aleshores fama d'institució inoperant que només servia per repartir títols. Ell va emprendre una tasca de promoció dels estudis universitaris amb la finalitat de

69 Archivo General de la Administración. Alcalá de Henares. Lligall 5522-1.

70 Serra Hunter, Jaume. Pròleg de Josep Carner a la seva obra *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 10.

71 Archivo General de la Administración. Alcalá de Henares. Lligalls 5515, 5519-1 i 5512-1.

posar fi a aquesta mala fama. Per dur a terme aquesta tasca, no gens fàcil en aquells moments, es fonamenta en les directrius dels Estudis Universitaris Catalans, sortides del Primer Congrés Universitari Català celebrat l'any 1903. Va fundar una petita acadèmia de filosofia a la Universitat de Santiago, on havia guanyat la càtedra, amb la finalitat d'incrementar les hores de classe dedicades a aquesta matèria, que per a ell era molt important en la formació dels joves universitaris. Hi impartia cursos de filosofia com a eina per tal d'aconseguir una major unió entre la universitat i la intel·lectualitat catalana. Aquesta experiència la va manllevar dels seminaris alemanys de l'època on realment s'havia iniciat una potenciació de la filosofia. Serra Hunter va dedicar diverses hores a la setmana a impartir-hi cursos monogràfics, tal com queda reflectit a l'enciclopèdia Espasa, en la qual va col·laborar posteriorment amb diversos articles d'importants personatges del món de la història de la filosofia.

El dia 19 de gener de 1912 va marxar a Madrid per tal de presentar-se a les oposicions restringides a la Càtedra de Lògica Fonamental de la Universitat Central. En aquest concurs-oposició, a més de Jaume Serra Hunter també hi participaven Julián Besteiro y Fernández i Hilario Andrés Torre y Ruiz. El tribunal d'aquesta oposició estava format pel pensador i historiador Gumersindo de Azcárate (1840-1917) com a president, l'historiador Eduardo de Hinojosa y Naveros (1852-1919), el pensador Pedro Mª López y Martínez, el filòsof José Ortega y Gasset (1883-1955), com a vocals, i el doctor en Filosofia Juan Díaz del Moral (1870-1945) com a secretari. Els exercicis van transcórrer amb normalitat. Però un cop arribats al quart exercici, el de l'exposició oral, el vocal Pedro Mª López va presentar objeccions a Serra Hunter, mentre que no en va presentar a Julián Besteiro. Els dos opositors van fer els cinc exercicis de què constava l'oposició. A favor de Besteiro van votar Azcárate, Ortega i Díaz del Moral, mentre que a favor de Serra Hunter ho van fer només Hinojosa i López.

La perseverança de Serra Hunter no minvava. La Secció de Filosofia de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona no es va crear, de manera efectiva, fins al mes de desembre de 1910. Després de no haver aconseguit la càtedra de Madrid, es va presentar a les oposicions per la Càtedra d'Història de la Filosofia de la Universitat de Barcelona. Per aquesta plaça va competir amb Agustí Calvet i Pascual, Gaziol, que va abandonar en el tercer exercici que es va fer el dia 31 de març de 1913. Un cop

transcorreguts més o menys tres anys de la creació de la Facultat de Filosofia, el mes d'abril de 1913, el tribunal d'oposicions a la càtedra d'Història de la Filosofia de la Universitat de Barcelona, presidit per Eduardo de Hinojosa y Naveros, va votar de manera unànime a favor de Serra Hunter ⁷². Se li encarregà, abans de començar el curs de l'any 1913, i per acumulació, la Càtedra de Psicologia Superior, que regirà només durant un curs acadèmic, ja que el curs següent la va obtenir Cosme Parpal i Marquès ⁷³. Juntament amb aquest últim i Tomàs Carreras Artau van publicar *las Lecciones de filosofía* de Francesc Xavier Llorens i Barba.

Dos anys abans, el 1911, s'havia ampliat l'Institut d'Estudis Catalans, que havia estat creat l'any 1907. Una de les seccions que es van crear va ésser la de Ciències. Els set primers integrants d'aquesta Secció de Ciències foren Pere Coromines, Ramon Turró, Miquel Àngel Fargas, Josep Mª Bofill i Pichot, August Pi i Sunyer, Eugeni d'Ors i Esteve Terradas. En aquesta Secció hi eren incloses la filosofia i les ciències socials. Els anys que van des de 1913 fins a 1939, Serra Hunter els passà a Barcelona.

Però la situació política de tots aquests anys no fou, ni de bon tros, la mateixa. Així, entre 1914 i 1925 regia el Govern de la Mancomunitat, catalanista i moderat; entre 1923 i 1929, el Govern de la dictadura de Primo de Rivera, i entre 1931 i 1939, que serà quan destacarà també en l'àmbit polític, a més de l'universitari, trobem el Govern de la República.

L'època de la Mancomunitat

Un any després que Serra hagi obtingut la càtedra d'Història de la Filosofia, el 6 d'abril de 1914, es constitueix la Mancomunitat de Diputacions Provincials de Catalunya. Aquest període està dominat pel partit de la Lliga Regionalista. Serra Hunter s'està acabant de situar a Barcelona. No milita llavors en cap partit polític. En aquests moments era un home que només vivia per la seva tasca a la Universitat de Barcelona. No redueix la seva activitat a la Càtedra sinó que, igual com feia a Santiago, funda un Seminari de Filosofia. La creació d'aquest Seminari té la finalitat de dur a terme una mena d'iniciació a l'estudi

72 Archivo General de la Administración. Alcalá de Henares. Lligall 5389-4.

73 Archivo del Ministerio de Educación y Ciencia. Madrid. Expedient de Jaume Serra Hunter, certificació del degà.

dels problemes filosòfics en els mateixos textos dels autors, és a dir, com una mena de complement als cursos impartits per ell mateix a les aules de la Facultat ⁷⁴. Les matèries exposades eren: Introducció a la metafísica, metafísica general, Moral i Psicologia, segons comenta Francesc Mirabent a la seva necrologia.⁷⁵ En aquests cursos del Seminari hi participen també altres professors ajudants i auxiliars.

L'any 1914 també comença les seves col·laboracions a l'enciclopèdia Espasa ⁷⁶ publicada entre 1908 i 1930. Hi redacta articles de filosofia, dels quals després n'amplia alguns i en farà sengles obres. Aquest serà el cas de *Filosofia*, *Spinoza*, i *Teoría del conocimiento* ⁷⁷. La tasca que duu a terme per a aquesta enciclopèdia és molt important, dins del seu àmbit de la filosofia. Serra Hunter considera capdal quan elabora aquests articles, no sols el contingut final, sinó també la bibliografia que consulta per fer-los i que després ressenya al final de l'article.

Fins aleshores a la Universitat tan sols es demanava la memorització de llibres de text per poder aprovar. Però a partir d'aquests moments Serra Hunter es va proposar elevar el nivell cultural dels alumnes. A través de la importància de la bibliografia com a introducció als diferents temes, el catedràtic barceloní va voler conduir la Universitat a l'assoliment d'un nivell cultural més alt. En aquesta tasca bibliogràfica que Serra Hunter va fer per a les seves col·laboracions a l'enciclopèdia Espasa, va comptar amb la participació de dos ajudants com Jordi Maragall i Noble i Pere Torres i Morell.

Serra Hunter està molt preocupat en aquesta època pel problema universitari i per la manca de qualitat d'aquests ensenyaments. D'això en fa alguna conferència, com la que va pronunciar a l'Ateneu Barcelonès durant el curs 1914-1915 sota el títol *La vida universitària en relació amb el problema de la cultura*, organitzada per l'Associació Catalana d'Estudiants.

Els ingressos de la Càtedra i de les col·laboracions a l'enciclopèdia no eren suficients per mantenir una família tan nombrosa. Jaume Serra Hunter i Lluciana Peraire van tenir set

74 Enciclopèdia Espasa. Vol. 55, p.580.

75 Mirabent Vilaplana, Francesc de P. *Estudios estéticos y otros ensayos filosóficos*. Tom II. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1958, p. 201.

76 Carta a Joaquim Carreras Artau del 13-IX-1925.

77 Maragall, Jordi. *Jaume Serra Hunter i els seus papers*. Avui, 9 d'octubre de 1981.

fills: Jaume, Jesús, Agnès, Mª Júlia, Montserrat, Luci i Jordi. Jaume va morir de petit i Jesús va morir de tifus durant la Guerra Civil. A causa de les estretors econòmiques feia classes als col·legis de Sant Miquel i de Sant Lluís. Fou en aquest darrer col·legi on Josep Calsamiglia va aprendre francès, preceptiva literària i literatura amb Serra Hunter⁷⁸.

A Barcelona, com a professor d'Història de la filosofia va tenir deixebles com Francesc Mirabent, Joaquim Xirau, Josep Mª Capdevila i Balançó i, fins i tot, un clergue catòlic espanyol i ideòleg de la filosofia basca anomenat Aniceto Olano Galarraga, conegut també com a *Miguel de Alzo* o *Aita Amialde*. Aquest darrer va anar primer a estudiar Filosofia a la Universitat de Madrid, però després va decidir traslladar-se a Barcelona per l'auge que llavors tenien aquests estudis aquí. Va mantenir una estreta relació amb Serra Hunter i amb Tomàs Carreras Artau, entre els anys 1920 i 1922.

L'any 1918 es convoca el Segon Congrés Universitari Català. Aquest Congrés va dedicar tots els seus esforços a reivindicar la catalanitat, l'autonomia i una profunda renovació cultural i educativa. Aquest Segon Congrés, com també havia succeït amb el Primer, van ser convocats per un profund descontentament del personal universitari, tant d'estudiants com de professors, pel fet que la universitat no era tinguda en compte en aquest programa de renovació cultural encetat.

El mestre Serra Hunter va tenir un paper important en aquest Congrés per tres raons: primer, per la seva participació amb una ponència titulada *La filosofia en la futura Universitat de Catalunya*; segon, amb motiu d'ésser un dels signants del projecte d'Estatut d'Autonomia, i tercer, com a integrant d'una comissió formada amb la finalitat de dur a terme la vigilància en el compliment dels acords signats en aquest Segon Congrés. La Facultat de Filosofia i Lletres es va convertir en el nervi principal de l'organització. La Junta Permanent d'aquest Segon Congrés, de la qual Serra Hunter formava part, va negociar amb la Mancomunitat. El representant de la Política Cultural de la Mancomunitat era Eugeni d'Ors, que no es va mostrar d'acord amb la integració de la universitat en el procés regenerador de la política cultural del país. D'aquesta manera, les esperances de la universitat d'integrar-se en aquest procés es van veure desintegrades. Durant l'època de la Mancomunitat, Serra Hunter també va exercir com a professor de Filosofia als

78 Arxiu de l'INEM Jaume Balmes de Barcelona. Notes del Col·legi de Sant Lluís i de Sant Miquel.

Estudis Normals, que van ésser fundats l'any 1919. Les assignatures que hi va impartir van ésser *Fonaments de filosofia* i *Història de la filosofia i de l'educació*.

L'any 1920 va esclatar una profunda crisi interna a l'Institut d'Estudis Catalans i Eugeni d'Ors en va ésser exclòs.

L'època de la dictadura de Primo de Rivera

El dia 17 de gener de l'any 1923 Serra Hunter, juntament amb Ramon Turró ⁷⁹, Tomàs Carreras Artau ⁸⁰ i altres intel·lectuals de prou renom van fundar la Societat Catalana de Filosofia, afiliada a la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, fundat anteriorment, l'any 1907, per Enric Prat de la Riba. Va ésser la tercera societat filial vinculada a la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans. Funcionava com un centre dedicat a la investigació, principalment de qüestions catalanes.

Entre els membres d'aquella Societat Catalana de Filosofia hi havia també el canonge de la Seu de Barcelona Josep Mª Llovera ⁸¹ com a primer president, Pere M. Bordoy-Torrents ⁸² com a secretari, Pere Coromines ⁸³ com a tresorer, Jordi Dwelshauvers, ⁸⁴ Josep Mª Capdevila i de Balanzó, ⁸⁵ Alexandre Galí i Coll, ⁸⁶ etc. Aquesta primera junta es proposà dos objectius: la redacció d'un anuari i l'elaboració d'un vocabulari filosòfic català. La primera tasca va donar bons fruits el primer any. El primer anuari constava d'articles com *Les persones polítiques* de Pere Coromines, *De la observación interna como método metafísico y como método psicológico* de George Dwelshauvers, *La demostració de l'existència de Déu* de P.M. Bordoy-Torrents, *Metafísica i psicologia de Guiu de Terrena* de P. Xiberta, *Estudis de Psicologia ètnica. El concepte de mentalitat primitiva* de Tomàs Carreras Artau, *Die Mainzer Lullistenschule* d'A. Gottron i *El cardenal Joan-Tomàs de Boixadera i la seva influència en el renaixement del tomisme* de Joan Tusquets i Terrats.⁸⁷

79 Turró Darder, Ramon. Biòleg i filòsof (1854-1926).

80 Carreras Artau, Tomàs. Filòsof (1912-1949).

81 Llovera, Josep M^a. Canonge i escriptor. Professor del Seminari de Barcelona (1874-1949).

82 Bordoy-Torrents, Pere M. Franciscà. Sacerdot diocesà.

83 Coromines, Pere. Escriptor i polític (1870-1939).

84 Dwelshauvers, George. Psicòleg belga que participà en la fundació de la Societat Catalana de Filosofia.

85 Capdevila i Balanzó, Josep M^a. Humanista cristià (1892-1972).

86 Galí i Coll, Alexandre. Pedagóg i historiador (1886-1969).

87 Tusquets i Terrats Joan. Filòsof neotomista, pedagóg (1901-1998).

L'aportació que Jaume Serra Hunter va fer a aquest primer anuari va ésser l'article titulat *Idealitat, metafísica, espiritualisme*, que després, l'any 1934 sortiria publicat en la seva obra *Sentit i valor de la nova filosofia*. Serra Hunter i Tomàs Carreras Artau van proposar l'elaboració d'un vocabulari filosòfic català, algunes reminiscències del qual estan contingudes en una documentació existent a l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans. Entre aquesta documentació s'hi troba algun article de premsa, monografies sobre filòsofs com Descartes, Leibniz, Llorens i Barba, fitxes de filosofia de diferents èpoques, de metafísica, de qüestions ontològiques, de lògica i de filosofia de la ciència, de psicologia i antropologia filosòfica, de filosofia espanyola, de filosofia catalana i de pensadors catalans com Martí d'Eixalà, Jaume Balmes i Ramon Turró. En aquesta documentació es pot observar quines eren les lectures a què dedicava més temps Serra Hunter i quins eren els autors que més despertaven el seu interès. Segur que aquesta base li servia per a les seves classes a la Universitat, i també per a aquell vocabulari filosòfic que volia emprendre.

Després d'haver fet unes consultes a aquest material he cregut oportú fer-ne un resum per tal d'aprofundir en les lectures i la manera de recopilar informació a través de fitxes que tenia Serra Hunter. Així, doncs, en aquesta documentació de l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans hi trobem informació sobre els temes següents:

- Articles de premsa: Les sessions del Conferentia Club: *La filosofia i els seus problemes*.
- Monografies sobre filòsofs: Hi ha fitxes sobre diversos pensadors com Leibniz, Hobbes, Clarke, Llorens i Barba, sobre filosofia grega, Descartes i altres.
- Una part per redactar de la història de la filosofia en les explicacions o lliçons del professor Llorens: Fitxes de filosofia grega, filosofia moderna, filosofia alemanya, filosofia francesa, filosofia hispànica, escolàstica, autors com Bacon, Hobbes, Locke, Berkeley, Hume, Descartes, Malebranche, Spinoza, Wolff, Baumgarten, Bossuet, Gassendi, Pascal, Fontenelle, Helvetius, Diderot, Condillac, D'Alembert, Kant, sant Agustí, Reid, Schelling, Tomàs d'Aquino.

- Metafísica: Història, les meditacions metafísiques de Descartes, conceptes i qüestions ontològiques, cosmologia, tractats diversos.

- Lògica i filosofia de la ciència:
 - Obres clàssiques i estudis de caràcter propedèutic: Bacon i el *Novum Organum Scientiarum*; Descartes i el *Discurs del mètode*; Mansel i els prolegòmens de la Lògica; Hamilton i les *Divisions, Varieties and Contents of Logic*; Hamilton i el *Genus of Logic*; Hamilton i el *The Character and Comprehension of Logic*; Reid i l'*Annal de la Lògica d'Aristote*; Stewart i la *Filosofia general*, i d'altres.
 - Problemes gnoseològics: autors com Kant, Hamilton, Reid, Stewart, Royer-Collard, etc.
 - Història: autors com Reid, Royer-Collard, Hamilton, etc.
 - Metodologia científica: autors com Conti, Stewart, Hamilton, Royer-Collard, etc.
 - Estudis especials de dialèctica: autors com Hamilton, Maine de Biran, Stewart, Kant, etc.
 - Tractats doctrinals: autors com Kant, Hamilton, Martí d'Eixalà, etc.

- Psicologia. Antropologia filosòfica:
 - Problemes de psicologia especial: autors com Hamilton, Kant, Stewart, etc.
 - Història: Reid, Sanseverino, etc.
 - Tractats i manuals: Kant, Sanseverino, Mansel, Martí d'Eixalà, etc.
 - Obres d'orientació general i recerca: Aristòtil, Hamilton, Maine de Biran, Reid, Stewart i d'altres.
 - Problemes de psicologia general: Clarke, Kant, Stewart, Maine de Biran i altres.

- Filosofia espanyola del segle XIX: Fitxes sobre catedràtics de Filosofia a Espanya l'any 1850; fitxa sobre la Facultat de Filosofia i Lletres, Secció Filosofia des de 1911-1912 fins a 1921; catedràtics que impartien classe; fitxa sobre revistes espanyoles; fitxa sobre tradicionalisme; fitxa sobre traductors de Kant des de 1865 fins a 1919.

- Biografia de Martí d'Eixalà
- Filosofia espanyola anterior al segle XIX: Tomistes anteriors a l'Escola de Salamanca; Universitat d'Alcalà; els jesuïtes; occamistes espanyols; Escola Bonaventurista; els escotistes; Escola de Salamanca.
- Filosofia vuitcentista a Catalunya: Història de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona; Curs *Conferències sobre filosofia catalana del doctor Bonilla*. Febrer de 1924.
- Filosofia catalana anterior al 1801: Documents de Bonilla, Lluís Vives, etc.; segle XV: Ausiàs March, Bernat Metge; El lul·lisme dels segles XVI i XVII.
- Jaume Balmes
- Ramon Turró

Serra Hunter va col·laborar també en la redacció de l'Estatut de la Societat Catalana de Filosofia. La memòria inicial del primer anuari de la Societat començava amb una disculpa pel fet que durant el primer any aquesta societat s'havia anat assentant i potser no havia acabat de respondre a l'ideal pel qual havia estat creada. Ja l'article primer del seu Estatut deixa ben clar que els objectius pels quals havia estat creada són bàsicament l'estudi i la investigació de tot l'entramat en què es basa el pensament nacional català.

Es deixa ben clar també que no tindrà un funcionament independent, sinó lligat a la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans. La introducció d'aquest primer anuari la fa el doctor Turró, en què afirma la necessitat de l'existència, tal com n'hi ha d'altres, d'una Societat de Filosofia Catalana. Quan es va imposar la dictadura de Primo de Rivera, el primer cop dur sofert per Serra Hunter fou la seva destitució, el maig de 1924, com a professor dels Estudis Normals de la Mancomunitat.

Comença una forta repressió cultural que prohibeix moltes publicacions. La important repressió a què foren sotmeses la llengua i la cultura catalanes per la dictadura de Primo

de Rivera va ésser contestada per un grup d'intel·lectuals castellans que, a principi del mes de març de 1924, van elaborar un document en el qual posaven de manifest el seu suport en contra del procés de repressió que sofria la cultura catalana. Aquest document estava signat entre d'altres per intel·lectuals de la talla d'Ortega y Gasset, Pedro Sainz, Gregorio Marañón, Ángel Osorio i tot un nodrit grup més. Aquest escrit fou contestat, des de Catalunya, per dos escrits més en els quals se'ls donava les gràcies pel seu suport sincer a la lluita empresa per la cultura catalana en contra del dimoni repressor. En un d'aquests escrits hi figurava la signatura de Serra Hunter.

Però, en canvi, el Mestre continua estenent la cultura catalana a través de conferències impartides arreu amb força freqüència. Desenvolupa el seu anhel culturalista, no sols en ambients elitistes com l'Ateneu Barcelonès, que fou un centre de tertúlies il·lustrades des de l'any 1923, o l'Ateneu Gironí, fundat l'any 1922 per Carles Rahola i Llorens⁸⁸ i altres amics intel·lectuals, sinó també en ateneus de caire obrer com l'Enciclopèdic Popular, que va ésser fundat per obrers àcrates aficionats a la lectura que van cercar el suport de joves estudiants republicans l'any 1903, o el Politècnic, fundat l'any 1924.

El dia 2 de maig del 1925, *La Vanguardia*, a la pàgina 16, recull la notícia de la conferència que Serra Hunter va pronunciar a la Biblioteca Balmes amb el títol *Balmes y la filosofía en Cataluña*. Aquesta conferència formava part del cicle organitzat per la Biblioteca Balmes entorn de la significació i transcendència del gran filòsof català.

El dia 23 de maig de 1925, el diari *La Vanguardia*, a la pàgina 5, es fa ressò del seu nomenament, juntament amb el doctor Antonio Rubió i Lluch, com a vocals per als tribunals d'oposicions a càtedres vacants a la Universitat.

Set mesos després, el dia 27 de desembre, va fer el seu discurs d'entrada a la Reial Acadèmia de les Bones Lletres sota el títol de *Les tendències filosòfiques a Catalunya durant el segle XIX*. A la Reial Acadèmia de les Bones Lletres, Serra Hunter va ocupar la vacant deixada per la mort de Teodor Baró i Sureda.⁸⁹ El filòsof manresà va començar la seva conferència fent una lloança dels mèrits assolits pel seu predecessor. Ambdós van

88 Rahola Llorens, Carles. Literat, publicista i historiador gironí (1881-1939).

89 Baró i Sureda, Teodor. Polític, periodista i escriptor (1842-1916).

coincidir en els estudis de Dret i de Filosofia i Lletres. Serra Hunter qualifica Teodor Baró, en aquest discurs d'entrada a l'Acadèmia, amb paraules com *polític de conducta impecable i que duqué sempre la imatge de sa terra nadiua dins son cor*. Són, d'altra banda, paraules que molt bé se les podria aplicar el mateix Serra Hunter. També manifesta que aquest nomenament el va sorprendre en plena investigació sobre la filosofia a Catalunya al segle XVIII.

Discurs d'entrada a la Reial Acadèmia de les Bones Lletres. Resum

Comença afirmant la importància d'una bibliografia completa per tal de poder dur a terme la reconstrucció de la marxa ideològica de qualsevol branca de la ciència. Manifesta que fa molt temps que treballa per aconseguir això en el món de la filosofia vuitcentista. Diu que és una tasca molt costosa i que, davant les dificultats trobades, considera més útil deixar per a més endavant l'elaboració d'una història de la filosofia vuitcentista. La conferència gira a l'entorn de la formació de la consciència filosòfica i els corrents principals que en aquest terreny dominaren el segle XIX.

D'entrada qualifica la filosofia com un esforç per anar més enllà de les fites de la personalitat i de les col·lectivitats humanes. L'esperit i la investigació filosòfiques, segons ell, són més difícils d'emmotllar a les característiques de la raça i de la nacionalitat que qualsevol de les altres formes de cultura espiritual. Apunta la possibilitat de l'arbitrarietat de parlar d'una filosofia nacional, des de Lull fins al moment en què ell pronuncia la conferència. Diu que l'interès patriòtic ens ha fet veure les coses de manera diferent a com són realment. És necessari tornar la vista a la realitat i fer una revisió profunda de la nostra història cultural. Serra Hunter planteja el problema en els termes següents: Què deuen als catalans la filosofia i la ciència? El criteri que s'ha de seguir, per donar una resposta al problema, no passa ni per l'excés de patriotisme ni tampoc pel pessimisme. Diu que els filòsofs de la nostra terra són tots fills del temps i això els dona el seu valor universal. En aquest sentit, qualifica Lull com un home de l'edat mitjana, Sibiude com un precursor del Renaixement i Vives com un humanista amb la mirada vers el psicologisme modern.

La situació ideològica existent a Catalunya i la resta d'Espanya, al principi del XIX era

gairebé la mateixa. Domina la ideologia llatina, amb una síntesi de tradició i de renovació pròpia de la personalitat de casa nostra. Eren èpoques de transició de la filosofia a casa nostra. Serra Hunter aposta per una nova interpretació dels fets en què es pogués fonamentar tot l'edifici de l'espiritualisme bastit per la metafísica i la ciència de les cultures hel·lènica i cristiana.

Al mateix temps estava entrant en escena un nou moviment filosòfic, l'idealisme alemany, que provenia de les nacions del nord i que s'obria camí vers la Mediterrània. Aquest idealisme alemany va dominar tot el segle XIX. Però a principi del XX sembla estar en camí de decadència.

Marca dos camins a seguir en aquesta obra de restauració de què tracta en la xerrada. El primer camí consisteix a refer la filosofia llatina amb la incorporació dels elements de progrés que aporta el nou moviment; i el segon és seguir el camí d'una filosofia sistemàtica envellida, resistint el vigor d'un pensament espiritual que empeny amb força.

Les dues tendències tenien els seus partidaris. Però la primera es va anar obrint pas a Itàlia, França, aquí i a tot arreu. La trajectòria de la restauració fou anàloga en tots els països llatins: primer del sensualisme al semiespiritualisme, i després del semiespiritualisme vers un espiritualisme més idealista. La primera etapa de la restauració està marcada pels ideòlegs francesos, mentre que la segona està marcada pels deixebles de Cousin. Serra Hunter assenyala que la influència francesa va ésser exclusiva en la primera meitat del segle, i que va continuar preponderant durant la resta de segle. La primera meitat del segle XIX té dos períodes ben definits: el primer fins a l'any 1837 i el segon fins a l'any 1857.

El primer període és temps de desorientació i els perills del viatge de restauració són molts. Malgrat tot, el desig de millora en la cultura filosòfica es nota en noms com el bisbe Armanyà o el cardenal Boxadors. No obstant això, la idealitat va fent el seu camí de manera pausada, però inexorable. Es preveu un renaixement dels estudis científics i de la literatura. En filosofia l'opinió és contrària a l'escolasticisme. L'any 1817 es funda a Barcelona una societat filosòfica que durà fins a l'any 1821. Aquesta societat constava de quatre seccions: metafísica, física, oratòria i poesia. Per aquesta societat hi van passar

homes de la talla d'Aribau, Sanpons o Martí i Cortada.

En ella s'hi tracten temes com l'origen de les idees, la religió i la llibertat, les relacions entre el saber científic i les creences, etc. Però és una societat sense un criteri unitari i sense una direcció ideològica fixa. Serra Hunter destaca com a cloenda d'aquest primer període la figura de l'abat de Sant Pau, Joan de Zafont i de Ferrer, que conserva un cert sentit humanista.

El segon període, que va des del curs de Martí fins a la seva mort i la publicació de les lliçons de Codina i Vilà, és el més intens de l'activitat filosòfica a Catalunya durant el segle XIX.

Període intens amb l'Oda a la pàtria d'Aribau, amb l'obertura d'uns nous ensenyaments de ciències, entre ells un de filosofia, a l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts. Aquest ensenyament de filosofia el conduïa Ramon Martí d'Eixalà, que va ésser considerat com el primer restaurador dels estudis filosòfics a Espanya. Els filòsofs d'aquest segon període no van en contra de l'enciclopedisme, sinó que adopten la filosofia de Condillac amb la intenció de superar-la. Els homes més representatius de l'àmbit filosòfic espanyol d'aquesta època foren catalans: Cubí, Martí d'Eixalà i Balmes.

Assenyala que Martí d'Eixalà és qui porta el pensament vers l'espiritualisme de l'escola de Reid. Diu que representa la introducció d'una filosofia del seny que rebutja tot dogmatisme, diu que és una filosofia que promet poc però que dóna allò que promet.

Sobre Marià Cubí diu que és la representació de l'esperit català inquiet, apòstol de la frenologia, gran polemista i observador. Volia deixar intacte, com Martí d'Eixalà, el món dels valors espirituals, religió i metafísica, encara que la darrera amb un paper secundari dins l'obra filosòfica.

Diu que Jaume Balmes és el més gran de tots i que aporta una doctrina que pretén que sigui el mitjà de restauració cultural.

Serra Hunter destaca la importància de la renovació de l'escolàstica en la història de la

filosofia del XIX. Diu que Balmes és el que ha encertat més en els termes de la renovació. Qualifica Balmes com el vertader pare de la restauració escolàstica i, a més, com el pal de paller en la marxa ascendent del pensament filosòfic. Diu que la seva filosofia està recoberta d'idealitat. El considera com un parent dels grans Descartes i Leibniz.

Dins la tasca renovadora de l'espiritualisme destaca personatges com Martí d'Eixalà, Llorens i Barba, Ignasi Sanpons i Barba, Francisco Fabra i Soldevila o Monlau. Serra Hunter manifesta que en aquesta època el pensament català va gaudir d'una gran vitalitat.

Després les coses canvien. Torna la vella direcció de l'escolàstica en substitució de la nova de Balmes. De l'obra de Cubí en resta només l'aspecte positiu de sentit de la realitat que s'incorpora a l'escola de Martí. Amb la mort de Codina i Vila ocupa la seva càtedra Salvador Mestres, que publica uns "Compendis de Filosofia" per als seus alumnes de batxillerat que comprenen psicologia, lògica, ètica, ontologia i cosmetologia, i que tenen unes excel·lents condicions pedagògiques i una enorme vàlua filosòfica.

Salvador Mestres estableix el mètode empirico-racional com a propi de la filosofia i el punt de vista metafísic com el més adequat per a una reorganització sistemàtica de les ciències. Però la gran figura d'aquesta etapa ideològica és Llorens i Barba. Serra Hunter diu d'ell que les seves doctrines formen un espiritualisme creient amb la influència de la filosofia escocesa, principalment la de Hamilton. Cal afegir-hi unes suggestions kantianes, aristotèliques i eclèctiques, unes preferències per l'empirisme, i el respecte per l'escolàstica. Refusa el dogmatisme exagerat i recorda sempre la limitació de la naturalesa humana. Serra Hunter associa a la figura de Llorens la de Manuel Milà.

El prestigi de Llorens, juntament amb la crítica de Balmes i de Martí, van tancar el pas a Catalunya als corrents extremistes de la filosofia. Hi ha, però, dues excepcions, que són Pi i Margall i Pere Mata, que viuen en l'ambient ideològic de la capital d'Espanya. Pi i Margall, hegelianista de l'esquerra i radical en religió i en política, i Pere Mata, metge, filòsof i polemista incansable que tant s'acosta al materialisme com parla de la divinitat en sentit cristià.

El darrer període del segle XIX es caracteritza per la irrupció, una mica violenta, del

positivisme i per una reacció escolàstica. Aquí, la filosofia alemanya té pocs seguidors. Però hi ha compatriotes que destaquen dins del moviment positivista, com és el cas del filòleg Josep Miquel Guàrdia, l'humorista Pompeu Gener, el catedràtic Sales i Ferré o l'economista Pere Estasèn i Cortada.

Apareix l'orientalisme aliat amb les ciències ocultes. Però aquests influeixen de manera quasi nul·la en el nostre pensament. En el camp pròpiament filosòfic Serra Hunter destaca la fundació d'una societat filosòfica i científica de sant Tomàs, sostinguda per professors universitaris.

Serra Hunter destaca, arribat aquest moment, les figures de Comelles i Cluet i de Torras i Bages. El primer emprèn un nou estudi i crítica de la filosofia contemporània, que havia començat Balmes. Refusa, com Llorens, els dos extrems, racionalisme i empirisme absoluts. El segon va ésser la personificació del seny, del sentit realista recomanat per Llorens, i va rebutjar tota la doctrina de Hamilton.

L'ordre general de la cultura estava impregnat del pensament i les normes filosòfiques de Llorens. Menéndez y Pelayo i Giner de los Ríos es confessen orientats pel seu pensament. L'herència intel·lectual de Llorens passa a Masferrer. Però hi ha, també, un temperament rebel que és Garriga i Marill, per al qual la filosofia, la ciència i el saber són formes de l'ontologia.

El retrocés de la nostra filosofia al final del XIX va ser provocat per una manca d'homes que continuessin la doctrina positiva de Llorens. Serra Hunter parla d'una gran mancança en l'obra del mestre: hi mancava el sistema, el cos orgànic i vital. Destaca de Llorens la seva anàlisi superb, la seva manera meravellosa de plantejar els problemes i remarcar les dificultats, la seva psicologia àmplia i rica, la gran quantitat d'informació que aporta; però també destaca les seves mancances: té una metafísica molt limitada en els seus horitzons, i li manca vigor i el foc creador d'una nova filosofia.

Els darrers anys del XIX marquen una manca d'esforç per dur a terme la creació d'una cultura filosòfica nacional. Reneix l'ultraescolasticisme i el positivisme domina; però cap d'ells penetren en la nostra ànima. La filosofia, diu Serra Hunter, descendeix a un nivell

molt baix, inferior al que havia tingut el 1848 i el 1860. Tornem a la desorientació. Serra Hunter afirma que als filòsofs del segle XIX els va mancar fer el pas des del psicologisme a l'idealisme espiritualista. Aquest pas hauria conduït el nostre pensament a la plenitud d'una filosofia nacional i moderna. Fa una crida perquè la creació d'una filosofia nacional sigui l'imperatiu categòric de la nostra cultura. Hem de crear una filosofia, però sempre mirant cap a la història.

El discurs de Serra Hunter va ésser contestat pel doctor Ferran Valls i Taberner, que es va limitar a fer una presentació dels mèrits professionals del Mestre i a desitjar-li que pogués continuar conreant la filosofia, que considera com la més alta especulació de l'esperit humà.

Aquest és un resum del contingut de la seva conferència d'entrada. De la seva pertinença a aquesta Reial Acadèmia de les Bones Lletres en dona fe Joan Carreres i Péra, quan en el seu llibre sobre Josep Mª Capdevila ens parla de la darrera sessió d'aquesta institució a la que diu que van assistir personatges com Pompeu Fabra, Antoni Rovira i Virgili i Joan Oliver. L'autor del llibre afegeix que al costat d'aquests noms n'hi ha d'altres als quals, segons ell, la història no ha fet justícia, i entre aquests noms hi figura el del mestre Serra Hunter.

Serra Hunter també feia col·laboracions per a la revista *La Paraula Cristiana*. En aquesta mateixa època definia la seva filosofia com *un espiritualisme idealista*. Eren uns moments no gaire positius per a l'activitat cultural a Catalunya. Però el catedràtic barceloní es mostrava incansable en la seva tasca de difondre aquesta cultura. També era incansable, en aquesta època, la seva activitat com a catedràtic d'Història de la Filosofia de la Universitat de Barcelona. Una mostra d'aquesta enorme activitat cultural que desenvolupava ja es reflectia el dia 21 de setembre de 1925, quan a la primera pàgina del diari republicà *El Autonomista* de la ciutat de Girona apareix la notícia de la presència a l'Ateneu gironí del catedràtic barceloní. La notícia diu això: *Inauguració del curs: Apologia de l'Ideal. Conferència pel Dr. Jaume Serra Hunter. Catedràtic d'història de la filosofia a la Universitat de Barcelona. Avui dilluns, dia 21 de setembre de MCMXXV, a les deu de la*

*nit.*⁹⁰

En aquesta ciutat de Girona Serra Hunter fa tres grans amistats amb personatges gironins del món de les lletres com Carles Rahola, que era el president de l'Ateneu de Girona, i Miquel Santaló o Cassià Costal, ambdós excel·lents pedagogs. Entre els anys 1925, l'any de la conferència sobre l'Ideal,⁹¹ i 1938 hi ha una correspondència entre Serra Hunter i Carles Rahola que dóna mostres de la seva profunda amistat, no sols intel·lectual. A més, la premsa gironina es fa ressò de les conferències pronunciades pel Mestre a la ciutat dels quatre rius. Hi va pronunciar un total de sis conferències: una de titulada *Sobre l'Ideal*, amb la qual va inaugurar el curs 1925-1926 de l'Ateneu de Girona i que va ésser publicada posteriorment, l'any 1926, per la tipografia del diari *El Autonomista*. Aquest any de 1926 va ocupar, encara que de manera interina, la Càtedra de Lògica Fonamental de la Universitat de Barcelona. Les altres conferències a Girona foren l'any 1931 en forma de curs de cinc sessions, tal com havien quedat per correspondència ambdós intel·lectuals. Aquestes sessions foren els dies 23 de març, 9, 20 i 28 d'abril i 16 de maig de 1931. D'aquestes conferències se'n fan ressò els dos principals diaris de la ciutat d'aquella època, *El Autonomista* i *el Diari de Girona*, que en fan resums. El pedagog Cassià Costal també hi fa comentaris sobre les excel·lències de la filosofia de Serra Hunter i sobre la bona acollida que havia tingut per part de les gironines i gironins d'aquella època. Totes són conferències en què l'autor destaca el valuós paper que la filosofia té a l'hora d'enlairar el nivell cultural i social d'una nació.

Serra Hunter va fer conferències i cursos a l'Ateneu Polytecnicum entre els anys 1924 i 1927, on també impartir cursos intel·lectuals com els germans Xirau o el mateix Pompeu Fabra. El mateix any 1927 va ocupar la vacant d'Eugeni d'Ors a l'Institut d'Estudis Catalans, com a membre adjunt. Va ésser una persona molt perseverant en la defensa de la llengua i la cultura catalanes, fins al punt que en el seu enfrontament amb la repressió que exercia la dictadura, i en l'època en què es va tancar la Universitat pels aldarulls de 1929, Serra Hunter i altres professors van continuar fent classes en català al seu domicili particular.

90 *El Autonomista*. Diario republicano de avisos y noticias. Dilluns, 21 de setembre de 1925. Any XXXI, número 8000.

91 Carta de Jaume Serra Hunter a Carles Rahola i Llorens del 12-XI-1925.

L'any 1929, concretament el dia 9 d'abril, s'havia de celebrar un cicle de conferències a l'Ateneu Barcelonès impartit per Serra Hunter, Joaquim Xirau i Francesc Mirabent, entre d'altres. Aquest cicle, que en principi va ésser suspès pel governador civil de Barcelona, al final fou celebrat enmig d'una gran expectació i d'una gran assistència de públic. Posteriorment, el mes de novembre de 1929 ocupa la Càtedra Ramon Llull de la Facultat de Filosofia i Lletres com a professor regent. La tasca que tenia encomanada consistia en la publicació de textos de Llull comentats i en l'elaboració d'una bibliografia del mateix autor i la seva obra.⁹²

El 23 de març de 1930, una representació d'aquells intel·lectuals castellans que havien defensat la cultura catalana en contra de la repressió va ésser molt ben rebuda pels intel·lectuals catalans que lluitaven per una sèrie de valors que els volien arrabassar. Els diaris catalans es van fer ressò de la notícia, i entre ells el *Diario de Gerona* del dia 17 de març de 1930 va publicar un article que, sota el títol *Homenaje a la intelectualidad castellana* deia el següent:

Un grupo de catalanes, pertenecientes a los más diversos matices y tendencias, invitan a usted, en su calidad de hombre representativo de la intelectualidad y del espíritu castellanos, para que venga a Barcelona y asista al banquete de homenaje con que el día 23 del corriente mes de marzo deseamos demostrar nuestra gratitud a una representación de aquellos que, en los días de persecución y negación, patentizaron su simpatía hacia nuestro esfuerzo cultural, nuestra lengua y nuestro espíritu. Nuestro acto quiere ser sencillamente cordial, de inteligencia, de comprensión, sin objetivos extra-espirituales. Esperamos que ahora, sin mayores obstáculos, nos será posible exteriorizar libremente nuestro sentimiento, y esperamos vernos honrados con la presencia de usted entre nosotros, en Barcelona.

Aquesta invitació va ésser signada entre d'altres, per intel·lectuals i polítics de la talla de Pere Bosch i Gimpera, de Rafael Campalans, d'Agustí Pi i Sunyer, de Josep Xirau i del mateix Jaume Serra Hunter.

També *La Vanguardia* del dia 25 de març a les seves pàgines 8 i 9 es feia ressò de la

92 Arxiu General de la Universitat de Barcelona. Expedient de Jaume Serra Hunter.

notícia sota el titular *Intelectuales castellanos y catalanes. Actos de confraternidad*. En aquest article s'explica la rebuda amistosa dispensada als intel·lectuals castellans, així com els diferents actes duts a terme a la plaça de Sant Jaume, a l'Ajuntament, a l'Orfeó Català, el banquet a l'Hotel Ritz i, entre els discursos, el de Jaume Serra Hunter. Aquest va ésser l'encarregat de fer l'oferiment del convit a la representació dels intel·lectuals castellans que havien vingut a Barcelona, amb les paraules següent: *Levanto la copa por la inteligencia castellana, por vuestra cultura y porque todos sintamos el anhelo de asociarnos en este momento de nuestra idealidad europea en una unión mejor.*⁹³

Jaume Serra Hunter era una persona amb un caràcter més aviat tímid i li costava Déu i ajut fer discursos davant de l'altra gent. Sobre aquest aspecte de la seva personalitat cal citar unes breus paraules de Jordi Maragall i Noble referides a aquest acte d'agermanament amb els intel·lectuals castellans:

*Seia al costat de Don José Ortega y Gasset, Serra Hunter hagué de parlar. Nosaltres, els seus deixebles, patíem de veure'l en aquesta situació compromesa. Perquè ell no era, en aquell temps, home per a actes públics. Se'l veia inconfortablement endiumenjat, li feia nosa el coll dur, parlava poc amb els seus companys de taula.*⁹⁴

L'any 1930 Serra Hunter rep l'encàrrec de pronunciar cinc conferències a la Càtedra Ramon Llull, en un cicle en el qual participen professors d'altres universitats. Aquest encàrrec li va fer la mateixa Junta de Govern de la Universitat de Barcelona. El mes de setembre d'aquest mateix any és autoritzat pel rector de la Universitat a organitzar uns cursos d'estudis pedagògics per a mestres que ha de desenvolupar com a director del Seminari de Filosofia i Pedagogia.⁹⁵ Una de les conferències que hi va pronunciar duia per títol *Visió del problema psicològic*. També va exercir com a professor de l'Escola Social de Barcelona, on es preparaven els graduats socials. El dia 1 d'agost del mateix any la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans es va estructurar en tres subseccions: la de ciències naturals, la de ciències morals (on hi havia Serra Hunter) i la de física i matemàtiques. Poc després, el 5 de novembre de 1930, el Seminari de Pedagogia

93 Web www.arrakis.es/corcus/república/articulos/arbelloa04.htm. "Castellanos y catalanes (una fiesta de hermandad en 1930)". Artículo de Víctor Manuel Arbeloa a "Tiempo de Historia", p. 2.

94 Maragall, Jordi. *Jaume Serra Hunter*. Avui (27 d'octubre de 1977).

95 Arxiu General de la Universitat de Barcelona. Expedient de Jaume Serra Hunter. Circular del rector del 26-IX-1930.

s'independitza del de Filosofia, i el seu director és Joaquim Xirau i Palau.

El dia 20 de febrer de 1931, el diari *La Vanguardia* a la pàgina 5 publicava un article del cronista Miguel Masriera (Barcelona, 1901) en què sota el títol *Actualismo* feia una crítica del llibre *Filosofia i cultura* (de la primera sèrie) i deia que era un llibre d'aquells que mereix *una madura reflexión, solamente posible después de haber dejado posar cuantas ideas, recuerdos e imágenes nos han sido sugeridos*. També *La Vanguardia* del dia 28 de febrer es fa ressò, a la pàgina 6, de la conferència pronunciada pel doctor Serra Hunter a l'Escola Social sota el títol *El sentido de la cultura moderna*.

Durant tot aquest temps Serra Hunter es dedicà molt profundament a l'ensenyament i la difusió de la cultura. Això va ésser d'aquesta manera perquè la dictadura no el va deixar tenir cap paper, per petit que fos, en el món de la política.

L'etapa de la República

La política educativa de la Segona República estava basada en la defensa d'una escola laica, unificada i activa. En aquest model escolar hi brillaven dues consideracions essencials: la socialització de la cultura i el concepte d'una educació fonamentalment pública. Calia millorar molt l'educació, aconseguir una escola socialment justa i eliminar les desigualtats davant la cultura. L'Estat era el que s'havia de fer càrrec de l'educació i ho va fer mitjançant el sistema anomenat de l'escola unificada.

El dia 14 d'abril de 1931 Esquerra Republicana de Catalunya va guanyar les eleccions i es va convertir en el partit hegemònic de Catalunya encarregat de construir el Govern de la Generalitat amb Francesc Macià com a president. Aquest mateix dia va ésser proclamada la Segona República. El clima de regeneració cultural s'anava estenent a tot el territori. La Facultat de Filosofia i Lletres fou el nervi principal de la Universitat en aquest camí de transformacions inspirades, sobretot, per un esperit netament humanista. De la política educativa i cultural s'encarregarà el conseller Ventura Gassol. El Govern català no sols vol dur a terme tot un procés de modernització i de democratització de la societat catalana, sinó que també vol emprar com a eina fonamental en aquest procés l'educació i l'escola. Per una part, l'educació és entesa com un fonament clau per aconseguir la igualtat de les

persones i, per l'altra, el dret a la cultura és conceptualitzat com un dret del qual han de gaudir tots i cadascun dels ciutadans. Dins d'aquest marc, l'ensenyament primari es basa en quatre ideals:

- el del treball
- el de la llibertat
- el de la justícia social
- el de la solidaritat humana

També l'escola i l'educació no formal eren fonamentals per aconseguir el restabliment de la normalitat cultural que es pretenia trobar.

El mes de maig de l'any 1931 és nomenat comissari degà de la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona. Aquest mateix mes, concretament el dia 26, juntament amb els altres degans de la Universitat de Barcelona Enric Soler i Batlle, Eduard Fontserè i Riba, August Pi i Sunyer, Ramon Casamada i Mauri i Josep Xirau i Palau, presenta el projecte d'Estatut de la Universitat de Barcelona que els havia estat encarregat. El dia 31 de maig de 1931 l'Institut d'Estudis Catalans va celebrar, a la Casa de la Convalescència, la vuitena festa anual. El discurs d'aquesta festa el va fer Jaume Serra Hunter amb el seu text titulat *Naturalesa i voluntat*. El comença amb unes paraules molt significatives:

*Hom troba en la vida els senyals d'una ruta interminable que es perd en les llunyanies del passat i s'endinsa en la foscuria de l'esdevenidor. Els pobles, com els homes, es mouen també entre dues fites insuperables: cap enrere, la tradició i l'herència; cap endavant l'ideal i la utopia. Els fets que prenen el caràcter d'esdeveniments són aquells instants en què esclaten forces desconegudes; com llampecs que il·luminen momentàniament el camí, permeten a les comunitats humanes d'orientar-se en la marxa de la seva història. Per a nosaltres passa ara un d'aquests moments. Deixeu, doncs, que el filòsof mediti una estona sobre el sentit universal i humà d'aquesta reviviscència de l'esperit nacional de Catalunya.*⁹⁶

⁹⁶ Serra Hunter, Jaume. *Naturalesa i voluntat*. Discurs llegit en la VIII Festa Anual de l'Institut. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1938, p.1.

El seu discurs gira entorn de la idea que tota ideologia cultural es fonamenta en dos conceptes clau: voluntat i naturalesa. Ni la voluntat ni la naturalesa abandonades a la seva sort, cadascuna per una banda, poden sobreviure. Diu que si la veu de la naturalesa és ofegada, surt la voluntat per tal de tirar endavant. De la naturalesa en diu que sempre actua com a factor de permanència. Però és l'esperit el que estructura els pobles. Afirmar que en l'home se sol fer difícil separar allò que és una obra necessària d'allò que és el producte de l'acte lliure. Però la solidaritat dels conceptes naturalesa i voluntat no anul·la la llibertat humana.

Naturalesa i voluntat és el doble capital que portem tots quan arribem a la vida. Qualifica la naturalesa com el voler constant i subconscient que no es pregunta mai, mentre que descriu la voluntat com la rectora de la consciència humana, com el corrent que nodreix la nostra vida interior. Naturalesa i voluntat són valors permanents, de manera que tot allò que deixa la naturalesa ho recull i transforma la voluntat. Afirmar que allà on acaba l'acció de la naturalesa, comença l'acció de l'esperit, que és voler, desig, determinació i conducta. Serra Hunter mostra la seva joia per la manera com la Providència ha distribuït l'acció d'aquestes dues forces. Segons el filòsof manresà, l'activitat humana és perfecta quan coincideixen la naturalesa i la voluntat. Acaba el discurs esmentant el fet que l'Institut d'Estudis Catalans també té regulat el seu dinamisme per aquestes dues forces: la naturalesa que li infon la catalanitat i la seva història i la voluntat dels seus membres d'engrandir-la i de perfeccionar-la.

El dia 1 de juliol de 1931, Serra Hunter fou escollit rector de la Universitat de Barcelona, amb 72 vots a favor dels 78 vots emesos. Això és un exponent clar de l'estima que li tenien els seus companys de claustre, per la seva honradesa i eficàcia en la feina. Va ésser el primer rector escollit de manera democràtica. D'això ja se n'havia fet ressò *La Vanguardia* del dia 18 de juny a la pàgina 6, on sota el títol *De la Universidad. El nuevo Rector* diu: *El nombramiento de Rector de la Universidad a favor del prestigioso catedrático de la Facultad de Filosofía y Letras, doctor Don Jaime Serra Hunter, ha sido muy bien recibido por parte de los claustales y de los estudiantes, debido a las excepcionales dotes de competencia que concurren en tan ilustre catedrático.* El mateix diari destaca el dia 21 de juny la primera reunió del Consell de Cultura de la Generalitat, sota la presidència del conseller Ventura Gassol i amb l'assistència de Serra Hunter,

Pompeu Fabra, Joaquim Xirau i Alexandre Galí, entre altres.

Després, en accedir al càrrec de rector el dia 9 de juliol de 1931, la situació econòmica de Serra Hunter millorarà. Fins i tot es comprarà un cotxe i una casa a Avià (situat al sud-oest de Berga, a la comarca del Berguedà).⁹⁷ El mateix any 1931 serà nomenat membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans.

Els fets que s'anaven succeint mostraven més i més aquest camí de canvis profunds que s'estaven produint. El dia 15 de setembre de 1931 un decret de Marcel·lí Domingo donava la plena autonomia a les facultats de Filosofia i Lletres de Barcelona i de Madrid. Llavors la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona tenia com degà a Bosch i Gimpera i la reforma que comandava tenia una doble finalitat:

- primer, convertir la Facultat en un gran focus d'irradiació de cultura, i
- segon, la qüestió de fer un treball a fons en el terreny de la qualitat de l'ensenyament.

Entre els dies 19 i 22 d'octubre de 1931 va tenir lloc un Congrés d'Educació Social per tractar diverses qüestions relacionades amb el món educatiu. Aquest Congrés es va celebrar a l'Ateneu Enciclopèdic Popular i la seva clausura va tenir lloc al Palau de la Generalitat sota la presidència de Francesc Macià. Jaume Serra Hunter, que havia estat nomenat president d'honor del Congrés, hi va llegir una conferència. Entre les matèries que més interessaven la gent que assistia a aquest Ateneu i les seves activitats hi figurava la filosofia. L'encarregat de dur a terme les conferències d'aquesta matèria era gairebé sempre Serra Hunter.

En el terreny polític, a les eleccions de 1931 Serra Hunter figura a la llista de candidats per Barcelona del Partit Catalanista Republicà. Ocupava el quart lloc de la llista, malgrat que en la votació va obtenir el sisè, i a la fi no fou escollit. El partit que resulta guanyador a les municipals del mes d'abril és Esquerra Republicana de Catalunya. Però no tot va ésser positiu des dels punts de vista polític i educatiu. Els problemes entre la Constitució i l'Estatut de 1932 van conduir a l'establiment d'una doble xarxa escolar catalana i

⁹⁷ Maragall, Jordi. *Jaume Serra Hunter*. Avui (27 d'octubre de 1977).

castellana. Aquest model podia comportar problemes de tipus discriminatori. Per aquest motiu, ambdós governs el de la República i el de Catalunya van acordar una fórmula basada en la convivència de les dues cultures, tal com s'havia dut a terme també a la Universitat de Barcelona. El laïcisme fou un altre dels eixos vertebradors del programa educatiu republicà. Aquest aspecte provocà dissensions polítiques entre Esquerra Republicana, que cercava una escola lliure de dogmes, i els sectors més conservadors, que apostaven per la presència de la religió en l'àmbit educatiu.

El dia 7 d'abril de 1932, *La Vanguardia* a la pàgina 4 es fa ressò de l'acte inaugural d'un cicle de conferències que se celebren al Saló de Retrats del Rectorat de la Universitat, organitzat per l'Associació Professional d'estudiants de Filosofia i Lletres. En aquest acte Serra Hunter va pronunciar la conferència titulada *L'esperit modernitzant en els pensadors de la Catalunya vuitcentista*.

Posteriorment, el dia 26 d'abril de 1932, també el diari *La Vanguardia* a la pàgina 9 dedica unes línies a una conferència que Serra Hunter va impartir a la Paeria de Lleida sota el títol *Los hombres representativos de la cultura: Goethe*, que va ésser llargament aplaudida pel nombrós públic assistent.

Serra Hunter tardarà poc, concretament el dia 24 d'octubre de 1932 i en resposta a la Crida de Lleida que havia fet el president Macià, a afiliar-se a Esquerra Republicana de Catalunya. D'aquest fet en dóna fe un article publicat el dia 25 d'octubre de 1932 al diari *El Autonomista* amb el títol *Serra Hunter, Carles Pi i Sunyer, Rovira i Virgili, Pere Coromines, Josep Sunyol i Francesc X. Casals, entre altres, ingressen a l'Esquerra Republicana de Catalunya*.⁹⁸

Aquesta afiliació a Esquerra Republicana va sorprendre molt la gent del seu àmbit familiar, atès que sempre l'havien considerat un home de tarannà conservador. La seva germana Pilar, no obstant això, l'havia considerat sempre un home d'esquerres.⁹⁹ Amb tot, i tal com afirma Eduard Nicol, Serra Hunter va saber compaginar molt bé la seva posició

98 *El Autonomista*. Diario republicano de avisos y noticias. Dimarts, 25 d'octubre de 1932. Any XXXVI, n. 9206, p.1.

99 Vidal Laínez, Marta. *Vida i obra filosòfica de Jaume Serra Hunter*. [Tesi de llicenciatura dirigida pel Dr. Ramon Valls Plana]. Barcelona, setembre de 1983, p.32.

d'esquerres amb les seves conviccions i pràctiques religioses.¹⁰⁰ Al cap d'un mes d'afiliarse a Esquerra Republicana es va presentar a les eleccions a diputats al Parlament de Catalunya. Va ocupar el segon lloc a la candidatura, just a sota del presidenciable. Fou escollit diputat.

Una vegada inaugurat el Parlament català el desembre de 1932, Serra Hunter serà escollit vicepresident primer de la seva mesa. L'Estatut d'Autonomia de Catalunya havia estat aprovat el dia 9 de setembre de 1932 amb 214 vots a favor i 24 en contra. Això va ésser un fet molt positiu per al llavors rector de la Universitat de Barcelona, Jaume Serra Hunter, que defensava aferrissadament una universitat única i catalana.

En l'àmbit universitari era una persona apassionada pel saber i pel món de l'ensenyament. Era molt dialogant amb els seus alumnes, els quals, fins i tot, anaven a conversar al seu pis del carrer de Balmes. Un dels deixebles que solien anar al seu pis era Francesc Mirabent Vilaplana, amb el qual, malgrat la clara diferència d'ideologia, tindrà una apreciable col·laboració. Se n'ha trobat correspondència en ple temps de la Guerra Civil espanyola que dóna mostres de les dificultats que ambdós van passar en aquells anys.

Eduard Nicol el veu com un filòsof en el sentit ple de la paraula, com un catedràtic que partint de l'explicació de qualsevol sistema filosòfic et deixava ben clar què era allò de la filosofia.¹⁰¹ En aquella època les càtedres de la Secció de Filosofia estaven repartides de la manera següent: el Dr. Font i Puig ocupava la Càtedra de Psicologia i Estètica, el Dr. Joaquim Xirau ocupava la de Lògica i Teoria del Coneixement, el Dr. Tomàs Carreras Artau ocupava la d'Ètica i Sociologia, mentre que Jaume Serra Hunter ocupava la d'Història de la Filosofia i Metafísica. Les discrepàncies en el terreny de la política feien que les relacions entre Serra Hunter i els altres companys de càtedres no fossin gaire bones. No obstant això, les notícies que se'n tenen són confuses.¹⁰²

A l'Escola Social de Barcelona va impartir una conferència titulada *Las culturas históricas*, de la qual es fa ressò *La Vanguardia* del dia 28 d'abril de 1933 a la pàgina 7. Segons

100 Nicol, Eduard. *El problema de la filosofía hispánica*. Madrid: Tecnos, 1961, p.180.

101 Nicol, Eduard. *El problema de la filosofía hispánica*. Madrid: Tecnos, 1961, p.182.

102 Vidal Laínez, Marta. *Vida i obra filosòfica de Jaume Serra Hunter*. [Tesi de llicenciatura dirigida pel Dr. Ramon Valls Plana]. Barcelona, setembre de 1983.

l'article del diari *comenzó diciendo que debía considerársele como al hijo pródigo, ya que volvía a la Escuela después de una temporada de ausencia, abstraído y retenido por otras actividades.*

Serra Hunter va ocupar el càrrec de rector en plena època de transició de la dictadura a la República. Cal destacar també durant la seva època com a rector la instauració dels Estudis Universitaris per a obrers. Això fou aconseguit amb la col·laboració del Consell de Cultura de la Universitat format, entre d'altres, per Joaquim Xirau i Pere Bosch i Gimpera, que serà el nou rector després de Serra Hunter. Aquests Estudis van ésser inaugurats el curs 1933-1934 i entre els seus professors s'hi comptava el mateix Serra Hunter.

Entre les assignatures que s'impartien hi trobem: Història de l'art, Història de la literatura, Biologia, Geografia, Història de la cultura, Legislació obrera, Història general, Filosofia i Dret.¹⁰³ La Universitat va dipositar tota la seva confiança en ell per tal d'aconseguir la tan desitjada autonomia. Aquesta fita es va aconseguir el juny de 1933. Per aquest motiu Serra Hunter, com a rector, va rebre dels estudiants universitaris unes efusives felicitacions. Una vegada aconseguida l'autonomia, la Universitat canvia internament i externament. Passa a ésser regida per un Patronat, del qual el rector era un vocal nat. Poc temps després de la formació d'aquest Patronat, el dia 25 d'octubre de 1933, Serra Hunter va presentar la dimissió com a rector de la Universitat de Barcelona. D'aquest fet també se'n fa ressò *La Vanguardia* del dia 26 d'octubre a la pàgina 6. Ell mateix va aclarir el motiu de la seva dimissió en veure que aixecava certes suspicàcies:

*Entenia que en començar el règim de la Universitat en el qual la significació del Rector ha variat substancialment, era lògic que fos una altra persona la que portés l'alta representació universitària.*¹⁰⁴

La dimissió de Serra Hunter va aixecar una gran polseguera entre els diaris de l'època com l'ABC, El Matí, El Correo Catalán, El Noticiero Universal. Aquest últim, el mateix dia de la dimissió, deia en un article:

103 Universitat de Barcelona. Anuari del curs 1934-1935.

104 *La Humanitat*. Dia 26 d'octubre de 1933.

*Hoy ha comenzado en la Universidad el derribo de las puertas de entrada para ser sustituidas por las verjas de hierro con cristales.*¹⁰⁵

El gest venia a significar quines eren les aspiracions de Serra Hunter per a la Universitat. Volia obrir les portes i finestres per fer-la sortir de la seva profunda letargia, per aconseguir que respirés aires nous provinents de l'exterior i deixar enrere els aires de resclosit que havia respirat durant tant de temps. Sempre va estar al costat dels estudiants. D'ells en va elogiar la col·laboració en l'enderrocament d'aquell règim d'oprobri que impossibilitava el desenvolupament normal de la cultura i la seriositat de les seves associacions, com la Federació d'Estudiants de Catalunya i, sobretot, la Federació Universitària Espanyola.

El dia 28 de desembre de 1933, *La Vanguardia* encapçala un article amb el títol *Cataluña tributa el máximo homenaje al primer Presidente de la Generalidad*. Francesc Macià havia mort el dia de Nadal. Entre molts actes, una comissió parlamentària li ret tribut a la Casa dels Canonges. Un dels integrants d'aquesta comissió és el llavors president interí del Parlament Jaume Serra Hunter.

Pel que fa al Parlament, a la sessió del 31 de desembre de 1933 urgeix buscar un nou president de la Generalitat de Catalunya. Joan Casanovas i Maristany ocupa interinament la Presidència de la Generalitat. Per aquest motiu, al vicepresident primer del Parlament, Jaume Serra Hunter, li toca presidir les sessions del 29 i del 31 de desembre de 1933. L'acta de la sessió del dia 31 de desembre reflecteix l'incident entre Serra Hunter i els membres de la Lliga, concretament el seu diputat Ramon d'Abadal i Calderó. Ramon d'Abadal va demanar la paraula de manera reiterada, però Serra Hunter també la hi va negar de manera reiterada ja que ... *per discreta que fos la seva intervenció, podria considerar-se que podria influir en el resultat de la votació mateixa.*¹⁰⁶

Després del recompte dels vots, Serra Hunter va proclamar Lluís Companys nou president de la Generalitat de Catalunya. D'altra banda, la relació de Serra Hunter amb Francesc Macià i Lluís Companys sempre fou bona.

105 El Noticiero Universal. Dia 26 d'octubre de 1933.

106 Parlament de Catalunya. Diari de sessions. Sessió extraordinària del 31 de desembre de 1933, p.3132.

El dia 22 de març de 1934, a la pàgina 7 *La Vanguardia* recull la notícia d'una conferència impartida per Serra Hunter a la ciutat de Lleida sota el títol *La Universidad Autónoma y la cultura catalana*. En ella l'orador destaca que *la Universidad no debe ser un centro de enseñanza sino de amplia irradiación cultural hacia todos los ámbitos*. El diari també destaca que va ésser molt aplaudit i felicitat pel nombrós públic que havia assistit a l'acte. Dos dies després també fa una conferència a l'Ateneu Enciclopèdic Popular sota el títol *Filosofía contemporánea* degudament recollida a la pàgina 9 del diari *La Vanguardia* del 25 de març.

Esquerra Republicana de Catalunya el necessitava com a intel·lectual i com a figura pública. Ell s'identificava amb els ideals pels quals lluitava el partit. El filòsof i polític d'esquerres català va formar part de dues comissions permanents del Parlament: la Comissió de Cultura, de la qual era president,¹⁰⁷ i la Comissió de Pressupostos.

En la sessió parlamentària del dia 1 de juny de 1934 es va procedir a la discussió del Dictamen de la Comissió sobre el Projecte de Llei de l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar a Catalunya. El parlament en defensa d'aquest dictamen el va fer Jaume Serra Hunter.¹⁰⁸

La Vanguardia del dia 20 de juny de 1934, a la pàgina 6, sota el títol *El patrimonio histórico, artístico y científico*, publica un text sobre la discussió del Projecte de Llei municipal sobre la conservació del patrimoni històric, artístic i científic. Serra Hunter defensa el Dictamen sobre aquesta llei mitjançant la qual es vol evitar que el nostre patrimoni continuï emigrant a l'estranger.

La seva tasca al Parlament també va estar completament adreçada a treballar a fons per la cultura catalana. Això queda ben reflectit en les actes dels diaris de sessions del Parlament d'aquelles dates. Entre les tasques dutes a terme, hi ha la Llei de l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar a Catalunya i la Llei de conservació del patrimoni històric, artístic i científic de Catalunya, ambdues de l'any 1934.

107 Parlament de Catalunya. Diari de sessions. Sessió de l'1 de desembre de 1933, p.2797.

108 Parlament de Catalunya. Diari de sessions. Sessió de l'1 de juny de 1934, p.3697.

Els fets del 6 d'octubre de 1934 van provocar la suspensió de l'activitat del Parlament per un període de set mesos. L'any 1934 va ésser escollit regidor de l'Ajuntament de Barcelona. En l'acta del dia 1 de febrer d'aquest any es reflecteixen els noms tant de l'alcalde Jaume Aiguadé i els regidors sortints com també de l'alcalde Carles Pi i Sunyer i els regidors entrants. Entre els regidors entrants hi ha Jaume Serra Hunter. A la sessió del dia 2 de febrer de 1934 es va acordar distribuir el cartipàs municipal. Serra Hunter va assumir les responsabilitats de la Regidoria de Cultura. Però en l'acta del dia 8 de juny de 1934 es substitueix de manera interina Serra Hunter com a regidor de Cultura per Josep M. Massip Izabal. Després, en l'acta del dia 11 de juny del mateix any, es nomena regidor de Cultura Cristià Cortès. El pressupost municipal dedicava força despeses a temes com assistència social i cultura.

L'any 1935 Serra Hunter va presentar la dimissió al Consell de Cultura de la Generalitat. Li va ésser acceptada pel conseller d'Instrucció. Totes aquestes dimissions, la de rector i la del Consell de Cultura, no van significar la fi de la seva activitat extra acadèmica a la Universitat. El dia 2 de juliol apareix a la pàgina 10 de *La Vanguardia*, sota el títol *Vida docente. Experiencias pedagógicas*, un article d'una conferència que va impartir a la Casa del Maestro titulada *Els moments essencials de la vida conscient i les seves aplicacions en pedagogia*.

El dia 3 d'agost de 1935 apareix el diari *L'horitzó, Política, Economia, Arts, Lletres, Treball, Educació, Ciències, Necessitats del Camp i de la Ciutat*, que es publica regularment fins a l'octubre del mateix any. Serra Hunter figura entre els seus col·laboradors.

En la sessió del 28 de març de 1936, recollida per *La Vanguardia* de l'endemà, és nomenada la Diputació Permanent del Parlament, de la qual forma part Serra Hunter. Participa en la Comissió Permanent de Cultura, amb Joan Puig i Ferrater, Josep Fontbernat, Antoni Rovira i Virgili, Joan Mora, Pedro Blasi, Javier Casademunt, Lluís Duran, Tomàs Carreras, Juan Fronjosà i Antoni Xirau. També forma part de la Comissió Permanent de Govern Interior, juntament amb Joan Casanovas, Rouret, Dot, Riera, Battestini, Tauler, Martínez i Domingo, Miracle, Gerhard i Tarradelles i també forma part

de la Comissió de Pressupostos, juntament amb Viadiu, Cunillera, Cerezo, Farreres, Ribes, Balart, Simó, Andreu, Lloret, Ruiz i Ponseti, Fronjosà, Gerhard, Tallada, Rovira i Roure, Carreres, Romeva, Vallès i Tarradelles.

La Vanguardia del dia 14 d'abril del 1936, a la pàgina 6, parla del Primer Congrés de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Aquest acte es va celebrar al Paraninfo de la Universitat i va ésser presidit pel conseller de Cultura de la Generalitat Ventura Gassol. Hi va assistir el doctor Serra Hunter i va presentar una ponència titulada *L'ensenyament a Catalunya. Ideals i adaptació*.

Posteriorment, en la sessió del Parlament del dia 26 de maig de 1936, després de la lectura d'una comunicació del president de la Generalitat en què donava compte que el Consell Executiu de la Generalitat es trobava en crisi, es proposa la suspensió de les sessions de la cambra fins a nou avís.

L'Associació d'Intel·lectuals per la Defensa de la Cultura contra la Guerra i el Feixisme es va constituir a Barcelona el dia 28 de març de 1936 tenint com a president Serra Hunter. Aquesta Associació havia publicat el seu primer manifest el desembre de 1935, que anava signat per Serra Hunter, Joaquim Xirau, Antoni Rovira i Virgili i Emili Mira, entre d'altres. Aquesta iniciativa havia tingut molt suport de particulars i entitats entre el desembre de 1935 i el març de 1936. Des del punt de vista internacional, els manifestos, les adhesions i les visites de suport s'anaven succeint.

Emmarcats en aquest context, la primera intervenció catalana en el discurs la va fer Serra Hunter sota el títol *Els intel·lectuals del món contra el feixisme*. Això va ésser a primers d'agost de 1936. Un discurs que fa una crida al món de la cultura en defensa d'una situació europea molt negativa que és el producte d'una ideologia que ha prioritzat la deshumanització. Serra Hunter fa una crida no sols al món intel·lectual, sinó també al món obrer, per unir-se sota el denominador comú de la pau i la llibertat com a indicadors vers una nova vida guiada per la raó i no per la força. Reprodueixo tot seguit algun paràgraf d'aquest discurs del catedràtic barceloní:

Mestres, escriptors, artistes, metges, advocats, i altres professionals de diferents

estaments i ideologies ens trobem units sota el signe d'una profunda solidaritat espiritual que positivament podríem qualificar de front popular per la defensa de la cultura, i negativament de front internacional contra la guerra i el feixisme. En aquesta missió ens guiaven dues sèries de mòbils: uns mòbils utilitaris o del moment, com eren la previsió, si més no l'allunyament d'una guerra possible, i uns mòbils morals, de defensa del patrimoni cultural de la Humanitat.

*Teníem davant nostre la perspectiva de segles i més segles de lluita; rius de sang, crits de dolor, milers d'ànimes enfonsades en el silenci d'una voluntat impotent per la vida ... Tot això ens movia a la propaganda i al proselitisme. La nostra tasca, ciutadans, ha d'ésser la d'il·lustrar l'opinió sobre els problemes de la llibertat i de la democràcia, assenyalant les desviacions ideològiques de la violència i el feixisme ... Intel·lectuals de Catalunya: jo voldria que tots els qui dediqueu les vostres activitats a la ciència, a l'art, a la tècnica, a la filosofia, sentíssiu la responsabilitat del moment. Cap home que es vulgui dir liberal no pot restar estrany a aquest ajut a l'obra revolucionària ... Malgrat llur persistència en la lluita, ho saben bé els nostres enemics: difícilment pot trobar-se en la història una guerra mancada com aquesta de tota raó legal, moral i humana. Vulguem sentir, catalans, la responsabilitat de l'hora que vivim. De nosaltres i els germans d'Espanya està pendent Europa i el món civilitzat ... Catalans, espanyols, obrers, milicians, ací ens teniu al vostre costat ... Som les víctimes d'una mateixa persecució. Treballadors i intel·lectuals, hem fet una parada al camí; continuem, ara, la defensa dels nostres ideals, sempre junts amb una forta abraçada, el treball i la intel·ligència. Un deure i una responsabilitat davant la victòria. Que la solidaritat que ens dóna la lluita no es trenqui després de la victòria. Solament així salvarem Catalunya, salvarem Espanya, salvarem la República, salvarem la llibertat, i emprant unes paraules de regust paradoxal, salvarem el nostre ordre, l'ordre nou, l'ordre revolucionari.*¹⁰⁹

Aquest discurs va ésser reproduït al diari *L'Instant* del dia 6 d'agost de 1936 amb la presentació *Discurs del professor Serra Hunter, President del Parlament de Catalunya, fixant la posició dels intel·lectuals contra el feixisme.*

Mentrestant, en l'àmbit espanyol també sorgeix l'Alianza de Intelectuales Antifascistas

¹⁰⁹ *L'Instant*. Dia 6 d'agost de 1936.

para Defensa de la Cultura, que redacta el seu manifest constitucional el mes de juliol de 1936. Entre els intel·lectuals que signen hi ha Cernuda, Gómez de la Serna, Juan Chabás, Buñuel, pintors, escultors, catedràtics, etc.

A partir del dia 19 de juliol de 1936, les sessions del Parlament català són més escasses. La Generalitat va actuar ràpidament sobre entitats culturals i de comunicació de tipus majoritari. Ràdio Barcelona i Ràdio Associació de Catalunya foren dues emissores que van desenvolupar un gran paper en el terreny de la informació i de la divulgació cultural. A l'estiu de 1936, Ràdio Associació de Catalunya emetia discursos de caràcter polític, sindical i institucional de personatges com Carles Pi i Sunyer o el mateix Jaume Serra Hunter. Feien una conferència setmanal radiada i dedicada a tots els catalans absents de la pàtria. La Vanguardia se'n fa ressò en un article del dia 10 de setembre de 1936, a la pàgina 4, titulat *Cataluña, tierra de libertad. El señor Serra Hunter dirige un sentido discurso a los catalanes de América*. El discurs començava dient *Hermanos de América: una nueva voz atraviesa el mar y viene a vosotros en un momento de malestar y de dolor para Cataluña. Ha hecho de nuevo su aparición el monstruo de la guerra. Antes pensabais en la patria irredenta; hoy, este recuerdo es aún más fuerte porque a la añoranza del hogar paterno se ha añadido el espectáculo de una lucha fratricida. Catalanes, sería antipatriótico ocultar la verdad de las cosas. Hace tiempo que la lucha se apercibía. Y nada ha podido retenerla; ni el triunfo electoral que expresó el deseo de la opinión pública, ni la corriente de armonía de los buenos catalanes que aman ante todo la paz y la justicia*. Acaba recordant que, independentment de la ideologia que es tingui, *recordemos el deber de poner al lado de las culturas en las que vivís y por las cuales trabajáis, la cultura de la tierra que os ha infantado y que quizá un día tendrá que recoger vuestras cenizas*.

La Universitat es va mobilitzar a favor de la causa republicana. Però a dins els seus membres mostraven actituds diverses. La de Serra Hunter sempre fou una actitud pública i intervencionista. Va tenir, en tot moment, un paper molt destacat en totes les iniciatives culturals i va ésser el primer a manifestar-se públicament en nom dels intel·lectuals.

Un cop començada la Guerra Civil, el dia 3 de setembre de 1936 es van reestructurar les regidories de l'Ajuntament. Serra Hunter fou nomenat de nou regidor de Cultura. Aquesta

Regidoria va crear la Comissió d'Ensenyament de l'Ajuntament de Barcelona. Les competències que, segons una acta de la Comissió de Govern celebrada anteriorment el dia 5 de febrer de 1934, corresponien a la Regidoria de Cultura eren les següents: *l'organització, el funcionament i el règim de les escoles primàries i de les especials, les institucions escolars de tota mena, la construcció d'edificis escolars, els ensenyaments tècnics i professionals, les escoles per a deficients, les biblioteques, l'arxiu històric, les exposicions d'art, els museus d'art i d'arqueologia, les institucions de ciències naturals, la banda municipal, les subvencions culturals, la confecció del catàleg del Museu del Palau Nacional, la coordinació de l'obra municipal d'ensenyament amb les diverses institucions oficials de cultura, les relacions amb el patronat escolar de Barcelona i amb tota mena d'organismes culturals que tinguin relació amb la Corporació.*

El mes d'octubre de 1936 fou escollit, amb Antoni M. Sbert, per formar part de la comissió que havia d'estructurar els organismes que haurien de regir la Universitat de Catalunya.¹¹⁰ El Departament de Cultura de la Generalitat reorganitzava les seves funcions. Un exemple d'això el tenim en que el fet que el mateix dia de la seva marxa, el 23 d'octubre de 1936, Ventura Gassol va dictar una ordre en què fixava les funcions que havia de desenvolupar una sotssecretaria de cultura, per a la qual va ésser nomenat Josep Irla. A més, aquesta ordre estipulava que la sotssecretaria estigués dotada de l'oficina tècnica i administrativa del Consell de Cultura, amb funcions delegades en la persona de Serra Hunter. Aquest càrrec fou ocupat posteriorment per Alexandre Galí.

Malgrat tot, l'ampli moviment de renovació pedagògica, que tenia com a eixos bàsics de les seves actuacions el compromís social i un marcat humanisme, continuà el seu camí de treball constant encarant a un canvi profund. Des del camp de la pedagogia i també des del de la filosofia es treballà en aquest procés de renovació, que ha d'ésser fonamentat en l'espiritualisme, en l'educació moral i en la psicologia.

En aquesta convergència de camins s'hi troba Jaume Serra Hunter, membre del Consell d'Escola Nova Unificada. Aquest Consell es va constituir el 27 de juliol de 1936, pocs dies després que es produís l'alçament militar i que comencés la Guerra Civil. També en

¹¹⁰ Arxiu General de la Universitat de Barcelona. Expedient de Jaume Serra Hunter. Ordre del dia 23 d'octubre de 1936.

aquest període es té una cura especial de la formació dels mestres, tant des de la Generalitat com des del Patronat Escolar de Barcelona.

El moviment universitari també fou patent a favor de la modernització de l'ensenyament i d'una dedicació a la recerca més àmplia. L'adveniment de la República obre noves perspectives. És en aquest marc que el nostre catedràtic inaugura la seva nova faceta, la d'home polític. Tal com afirma el seu deixeble Jordi Maragall:

*...aquesta darrera evolució cap a la política desdibuixà en alguna mesura la imatge del nostre Doctor Jaume Serra Hunter, catedràtic de filosofia.*¹¹¹

Serra Hunter va participar, també, en la formació dels mestres en qualitat de professor de l'Escola Normal de la Generalitat. Hi va impartir diversos cursos i conferències. Dels mestres es cercava no sols una acurada capacitat per dur a terme l'exercici de la seva professió, sinó també l'observança d'una conducta exemplar. Així, de l'Escola d'Estiu de l'any 1934 havia sorgit la idea de la creació de l'Escola Unificada.

El Consell de l'Escola Nova Unificada, el CENU, tenia fins a 12 components: quatre representants de la CNT, quatre més de la UGT i quatre de la Generalitat.¹¹² Com a membres de la CNT hi havia Miquel Escorihuela, Joan Puig, Joan P. Fàbregas i Albert Carsi; com a membres de la UGT hi havia Gaietà Delhom, Josefa Uriz, Joan Hervàs i Francesc Albert, i com a membres de la Generalitat hi havia Cassià Costal, Joan Aleu, Francesc A. Galí i Jaume Serra Hunter, que representava la Universitat Autònoma. En aquest Consell es van crear sis ponències: d'ensenyament primari, d'ensenyament secundari, d'ensenyament professional, d'ensenyament superior presidida per Serra Hunter, d'ensenyament tècnic i d'ensenyament artístic.

Al principi del 1937, el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya edita la revista *Nova Ibèria*. El número del mes de febrer, dedicat a l'àmbit de la sanitat i de l'assistència social, inclou una aportació de Serra Hunter. El dia 19 d'abril de 1937 va tenir lloc l'únic Ple ordinari de l'Institut d'Estudis Catalans celebrat durant la Guerra Civil. Serra

¹¹¹ Maragall, Jordi. *Jaume Serra Hunter.*, Avui (27 d'octubre de 1977).

¹¹² Fontquerni, Enriqueta; Ribalta, Mariona. *L'ensenyament a Catalunya durant la Guerra Civil. El CENU*. Barcelona: Barcanova, 1982, p. 39.

Hunter estava entre els membres assistents a aquest Ple.

El dia 25 d'abril de 1937, al Casal del Metge de Barcelona, es va celebrar una trobada d'intel·lectuals de Madrid, el País Valencià i Catalunya, amb la finalitat de dur a terme l'afirmació de la solidaritat cultural de les diferents nacionalitats de l'Estat. En representació catalana hi van intervenir Serra Hunter, Carme Julià i Pons i Pagès, entre altres. Poc després, el dia 2 de juny, Serra Hunter signa els Estatuts de l'Aliança d'Intel·lectuals per a la Defensa de la Cultura. A més, per a l'organització del Segon Congrés d'AIDC a Barcelona, Serra Hunter va signar la sol·licitud adreçada a la Conselleria de Cultura, juntament amb Pau Balcells, el 23 de juny de 1937.

Els dies 3, 4 i 5 del mes de juny de 1937 va tenir lloc una exposició de llibres organitzada pel Casal de Cultura de Barcelona. Era la Fira del Llibre de 1937 que va substituir la tradicional Diada del Llibre del mes d'abril. Serra Hunter hi va aportar el seu particular òbol amb una conferència pronunciada el dia 4 a les sis de la tarda sota el títol *El pensament popular i els sistemes de filosofia*.

A primers de juliol del mateix any Serra Hunter participa en els actes de benvinguda als delegats estrangers que defensaven la cultura de la repressió feixista. En aquests actes Serra Hunter va tenir molta participació:

- El dia 11 a les 22 hores en l'acte d'afirmació antifeixista al Palau de la Música Catalana, juntament amb Companys, Pi Sunyer, etc.
- El dia 12 a les 10 hores amb un breu discurs durant la visita a la Conselleria de Cultura, a l'Ajuntament i al president de Catalunya.
- El dia 12 a les 12 hores amb un discurs d'obertura en l'acte d'inauguració de l'exposició del llibre català al Casal de Cultura de Barcelona.
- El dia 12 a les 14 hores amb un altre discurs en l'aperitiu a la font del Lleó.
- El mateix dia 12 a les 19 hores en un acte a la Universitat i a les 22 hores en un concert al Liceu, com a assistent als actes.

D'aquests actes se'n fa ressò *La Vanguardia* del dia 11 de juliol de 1937, a la pàgina 1, sota el títol: *El Congreso de Intelectuales para la Defensa de la Cultura*.

Des del punt de vista de la seva representació internacional hem de destacar el Segon Congrés Internacional d'Escriptors Antifeixistes, celebrat entre els dies 3 i 18 de juliol de 1937, a ciutats com Barcelona, Madrid, València i París. Molts foren els congressistes de tot el món que hi assistiren. En representació catalana ho van fer Pompeu Fabra, Emili Mira i Serra Hunter. El filòsof i polític català va presidir l'Associació d'Intel·lectuals per a la Defensa de la Cultura. Dins d'aquesta Associació hi havia l'Aliança d'Intel·lectuals Antifeixistes, que havia celebrat el seu Primer Congrés a París l'any 1935. El Comitè patrocinador d'aquest Congrés hi figuraven personatges com Bosch i Gimpera, Pompeu Fabra, Pau Casals i també Serra Hunter. Aquest darrer hi va llegir una ponència el dia 10 de juliol a València, que serà l'única pronunciada pels catalans, a part de la de Lluís Companys. Aquesta ponència, que era una reivindicació de la cultura catalana, s'expressava en aquests termes:

*Hores greus ha viscut la nostra pàtria i potser hores més greus encara li esperen si l'ajut de les potències feixistes segueix actuant progressivament a favor de l'Espanya negra, vergonya i oprobi de Catalunya i la Cultura.*¹¹³

El mes de juliol de 1937 va publicar l'article *Visca la intel·ligència* emmarcat en el Segon Congrés de l'AIDC. Posteriorment, el dia 18 d'agost de 1937, es va constituir el segon Consell del CENU. Les tasques de Serra Hunter en aquest segon Consell foren les referides a l'ensenyament secundari i superior. En aquests moments la Generalitat exercia una funció centralitzadora sobre els diversos nivells d'ensenyament. El rector de la Universitat era aleshores Pere Bosch i Gimpera i la Universitat va manifestar un propòsit de continuïtat en el seu esperit renovador. Serra Hunter va ésser, també, un dels primers a manifestar-se públicament en favor dels intel·lectuals, com a president de l'Associació Intel·lectual per la Defensa de la Cultura. En va signar el manifest com a catedràtic de la Universitat i com a president del Parlament de Catalunya.

La Institució de les Lletres Catalanes fou creada l'any 1937. En el Ple del dia 23 d'octubre del 1937, Serra Hunter fou nomenat membre titular i es va incorporar a la Secció de

113 Serra Hunter, Jaume. *La cultura catalana*. Intervenció al Segon Congrés Internacional d'Escriptors Antifeixistes. Nueva Cultura. [València] (juny-juliol de 1937), núm. 4-5.

Revistes. El mateix mes d'octubre, mentre el secretari provisional, Carles Riba, proposava la conveniència d'editar un diccionari d'escriptors, Serra Hunter proposava l'edició d'un altre diccionari biogràfic.

També l'any 1937, entre els mesos d'octubre i novembre, es va fer al Casal de Cultura de Barcelona un cicle de conferències organitzat pel Comitè Català pro Homenatge de l'URSS i l'Aliança d'Intel·lectuals per la Defensa de la Cultura, respectivament. En aquest cicle hi intervingué també activament el doctor Serra Hunter.

El gener de 1938 apareix *Meridià. Setmanari de literatura, art i política. Tribuna del front intel·lectual antifeixista*. Serra Hunter, juntament amb Francesc Pujols, s'ocupaven de l'apartat dedicat a la reflexió filosòfica d'aquest setmanari.

Al principi de l'any 1938 Serra Hunter va presentar un pla detallat del contingut dels deu volums dels arxius de l'Institut de Ciències. A la reunió del dia 16 de febrer del mateix any es va acordar que fos ell mateix qui demanés a la Institució de les Lletres Catalanes un ajut per publicar la col·lecció *Clàssics de la Ciència*.

El mes de febrer del 1938 surt la revista *Catalans! El Magazine Popular*, que apareix els dies 10, 20 i 30 de cada mes. Es va publicar fins al gener de 1939 sota la direcció de J. Roig Guivernau. En ella hi va participar Serra Hunter de manera ocasional. Va escriure també a la *Revista de Catalunya*¹¹⁴ un article titulat *Assaig sobre l'atzar i la contingència* el mes de gener de 1938, i una editorial titulada *Glosa del moment*, el mes d'abril.

Una de les conferències organitzades al Casal de Cultura es va pronunciar el dia 7 de febrer de 1938. Era la conferència titulada *La verdadera historia de la mano tendida*. Aquest acte va ésser presidit per Jaume Serra Hunter.

La Generalitat de Catalunya va convocar els Premis Literaris els anys 1937 i 1938. Entre aquests premis hi havia el Joan Crexells, l'Ignasi Iglésies, el Joaquim Folguera i el Joan Maragall. L'any 1937 Serra Hunter va presidir el Premi Valentí Almirall de treball periodístic i l'any 1938 va formar part del Premi Joan Maragall d'assaig.

114 Cartes a Carles Riba del 7-VIII-1934 i del 4-XII-1934.

El mes de febrer de 1938, en dos decrets dels dies 19 i 28 respectivament el ministre d'Instrucció Pública enumerava tots els catedràtics encara reconeguts per la República. En la llista per Barcelona hi figurava Jaume Serra Hunter. El mes de març, els bombardeigs de la guerra afecten l'edifici de la mateixa Universitat, concretament el sostre del paranif i diverses parets. La Universitat queda molt afectada i el claustre es fragmenta. El 15 de maig Serra Hunter fou substituït, al si del Consell de Cultura de la Generalitat, per Xavier Casademunt i Arimany. Entre el 13 i el 19 de juny es va celebrar la Fira del Llibre. En aquest marc, Serra Hunter pronuncià una conferència el dia 14, titulada *Els llibres de filosofia*, de la qual es fa ressò La Vanguardia del dia 15.

Serra Hunter va manifestar sempre una gran preocupació per l'educació i la cultura. Ambdues eren, per a ell, els únics elements capaços de dur a terme una organització social més justa. Aquesta va ésser la seva gran motivació per fer-les extensives a tots els ambients de la societat, incloent-hi els obrers. Fou el cas de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, que havia estat fundat per un grup d'intel·lectuals republicans i obreristes. Al si d'aquest Ateneu s'impartiren cursos i conferències amb els quals s'intentà dur a terme un procés democratitzador de la cultura. Jaume Serra Hunter va arribar a ésser president honorífic d'aquesta entitat cultural.

Ja des dels primers instants de la guerra els catalans vivien sota l'embranchida de la revolució. Serra Hunter afirma la solidaritat que ha unit els treballadors de la intel·ligència amb les posicions del proletariat. Reivindica la llengua, no sols com un instrument d'espiritualitat, sinó alhora, i per damunt de tot, com l'eix vertebrador que constitueix la fesomia d'una cultura i de totes les seves manifestacions. Durant el temps en què la guerra va sacsejar el territori i les vides humanes, Serra Hunter va ésser president de la Secció Catalana del Socors Roig Internacional.

Durant l'any 1938, l'Agrupació d'Escriptors Catalans continuava fent les seves emissions radiofòniques habituals tres dies a la setmana (dilluns, dimecres i divendres). Hi intervenia sovint Jaume Serra Hunter. Hi va fer una intervenció titulada *Suggestions sobre la lectura*. Entre l'octubre de 1938 i el gener de 1939 va publicar tres articles a la revista *La Humanitat* amb els títols *Força contra raó*, *Tiranía contra llibertat*, *Natura contra cultura*, en

els quals segueix les línies marcades a les dues sèries de la seva obra *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis* dels anys 1930 i 1932 respectivament. La darrera reunió de la Institució de les Lletres Catalanes es va celebrar al mas Perxés d'Agullana el dia 27 de gener de 1939, a tres quarts de set del vespre. Va ésser presidida per Pompeu Fabra i comptava amb la presència de Serra Hunter, entre d'altres com Capdevila o Rovira i Virgili.

Davant la situació que es presenta, els diputats van abandonant progressivament els seus escons. Jaume Serra Hunter dimiteix el primer dia del mes d'octubre de 1938. És substituït per Antoni Rovira i Virgili. El règim autonòmic ha estat suspès pel general Franco, que té les seves tropes a punt d'entrar i d'envair el territori català. Durant la Guerra Civil, no obstant això, l'activitat cultural a Catalunya no ha decaïgut. Des del punt de vista cultural, educatiu i pedagògic es continua treballant en diversos projectes, com per exemple els del CENU. Serra Hunter va patir en la seva mateixa persona la repressió franquista de què va ésser objecte la Universitat de Barcelona. La depuració que va sofrir gran part del professorat va fer que fessin fora de les aules molts d'aquests intel·lectuals.

Aquesta forta repressió anava dirigida especialment contra tots aquells intel·lectuals que s'havien posat al costat dels moviments de reforma educativa o d'aquells que s'havien implicat en la vida política i social. Serra Hunter era un d'aquests intel·lectuals amb un fort compromís amb la causa política republicana. Molts d'ells van quedar ja definitivament al marge de la vida universitària i molts d'altres van haver d'emprendre el camí de l'exili. El doctor Serra Hunter l'hem de situar en el segon grup d'intel·lectuals.

L'hora de l'exili

S'acosta vertiginosament l'hora de l'exili. L'avançament de les tropes feixistes fa que es perdi tota esperança de victòria. Aquest fet és present a la correspondència entre Serra Hunter i el seu deixeble Francesc Mirabent. En una carta del dia 23 de setembre de 1936 Serra Hunter ja deia al seu amic Mirabent:

La guerra qui sap el que durarà! Tinc la convicció de què la guanyarem, però també tinc la creença de què ja estaria dominat l'enemic, si no fos l'ajut que rep de l'estranger. No cal

*dir les coses que porta la guerra, coses inevitables quan a més de ser civil és canibalesca...*¹¹⁵

Els diputats catalans han començat a fugir. Serra Hunter resistirà fins que les tropes franquistes arribin a la rodalia de Barcelona. El mes de gener de 1939, poc després de complir 61 anys, Serra Hunter marxa amb la seva esposa i alguns fills a França.¹¹⁶ Lluís Companys li va oferir diners per al viatge, però ell no els va acceptar. Pensava: *Si el poble passa gana, jo també en passaré.*¹¹⁷ En aquest aspecte, ni tan sols els prec dels seus fills fan trontollar les seves idees. Li havia arribat el moment. En aquest sentit vull destacar un text del llibre *Francesc Arnau i Cortina. L'Alcalde de Malgrat*, de Ramon Garriga-Marquès, on es fa palès aquest camí de l'exili que va emprendre el nostre Mestre:

*Mentrestant es desencadenà la segona guerra, de moment europea i després mundial, que representà una nova dissort per als exiliats a França, i que vingué a afegir nous dolors passats i presents. El govern francès, massa influït per elements d'extrema dreta, per tal de provar d'aconterar el govern franquista d'Espanya ordenà el confinament de la majoria de refugiats de significació política que residien en els departaments fronterers, des de Perpinyà a Hendaia. L'ur destinació obligada eren els departaments de La Sarthe o L'Orne. L'Arnau també fou separat de la seva família i confinat al primer d'aquells departaments. El dia 30 de maig de 1940 va pujar al tren a Perpinyà en direcció al seu nou destí, junt amb un grup del qual formaven part l'aleshores diputat i més tard President de la Generalitat a l'exili en Josep Irla i Bosch, el catedràtic Santiago Pi i Sunyer, en Ballvé i en Dencàs. Una colla d'amics foren a acomiadar-los, entre ells el periodista Claudi Ametlla (que havia estat governador civil de Girona l'any 1932 i de Barcelona el 1933), el jurista Víctor Hurtado, el també jurista, diputat i ex-alcalde de Girona Joaquim de Camps i Arboix, i un tal Frontera. A Tolosa de Llenguadoc van engruixir el grup el que havia estat gerent de La Publicitat, en Ramon Peypoc i Pich, el novel·lista Josep Navarro i Costabella, i el filòsof i historiador manresà, i Rector de la Universitat Autònoma en Jaume Serra Hunter*¹¹⁸.

115 Carta a Francesc Mirabent del dia 23 de setembre de 1936.

116 Carta a Carles Pi i Sunyer del dia 21 de febrer de 1939.

117 Vidal Laínez, Marta. *Vida i obra filosòfica de Jaume Serra Hunter*. Entrevista amb Pilar SerraRovira. [Tesi de llicenciatura dirigida pel Dr. Ramon Valls Plana]. Universitat de Barcelona., 1983, p. 49.

118 Garriga-Marquès, Ramon. *Francesc Arnau i Cortina. L'Alcalde de Malgrat*. Ajuntament de Malgrat de Mar, 1990, p. 46.

En aquest text es parla de l'exili de Francesc Arnau i Cortina, que va ésser alcalde de Malgrat de Mar, una població del nord de la comarca del Maresme a tocar del riu Tordera, que fou elegit a les eleccions del 12 d'abril de 1931. Era militant d'Esquerra Republicana de Catalunya. Va arribar a assolir un gran prestigi a les instàncies més elevades de la política catalana quan fou escollit diputat al Parlament de Catalunya en representació d'Esquerra Republicana de Catalunya, a les eleccions celebrades el dia 20 de novembre de 1932. Jaume Serra Hunter segurament coneixia Francesc Arnau i Cortina, ja que ambdós eren membres d'Esquerra Republicana de Catalunya i ambdós foren diputats al Parlament de Catalunya.

Un altre relat excel·lent d'aquest camí de l'exili ens l'ofereix Ferran Soldevila al seu llibre *Dietaris de l'exili i del retorn*:

Dia 1 de maig de 1940: *He trobat en Plana al passeig. He fet que em confirmés la notícia del Consell Nacional. Es veu que és cert. Està format per: Fabra, Pous, Serra Hunter i Jaume Pi i Sunyer (Lluís Companys, havent dissolt el Govern de la Generalitat, nomenà cinc Consellers a títol personal: Pompeu Fabra, Josep Pous i Pagès, Antoni Rovira i Virgili, Jaume Serra Hunter i Santiago Pi i Sunyer).*

Dia 25 de juny de 1940: *Van decidir-se a sortir de Le Mans un dia abans que els alemanys hi arribessin. Hi havia en Santiago Pi i Sunyer, en Dencàs, l'Irla, en Fontbernat, l'Andreu, en Serra Hunter i la seva dona, un rabassaire amb dos nois ... Era a la nit i, en veure'ls disposats a partir, la propietària de l'hotel, una vella que tenia a les cames úlceres varicoses i que en Dencàs havia cuidat, va dir-los: A peu us en aneu? Què voleu que fem? Espereu. I s'acosta a un ferroviari, que estava bevent. Li parla. El ferroviari s'aixeca, embriac, i els diu que el segueixin ... Un tren fantasma: Ni el maquinista no sabia on anava. Marxava unes quantes hores, i després restava immòbil hores i hores, en alguna estació. Això va durar tres dies. Que lluny devien ésser els alemanys! A Lichon es va acabar el viatge: el tren fantasma havia finit la seva ruta. Els alemanys? Eren a 60 km. A la plaça de Lichon 600 persones esperant ... tres autobusos ... Tiens, c'est une ide : je vais la faire, respon l'encarregat. I comença a repartir números ... la Sra. Serra Hunter el 22. Arriba el primer autobús: els catalans l'omplen gairebé. Els Serra Hunter ja no hi*

caben; però la senyora, que és d'empenta, agafa el seu marit, l'entafora a l'autobús i ella al darrera. L'autobús els duu fins a Royan. Allí els sorprenen les ordres del govern manant que ningú no es mogui del lloc on es trob i... No es poden moure. En vista d'això, decideixen marxar. A peu ... Però és de nit. Decideixen esperar el matí ... Decideixen marxar a peu ... Un camió ple de soldats polonesos els duu un altre tros de camí. Per cert, que s'equivoca de ruta i torna cap el N. Així, mig a peu, mig a cavall, dormint a la palla, o damunt la terra o la pedra, menjant quan poden i com poden, arriben a Mont-de-Marsan. No n'hi arriben sinó cinc, en Pi, en Dencàs, en Fontbernat, l'Arnau i l'Irla. Els altres han anat restant pel camí...

26 de juny de 1940: *Segons en Riba, a Bordeus hi ha en Nicolau, en Raga, en Serra Hunter i l'Aiguader.*

29 de gener de 1941: *Lletra de l'Sbert. Del 26 ... En Serra i en Riba han estat invitats per la Universitat de Mendoza a professar-hi ... En Serra ha contestat acceptant l'ofertament i ha fet bé.*¹¹⁹

Però una vegada declarada la fi de les operacions militars, el dia 1 d'abril de 1939, encara no s'havien acabat definitivament els efectes de la Guerra Civil: empresonaments, fam, segrest de llibertats individuals i, sobretot, l'exili, van estar colpejant encara durant dècades una gran part dels intel·lectuals catalans. Aquí cal destacar *la Ley de Responsabilidades Políticas*, del dia 9 de febrer de 1939. Aquesta Llei serà un dels màxims exponents del terror franquista a través del qual es vol aconseguir que la desconfiança i la por s'instal·lin de manera permanent entre la població. D'aquesta Llei se'n fa ressò *La Vanguardia* a la portada de la seva edició del dia 14 de febrer de 1939. Va ésser aplicada, entre d'altres intel·lectuals i polítics, a Jaume Serra Hunter, al qual fou obert un expedient de responsabilitats polítiques l'any 1939. Era l'expedient del tribunal número 545.

L'inici de les diligències d'aquest expedient és del dia 30 de setembre de 1939 i la seva conclusió és del dia 31 de març de 1941. A Serra Hunter se'l declarava fora de la llei pel

¹¹⁹ Soldevila, Ferran. *Dietaris de l'exili i del retorn. L'Exili*. València: Eliseu Climent Editor, 1995, p. 89, 130, 131, 132, 254.

fet de pertànyer i haver desenvolupat càrrecs públics com a representant d'Esquerra Republicana de Catalunya, que era també declarada fora de la llei. En aquest expedient hi ha documentació de l'Institut Municipal d'Estadística de Barcelona (que corrobora com a darrera residència de Serra Hunter el carrer de Balmes número 67), de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona, de la Guàrdia Civil, de la Delegación Provincial de Información y Investigación de FET y de las JONS de Barcelona, etc. A Serra Hunter, com a inculpat i com a fugit en rebel·lia, se li va imposar una sanció que consistia en la pèrdua de tots els seus béns, la inhabilitació absoluta perpètua i l'estranyament perpetu del territori nacional. En un informe de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. del 30 de gener de 1940, es diu de Serra Hunter el següent:

Que el informado era profesor de la facultad de filosofía i letras, desde varios años antes del advenimiento de la República. En el año 1931, alcanzó el grado de Rector en la Universidad, en aquella época comenzó a tocar los temas de filosofía y letras, por la política sectaria y separatista, persiguiendo con gran intensidad a los alumnos de ideología derechista ... En todos sus cargos su lema predilecto era hacer a Cataluña libre y antes de ser gobernada por nuestro Generalísimo Franco, ser colonia rusa.

L'exemple de Jaume Serra Hunter, com el de tants altres, mostra clarament el procés depurador a què va donar peu aquesta nefasta Llei que jutjava de manera retroactiva els comportaments professionals, polítics, socials i morals de tots els encausats.

En la seva primera etapa de l'exili, a Tolosa de Llenguadoc,¹²⁰ freqüentava la biblioteca de l'Institut Catòlic. En aquesta biblioteca Serra Hunter hi va començar a escriure diverses coses, entre elles una Història de la cultura catalana encarregada per la Fundació Ramon Llull. Però va restar inacabada. El dia 23 de novembre de 1939 una resolució ministerial el va declarar *incurso*, tal com figura al seu arxiu personal de l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona.

El dia 18 d'abril de 1940 va entrar a formar part del Consell Nacional de Catalunya, presidit per Lluís Companys. L'avançada dels nazis obliga els exiliats espanyols a marxar cap a Amèrica del Sud. El filòsof català de Manresa va anar a Mèxic el 14 d'abril de 1942.

120 Carta a Carles Pi i Sunyer del dia 12 de febrer de 1939 des de Tolosa de Llanguedoc.

Portava amb ell, en pujar al vaixell Nyassa, una maleta amb documentació i escrits filosòfics. Qui sap si hi portava també documentació sobre la inacabada Història de la cultura catalana esmentada en el paràgraf anterior. El cert és que la maleta es va obrir i malauradament els documents van caure a l'aigua, segons em va explicar la seva néta

Mireia Folch-Serra, que anava amb ell al viatge. Un cop allà s'instal·la a la ciutat de Cuernavaca. Feia un temps que estava malalt del cor. Allà la seva malaltia continuava agreujant-se. En terres mexicanes es va publicar la seva darrera obra, titulada *El pensament i la vida. Estímul per a filosofar*, dos anys després de la seva mort.

També va continuar dedicat a l'activitat política. En aquest aspecte, el dia 15 d'agost de 1942 ell mateix, com a diputat de més edat dels que es trobaven a l'exili mexicà, va convocar la Diputació Permanent del Parlament de Catalunya.¹²¹ Aquesta Permanent es va reunir al local social de l'Orfeó Català de Mèxic. Els integrants d'aquesta Diputació Permanent van proposar al nostre doctor per ocupar-ne la presidència. Però ell va declinar aquesta responsabilitat pel seu precari estat de salut. Aquesta presidència fou ocupada per Antoni Xirau i Palau. Serra Hunter es va comprometre a assistir a les reunions. Un any i un mes després, el 25 de setembre de 1943, aquesta Diputació Permanent va celebrar una altra reunió, a la qual no va assistir Serra Hunter per malaltia.

Va morir el dia 8 de desembre de l'any 1943. L'any següent, el 1944, un dels alumnes que freqüentava el domicili de Serra Hunter quan era catedràtic de la Universitat de Barcelona, Francesc Mirabent i Vilaplana, li va escriure una necrològica que ret un sentit homenatge a aquell que ell anomenava *el seu mestre*. Començava aquesta necrològica dient:

*L'obra i la vida filosòfiques de Jaume Serra Hunter són la plasmació perfecta de la tragèdia intel·lectual dels homes del seu temps a Catalunya i de l'estat del nostre ambient cultural fins fa pocs anys.*¹²²

Mirabent fa un repàs a la vida intel·lectual del seu mestre i gairebé a la fi d'aquesta

121 Convocatòria de la Diputació Permanent del Parlament de Catalunya, del 15 d'agost de 1942.

122 Mirabent Vilaplana, Francesc. *Estudios estéticos y otros ensayos filosóficos*. Tom II. Necrologia de Jaume Serra Hunter. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto Luis Vives de Filosofía, 1958, núm .4, p. 199.

necrològica diu:

*Però ningú no podrà negar que Serra Hunter s'ha d'encloure entre les figures més representatives d'una etapa del pensament filosòfic a Catalunya. Els seus llibres, les seves conferències, els seus articles, són ací per a donar-ne un testimoni irrecusable.*¹²³

Un altre dels seus deixebles va ésser el doctor i degà de la Facultat de Filosofia Francesc Gomà i Musté. A la lliçó inaugural del curs de la Societat Catalana de Filosofia de l'any 1984, el doctor Francesc Gomà va parlar del doctor Serra Hunter afirmant que havia tingut més aviat poca relació amb ell, llevat de l'assistència a les seves classes durant dos anys. El va conèixer l'any 1934, quan ja havia estat rector i estava molt ficat en el món de la política. Diu que li mereix el qualificatiu de patriarca de l'Escola Catalana de Filosofia. El doctor Francesc Gomà afirma en la mateixa lliçó, dividida en set apartats, que com a alumne estava molt lluny de les meditacions que feia Serra Hunter.

Amb aquesta biografia m'he proposat complir una part de la voluntat que expressa Mirabent en la seva necrologia. Allà demana l'elaboració d'un estudi a fons de la figura i l'obra d'un pensador que *el destí ha turmentat amb la més obstinada constància*.¹²⁴ Amb el meu treball - *aquesta biografia i un estudi de la seva obra filosòfica* - vull retre un homenatge i situar a l'altura del pensament català que realment li correspon aquest filòsof i polític manresà.

L'OBRA DE JAUME SERRA HUNTER

Escrits filosòfics

- Ensayo de una teoría psicológica del juicio. Tesi doctoral presentada el dia 11 de maig de 1909. Aquest treball està dividit en tres parts: 1. Sentits de la paraula judici; 2. Definició de judici; 3. Ciències que l'estudien. En la primera part es dedica

123 Mirabent Vilaplana, Francesc. *Estudios estéticos y otros ensayos filosóficos*. Tom II. Necrologia de Jaume Serra Hunter. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto Luis Vives de Filosofía, 1958, núm.4, p. 207.

124 Mirabent Vilaplana, Francesc. *Estudios estéticos y otros ensayos filosóficos*. Tom II. Necrologia de Jaume Serra Hunter. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto Luis Vives de Filosofía, 1958, núm .4, p. 208.

a l'estudi del judici i les seves condicions dins del total de la vida psíquica i en fa una classificació psicològica. En la segona part parla dels judicis lògics i ofereix una classificació d'aquests tipus de judici que ens transporta a la classificació de Kant. En la tercera part tracta de la influència del sentiment i la voluntat en els judicis. En aquesta tesi doctoral ja es deixa veure la influència de l'espiritualisme francès d'autors com Boutroux i Ravaisson.

- Idealitat, metafísica i espiritualisme. Extret de l'*Anuari de la Societat Catalana de Filosofia* de l'any 1923. Tornat a editar en el volum *Sentit i valor de la nova filosofia*, l'any 1934. Serra Hunter ens parla d'una crisi filosòfica que hi ha al principi del segle XX. Fa palesa una desintegració clara de la cultura espiritual. Fa una anàlisi del problema, de com la filosofia ha intentat ésser apartada i reduïda i de com s'ha enfocat la solució d'aquest problema. Ell aposta per la metafísica com a via per superar aquesta profunda crisi. Afirmar com a essencial la tendència idealitzadora per a la filosofia i diu que la concepció idealista és la clau per a una renovació cultural. Per a ell, la filosofia ha d'arribar a ésser com una enciclopèdia de l'esperit.
- Apologia de l'ideal. Conferència pronunciada com a inauguració del curs 1925-1926 a l'Ateneu de Girona. En aquesta obra aposta per la filosofia com a camí idoni per a la recerca teòrica, i diu que la filosofia no sols s'ha de limitar a donar una concepció del món, sinó també una solució pràctica als problemes quotidians. Serra Hunter és un partidari clar dels ideals, ja que diu que sense aquests la lluita per aconseguir la millora social a través de la cultura queda en esforços sense recompensa. Per a ell, l'ideal acaba essent com una mena de força interior que s'incorpora a nosaltres i ens serveix de guia per a la nostra vida. Aquest ideal actua en les diverses fases de la vida de l'ésser humà i també en el procés de creació artística i en el camp de la recerca científica.
- Tradició i progrés en la filosofia contemporània. Conferència que va ésser llegida el dia 1 de març de 1928. Editada en el volum *Sentit i valor de la nova filosofia*, l'any 1934. En aquest article ens parla d'un procés de revisió pel qual passa la història de la filosofia al principi del segle XX. Posa molt d'èmfasi en els valors de la tradició i del progrés. Afirmar que hem de distingir entre la consideració cultural i la

consideració tècnica de la filosofia. Diu que cal separar entre dues formes d'evolució de la filosofia: la sistemàtica, que tracta de les especulacions teòriques, i la històrica, que tracta de les diferents tendències al llarg del temps. Proposa un retorn a la filosofia entesa com a ciència integral i a una filosofia dels valors que tingui en compte la vida emocional de les persones. Tracta també de l'esdevenidor que espera a la filosofia, en el qual té un gran paper la tradició.

- Filosofia i cultura. Suggestions i estudis. Primera sèrie. En aquesta obra continua desplegant la filosofia de l'ideal que havia desplegat en *l'Apologia de l'ideal*. Afirmar que la cultura ha d'estar orientada per un clar sentit filosòfic. Rebutja totes les actituds oportunistes que s'oposen a l'ascens de l'ideal. Se centra en el problema de la cultura, en la seva complexitat i en les seves formes històriques. Aposta per una cultura de superació guiada per la grandesa de l'esperit i per una vida guiada pel saber com a camí de la seva superació constant. La unió perfecta entre el saber i la vida té lloc en l'àmbit de la moral, ja que aquest tipus de coneixement és el que ens condueix a la nostra perfecció integral.
- La Filosofia i els seus problemes. Aquesta conferència va ésser llegida el dia 25 de juny de 1929 a l'Hotel Ritz de Barcelona. Editada en el volum *Sentit i valor de la nova filosofia*, l'any 1934. Serra Hunter comença per la inquietud filosòfica com a punt d'inici. La filosofia sempre ha estat al costat de l'home o, encara millor, dins seu. Ens parla dels camins que condueixen vers la filosofia i de la importància de la vida espiritual. Aquesta és la que ens ha de fer ascendir, des de l'home natural fixat en les formes més primitives de subsistència fins a l'home cultural fixat en els valors de la civilització. La filosofia és un camí de superació malgrat que no pugui ésser una ciència exacta. Però el que sí que ha d'ésser, en tant que ciència de l'esperit, és una ciència universal. La filosofia ha d'anar estretament lligada a la mateixa vida.
- Naturalesa i voluntat. Discurs pronunciat el dia de la inauguració del nou local de l'Institut d'Estudis Catalans a la Casa de la Convalescència. Serra Hunter insisteix en les dues grans fites que tenen els homes: la tradició i l'herència, per una part, i l'ideal i la utopia, per l'altra. Per a ell hi ha dos conceptes en els quals es

fonamenten totes les ideologies culturals: naturalesa i voluntat. La naturalesa és un factor de permanència. Així, el primer contacte dels pobles és amb la naturalesa. Però la vertadera estructura la modela l'esperit. Per a ell, naturalesa i voluntat són conceptes solidaris que no anul·len la llibertat dels éssers humans. Naturalesa i voluntat són valors permanents.

- Filosofia i cultura. Suggestions i estudis. Segona sèrie. És una continuació de la primera sèrie. Aprofundeix encara més en l'aspecte que la força clau de la cultura és el seu poder moral i educatiu per a la societat. Torna a insistir en l'afany de perfecció que cerca l'home, atès que no està mai content ni del que és ni del que fa. La tendència vers l'ideal i vers la perfecció han donat lloc a les grans fites de la història. Acaba aquesta segona sèrie centrant-se en la importància del paper que hi té la psicologia, tot afirmant la prioritat de la psicologia dins del marc de l'enciclopèdia filosòfica. Es mostra conscient de la dificultat de separar la psicologia de la filosofia i afirma que no és fàcil allunyar-se de la psicologia en qualsevol recerca filosòfica que encetem.
- El desig de perfecció. És un article en què aprofundeix en el molt anhelat desig de perfecció de l'ésser humà.
- Sentit i valor de la nova filosofia. Aquesta obra consisteix en la reedició d'*Idealitat, metafísica i espiritualisme*, *La filosofia i els seus problemes* i *Tradició i progrés en la filosofia contemporània*.
- Assaig sobre l'atzar i la contingència. Article a la *Revista de Catalunya*.
- El pensament popular i els sistemes de filosofia. Article a la *Revista de Catalunya*.
- Filosofia espiritualista de l'acció. Article a la *Revista de Catalunya*.
- Entorn del problema del mal. Article a la *Revista de Catalunya*.
- El pensament i la vida. Estímul per a filosofar. Serra Hunter comença afirmant que la filosofia del seu temps és *una recerca mancomunada sobre les inquietuds de*

l'home contemporani. Afirmar que la vida de l'esperit és molt diversa i que, malgrat que moltes coses ja les havia dit en altres moments, sempre hi ha matisacions per fer. Continua afirmant el sentit perenne que tot té per a l'home i ens parla de la mística del saber com una gran munió d'intel·lectuals que des de sempre han lluitat per descobrir els misteris de l'univers. Serra Hunter no sols vol arribar a saber allò que som, sinó que vol descobrir també allò que podem arribar a ésser.

- La concepció de l'infinit. Revista de Catalunya. Un altre article de Serra Hunter en què aprofundeix e temes de caire metafísic demostrant així que la metafísica té un pes específic en la vida de l'ésser humà.
- El pensamiento y la vida. Estímulos para filosofar. Pròleg de J. David Garcia Bacca.

Ecrits d'història de la filosofia

- Importancia de las ideas estéticas de Santo Tomás de Aquino. Discurs llegit en una sessió celebrada en honor del sant el dia 12 de març de 1899. Serra Hunter ens parla del fet que amb les crisis que ha viscut al llarg de la història i en pro de cercar sempre el seu perfeccionament, l'esperit humà ha sabut anar trobant aquelles intel·ligències que, amb la seva saviesa, anessin guiant els seus destins. Una d'aquestes intel·ligències era sant Tomàs d'Aquino.
- Alguns aspectes de la vida universitària del Doctor Llorens i Barba. És un recull de la vida universitària i de les idees del doctor Llorens i Barba, de les quals va participar Serra Hunter.
- Les tendències filosòfiques a Catalunya durant el segle XIX. Va ésser el discurs d'entrada a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, llegit el dia 27 de desembre de 1925. Serra Hunter ingressava a la Reial Acadèmia en substitució de Teodor Baró i Sureda. El seu discurs d'entrada tracta sobre el moviment filosòfic a casa nostra en relació amb la cultura del país i de l'època. Va fer una síntesi de les seves investigacions tot afirmant la importància que té una bona bibliografia per dur-les a bon terme. Serra Hunter vol fixar la mirada sobre la realitat que té al

davant i fer una revisió de la nostra història cultural d'aquells temps.

- La vocació filosòfica d'en Crexells. És un article aparegut a *La Nova Revista* que tracta sobre la filosofia de Joan Crexells i Vallhonrat (1896-1926), que fou deixeble de Serra Hunter a la Universitat de Barcelona i que, malauradament, va morir molt jove.
- Característiques fonamentals de la filosofia d'en Turró. Prefaci a El mètode objectiu de Ramon Turró escrit per Serra Hunter a la revista *Monografies Mèdiques*. És un article en què tracta dels caràcters fonamentals de la filosofia d'un dels personatges carismàtics de l'època, amb el qual va fundar la Societat Catalana de Filosofia.
- L'obra filosòfica d'en Ramon Turró. Article a la Revista de Catalunya, llegit a la Societat de Biologia el dia 2 de març de 1928. Escrit dedicat al reconeixement de l'obra filosòfica del seu amic Turró.
- El canceller Bacon i la metodologia científica
- Sòcrates i la metafísica
- Dos figuras universitarias: Sanz del Río y Llorens i Barba. Conferència llegida el dia 22 de maig de 1929 a l'Asociación Española para el Progreso de las Ciencias. És un article en què reconeix la gran tasca duta a terme per dos grans personatges de la filosofia dels quals va extreure grans lliçons.
- Sòcrates. Conferència pronunciada a la ciutat de Girona l'any 1931. És una monografia del filòsof grec. Comença donant algunes dades biogràfiques i fa un repàs d'algunes de les idees més importants de la seva filosofia. No sols ens parla del mètode socràtic, sinó també del seu vessant moral i metafísic, i de la influència que ha tingut al llarg dels temps.
- Spinoza. Conferència llegida l'any 1933 a la ciutat de Girona. És una monografia

d'Espinoza. Comença per una biografia i fa un repàs de la seva doctrina filosòfica i dels seus deixebles i detractors.

- Figures i perspectives de la història del pensament. En aquesta obra fa un repàs als sistemes i idees filosòfiques de quatre grans pensadors: Sòcrates, del qual diu que és el fundador de la ciència moral, l'inspirador de la lògica i el precursor de la metafísica; Bacon, del qual diu que és un dels capdavanters de la metodologia moderna i un dels pilars bàsics de la revisió dels valors històrics, i Llorens i Barba i Sanz del Río, dels quals diu que són els dos catedràtics espanyols de més relleu entre 1850 i 1870, i els anomena *els dos mestres de la filosofia*. En la darrera part d'aquest text ens parla de les característiques generals de la filosofia de Ramon Turró, que situa entre els capdavanters del nostre pensament, per la seva ferma creença en la realitat del món sensible i la seva forta convicció en la força perceptiva dels sentits.
- Xavier Llorens i Barba. Estudis i carrera professional. La seva actuació docent. Escrit per destacar la gran tasca professional duta a terme per un dels seus grans inspiradors en el camp de la filosofia.
- La cultura filosòfica a Catalunya. Escrit on destaca la molt important tasca cultural feta dins del món de la filosofia a casa nostra.

Els articles de l'enciclopèdia Espasa

Aquests articles, escrits entre els anys 1914 i 1935, són els següents: Fechner, Fichte, Filosofia, Giner de los Ríos, Gnoseología, Hamilton, Hegel, Historia de la filosofía, Hobbes, Hume, Kant, Locke, Lotze, Llorens, Martí d'Eixalà, Nietzsche, Platón, Sibiude, Sanz del Río, Schleiermacher, Schopenhauer, Spinoza, Teoría del conocimiento, Vives, Wolff, Wundt.

La lògica

- Programa de lògica fundamental. És un programa de l'assignatura de Lògica

elaborat anteriorment al qüestionari que va desenvolupar a Barcelona.

- Cuestionario de fògica fundamental. És un programa de l'assignatura de Lògica fonamental dividit en una introducció de quatre lliçons, una primera part dividida en cinc seccions, una segona part dividida en tres seccions, una tercera part dividida en dues seccions i una quarta part dedicada a la història de la lògica. Eren un total de 89 lliçons dedicades a fer un estudi exhaustiu de la lògica, del coneixement i de la ciència. Tracta i fa un rapàs de de l'enciclopèdia de les ciències i del problema de la seva unitat i la relació amb la filosofia.

Publicacions diverses

- Sobre Llorens i Barba: *Lecciones de Filosofía*. Tom III: Metafísica, Cosmología, Psicología Racional y Teodicea. Publicaciones de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Barcelona, 1920. Publicat a cura de Jaume Serra Hunter i Tomàs Carreras Artau.
- Plató: Diàlegs. Vol. III: Ió, Hípies Menor, Hípies Major i Eutidem. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1928. Volum publicat a cura de Jaume Serra Hunter i Carles Riba.

Escrits polítics

- Filosofia del catalanisme. Universitat Catalana, núm. 1, any 1900, p. 8-10.
- La cultura catalana. Ponència al Segon Congrés Internacional d'Escriptors Antifeixistes. València, 10 de juliol de 1937.
- Les excepcions confirmen la regla. Meridià (18 de febrer de 1938), any I, núm. 6, p. 2.
- Glossa del moment. Revista de Catalunya (abril de 1938), any X, núm. 85, p. 467-473.

- La qüestió religiosa, encara. Meridià (20 de maig de 1938), any I, núm. 19, p. 1.
- Diplomàcia simplista. Meridià (15 de juliol de 1939), any I, núm. 27, p. 1.
- La paritat no existeix. Meridià (12 d'agost de 1938), any I, núm. 31, p. 2.

Diversos

- La violència. Universitat Catalana (març de 1933), any I, núm. 9, p. 1.
- El domini de si mateix. Meridià (23 de novembre de 1938), any I, núm. 37, p. 5.

Obra inèdita

- Història de la filosofia a Catalunya. 1925, 3 vol.¹²⁵
- La Filosofía en Cataluña durante el siglo XIX
- La Filosofía en España durante el siglo XIX. 1927.
- Dos estudios sobre Luis Vives. París, Buenos Aires... 1940.¹²⁶

Manuscrits

- Clasificación lógica de los juicios. Contribución al estudio de la lógica formal, seguida de dos apéndices. Alcalá de Henares: Archivo General de la Administración, 1911, lligall 5389-1, 78 p. Treball doctrinal que fou presentat a les oposicions a la Càtedra de Lògica Fonamental de la Universitat de Santiago de Compostel·la.

125 Guinovart, Montserrat. *Contribución a una bibliografía filosófica de Cataluña 1920-1950*. [Tesina inèdita] 1980. Presenta aquesta obra com a publicada per l'Editorial Barcino, però sembla que no va ésser publicada realment.

126 Vidal Laínez, Marta. *Vida i Obra filosòfica de Jaume Serra Hunter*. [Tesi de llicenciatura] Barcelona, setembre de 1983.

- Programa de Lògica Fundamental. Alcalá de Henares: Archivo General de la Administración, lligall 5389-1, 47 p. Presentat a les mateixes oposicions que l'anterior.
- Sumario de Lògica Fundamental. Alcalá de Henares: Archivo General de la Administración, lligall 5389-1, 80 p. Presentat a les mateixes oposicions que l'anterior.
- Ensayo de una bibliografía de Espinosa seguido de un estudio sobre la pretendida filiación cartesiana del espinosismo. Alcalá de Henares: Archivo General de la Administración, 1913, lligall 5389-4, 256 p. Treball doctrinal presentat a les oposicions a la càtedra d'Història de la Filosofia de la Universitat de Barcelona.
- Programa de Historia de la Filosofía. Alcalá de Henares: Archivo General de la Administración, lligall 5389-4. Treball presentat a les mateixes oposicions que l'anterior.

Conferències de Jaume Serra Hunter ¹²⁷

ANY 1915

DIA 11 D'ABRIL

TÍTOL: "El problema de la Universitat" (cicle)

LLOC: Associació Catalana d'Estudiants

DIA 17 D'ABRIL

TÍTOL: "Nostra vida universitària en relació amb el problema de la cultura"

LLOC: Associació Catalana d'Estudiants

DIA 24 D'ABRIL

TÍTOL: "Nostra vida universitària en relació amb el problema de la cultura"

LLOC: Ateneu Barcelonès

¹²⁷ Hemeroteca de La Vanguardia.

ANY 1923

DIA 12 DE GENER

TÍTOL: "Introducció a l'estudi de la filosofia grega" (3 lliçons)

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

ANY 1924

DIA 1 D'ABRIL

TÍTOL: "Llorens i Barba, l'escola i els deixebles"

LLOC: Casal d'Esquerra Estat Català de Gràcia

DIA 9 DE DESEMBRE

TÍTOL: "Filosofia Comparada de l'Orient i Grècia" (curset)

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

ANY 1925

DIA 1 DE MAIG

TÍTOL: "Balmes i la filosofia a Catalunya"

LLOC: Biblioteca Balmes

DIA 29 DE MAIG

TÍTOL: "Filosofia comparada de l'Orient i Grècia" (curset)

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

ANY 1927

DIA 21 DE FEBRER

TÍTOL: "Iniciació doctrinal filosòfica"

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 28 DE FEBRER

TÍTOL: "Conferència sobre filosofia" (no hi ha un títol concret)

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 21 DE MARÇ

TÍTOL: "Filosofia" (curset d'humanitats)

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular.

ANY 1928

DIA 2 DE MARÇ

TÍTOL: "Lectura d'un estudi sobre l'obra filosòfica de Ramon Turró"
LLOC: Societat de Biologia de Barcelona

DIA 20 D'ABRIL

TÍTOL: "El mecanisme del pensament"
LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

ANY 1929

DIA 1 DE MARÇ

TÍTOL: "Tradició i progrés en la filosofia contemporània"
LLOC: Ateneu Barcelonès

DIA 15 D'ABRIL

TÍTOL: "Matèria i Esperit en la Filosofia Moderna" (curset)
LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 22 D'ABRIL

TÍTOL: "Matèria i Esperit en la Filosofia Moderna" (curset)
LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 29 D'ABRIL

TÍTOL: "Matèria i Esperit en la Filosofia Moderna" (curset).
LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 21 DE JUNY

TÍTOL: "La filosofia i els seus problemes"
LLOC: Conferentia Club

DIA 25 DE JUNY

TÍTOL: "El sentit humà i universal de la filosofia"
LLOC: Ateneu Polytechnicum

ANY 1930

DIA 14 DE GENER

TÍTOL: "Lògica i Teoria del Coneixement" (curset)

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 4 DE FEBRER

TÍTOL: "Lògica i Teoria del coneixement" (curset)

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 11 DE FEBRER

TÍTOL: "Lògica i teoria del coneixement" (curset)

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 25 DE FEBRER

TÍTOL: "Lògica i Teoria del Coneixement" (curset)

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 1 D'ABRIL

TÍTOL: "Lògica i Teoria del coneixement" (curset)

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 1 DE JULIOL

TÍTOL: "Nacionalitat i cultura"

LLOC: Ateneu Polytechnicum

DIA 23 D'AGOST

TÍTOL: "Els mètodes de les ciències de l'esperit"

LLOC: Escola d'Estiu de 1930

DIA 24 D'AGOST

TÍTOL: "La Universitat i la cultura popular"

LLOC: Ateneu d'Igualada

ANY 1931

MES DE GENER

TÍTOL: "Metafísica" (curset)

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 1 DE FEBRER

TÍTOL: "Metafísica i Moral" (curset)

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 3 DE FEBRER

TÍTOL: “El Sentit de la Cultura Moderna” (curset)
LLOC: Escola Social de Barcelona

DIA 4 DE FEBRER

TÍTOL: “El Sentit de la Cultura Moderna” (curset)
LLOC: Escola Social de Barcelona

DIA 27 DE FEBRER

TÍTOL: “El sentit de la Cultura Moderna” (curset)
LLOC: Escola Social de Barcelona

DIA 13 DE MARÇ

TÍTOL: “El Sentit de la Cultura Moderna” (curset)
LLOC: Escola Social de Barcelona

DIA 17 DE MARÇ

TÍTOL: “El sentit de la Cultura Moderna” (curset)
LLOC: Escola Social de Barcelona

DIA 20 DE MARÇ

TÍTOL: “Curs de Filosofia a Girona”
LLOC: Ateneu de Girona

DIA 24 DE MARÇ

TÍTOL: “La filosofia com a concepció del món”
LLOC: Ateneu de Girona

DIA 10 D'ABRIL

TÍTOL: “Curs de Filosofia a Girona”
LLOC: Ateneu de Girona

DIA 30 D'ABRIL

TÍTOL: “Curs de Filosofia a Girona”
LLOC: Ateneu de Girona

DIA 16 DE MAIG

TÍTOL: “Filòsofs catalans del segle XX”
LLOC: Ateneu de Girona

DIA 21 DE MAIG

TÍTOL: "Aspectes socials de la Universitat"
LLOC: Associació d'Alumnes de la Facultat de Dret

DIA 26 D'AGOST

TÍTOL: "Curs de divulgació filosòfica"
LLOC: Institut de Manresa

DIES 12 I 19 DE SETEMBRE

TÍTOL: "Crisi i superació de la cultura vuitcentista"
LLOC: Institut de Segon Ensenyament de Manresa

DIA 27 DE NOVEMBRE

TÍTOL: "Relacions entre les facultats de Medicina i de Filosofia i Lletres"
LLOC: Associació Professional d'Alumnes de la Facultat de Medicina

ANY 1932

DIA 30 DE MARÇ

TÍTOL: "L'esperit modernitzant en els pensadors de la Catalunya vuitcentista"
LLOC: Rectorat de la Universitat de Barcelona

DIA 7 D'ABRIL

TÍTOL: "L'esperit modernitzant en els pensadors de la Catalunya vuitcentista"
LLOC: Rectorat de la Universitat de Barcelona

DIA 23 DE MAIG

TÍTOL: "¿Què és filosofia?"
LLOC: Institut de Tarragona

DIA 27 DE MAIG

TÍTOL: "Principi d'una socialització ideal de la cultura"
LLOC: Ateneu Popular de Poble Nou.

DIA 21 DE JUNY

TÍTOL: "Visió històrica del problema psicològic: els grecs i els moderns"
LLOC: Universitat de Barcelona

DIA 9 DE JULIOL

TÍTOL: “Activitat conscient i interès pedagògic”(cicle)
LLOC: Universitat de Barcelona. Facultat de Dret

DIA 11 DE JULIOL

TÍTOL: “Activitat conscient i interès pedagògic” (cicle)
LLOC: Universitat de Barcelona. Facultat de Dret

DIA 27 D'AGOST

TÍTOL: “Els grans problemes de l'educació moral”
LLOC: Escola d'Estiu de 1932

DIA 30 D'AGOST

TÍTOL: “L'educació moral”
LLOC: Escola d'Estiu de 1932

DIA 14 D'OCTUBRE

TÍTOL: “La ideologia filosòfica a Catalunya en temps d'Aribau”
LLOC: Centre de Lectura de Reus

DIA 26 DE NOVEMBRE

TÍTOL: “Història cultural i història política”
LLOC: Casal d'Esquerra Estat Català de Gràcia

DIA 20 DE DESEMBRE

TÍTOL: “Progrés i tradició”
LLOC: Ateneu Nacionalista Republicà de la Bonanova

ANY 1933

DIA 4 DE MARÇ

TÍTOL: “Ideologia cultural d'esquerra”
LLOC: Ateneu d'Esquerra de Catalunya

DIA 30 DE MARÇ

TÍTOL: “Política i Cultura”
LLOC: Centre Català de Badalona

DIA 25 D'ABRIL

TÍTOL: "La cultura de la Catalunya vuitcentista"

LLOC: Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria

DIA 27 D'ABRIL

TÍTOL: "Les Cultures Històriques" (curs)

LLOC: Escola Social de Barcelona

DIA 2 DE MAIG

TÍTOL: "Investigació i docència universitària"

LLOC: Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona

DIA 3 DE MAIG

TÍTOL: "La ciència i la filosofia"

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 5 D'OCTUBRE

TÍTOL: "Cultura en general"

LLOC: Inauguració curs 1933-1934 de l'Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 4 DE NOVEMBRE

TÍTOL: "L'ideal de l'ensenyament en una democràcia"

LLOC: Congrés d'Educació Social

ANY 1934

DIA 2 DE MARÇ

TÍTOL: "Orfila. Sentit racial i humanista de la seva obra"

LLOC: Universitat de Barcelona (estada a Barcelona d'universitaris de Montpeller i Tolosa)

DIA 20 DE MARÇ

TÍTOL: "La Universitat Autònoma i la cultura catalana"

LLOC: Centre Cultural Lleidatà

DIA 24 DE MARÇ

TÍTOL: "Filosofia contemporània"

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 12 D'ABRIL

TÍTOL: "Ciència i cultura"
LLOC: Escola Social de Barcelona

DIA 22 D'ABRIL

TÍTOL: "L'educació és obra de tots"
LLOC: Grup Escolar Pere Vila

DIA 3 DE MAIG

TÍTOL: "Història i cultura" (cicle)
LLOC: Escola Social de Barcelona

DIA 11 DE MAIG

TÍTOL: "Perspectiva General de la Historia de la Cultura" (curs)
LLOC: Escola Social de Barcelona

DIA 15 DE MAIG

TÍTOL: "Orientació moral de l'ensenyament"
LLOC: Escola Industrial de Terrassa

DIA 22 DE MAIG

TÍTOL: Conferència de cloenda del curs "Història de la cultura"
LLOC: Escola Social de Barcelona

DIA 28 DE MAIG

TÍTOL: "L'ensenyament, funció espiritual"
LLOC: Deganat de Mestres Nacionals de Barcelona

DIA 1 DE JULIOL

TÍTOL: "Metafísica i moral"
LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 27 DE SETEMBRE

TÍTOL: "Ètica filosòfica"
LLOC: Escola del Treball de Barcelona

DIA 29 DE SETEMBRE

TÍTOL: "Curs de filosofia" i altres

JAUME SERRA HUNTER I LA TEORIA DE LA CULTURA EN EL NOU CENTISME

LLOC: Universitat Autònoma de Barcelona. Curs per a obrers 1934-1935

ANY 1935

DIA 18 D'ABRIL

TÍTOL: "Semblança moral d'en Francesc Layret"

LLOC: Ateneu Republicà Francesc Layret

DIA 8 DE MAIG

TÍTOL: "Missió cultural dels ateneus obrers"

LLOC: Ateneu Obrer Sant Andreu

DIA 24 DE MAIG

TÍTOL: "El progrés de la cultura"

LLOC: Escola Social de Barcelona

DIA 8 DE JUNY

TÍTOL: "Els moments essencials de l'activitat conscient i les seves aplicacions a la pedagogia" (cicle)

LLOC: Casal del Mestre

DIA 1 DE JULIOL

TÍTOL: "Els moments essencials de l'activitat conscient i les seves aplicacions a la pedagogia" (cicle).

LLOC: Casal del Mestre

ANY 1936

DIA 25 DE MARÇ

TÍTOL: "La cultura moderna i la previsió social"

LLOC: Escola d'Estudis Socials de la Generalitat de Catalunya

DIES 12-13 i 14 D'ABRIL

TÍTOL: "L'ensenyament a Catalunya. Ideals i adaptació" (ponència)

LLOC: Primer Congrés Nacional de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana

DIA 18 D'ABRIL

TÍTOL: "Llibres"

LLOC: Ateneu de Cultura Popular

DIA 23 D'ABRIL

TÍTOL: "L'educació per mitjà del llibre"

LLOC: Ateneu Enciclopèdic "Sempre Avant"

DIA 19 DE MAIG

TÍTOL: "L'ensenyança de la filosofia als instituts"

LLOC: Institut Maragall

DIA 29 DE MAIG

TÍTOL: "Inconvenients i avantatges d'una universitat de nit"

LLOC: Ateneu Enciclopèdic Popular

DIA 17 DE JUNY

TÍTOL: "L'educació de les masses"

LLOC: Casino L'Aliança del Poble Nou

ANY 1937

DIA 4 DE JUNY

TÍTOL: "El pensament popular i els sistemes de filosofia"

LLOC: Casal de la Cultura. Fira del Llibre de 1937

DIA 13 D'OCTUBRE

TÍTOL: "La psicologia actual i els problemes de l'educació"

LLOC: Casal del Mestre

DIA 15 D'OCTUBRE

TÍTOL: "Cicle de conferències sobre el XX aniversari de la revolució soviètica"

LLOC: Casal de la Cultura

ANY 1938

DIA 14 DE JUNY

TÍTOL: "Els llibres de filosofia"

LLOC: Casal de la Cultura

DIA 20 D'OCTUBRE

TÍTOL: "Fortuny: l'ambient espiritual" (conferències radiades)

LLOC: Centenari Fortuny

EL PENSAMENT FILOSÒFIC DE JAUME SERRA HUNTER

1. Història de la filosofia

*El qui segueixi amb atenció l'evolució laboriosa i ardent de les idees de Serra Hunter en el curs de la seva existència tindrà una prova irrecusable de l'esforç i de la vocació que exigia als nostres pensadors de començaments de segle el desert autodidàctic en què havien de resoldre llurs afanys i llurs nobles ambicions ... El punt d'arranc de la seva doctrina prové de l'espiritualisme leibnizià i de l'espiritualisme de l'escola escocesa, i s'enllaça amb el realisme psicologista de Llorens i Barba a través dels espiritualistes francesos de la primera meitat del XIX.*¹²⁸

Aquestes paraules, extretes de la necrologia que li va dedicar Francesc Mirabent, ens situen en la trajectòria filosòfica que va seguir el seu mestre Serra Hunter. Es tracta d'un escrit entregat a l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1944, del qual hi ha un resum que fou llegit en la sessió necrològica que aquest li dedicà. En aquestes paraules es copsen perfectament les dificultats en què vivia immersa la cultura d'aquella època. Mirabent es pregunta per l'herència que ens ha deixat Serra. Afirmar que hi ha poques herències que hagin contribuït a enriquir d'una manera tan abundosa el patrimoni espiritual de Catalunya. Diu que ha ajudat a acostar els problemes filosòfics a la vida general del poble, com també a fer-nos entendre que les idees filosòfiques i la reflexió moral són necessàries per a la solidesa de les institucions. Fa referència també al problema del *desert autodidacte* que tant dificultat no sols de Serra sinó també el tarannà de la filosofia catalana de l'època.

Serra Hunter va fer un llarg períple funcional per instituts i universitats. A la fi va arribar a aconseguir l'any 1913, tal com diu Norbert Bilbeny en el seu llibre *Filosofia contemporània a Catalunya*, la Càtedra d'Història de la Filosofia de la Universitat de Barcelona. Aquesta plaça havia estat sempre la nineta dels seus ulls. Coincidia, a més, amb un moment especialment significatiu de la història cultural del país.

¹²⁸ Mirabent Vilaplana, Francesc de P. *Estudios estéticos y otros ensayos filosóficos*. Tom II. Necrologia de Jaume Serra Hunter. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto Luis Vives de Filosofía, 1958, p. 199.

Més contemporitzador, Jaume Serra Hunter (Manresa, 1878 – Mèxic, 1943), que ocupà el 1913 la càtedra d'història de la filosofia, es destacà ben aviat pel seu catalanisme i la seva activitat cívica, que compartí amb un llarg magisteri a la universitat. ¹²⁹

El dia 6 d'abril del 1914, un any després d'haver obtingut la Càtedra d'Història de la Filosofia, es constitueix la Mancomunitat de Diputacions Provincials de Catalunya. Amb això la cultura noucentista tenia obert un camp d'actuació civil molt significatiu. Serra fou un home que visqué per la Universitat. Lluny de quedar-se només amb l'activitat acadèmica, volia ésser un activista de la cultura entesa com a eina civil, dins el que serà la tradició o el model noucentista. Per això va fundar un Seminari de Filosofia, com ja havia fet a Santiago. Aquest Seminari era, tal com diu a la pàgina 580 del volum 55 de l'enciclopèdia Espasa:

... una iniciación técnica en la investigación histórica de los problemas de filosofía a base de la bibliografía y estudio directo de los textos; la formación doctrinal mediante una exposición sistemática de los problemas, que comprende los cursos libres dados por el profesor... ¹³⁰

Sense cap mena de dubte, a la Universitat hi va desenvolupar una gran tasca com a docent de la història de la filosofia.

I encara més lloable: ell que mai no va tenir cap Mestre efectiu, sota el qual prendre directives clares, va saber convertir-se – per miracle de la seva força espiritual – en Mestre estimat i respectat de molts que avui representen quelcom en la cultura pàtria i que mostren en tot instant l'empremta del seu magisteri. No són solament els deixebles directes. Són també, i abundantament, els qui sense fer filosofia, algun dia el sentiren en conferències o el llegiren en els seus llibres, on les paraules, malgrat no ésser sinó “ombres pàl·lides” (per dir-ho d'una manera platònica, que a ell li fóra grata), donaven ja la mesura de la intensitat doctrinal del seu pensament moral i metafísic. ¹³¹

129 Bilbeny, Norbert. *Filosofia contemporània a Catalunya*. Part segona. Barcelona: El Punt/Edhasa, 1985, cap. XI, p. 222.

130 Enciclopèdia Espasa. Vol. 55, p. 580.

131 Mirabent Vilaplana, Francesc de P. *Estudios estéticos y otros ensayos filosóficos*. Tom II. Necrologia de Jaume Serra Hunter. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto Luis Vives de filosofía, 1958, p.199.

Per comprendre la seva posició filosòfica cal entendre que Serra tracta del doble sentit, sistemàtic i històric, que troba el filòsof i que l'acosta a la perpetuïtat dels problemes que tracta la filosofia. Prové d'una tradició escolàstica i espiritualista i, per tant, l'articulació entre sistema (filosofia perenne) i història (canvi social) és una qüestió que l'interroga d'una manera significativa. Aquest tema de la relació entre sistema i història el cataloga com *inici del meu guiatge espiritual*, i diu que per a ell té una càrrega emotiva molt especial. Serra destaca, per damunt de tot, la importància que hem de donar a la història de la filosofia com a element enriquidor en la nostra concepció del món i de la vida.

En el primer anuari de la Societat Catalana de Filosofia, l'any 1923, va publicar el text *Idealitat, metafísica, espiritualisme*, que ell mateix qualifica de *programa d'orientació per a les noves promocions universitàries*. Ja en les primeres línies ens ofereix la seva opinió sobre la història de la filosofia quan diu que no està d'acord amb el fet que *la concepció integral de la història de la filosofia és aquella que acostuma veure la marxa del pensament com una sèrie mai interrompuda d'esforços de la raó humana en la recerca de l'Absolut*.¹³² Manifesta el seu desacord tant amb el punt de vista hegelianista com amb el dels escèptics pel que fa a la filosofia. Si en l'home hi ha una llavor d'eternitat, cosa que com a filòsof cristià Serra defensa en tota la seva obra, llavors en l'esperit hi ha d'haver també alguna cosa eterna que no pot ésser limitada ni per l'historicisme ni per l'escepticisme.

La història de la filosofia no es pot representar amb una línia recta. Això és així atès que en el seu transcurs hi podem trobar moments àlgids de gran riquesa ideològica i també moments de decadència i de restauració recalcitrants. Que la història sigui feta de canvis no significa que no tingui sentit. Malgrat els atzucacs, la història de la filosofia, tot i que de manera heterogènia, sempre tendeix vers l'ideal, que per a Serra s'identifica amb el desenvolupament de la cultura.

L'època en què viu Serra, al final del XIX i principis del XX, es troba marcada per dues orientacions: el kantisme i el positivisme. També hi té la seva petja el pragmatisme que posa al dia l'aforisme de Protàgores *l'home és la mesura de totes les coses*. Serra

132 Serra Hunter, Jaume. *Idealitat, metafísica, espiritualisme*. A: *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, 1934, p.21.

presenta la història de la filosofia¹³³ com una eterna dicotomia entre dues actituds de l'esperit humà, com són:

- l'optimisme, de Hegel per exemple
- el pessimisme, per exemple dels escèptics de tots els temps

La història de les idees filosòfiques palesa un ritme de sistemes antagònics que, malgrat tot, representa el progrés efectiu de l'intel·lecte humà. És el que el Mestre, seguint Chide,¹³⁴ qualifica de mobilisme.

La història de la filosofia llegida en clau espiritualista no és autosuficient, perquè en la història hi ha sempre un element d'atzar. Com a idealista, Serra considera que la història de la filosofia necessita pensar-se a partir d'una metafísica que ja no pot ésser la de l'escolàstica.

Des de sempre la filosofia s'ha plantejat quins són els camins que el pensament modern ha cercat per arribar a la metafísica. A partir del Renaixement, aquests camins són el camí de la física i de les ciències experimentals, marcats per Bacon i per l'escola anglesa. Serra llegeix la metafísica moderna vinculada al camí de la matemàtica, encetat per l'escola idealista o cartesiana.

El pas del temps no ha fet que l'especulació filosòfica variés el seu rumb. Passats dos segles, encara continua el programa obert per Bacon i Descartes, que ara fructifica en Kant i el positivisme. D'una banda, tenim avui l'apriorisme kantianista que reviu el mètode matemàtic i, de l'altra, el positivisme que reviu el camí de la filosofia de la inducció. Al cap i a la fi, després de Kant reapareix la metafísica ontològica de tarannà spinozianista. Tot seguint Falckenberg,¹³⁵ Serra pensa que la filosofia del segle XIX continua l'examen dels problemes que ja havien suggerit filosofies com les de Descartes, Locke i Leibniz.

Per a Serra constitueix quasi un axioma que tota reforma que ha representat un progrés

133 Serra Hunter, Jaume. *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, p.21.

134 Chide, Alphons. Pensador francès nat l'any 1868. Va escriure *Le Mobilisme Moderne*, que l'any 1908 va ésser publicat per Felix Alcan a París.

135 Falckenberg, Richard Otto Friedrich. Pensador alemany deixeble de Rudolf Hermann Lotze. Nat l'any 1851 i mort l'any 1920.

real en la història del pensament s'ha consumat amb vista a l'espiritualisme. Per això arribarà a afirmar, fins i tot, que la filosofia grega presocràtica en certa manera continua viva en els autors posteriors. A més, diu que després les coses s'han anat succeint com una repetició de les intuïcions socràtiques, que Serra veu també recollides en sant Agustí, Descartes o el mateix Leibniz.

L'any 1928, al mateix temps en què Giovanni Gentile, per exemple, estava escrivint *La Filosofia del fascismo*, Serra Hunter escrivia a *Tradició i progrés en la filosofia contemporània* que la història de la filosofia estava passant per un període de revisió, però mantenia intacte el seu coníat democratism i la confiança en la raó que llavors ja començava a defallir a Europa. Aquesta revisió de la història de la filosofia pot conduir a dues conseqüències:

- Una, la més transcendental, consisteix en la reorganització total dels esquemes de la concepció clàssica. És a dir, una potenciació clara dels camins marcats per la tradició.
- L'altra, que és la més probable, consisteix en una reafirmació de l'esperit de progrés que sembla esmicolat en certs moments de la història de les idees filosòfiques. Aquesta equivaldria a un trencament amb el pes de la tradició.

El punt més discutit fins aleshores en els àmbits acadèmics girava a l'entorn dels orígens de la filosofia moderna. Tot el que caracteritza la nova filosofia sembla venir del Renaixement. Aquesta és, almenys, la tesi que defensen els polítics progressistes de l'època. Com veurem, Serra anirà una mica més lluny i no prendrà el Renaixement com un trencament sinó com una continuïtat del millor esperit cristià.

Els crítics de la filosofia moderna, orientada principalment cap a la ciència, la creuen incompatible amb l'esperit de la cultura medieval, que fou principalment religiosa i, en conseqüència, poc propera a l'experiència científica. Per als tradicionalistes l'anomenada filosofia perenne acaba amb sant Tomàs i els seus deixebles immediats. A molt estirar, la podem fer arribar fins a mitjan segle XIV amb Ramon Llull. Forma part dels tòpics més conservadors afirmar que en el Renaixement filosòfic (segona meitat del XV) es viu un període de total retrocés o estancament.

Així, la tradició cristiana es posa d'esquenes al món modern i no hi ha diàleg possible ni amb la tècnica ni amb el progrés. Però, segons Serra, que representa una concepció moderna del cristianisme, resulta que tot el llevat de la filosofia moderna que creiem obra del Renaixement ve de més lluny, d'aquesta època medieval tan mal coneguda com fonamental per a la construcció d'Europa. La filosofia cristiana tindria, llavors, dos grans moments: el primer arriba fins a sant Tomàs i el segon fins avui (inici del segle XX quan escriu el Mestre). No hi ha contradicció entre modernitat i tradició, sinó una continuïtat de l'esperit que en la modernitat reinterpreta els problemes grecs i medievals.

La crítica també ha obligat a rectificar el concepte positivista de la filosofia de l'edat mitjana que construïren els seus primers historiadors, els de l'escola de Victor Cousin¹³⁶ a França. Malgrat totes les rectificacions fetes, la concepció de la cultura medieval, i dintre d'ella de la filosofia medieval, continua essent la d'una cultura i una filosofia mogudes essencialment per l'interès religiós. Però, si l'esperit medieval és diferent del modern, no per això la modernitat ha de significar un trencament amb el món orgànic medieval. Els conceptes històrics en filosofia prenen un sentit nou que cal escatir quan es tracta sobretot dels dos valors primaris: la tradició i el progrés. El Mestre matisa que:

- Sobre la base de la tradició, la filosofia és una modalitat de la cultura al costat de les altres.
- Sobre la base del progrés, la filosofia és una manera de saber o un intent de penetrar en el sentit essencial de les coses.

No hi ha contradicció entre ambdues maneres de copsar el procés del desenvolupament filosòfic. Però tampoc no es pot confondre una comprensió del pensament i l'altra. Per això afirma que, per tal d'avançar en el problema de la valoració d'un moment històric de la filosofia, hem de tenir cura de separar bé les dues formes d'evolució en la història de la filosofia:

- L'evolució sistemàtica, limitada a l'ordre de les especulacions tècniques de la

¹³⁶ Cousin, Victor. (1792–1867). Pensador francès nat a París. La seva posició és qualificada d'eclèctica i espiritualista. S'interesa molt per la història de la filosofia.

filosofia.

- L'evolució històrica, que és el resultat de la posició alternant de la filosofia segons la multiplicitat de tendències d'ordre social i cultural. La raó de la història està en el fet que el passat val, per a l'home, en la mesura que pot aprofitar-lo per al present i per a l'esdevenidor.

Serra Hunter afirma que tots els valors culturals es polaritzen en dos de bàsics:

- els de l'home com a naturalesa
- els de l'home com a individu

Aquests dos tipus de valors s'impliquen i es necessiten mútuament. Però naturalesa i individu, de vegades, no viuen en harmonia. D'aquí la dificultat de poder precisar quin és l'estat actual del pensament filosòfic. Tan sols podem intentar determinar el predomin d'uns valors o les orientacions més generals d'un període. Però cal admetre que cada època té la seva ideologia i que aquesta pugna de valors constitueix el que podríem anomenar una unitat de la cultura. Per al pensament reaccionari, per als carlins de la seva època o per als pensadors protofeixistes, la cultura és una totalitat orgànica sense contradiccions internes que expressa l'ànima d'un poble. Serra, en canvi, sap que la cultura té elements contradictoris, inclou la diversitat i el pluralisme de valors. Tothom treballa per tal de construir l'esperit propi de la seva època i ho fa sense un pla general. La unitat cultural destaca més si la relacionem amb la pluralitat d'influències que vénen del passat.

Serra Hunter diu que si volem caracteritzar la filosofia del segle XIX com una unitat històrica, diríem que és una repetició cíclica o un repensament de la filosofia dels segles XVII i XVIII. Té nous punts de vista i emprà mètodes nous, però treballa també per a una concepció racional del món, més especulativa que no pas pràctica.

La filosofia del segle XIX torna a rumiar els motius ideològics de l'època cartesiana. Potser les preferències no se centren en els mateixos temes, però la sistematització és fonamentalment idèntica.

Pot sobtar que Serra assumeixi també que el positivisme és *més especulatiu que no pràctic*, però això només és una conseqüència de la seva concepció oberta de l'espiritualisme. Els positivistes, sense saber-ho potser ni tan sols ells mateixos, són també una part de l'esperit (l'esperit tecnològic, l'esperit del progrés) i seria un error filosòfic greu identificar l'esperit només amb la idea. Que el transcendentalisme pugui explicar millor la relació de l'home amb l'Absolut i amb la llibertat no nega que el positivisme sigui també un fill de la recerca d'aquest mateix Absolut.

Per això afirma que el positivisme segueix els passos de l'escola anglesa. Reitera que França torna a Anglaterra, amb la figura de Comte, allò que rebé d'aquesta amb Newton i Locke. Ens recorda que Kant reprèn els mateixos problemes que ja havia tractat Descartes. I, en definitiva, també el positivisme és un plançó de la tradició cartesiana.

En darrer terme Serra considera que la metafísica transcendentalista gira els ulls vers Spinoza i que el pluralisme i el positivisme reproduïxen la monadologia. Tot això dins un escenari kantià que actua com la força subterrània que sosté vigorosament els nous sistemes en la seva diversitat. Afirma que *hi ha una continuació de Kant, hi ha un retorn a Kant, hi ha una amplificació de Kant, i hi ha, per últim, una superació de Kant.*¹³⁷

A parer de Serra, els dos filòsofs que donen consistència a la metafísica del segle XIX són Kant i Spinoza. En molts autors veurem com s'ajunten les dues influències. Però quan s'inicia el segle XX aquestes dues posicions semblen superades. Això representa l'indici clar d'un nou període històric de la filosofia. El segle XX ha passat també per l'experiència del romanticisme i del positivisme. Per això vol cercar solucions d'amor i de vida. L'indici més clar de la recuperació del pensament filosòfic, que Serra creu detectar en el seu moment, és que la filosofia torna a ésser allò que havia estat en els temps més esplendorosos, amb la fenomenologia i amb el pensament alemany que ell coneix de segona mà. Intueix que la filosofia torna a ésser la ciència universal, l'ideal d'unificació científica.

Serra Hunter redueix a quatre les orientacions de la seva època, totes amb el seu caràcter

¹³⁷ Serra Hunter, Jaume. *Tradició i progrés en la filosofia contemporània. A: Sentit i valor de la nova filosofia.* Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, 1934, p. 126.

d'universalitat:

- La concepció neopositivista, que considera la filosofia com el sistema general de la ciència. S'interessa per la filosofia, però no per ella mateixa, sinó en la seva relació amb les ciències.
- L'idealisme radical, de procedència hegeliana i, per tant, filosofia de l'Absolut. L'ésser, objecte de la filosofia, és l'esperit o acció renovadora de l'esperit.
- El realisme neoescolàstic, que pretén ésser l'hereu de la doctrina aristotèlica que ell considera la representació més autèntica de la filosofia tradicional.
- La concepció espiritualista, que defineix la filosofia com un sistema d'idees i de principis connectats amb el problema psicològic i amb la filosofia dels valors. La filosofia com a unitat és el reflex de la unitat de la vida espiritual, la qual constitueix el contingut etern i inalienable de la filosofia de tots els temps i de tots els pobles.

Aquesta unitat és doble: la del jo com a punt d'arrencada de tota l'especulació sobre l'essència de la realitat i la de Déu com a terme, idea perfecta i valor suprem de la vida. L'espiritualisme no és una doctrina negativa, sinó que és la doctrina positiva de l'esperit, que no nega però que estima la matèria com una cosa inferior o més allunyada de la perfecció divina.

Serra Hunter diu que aquestes quatre direccions assenyalades treballen per tal d'incorporar-se al moviment contemporani i s'esforcen per ésser-ne els capdavanters. L'interrogant que es planteja el Mestre és: de qui serà el triomf?

En *Tradicció i progrés de la filosofia contemporània* (1928) afirma que la primera característica que copsem si cerquem els corrents dominants de la filosofia del seu temps és l'antiintel·lectualisme. L'intel·lectualisme és la doctrina que considera les coses segons les lleis de l'intel·lecte. L'intel·lectualisme fragmenta analíticament la realitat, rebutja la influència dels sentiments i dels apetits i interpreta les dades de l'experiència segons normes fixes i invariables. Així, doncs, l'intel·lectualista defensa per a la intel·ligència un

paper predominant o exclusiu en l'ordre especulatiu o pràctic.

Els antiintel·lectualistes defensen una posició més o menys irracionalista. La raó deixa d'ésser l'òrgan de concepció de l'Absolut. Al seu lloc hi posa la intuïció, que ens relaciona directament amb les essències.

Aquí el Mestre destaca el que deia Henri Bergson: *La intuïció és una espècie de simpatia intel·lectual que ens permet de situar-nos a l'interior d'un objecte i coincidir amb ell en allò que té d'únic i per tant d'inefable.*¹³⁸

La filosofia de la intuïció neix i es desenvolupa com a reacció contra l'intel·lectualisme, tant l'empíric com el racional. L'intuïcionisme fa el trànsit de l'epistemologia a l'ontologia i assenyala a la facultat d'intuir una potència superior a la que tenen les facultats empíriques. Aquesta tendència intuïcionista mena una croada contra l'intel·lectualisme considerat el culpable de la ineficàcia filosòfica i del desprestigi de la filosofia davant la ciència.

El Mestre afirma que el radi d'influència de les doctrines antiintel·lectualistes és avui el de més extensió. Per justificar aquesta afirmació cita pensadors alemanys com Mach,¹³⁹ Vaihinger,¹⁴⁰ Simmel,¹⁴¹ Husserl¹⁴² i Max Scheler¹⁴³. També cita el pragmatisme nord-americà, l'humanisme anglès i el bergsonisme francès.

Però Serra no és un bergsonià. Segons el catedràtic barceloní, la intuïció no pot anar més enllà de l'afirmació de l'existència. El coneixement de la naturalesa íntima de les coses o de l'essència és obra de l'abstracció i del raonament. La intuïció per excel·lència és la que més s'atansa al concepte: és la forma de coneixement pròpia dels primers principis, però aquests principis són les condicions de la vida mental o lleis del pensament que necessiten les dades experimentals per tal de posar-se en acció. La funció assenyalada a

138 Serra Hunter, Jaume. *Tradició i progrés en la filosofia contemporània. A: Sentit i valor de la nova filosofia.* Barcelona : Polonio i Margelí Impressors, 1934, p. 139.

139 Mach, Erns. Pensador alemany (1838 - 1916).

140 Vaihinger, Hans. Pensador alemany (1852 - 1933).

141 Simmel, Georg. Pensador alemany nat a Berlín l'any 1858 i mort l'any 1918.

142 Husserl, Edmund. Pensador alemany nat l'any 1859 i mort l'any 1938.

143 Scheler, Max Ferdinand. Pensador alemany nat l'any 1874 a Munich i mort l'any 1928.

la facultat intuïtiva en l'ordre superior és la mateixa que des de temps s'ha assenyalat a la intel·ligència: la lectura interior.

Una altra característica del pensament contemporani és la superació del subjectivisme. S'imposa un nou concepte de realitat després de la desfeta de l'idealisme germànic. Això també és un símptoma de la marxa rítmica del pensament humà. Serra Hunter diu que l'afirmació que diu que la filosofia actual és realista és inexacta. Afirmar que l'únic realisme que s'obre pas és el realisme crític, que és potser l'únic que fa possible la metafísica. A més, és un realisme que es pot harmonitzar amb l'altre realisme de caràcter ontològic que és la forma vivent del nou idealisme: realitat del món sensible i realitat del món de les idees. Com a filòsof Serra assumeix la centralitat dels elements subjectius en la ment moderna, però com a espiritualista nega que la subjectivitat hagi de degradar-se en un relativisme que seria més sofisticat que filosòfic. Així, per tant, la filosofia moderna no queda ben caracteritzada tan sols amb la nota de subjectivista. A més, una certa forma de relativisme subsisteix al fons de la filosofia contemporània. Però, per a Serra, com a espiritualista, el relativisme és incompatible amb la filosofia. Ésser relativista és la marca del sofista.

A la seva obra pòstuma *El pensament i la vida* (1945), que segons Norbert Bilbeny és *el recull d'uns apunts en els quals Serra encara reiterava, des de l'amargor de l'exili, la bonhomia del seu il·lusionant espiritualisme*¹⁴⁴ continua parlant del perill que hi ha de dur a terme una desfiguració del veritable sentit de la filosofia. El punt en què Serra no pot seguir els existencialismes del tipus Heidegger o Sartre és precisament el del subjectivisme arborat. Perquè en el subjectivisme la filosofia perd allò que la caracteritza amb profunditat, el respecte mateix per les coses.

Per aconseguir salvaguardar d'atacs la filosofia, els seus defensors sovint erròniament la volen fonamentar en la història. Diu que aquells que la defensen no albiren cap altre camí, per fer-ho, que iniciar la joventut en l'exposició dels sistemes i doctrines que s'han anat succeint al llarg dels temps arreu del món. Per a Serra Hunter aquest criteri, si més no, és desorientador de mena. El més important de la filosofia, el que la fa perenne, és l'entitat dels problemes que planteja, no la seva història.

144 Bilbeny, Norbert. *Filosofia contemporània a Catalunya*. Barcelona: Edhasa, 1985, p.223.

Per això diu que la història no és sinó una manera d'enfrontar-se amb els problemes i amb els mitjans que ens poden conduir a la comprensió de la filosofia. El camí de voler apropar-se a la comprensió dels problemes no és oposat, de cap de les maneres, a l'autoritat filosòfica que representen els pensadors que s'han succeït al llarg de la història, però els pensadors estan al servei dels problemes filosòfics i no a l'inrevés.

Serra defensa que la filosofia no s'identifica amb la seva història, però admet també, al mateix temps, que seria absurda la contraposició entre la filosofia i la seva història.

*Sempre hem considerat desorientador aquest criteri. I en la nostra actuació de professor hem pogut constatar experimentalment que ho és. No és per la història per on cal començar la filosofia ... La filosofia té un contingut; per tant, no cal manllevar-lo a un procés abstracte d'evolució. La primera condició del treball explorador del filòsof és aquesta: enfrontar-se amb els problemes posant en joc els propis mitjans naturals de comprensió.*¹⁴⁵

Aquesta posició de Serra Hunter representa un atac clar a Benedetto Croce¹⁴⁶ quan diu que la *filosofia de l'esperit no pot ser concretament més que pensament històric*. El Mestre considera aquesta tesi de Croce totalment antiquada, atès que amb ella Croce vol presentar la metafísica i la religió com a enemics de la filosofia. En canvi, el Mestre no segueix aquest camí. Afirma que la filosofia, expressió racionalitzada de l'esperit, s'apropa a l'ontologia i a la teologia. Vol aconseguir per a la filosofia un estatus d'especulació de l'Absolut, de ciència general de l'univers i de nomologia de la conducta humana, perquè es necessita també un element de perennitat en les coses, que l'historicisme destruiria de ple.

Serra considera que els diferents moments importants de la història palesen revisions del concepte de l'origen i del destí de l' ésser humà. Però que aquest origen i destí participen de l'Etern. En aquest sentit, la història de la filosofia seria l'inesgotable camí que l'esperit humà ha recorregut, des del principi dels temps, per tal d'aconseguir la perfecció. En

¹⁴⁵ Serra Hunter, Jaume. *El pensament i la vida. Estímul per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p.85.

¹⁴⁶ Croce, Benedetto. Pensador italià nat l'any 1866 a Pescasseroli i mort l'any 1952.

aquest itinerari de recerca de la perfecció, el Mestre ens planteja la dicotomia entre allò que som i allò que hem d'ésser (dicotomia kantiana entre ésser i haver d'ésser). La filosofia ha d'ésser fidel a l'ésser etern de l'esperit humà, però aquesta eternitat es realitza en la història. Per això mateix, la història és important però no és l'únic criteri.

En el camí vers la perfecció, l'ésser humà comença a reflexionar quan l'esperit s'adona que hi ha quelcom que actua com a barrera per a la seva visió clara de les coses. Hi ha tres moments que cal considerar si volem conèixer com a éssers racionals. Són tres perspectives simultànies que l'home desenvolupa creativament. Tots vivim a tres nivells:

- el nostre món interior
- el món que ens envolta
- el món de la raó

Cadascun d'aquests moments ens obre perspectives claus en l'evolució del pensament filosòfic. La història de la filosofia és també el camí recorregut per l'ésser humà vers la consecució de la pau espiritual, que és també la pau del nostre món interior. Des d'aquest punt de vista, el Mestre també es recolza en l'ideari kantià, quan el filòsof alemany diu que la raó especulativa i la raó pràctica no es disputen, sinó que es reparteixen la realitat. En aquest sentit, la persistència de les antinòmies està en el fet que els ideals ens duen més lluny dels límits on arriben les nostres capacitats.

Després de veure les posicions de Cousin, Weber ¹⁴⁷ i Windelband ¹⁴⁸ el Mestre diu que el mètode més exacte per fer un estudi de la història de la filosofia seria dividir-la en grans èpoques basant-se en la ideologia i a les condicions culturals. Serra Hunter presenta tres grans períodes:

- la filosofia antiga (Orient, Grècia i Roma)
- la filosofia mitjana (fins al Renaixement)
- la filosofia moderna (des del Renaixement fins al principi del segle XX)

¹⁴⁷ Weber, Max. Pensador alemany nat l'any 1864 a Erfurt. Es va doctorar el 1889. Va exercir a universitats com Friburg i Heidelberg. Va morir l'any 1920.

¹⁴⁸ Windelband, Wilhelm. Pensador alemany nat a Postdam l'any 1848. Va ser, amb Rickert, un dels dos grans pensadors de l'Escola Neokantiana de Baden. Mort l'any 1915.

A Serra hi ha un progrés en cercles concèntrics de la història de la filosofia. L'esperit que comença a Grècia amb l'interrogant sobre la naturalesa, i que amb Sòcrates i Plató s'introdueix en la naturalesa humana, ha continuat creixent tant en el pensament cristià com en la modernitat. És pel cristianisme que la naturalesa humana descobreix la seva essència divina, i és pel progrés tècnic dels bescantats positivistes que la naturalesa es posa al servei de l'home. Per tant, en la filosofia de la història de Serra no hi sobra cap moment. L'esperit humà no s'ha equivocat mai. Ha obrat potser d'una manera no lineal i amb ziga-zagues, però res del que ha passat en la història ha estat inútil, tot ha fet progressar l'esperit. Serra és un filòsof catòlic, i en grec *catòlic* vol dir 'universal'. La filosofia de la història és així l'expressió de la universalitat de la raó i de la força de l'esperit. Vull accentuar la importància d'aquesta tesi filosòfica de Serra perquè representa un espiritualisme democràtic contra l'elitisme reaccionari dels qui a la seva època consideraven el progrés com un error.

2. Filosofia: sentit de la crisi, concepte de la filosofia, objecte de la filosofia

- Sentit de la crisi

El pensador argentí Manuel Ugarte, que sota el títol *Crónicas del Bulevar*¹⁴⁹ descriu la situació cultural francesa i, per extensió, europea d'aquell moment, diu:

El siglo que empieza trae el germen de grandes luchas nebulosas, y es difícil saber cuál será el resultado del choque de tantas ideas ... El porvenir parecía balancearse entre el Ainsí parlait Zarathoustra, de Nietzsche, y Le Capital, de Karl Marx. Toda una literatura se había encargado de vulgarizar las dos concepciones embelleciéndolas igualmente con el trompe-l'oeil del arte. Y los espíritus, atormentados ante dos soluciones bruscas, vacilaban antes de orientar sus simpatías. Las obras de Nietzsche, que acababan de ser popularizadas por las traducciones de Henri Albert, habían producido una impresión profunda. Todos los dispersos del mal y todos los snobs en busca de originalidad llamativa, encontraron en ellas una justificación o una bandera rara, propia para amotinar

149 La Vanguardia. Article del dia 26 de juliol de 1902, p. 1.

a las gentes. Muchos escritores jóvenes, roídos por la pasión de ser originales, habían utilizado las doctrinas del filósofo alemán para fabricarse una contra moral cínica. No les bastaba la agresiva de Stendhal ni la ironía feroz de Barres. Exigían otros disolventes. Era una fracción de juventud que tenía empeño en épater a los transeúntes. Las monstruosidades más lamentables parecían tener para ella un prestigio extraño.

L'obra de Serra Hunter no pot ésser entesa si s'oblida que escriu en un moment en què els millors esperits de tot Europa creuen notar la profunda desintegració soferta per la cultura espiritual. Desintegració que s'accentuarà encara més l'endemà del final de la Primera Guerra Mundial.

*L'esperit humà no pot tancar-se a les antinòmies insuperables que resulten d'una ciència, pensar històric i condicionat, i de la filosofia que mira les coses sub specie aeternitatis.*¹⁵⁰

El procés d'anàlisi del llenguatge que remou les entranyes de la filosofia al principis de segle també té molt a veure amb aquesta situació de crisi. La desintegració del sistema, començada per la distanciació de la psicologia científica respecte a la filosofia, obre el camí d'aquesta crisi del pensament filosòfic. Posteriorment es produeix l'esquinçament entre la filosofia i la física, la matemàtica i les altres ciències de la natura. Per això, Serra Hunter proposa el retorn a la unitat de la filosofia. Però no ho fa d'una manera ingènua. Pensadors com Wundt, Freud, Einstein, etc. no han passat debades. Però no trenquen la unitat de l'esperit sinó que l'enriqueixen. El desconeixement de la característica fonamental de la universalitat filosòfica ha estat sempre una causa de decadència per a la filosofia. Serra afirma que del replantejament del problema metafísic n'ha de sortir la solució a la crisi actual del pensament filosòfic.

Serra afirma que potser la causa llunyana de la crisi actual està en el fet que la filosofia moderna no ha sabut assimilar el pensament tradicional a les noves orientacions de l'època. Com a integracionista, la filosofia de Serra farà un esforç per recuperar des del punt de vista espiritualista la unitat perduda de les ciències, que és també la unitat perduda de l'humà. Una característica molt evident del seu pensament és l'afirmació que

150 Serra Hunter, Jaume. *Idealitat, metafísica, espiritualisme. A: Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, 1934, p. 24.

ciència, religió, tradició i modernitat poden ésser repensades com una unitat. Per això la crisi de les ciències europees, parafrasejant l'expressió de Husserl que féu fortuna, és també i bàsicament una oportunitat per tornar a fundar l'humanisme en l'època tècnica. El que necessitem, però és trobar la unitat entre raó i fe a l'origen mateix de la filosofia.

- Concepte de filosofia

El Mestre ens presenta la filosofia entesa com una manera de veure mitjancera entre el saber científic i la creença religiosa. Justifica aquest plantejament afirmant que l'origen del conflicte entre la raó i la fe està en una filosofia insuficient i extraviada. Ciència, filosofia i religió es necessiten i, en certa manera, també s'expliquen mútuament.

L'interès filosòfic acompanya l'acció del savi des de l'inici de la investigació científica. Segons el Mestre, la veritable i profunda recerca científica ens condueix a la filosofia. La filosofia no es pot satisfer simplement interrogant-nos tan sols sobre la naturalesa i les causes de l'univers i de la vida. Si la filosofia es conformés només amb això seria poca cosa més que el saber vulgar.

La filosofia no és sols obra de l'enginy humà, ni tan sols és patrimoni exclusiu dels especialistes. Serra Hunter afirma que la filosofia neix amb l'home i l'acompanya sempre. La defineix com *la mateixa raó que pren consciència dels valors de la vida i s'esforça a comprendre el sentit íntim de l'Univers*¹⁵¹. En la tradició del pensament agustinianà considera que no l'hem de cercar fora, perquè la sentim treballar per dins nostre. Serra Hunter parla d'una mena de geni, el mateix que Sòcrates anomenava el seu daimon (dimoni) familiar, que portem a les nostres obres. És la consciència que no ens deixa de petja.

Aquest geni ens planteja preguntes que ens semblen extravagants: Què som? Què podem saber? D'on venim? On anem? Les qüestions filosòfiques són preguntes amb un doble vessant, alhora inquietants i estimuladores per al nostre esperit. Però semblaria que la filosofia ens porta a l'enigma i que, en conseqüència, la resolució de la pregunta

151 Serra Hunter, Jaume. *La Filosofia i els seus problemes*. A: *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, 1934, p. 75.

filosòfica depèn més de la ciència o de la religió que de la mateixa filosofia. Davant d'aquests enigmes, els éssers humans no estem indefensos, sinó que disposem de la raó com a eina cabdal per trobar explicacions. Tenim una set insadollable de saber que passa, per tres estadis: des de la pregunta que surt de manera espontània dels llavis del nen fins a la determinació d'una llei de la naturalesa, la filosofia consisteix en:

- primer, una curiositat
- després, una manera de saber
- finalment, una actitud moral

Serra Hunter sap també que no tothom arriba a la filosofia pel mateix camí ni al mateix temps. El que sí que és clar és que està molt arrelat en nosaltres l'instint de saber i de comprendre. Per això mateix la filosofia no ha de tenir por ni de la ciència ni de la religió. La inquietud filosòfica neix de fonts diverses: una és la magnitud de les coses del món i, per tant, és externa a nosaltres i ens produeix la sorpresa i l'admiració; l'altra és el nostre propi instint de curiositat, que és intern a nosaltres.

El desvetllament de la consciència filosòfica el devem a la intensificació de l'instint de curiositat i del sentiment d'admiració. Com a pensador cristià, Serra creu a més que hi ha un tercer camí que ens pot ésser útil en el guiatge de la filosofia. Aquest camí és la consideració d'una causa primera, font de tot ésser i de tota veritat. Però el fet complex de la filosofia radica en una causa encara més profunda, que no és altra que l'essència de l'esperit humà. Els humans estem fets de tal manera que la nostra naturalesa mateixa és la cultura i la necessitat d'interrogació.

Per això mateix la filosofia té una significació especial. Acceptar el repte de pensar filosòficament és el que separa la vulgar curiositat de l'home comú de l'esforç del vertader filòsof.

La filosofia és alhora un saber i una manera de saber. Serra Hunter en diu un *residu* de saber: el saber de les coses espirituals i el de la reflexió sobre el fet mateix de saber.

Si tot home és capaç de reflexionar, només el filòsof és capaç de fer una reflexió de segon

nivell, una reflexió sobre la reflexió, en què allò important ja no són tant les conseqüències de l'acte de pensar com la mateixa fascinació pel pensament. En l'autèntic filòsof la vida quotidiana és viscuda com un disparador envers l'esperit. Mentre tot home pensa per resoldre els problemes de l'immediat, el filòsof a més pensa en una perspectiva transcendental i amorosa. És l'amor de les idees i no els petits interessos de la vida el que ens fa créixer espiritualment. Per això el filòsof ha d'especular, però l'especulació arrela sempre en la vida. La filosofia entesa com una tríada de problemes, del coneixement, de la realitat i de l'acció, s'equivocaria si fos només una especulació transcendental, però deslligada de la vida quotidiana. És necessari que la filosofia sigui una cosa més humana i més desinteressada. Per això, és important referir-la a les condicions primàries del nostre ésser.

La vida humana és un ritme de treball i de repòs, d'il·lusions i de realitats, de joia i de dolor. Cal donar una resposta a la pregunta que se'ns imposa: Quin valor té la filosofia? Sempre es retreu a la filosofia que no sigui un saber experimental. El Mestre creu que aquest és un equívoc que cal desfer. Afirmar que la filosofia no nega l'experiència com a punt inicial del coneixement. La filosofia no és ciència, com tampoc no és religió, però aquesta tríada és espiritualment inseparable. Serra Hunter esbossa un intent de teoria de les relacions entre la filosofia i l'experiència. Assenyala cinc punts diferents:

- La filosofia admet formes divergents d'experiència: la personal i la col·lectiva, la interior i l'exterior.
- La filosofia dóna preferència a l'experiència interior.
- La filosofia és sempre un intent de superació de l'experiència.
- La filosofia procura escatir la manera com la raó pot ésser traduïda o transformada en experiència, o vivència intuïtiva.
- Finalment la filosofia tracta de reconstruir l'experiència integral, l'experiència viscuda, la totalitat de l'experiència.

La filosofia redueix al mínim el saber adquirit per testimoni o experiència, que és bàsicament la ciència, però no mai el pot arribar a anul·lar. La filosofia eleva el saber adquirit a saber universal, o procura que el seu saber tingui un valor interpersonal o suprapersonal.

Segons el Mestre, la filosofia es perdria en la multiplicitat de les existències si no fos per la consciència que la sosté i l'anima. La consciència desperta en l'home el sentit humà i universal de les coses. La consciència vol dir que l'home és una realitat que s'interioritza. És inseparable de la nostra actuació com a esperits. És ella la que ens dóna el meravellós espectacle de la nostra vida interior sense adulterar-la.

La filosofia se'ns ofereix lligada a les condicions primordials de l'existència. Per això la vida del pensament està reforçada per la vida afectiva. Així, la sensibilitat està present en tot acte de consciència avui en dia. En certa manera, Serra Hunter anticipa les teories del que avui anomenem intel·ligència emocional. El pensament no és res sense allò que Pascal anomenava les raons del cor.

Serra lamenta que molts rebutgin la filosofia de l'enteniment com si es tractés de la irrealitzable pretensió d'una ciència imaginària. Però ningú no rebutja la filosofia del cor que s'encarrega de recollir els instints més primitius i els condueix pels camins del bé, de la caritat i de la justícia, perquè és en el cor que l'home es fa humà. Ens recorda al francès Pascal¹⁵² quan diu: *Creu de bona fe en la realitat dels problemes perennals de la filosofia, i així començaràs a comprendre el seu sentit universal i humà*. La vida espiritual és el marc que tracta sempre d'estructurar una filosofia. Aquesta vida no sols és saber, ciència, saviesa, sinó també voler, poder i amor. Ni racionalisme ni emotivisme tots sols exhaureixen l'àmbit de la filosofia, que ha de recollir totes les aspiracions de l'ànima humana. Cal filosofar, no per a una part de l'home sinó per a l'home integral, tant el que pensa com el que sent i estima, perquè l'emoció és inseparable de la vida. Com més intensa sigui la vida de l'esperit, més intensa serà també l'eficiència del sentiment.

La filosofia esdevé una veritable superació de ciència i religió perquè abasta àmbits que ni el càlcul ni la fe no poden explicar: el problema del coneixement i especialment el coneixement amorós, va més enllà de ciència i religió. Així, la filosofia traspasa des del punt de vista de la fenomenalitat o de la metafísica fins al punt de vista del coneixement o de la gnoseologia i arriba a la concepció suprema de la vida o de l'ètica.

152 Pascal, Blaise. Pensador francès nat l'any 1623 i mort l'any 1662.

La filosofia no pot ésser una ciència exacta. No s'ha pogut encabir en el quadre de les ciències naturals ni tampoc en el de les matemàtiques. La seva matèria pròpia és rebel a la quantificació i al càlcul. Tampoc no pot donar solució a tots els problemes, ni menys encara donar solucions exactes. Fer-ne una ciència és tan equivocat com creure que pot substituir la religió. Essent obra exclusiva de la raó, no es pot lliurar lligada de mans i peus a un sistema o a una escola. No pot ésser defensada ni professada com una religió, ja que, a diferència d'ella, l'autoritat és, per a ella, una cosa secundària. Serra conclou que sempre se li ha reconegut el caràcter de ciència universal.

*... la filosofia és moral per a molts, religió per a alguns i cultura per a tots, i el que avui sigui escoltada la veu de la filosofia en totes les escoles i acadèmies populars és un símptoma consolador del to que van prenent a Catalunya els problemes de l'educació nacional i social.*¹⁵³

En l'esperit humà hi ha una tendència molt forta vers la unitat. La ciència que respon a aquest ideal de saber és la filosofia, de la qual deriva la saviesa humana. La filosofia ha estat des dels seus orígens una ciència universal. La filosofia ha estat definida com *ciència de les últimes raons i principis de les coses*,¹⁵⁴ atès que qualsevol qüestió, per insignificant que sigui, té derivacions últimes d'un caràcter transcendental. En els diversos dominis científics trobem sempre conceptes i problemes de naturalesa filosòfica. A més, cal dir que l'interès filosòfic no abandona mai l'investigador i que els postulats indispensables de tota ciència són qüestions filosòfiques. La concepció total de l'univers només la pot arribar a formular una disciplina que estigui per damunt de la diversitat de fenòmens i que atengui amb preferència les connexions essencials de la realitat. Totes aquestes raons fan que la filosofia s'hagi de considerar com a ciència universal.

S'ha dit que la filosofia és la ciència de l'esperit i de les altres coses per l'esperit. La vida espiritual li pertoca per dret propi. Tot allò que constitueix la cultura és activitat espiritual o producte espiritual. El concepte de la vida espiritual no té res de religions ni de místic. La vida de l'esperit és llibertat, creació i autonomia. L'esperit sempre deixa la seva petja per

153 Lliçó inaugural del curs de Filosofia a l'Ateneu de Girona. Dia 23 de març de 1931. Text reproduït després en una carta enviada per Serra Hunter a Carles Rahola (president de l'Ateneu gironí).

154 Serra Hunter, Jaume. *La Filosofia i els seus problemes. A: Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, 1934, p. 98.

allà on passa. Les idees sempre deixen un solc profund en la història perquè són filles d'una activitat espiritual.

Per a Serra Hunter afirmar que filosofia i vida són dues activitats incompatibles no és res més que un vell prejudici. Ell mateix es pregunta: aquesta incompatibilitat pot ésser deguda a una concepció defectuosa de la vida o a una actitud superba de la filosofia? Els problemes filosòfics són els que toquen de més a prop l'home. Distingeix entre la vida inferior de l'home, que és mecànica, sensible i oposada a la filosofia, i la vida personal o vida interior, inseparable dels problemes de caire filosòfic.

La filosofia és la consciència del viure sense discontinuïtat. Afirma que cadascú pensa i torna a pensar diverses vegades allò que ja ha pensat l'home de totes i cadascuna de les èpoques. Això és així perquè, mentre que l'experiència és variada i multiforme, la raó és única. En la meditació filosòfica hom es troba deslligat de tota trava actual i particularista. La vida del pensament filosòfic se superposa a la vida del pensament temporal, per tal d'apropar-se a la vida eternal i divina. La filosofia comença per allunyar-nos de la vida quotidiana, però acaba amb un retorn a aquella vida.

Serra fa una crítica al relativisme tot afirmant que la filosofia l'entén com la bona que no ens permet veure la totalitat de les coses. Qualsevol que sigui el valor que reconeguem a la filosofia, aquesta continuarà essent sempre el que significa el seu sentit original: *amor a la saviesa*. Amar la saviesa és una forma d'amor i, com tot amor, és al mateix temps una cosa meitat humana i meitat divina.

L'obra filosòfica és, a primera vista, la producció d'un home i sols d'un home. Aquest home és fill d'un temps i d'un moment cultural que aporta la seva ideologia. Té també la seva pàtria i obeeix a condicions racials determinades. Tot això el lliga en l'espai i en el temps.

Però encara li resta una força per emancipar-se. Serà, si es vol, una emancipació relativa, però amb això n'hi ha prou. La seva raó és un do de la divinitat. Té un fons comú inalienable: està sotmesa a lleis inflexibles, però és una porta oberta a l'eternitat. La consciència de la nostra limitació va acompanyada sempre d'una vaga percepció de

l'infinit. Això és el que fa possible el progrés. Si no fos així, la història seria sempre una mera repetició o estancament.

Aprofundint en el procés de la producció filosòfica trobem dos valors importantíssims: l'objectivitat dels problemes, d'una banda, i la subjectivitat sotmesa sempre a unes mateixes lleis de coneixement i de valoració, de l'altra banda.

L'historiador de la filosofia treballa a l'entorn d'uns mateixos problemes: hi ha un fons comú d'especulació en totes les èpoques, hi ha fins i tot un pòsit de veritats definitivament assolides. Aquesta és la primera roca ferma en què descansa la perennitat de la filosofia. Per al Mestre, l'esperit del temps és inseparable de la història. Si volguéssim conèixer només l'actual cauríem en un greu error, atès que l'actual està mancat de sentit si no el relacionem amb els seus antecedents lògics i cronològics. En filosofia, el moment és sempre el resultat de necessitats ideològiques i històriques.

És l'ambient que respirem, segons el qual els pobles es divideixen en endarrerits o avançats. Hi ha un comú denominador cultural de cada època, de la mateixa manera que també hi ha dues forces que treballen en sentit contrari: la força tradicional que continua el passat i la força progressiva que anuncia l'esdevenidor.

El sentit de l'actual és sempre la suma dels valors tradicionals i de l'impuls creador de l'intel·lecte. Serra Hunter defineix la filosofia tradicional com *tota especulació o orientació pràctica del saber filosòfic que admet valors i principis definitivament establerts en la història del pensament*.¹⁵⁵ Aquests valors i principis formen el nucli de veritats que la humanitat amplifica o desenvolupa, sempre mitjançant nous punts de vista i sempre en relació amb la consciència social de cada època. Aquesta filosofia persisteix des de l'època de Sòcrates. És el corrent de vida que nodreix les noves filosofies. El Mestre entén la filosofia tradicional no com la negació de l'esperit progressista, sinó com la seva condició fonamental.

El tema del progrés filosòfic també preocupa el Mestre. Diu que l'evolució històrica es va

¹⁵⁵ Serra Hunter, Jaume. *Tradició i progrés en la filosofia contemporània*. A: *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, 1934, p. 118.

fent sobre els dos pilars de la perennitat dels problemes i de la perfectibilitat de l'esperit. La novetat en filosofia pot significar dues coses: o bé una nova estructura de la filosofia, una nova posició per referència al moment actual de la humanitat, o bé noves solucions en harmonia o en oposició a les solucions tradicionals o històriques.

Serra Hunter afirma que la força centrípeta de tot moviment progressiu en filosofia és representada pels clàssics. El bon coneixement dels clàssics és com aprendre a conèixer-nos a nosaltres mateixos, és com repensar un moment de la vida espiritual de la humanitat. Aquí hi ha la influència més forta de la tradició.

El classicisme filosòfic és la pedrera d'on traiem constantment els materials per bastir els nous palaus del saber. Les obres clàssiques del pensament són el patrimoni de la vida espiritual i tenen la virtut de despertar en l'home nous desigs de reflexió sobre temes perdurables de la filosofia. El Mestre afirma que les posicions que ens poden servir d'ajut per conèixer i valorar el moment actual són:

- La de la relativa caducitat dels sistemes, com sosté l'eclecticisme.
- La doctrina progressista, que fa de l'ascensió constant de l'esperit la llei essencial de la naturalesa humana.

En la filosofia contemporània hi ha problemes que passen a primer terme i d'altres que resten al marge de les recerques. Aquest punt de vista ens dona una segona visió de la filosofia noucentista.

Serra tracta també del problema de les filosofies nacionals. Afirma que aquestes filosofies han perdut gran part de la seva importància. Aquest fet és degut a la irrupció de l'esperit universalista, que ha aportat un nou sentit de la cultura.

No obstant això, no podem arraconar el factor nacional, ja que llavors ens trobaríem una visió poc clara de la filosofia contemporània i també del seu esdevenidor. Té clar que les condicions de privilegi que tenen els pobles sempre seran elements renovadors de la ideologia. El Mestre parla de la davallada de l'hegemonia filosòfica d'Alemanya. Afirma també que devem molt als anglesos en cada un dels problemes de filosofia. Parla d'un

ressorgiment dels pobles llatins, de l'enlairament de l'especulació filosòfica francesa i del redreçament italià en matèria filosòfica. En darrer terme esmenta, com si fos una predicció de futur, el pensament oriental, la influència que pot arribar a exercir, i la més que possible incorporació dels nous països que la postguerra ha desvetllat a la marxa de la cultura.

La filosofia cristiana no pren una empenta forta fins que recull la tradició de l'espiritualisme grec. La filosofia moderna no es consolida fins que deixa la seva positura activa davant la cultura de l'edat mitjana. L'error més gran del Renaixement és que volia tornar a la filosofia grega i als seus sistemes i oblidava que des del segle VI la filosofia era històricament cristiana. Serra Hunter afirma que el cas de la seva època és idèntic. Està en la inauguració d'una nova època del pensament, en plena rectificació del vuit-cents, però no podem negar que som fills legítims de la filosofia que predica Kant i que no ha deixat d'influir durant més d'un segle.

Però sembla que es comença a respirar una renovació integral de la filosofia. Tornarem probablement a l'època dels sistemes. Afirma que si fos veritat la marxa rítmica del pensament filosòfic, els temps a venir serien de reconstrucció i de síntesi.

Pel que fa a la filosofia de l'esdevenidor, cal que utilitzi les obres de la generació anterior per més que vulgui treballar per reformar-la o superar-la. Serra Hunter afirma que el passat, com a tal passat, no pot reviure. Però tampoc no es pot negar absolutament la tradició. Fer-ho seria un greu error.

La filosofia contemporània treballa per fer-se una cosa més humana i més viva. Deixa de recloure's al recinte de les escoles i parla el llenguatge del cor per tal d'arribar a l'ànima dels pobles.

El demà de la filosofia consistiria a obrir noves perspectives sense renegar del passat i de la tradició. Aquesta renovació filosòfica pren per motiu la valoració integral de la vida i és un retorn suau i joïós a l'idealisme platònic, és a dir, alliberació de l'esclavatge de les dades empíriques i dels mòbils temporals.

L'home torna a sentir la set de l'eternal i del diví. L'esperit va a les coses no parcialment o

fragmentària, sinó amb tot el que ell és: intel·ligència, raó, sentiment, voluntat. Perquè l'esperit no és un terme o símbol que representa la unitat de totes les funcions de la consciència, sinó una realitat, la realitat fonda, l'arrel de les arrels de tot el que som i el que vivim.

El pensament contemporani persegueix dues fites solidàries, que són humanitzar la ciència i espiritualitzar la vida. En lloc d'oposar intuïció i concepte, es veu que la intuïció sovint és un concepte disfressat, i el concepte, una intuïció habitual. La nova concepció de la filosofia ha d'anar unida als dos factors que Windelband assenyala en parlar de la crítica filosòfica: el factor pragmàtic i el factor històric.

La filosofia serà una resposta a les preguntes inquietadores de tots els temps i serà solidària de la cultura de la seva època. Ha de perdre part del caràcter tècnic que l'ha isolat de la vida i ha d'actuar en les coses humanes com una força positiva de caràcter universal. Haurà de cercar un sentit, una explicació de tots els interessos que mantenen el caliu de l'existència humana. Haurà d'incloure les dues grans preocupacions de la metafísica:

- Formar un concepte coherent i harmònic del món.
- Cercar un sentit eternal de la vida.

Serra diu que s'ha de caminar vers una renovació integral dels valors intel·lectuals i de la cultura. Cal cercar una concepció que uneixi tots els esforços dels altres sectors de la vida espiritual: art, ciència, religió, política. La seva unitat ha de provenir de la filosofia. La filosofia de l'esdevenidor té un sentit particular i propi al costat dels motius de caràcter universal.

Les perspectives de renovació demanen que la formació filosòfica de la joventut sigui més extensa i més profunda. La filosofia ha d'esser un amor intens al saber. Per a Serra, és finalitat en ella mateixa i té caràcter instrumental, però el té només enfront de l'ideal de perfecció integral de l'home.

A la introducció de la seva obra *El pensament i la vida* (obra pòstuma, 1945) Serra afirma

que la filosofia és la recerca mancomunada entorn a les inquietuds de l'home contemporani. La vida de l'esperit és molt diversa i sempre presenta matisos ignorats. Així, doncs, cada moment de la història de la ciència aplega valuosos ensenyaments que demostren la necessitat del treball de col·laboració. Afirma el sentit perennal que tenen les coses per a l'ésser humà, a desgrat de les modificacions que imposen el temps i l'espai.

La receptivitat del nostre esperit es transforma en activitat expansiva i dóna lloc a la reflexió. L'home comença l'activitat reflexiva quan hi ha quelcom que li tapa la visió clara de les coses que l'envolten. Comença pel món interior, continua pel món que l'envolta i acaba en el món de la raó. Aquest darrer ens allunya de la realitat material i ens acosta a la realitat eterna. Serra diu que el món de les idees està lliurat a la reflexió pura i que allò que més vivament colpeja la nostra curiositat és l'activitat reflexiva. Llavors aquesta ja no para i continua la seva tasca exploradora fins a trobar la raó i el sentit perenne de les coses que són i de les que l'home crea.

El Mestre parla de la filosofia i l'art com de dues formes de creació. Però diu que cap art bella té tantes afinitats amb el saber com la poesia. Tant la filosofia com la poesia persegueixen la superació de l'humà i l'atansament al diví. Filòsofs i poetes han estat sovint qualificats de somiadors o solitaris. Però no hi ha res d'una realitat tan humana com la penetració dels misteris que ens envolten. El filòsof arriba a conclusions definitives o bé pel camí de la tradició o bé pel camí de la meditació personal. La conversió filosòfica sol ésser freqüent seguint el primer camí, però no ho és tant si se segueix el segon camí.

La filosofia no és una disciplina que respongui exclusivament a criteris de lloc i de temps, però sí que en participa. El Mestre afirma que, en el concert de tots els pobles, és bo que cadascun aporti el to de la seva pròpia personalitat. Encara és explicable que la filosofia pugui aparèixer unida a una confessió religiosa o científica, però el que és del tot indefensable és una filosofia que es digui feixista.

- Objecte de la filosofia

El Mestre afirma que la filosofia, en la seva època, anava perdent els seus dominis. És per això que hom li marca una nova visió: la de reconciliar les ciències o la de posar-se al

servei de les necessitats de la vida.

A *Tradició i progrés en la filosofia contemporània* (1928) diu que la filosofia retorna al seu camí d'ésser una ciència integral. Entre altres motius, ho fa pel fet de tenir un camp propi de les seves especialitats, la vida de l'esperit i la gènesi i valoració dels productes espirituals.

A la secció segona de *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*, primera sèrie, (1930), afirma que l'objecte de la filosofia és la sistematització general de tots els coneixements. D'aquí deriva que s'hagi dit que la filosofia és la ciència universal. La distinció entre el saber científic i el saber filosòfic no és sols d'extensió, sinó també de profunditat. La filosofia no es desmarca mai de cap problema especial. Afirma que l'aspecte filosòfic mai no manca en cap problema. Però això no significa que la filosofia no tingui un objecte propi. Sí que el té, i a més ben caracteritzat, perpetu i inalienable. La filosofia estudia, en el conjunt de l'univers, les existències que no cauen sota la percepció immediata dels sentits. És necessari admetre la realitat d'aquestes existències si no volem que el saber científic estigui mancat d'una fonamentació última que el salvi del relativisme. La filosofia sempre ha perseguit la integració dels nostres coneixements particulars dintre d'una concepció del món i de la vida que satisfaci les exigències de l'enteniment i les necessitats de l'acció.

3. La metafísica

El primer paper de la metafísica que destaca Serra Hunter consisteix a dur a terme la incorporació dels resultats obtinguts per les ciències naturals i històriques a la tesi de l'espiritualitat. Però diu que aquesta tasca és present només en els seus inicis. Manllevar el rang de ciència a la metafísica és negatiu per a la filosofia i per al seu esdevenidor. Diu que molts veuen la metafísica com un sistema d'abstraccions, com una mena de poesia del pensament que lluita constantment amb l'esperit de recerca.

Malgrat tots els entrebancs, la metafísica sempre ha anat fent el seu camí. Tal vegada per aquest motiu, avui l'actitud de menyspreu ha estat substituïda per un interès viu pels problemes filosòfics. Serra parla d'una lluita constant amb l'esperit de recerca, de dur a

terme la substitució de la ciència quietista pel dinamisme del treball intel·lectual. Això fa que la necessitat de la metafísica tant l'experimenti el savi com l'home vulgar.

*La Metafísica es proposa desentranyar el sentit íntim de la realitat ... El que sentim, pensem o endevinem està ara davant de nosaltres, i és ell pròpiament el que pregunta, s'ofereix tal com és i exigeix que l'home l'esguardi de fit a fit, sense por, i amb independència de tota explicació que en tingui caràcter lògic o científic.*¹⁵⁶

Serra ens apunta un primer fonament de la metafísica en tant que explicació última, en tant que explicació d' "el perquè del perquè", que deixa l'esperit en estat de repòs. Aquest lloc l'ocupa la metafísica per davant de la ciència.

També assenyala un segon fonament de la metafísica en la mesura que té la possibilitat de començar una nova especulació. Quina seria aquesta nova especulació? A saber, la de la vida mateixa de l'esperit. La metafísica no s'ocupa només de la transcendència, de l'Absolut, sinó també de la necessitat que tenim de cercar un sentit a la nostra riquesa d'espiritualitat. Serra pensa que la nova concepció de la metafísica no ha de refusar el punt de vista crític, sinó que l'ha de considerar com un moment inicial o de transició.

El problema metafísic és, en el marc de la filosofia, el factor determinant de la sistematització. És el problema central de la filosofia, el que dona la unitat necessària als problemes filosòfics. Seguint els passos de Grote¹⁵⁷ diu que la metafísica té, en el camp filosòfic, una funció similar a la que desenvolupen les matemàtiques en el terreny de les ciències de la naturalesa.

Hi ha dues deformacions de la metafísica, el naturalisme i el matematisme, que han seguit el seu camí fins al dia d'avui. Però la filosofia espiritualista encara resisteix en els medis intel·lectuals. Les diferents alternatives del pensament que han anat sorgint, fonamentades tant en el progrés de les ciències de l'observació com en les noves orientacions de les ciències històriques, han possibilitat aquesta situació.

156 Quarta conferència del curset de filosofia a l'Ateneu de Girona. Dia 28 d'abril de 1931. Serra Hunter també va enviar un resum de la conferència, per carta, a Carles Rahola.

157 Grote, S. *Què és la metafísica?. A: Voprosy filosofii i psichologie*. Any II, núm. 2. Moscou, 1890.

Però enmig d'una constant floració de sistemes que va de Fichte¹⁵⁸ a Lotze¹⁵⁹ que recorda l'època daurada de la filosofia grega, l'experiència reclama el seu paper en la solució del problema últim de la realitat. Aleshores és quan neix la concepció de la metafísica com a síntesi de les ciències particulars, les quals es reparteixen l'univers de les coses particulars. La metafísica no pot ésser un simple complement, necessari però hipotètic del coneixement que dona la ciència. No podem apostar per una metafísica purament inductiva, ja que llavors es veuria reduïda a una mera doctrina de la versemblança.

Però és molt clar que la metafísica no pot eludir totalment l'experiència, atès que els problemes brollen primer de l'experiència pròpia. El foc que desperta la nostra activitat metafísica és l'experiència viscuda. La metafísica no depèn només de la individualitat del filòsof. Si l'entenguéssim d'aquesta manera només seria una metafísica de caràcter agnòstic.

Serra Hunter tracta també de la relació entre la metafísica i la moral. Dubta que l'experiència moral pugui dotar la metafísica d'un punt de partida sòlid, com sí que ho fa l'experiència sensible amb el pensament especulatiu. Segueix el seu mestre Llorens i Barba quan diu que *la metafísica, inspirant-se en la filosofia del sentit comú, no té prou forces per caminar sola per l'especulació, sinó que reconeix la necessitat en els moments crítics de cada solució, d'apel·lar a la nostra consciència pràctica.*¹⁶⁰ Serra, de la mateixa manera que Llorens, afirma que la metafísica amb base exclusivament intel·lectualista és incompleta. Per aquest motiu recorre a la moral com a complement necessari. Això ho justifica afirmant que les veritats que justifiquen l'ordre moral són d'arrel psicològica o metafísica.

Serra Hunter recorda el camí seguit per Fouillée¹⁶¹ tractant d'establir una metafísica de la immanència per oposició a una metafísica de la transcendència. Segons Fouillée, la metafísica no és només una simple sistematització dels objectes de la ciència, ni una

158 Fichte, Johann Gottlieb. Pensador alemany nat l'any 1762 i mort l'any 1814.

159 Lotze, Rudolf Hermann. Pensador alemany nat l'any 1817 i mort l'any 1881. Es va doctorar en Medicina i Filosofia l'any 1838.

160 Serra Hunter, Jaume. *Idealitat, metafísica, espiritualisme. A: Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, 1934, p. 49.

161 Fouillée, Alfred. Pensador francès nat l'any 1838 i mort l'any 1912. Professor de l'Escola Normal Superior de París.

simple crítica del coneixement, ni les dues coses juntes. El problema més característic de la metafísica és el problema de l'existència o de la representació més aproximada possible de l'existència final.

Aquestes darreres reflexions són considerades per Serra com a divagacions de la metafísica contemporània. La conseqüència que se'n desprèn és la necessitat de cercar la veritable fonamentació de la metafísica en un altre lloc. Afirmar que són els problemes d'essencialitat i de causalitat els que constitueixen el domini natural de la metafísica. Per a ell, la metafísica comença des del moment en què l'home s'adona de la dualitat entre l'aparença i l'ésser de les coses. També afirma la necessitat de la metafísica, assenyalant com a objecte seu la vida i el pensament. Això el condueix a parlar d'una metafísica que inclouria dues coses:

- la biologia (doctrina de l'organisme com a idea del món)
- la psicologia (doctrina de l'esperit com a idea de l'organisme)

Serra parla de la metafísica com a ciència de l'univers representat en paral·lel a la física com a ciència de l'univers representable. La unitat del problema metafísic es pot establir segons dos termes: l'ontològic i el teològic.

Esmenta J. Bergmann ¹⁶² quan aquest afirma que *la metafísica conté els fonaments de la psicologia, com a ciència de l'ésser conscient, de la cosmologia, com a estudi de la totalitat dels éssers, i de la teologia, com a Absolut o unitat de totes les coses*. Afirmar que per a Bergmann la filosofia seria com una especialització de la metafísica.

Però el Mestre afirma de manera clara que la vertadera fonamentació de tota concepció metafísica està en el mètode psicològic. La metafísica conté els fonaments de la psicologia en tant que ciència de l'ésser conscient. Estableix l'espiritualitat de l'ésser tot estenent aquest concepte a la filosofia, que, per a ell, seria una especialització de la metafísica.

Serra Hunter ens parla de l'ontologia com el complement obligat de l'epistemologia, de la

162 Bergmann, Julius. Pensador alemany nat l'any 1839. Va ésser professor de Königsberg. Va morir l'any 1904.

cosmologia com a metafísica del finit i de la teodicea com a darrera paraula de la metafísica. Conclou que l'enumeració d'aquests problemes posa davant els ulls la tasca que cal refer en la filosofia contemporània. Així, doncs, la nova metafísica té una triple estructuració:

- com a doctrina de l'existència
- com a doctrina de l'essència
- com a doctrina dels valors

A *Tradició i progrés en la filosofia contemporània* (1928) parla del pas de l'epistemologia general a l'especial en el sentit que referma l'aparició de l'antiga metafísica entesa com *ciència de l'ésser com a tal ésser*, o sigui de les raons i causes últimes de l'existència.

La restauració metafísica condueix a la renovació de la filosofia de l'Ésser Infinit, que Leibniz anomenava teodicea. També es dona el fet que la crisi del positivisme i de l'agnosticisme ha fet créixer l'interès pels problemes religiosos i metafísics. El renaixement de la filosofia especulativa i de la metafísica dugué una renovació dels problemes de l'essencialitat i de la finalitat.

El Mestre diu que resta encara fora de molts sistemes el problema moral, que per a ell seria el fi i terme natural de la filosofia especulativa. L'acció de la metafísica és avui poc intensa per atreure al seu costat l'ètica futura que haurà d'ésser una ciència concebuda segons la nova filosofia dels valors.

Serra aprofundeix en el lligam entre metafísica i psicologia quan diu que seria negatiu per a la filosofia tant la constitució d'una psicologia com a ciència purament natural com la negació de la categoria de ciència a la metafísica. Si la metafísica ja havia influït sobre els ambients científics des de sempre, ara no podria ésser menys.

També tracta el problema metafísic en la seva darrera obra *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar* (1945). En parla en els termes següents: *la realitat d'un problema*

*que de bell nou ocupa el lloc de privilegi en l'esfera de la recerca filosòfica.*¹⁶³ El Mestre parla de la necessitat de trobar una resposta a l'interrogant en torn a l'ésser en general i sobre l'essència i el destí de l'home. Afirmar que, per damunt de l'existència, hi ha una inquietud que supera tots els altres problemes de la vida. Aquesta inquietud és un problema humà. És un problema tan vell com la mateixa filosofia que sempre provocarà controvèrsies aferrissades, ja que en ell s'hi conjuguen els interessos més vitals de l'ésser humà.

Serra Hunter es queixa que, en parlar de metafísica, sovint s'ha defugit el terme *coneixement*. També diu que no ha semblat prou correcte el terme *creença* i s'ha acabat per assignar-li el de *manera de saber*. Diu que la consideració metafísica s'ha d'interpretar en tant que penetració profunda de la realitat. Per a ell, el metafísic es desplaça a l'interior de les coses per tal de poder-les veure tal com són, però també pot percebre la realitat total en el pla intern del coneixement d'un mateix. El Mestre conclou que saber conjuguar aquestes dues funcions és acostar-se a la intuïció essencial que ens dona la clau de l'Absolut.

El mètode metafísic comporta, per naturalesa, un refinament de la intel·ligència pel que fa a la seva funció abstractiva. Així, doncs, tant pot emprendre el camí de la generalització com el de l'especificació. Però ambdues, generalització i especificació, tant contribueixen a assegurar la solidesa del coneixement com al suport de les decisions i actes més essencials de la vida.

El Mestre afirma que una condició de l'ésser és la unitat, que és una propietat transcendental com la veritat i com la bondat. En totes les formes de l'ésser determinat ens serà fàcil descobrir:

- una unitat de l'ésser amb ell mateix
- una unitat derivada de l'anterior mitjançant la qual la cosa esdevé assequible a l'enteniment com a idèntica
- una síntesi segons la qual es donen formes especials de la intel·ligibilitat de la

¹⁶³ Serra Hunter, Jaume. *El Pensament i la vida. Estímuls per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 62.

cosa.

Així, doncs, els modes són els diferents moments en què l'essència es revela a través de les seves propietats. Per la seva part, la cosa és el resultat o la concreció d'aquella triple unitat.

La metafísica sempre reneix i, ja sia pel camí d'una nova recerca ja sia pel d'un nou mètode, sempre torna a conquerir el domini de la filosofia i, en general, de les ciències de l'esperit. Això comporta que el problema metafísic sempre estigui viu i present i, per tant, que la inquietud humana sempre sigui constant.

El Mestre també s'endinsa en el problema de la llibertat. D'entrada cataloga el món de la llibertat com el món de la possibilitat i de la contingència. Assenyala que allà on hi ha una dualitat de direccions o allà on regna la indiferència, l'autonomia de l'esperit entra en exercici. Quan examinem la potència originària de l'home ens adonem que l'extensió dels actes lliures és més reduïda del que creiem. Però malgrat tot, el sentit de la nostra dignitat no minva. Conclou que no hi cap altre camí que el de la intel·ligència per tal d'aconseguir la nostra alliberació.

També s'endinsa en el tema de l'ésser i dels seus dos aspectes, estàtic i dinàmic. Afirma la impossibilitat de comprensió de l'ésser sense una activitat, és a dir, sense que aquest tingui una potència o una inclinació a actuar.

Serra afirma que la consideració de l'estabilitat de l'ésser és una abstracció, i que la durada, la successió i el temps són condicions que no manquen mai en l'ésser finit. Segons ell, l'ésser no deixa mai de manifestar la seva activitat des que apareix. L'acció és allò que provoca el fet que nosaltres observem. La trajectòria mental ens porta de l'aspecte dinàmic a l'aspecte estàtic, de l'ordre cronològic del coneixement a l'ordre lògic de l'ontologia. Els dos conceptes inicials del treball ontològic són l'ésser i la relació. Tots els objectes que hom pot sentir o conèixer i, per tant, també desitjar i voler, pertanyen a alguna d'aquestes dues supercategories. Les coses, en el món del pensament, tenen o assoleixen una doble consideració: l'aspecte absolut, pel qual són o devenen, i l'aspecte relatiu, que les fa solidàries, que les agermana les unes amb les altres.

El Mestre afirma que en la vida ens movem sempre dins d'aquestes dues esferes concèntriques de la realitat: l'ésser i la relació. Per què parlem d'esferes concèntriques de la realitat? El motiu fonamental és perquè llur unitat dóna el criteri de totes les posicions possibles dels problemes. Diu diu que la síntesi suprema del saber ha estat sempre la filosofia. Així doncs, pensament i realitat s'enfronten dins de l'home per tal d'esdevenir filosofia. La significació essencial del saber i la seva aplicació a la vida són sotmeses a crítica pel pensament contemporani. Així, la sociologia i l'ontologia proven de donar una nova estructuració a les branques diverses del centenari arbre de la filosofia. El Mestre es pregunta per la possibilitat de fer confluïr ambdues orientacions vers una concepció de tipus unitari.

Al pensador barceloní li va causar una enorme impressió la lectura de les *Lliçons de filosofia* de Llorens i Barba. Llorens definia la metafísica com *estudi de la matèria i valor del coneixement*. Amb aquesta definició separava:

- la metafísica de la lògica pura (estudi de la forma del coneixement)
- la metafísica de la psicologia empírica (estudi del procés natural del coneixement)

La metafísica era l'anàlisi dels problemes de l'existència (matèria) i de la veritat (valor). Així, per tant, l'esfera existencial, que anomena ontologia, havia de comprendre l'ànima humana, el món i Déu.

Serra propugna el retorn a la unitat de la filosofia. Cal, per tant, una renovació a fons que passa indefectiblement per la formació de l'epistemologia. Així doncs, des de la filosofia moderna, la teoria del coneixement és el pas natural de la psicologia a la metafísica. El problema central serà, ara, la teoria del coneixement. A veure quina mena de resultats ens comporta encetar aquest camí.

4. El coneixement

Serra parteix de la base que el coneixement és una relació. La seva essència consisteix a posar-nos en *contacte ideal* amb les coses. El coneixement no és passivitat, sinó que

consisteix en activitat i energia conscient. El coneixement ple és un procés complex que comença per un estat subjectiu de distinció i de contrast i que acaba en l'objectivació de les representacions o estats de consciència.

Afirma que tothom aspira a posseir la veritat, que l'amor a la ciència és amor a la veritat conscient i controlada. Però davant la magnitud del problema de la realitat es presenta potser com a problema previ la qüestió del coneixement. La veritat sempre consisteix en una relació entre una realitat i una intel·ligència capaç de sentir. Aquests dos nivells originalment s'atrauen perquè estan englobats dins la sensibilitat. Tot el que és objecte de coneixement o bé és una essència, o bé un ésser real, o bé és una cosa valorable.

Per a ell, una essència és un ésser ideal, un concepte, una representació deslligada de les formes d'espai i de temps. Tot el contrari que l'existència, que és una realitat determinada, una forma o actuació d'una essència. Mentre les essències són els tipus de valors, les existències són valors des del moment que poden ésser objecte d'estimació i de càlcul.

A *Tradició i progrés en la filosofia contemporània* (1928) ens diu que el problema del coneixement ha estat el dominant en la filosofia del vuit-cents. Però que està en camí d'ésser reduït a les seves fites naturals. Aquest problema ha esdevingut exclusivament crític. Tot el que pot saber l'enteniment referent als objectes de coneixement es pot compendiar en els termes següents: *Com formem aquests conceptes i quin valor tenen.*¹⁶⁴

Serra ens parla de la teoria del coneixement en el seu doble punt de vista epistemològic i ontològic. Afirma que el pas insensible de l'epistemologia general a l'especial referma la restauració de l'antiga metafísica. Això ho diu perquè alguns creien que amb el renaixement de la metafísica el problema del coneixement hauria perdut tot el seu valor. Però lluny d'això, els sistemes idealistes del segle XIX i l'actitud crítica en els problemes d'alta especulació han assegurat la continuïtat de l'epistemologia sobre la base d'un desdoblament lògic del problema metafísic. El filòsof continuarà distingint entre el pensar i l'ésser. Però al mateix temps haurà d'assegurar la perfecta compatibilitat entre ambdós,

¹⁶⁴ Serra Hunter, Jaume. *Tradició i progrés en la filosofia contemporània*. A: *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, 1934, p. 133.

veient en l'ésser el contingut natural del coneixement i en el coneixement, la funció inicial per arribar a la realitat.

El pensament és una activitat representativa que planta les seves arrels més profundes en la naturalesa vital de l'home. La consciència ens dóna els fets de l'ésser que els pensa o en el qual es produeixen. L'enteniment rep i penetra les coses segons la raó d'ésser. El postulat lògic de la seva activitat és la realitat que copsa, per dir-ho així, en tots els seus graus i formes. La perfecció del coneixement consisteix a arribar a la individualització de totes les seves perfeccions i realitats que descobreix en l'univers. En la consecució d'aquesta fita, no para fins que troba en l'Ésser Infinit i absolutament perfecte la raó última de la seva existència.

En la seva obra *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*, Primera sèrie (1930), es torna a endinsar en el tema del coneixement i del saber. Comença afirmant que tota la vida de l'ésser humà és una lluita constant pel saber. L'home treballa per deixar d'ésser esclau de la naturalesa i convertir-se en el seu amo i senyor gràcies a una força que els altres éssers no tenen i que és com una guspira d'infinit: la intel·ligència.

L'home crea amb les seves mans gràcies al poder de la seva intel·ligència i dota l'univers d'una nova bellesa: la bellesa intel·lectual. L'ésser humà es caracteritza per l'ús que fa de l'enteniment per tal d'inventar i crear. És l'únic ésser que inventa i crea. També es caracteritza per l'amor que el lliga als seus semblants i a les coses. Però allò que més el caracteritza és la seva capacitat de raonar. D'aquí deriva la definició de l'ésser humà com a animal racional.

Serra Hunter posa sobre la taula un supòsit: el conflicte entre el saber i la vida. Afirmar que de la intel·ligència en podem fer un bon o un mal ús. D'aquí sorgeix la necessitat de fer una valoració moral d'aquest saber. Per a Serra, d'inspiració socràtica, al cap i a la fi el mal està sempre darrere les portes de la ignorància. Coneixement i vida s'impliquen necessàriament. Podem, però, proposar-nos un doble interrogant: el saber és per a la vida o bé la vida és per al saber?

Quines són les fonts del saber de les quals s'alimenta l'ànima humana? Primer el

testimoni, segon l'experiència i tercer la raó. Primer l'individu, de petit, manlleva el saber dels altres, pregunta d'una manera insadollable el que succeeix al seu voltant. Després passa a dur a terme ell mateix experiències diverses, o bé manllevades dels altres o bé noves de trinca. D'aquesta manera s'adona que ell és una individualitat que viu el saber pel seu propi compte. El saber d'experiència l'ajuda a adonar-se de les seves responsabilitats i del fet que té una missió per complir. De l'home entès des de l'àmbit purament físic passem ara a l'home entès des de l'àmbit social i moral. Hem d'associar el saber que cerca l'ésser humà amb el perfeccionament de la vida. L'home sent la necessitat d'anar més enllà de l'experiència. Cal saber distingir entre allò que és ombra de veritat i allò que és veritat.

Per a Serra Hunter, la veritat és un saber que no val per a ocasions determinades, sinó que val per a tota la vida. Saber no és acumular coneixement, sinó comprendre el seu sentit. Però, en què es fonamenta la veritat? No en la seva utilitat, que és relativa, sinó en la seva dignitat, que és absoluta i perennal.

En la tradició escolàstica més elemental hom distingia tres tipus de veritats diferents que corresponien respectivament al saber vulgar, al saber científic i al saber filosòfic. La veritat del saber vulgar normalment quedava disminuïda davant els altres dos. Serra Hunter, en canvi, fa un elogi del coneixement vulgar. Afirmar que molt sovint tenim tendència a rebaixar la importància d'aquesta mena de saber quan li volem oposar el coneixement científic i el filosòfic.

Sovint no es té en compte que fins i tot els més intel·lectualitzats conviuen amb un gran nombre de coneixements vulgars. Veu el coneixement vulgar com l'exercici natural de la facultat de conèixer. La importància que li atorga és donada pel fet que aquest serveix de punt d'arrencada dels coneixements científics i filosòfics. De vegades es passa directament del coneixement vulgar al filosòfic. Altres vegades s'arriba a aquest passant pel camí de la ciència.

El coneixement vulgar és espontani, no hi ha cap saber que no comenci per ell. Tot i estar privat de la garantia del saber reflexiu, no ha d'ésser mai rebutjat de pla. El saber vulgar serveix, sovint, de contrapès a la marxa desmesurada de l'especulació i dona a les

conclusions de la ciència i de la filosofia un sentit realista i humà que els assegura un valor universal. Hom podria acusar de populista aquesta afirmació. Però Serra la consideraria més aviat realista. No són els savis els qui han de monopolitzar el coneixement negant el dret a la paraula a la plebs. Més aviat al contrari, el paper de l'intel·lectual ha de consistir a dignificar allò que està ja en les mentalitats populars i en la nostra mateixa força vital de pobles.

Serra Hunter afirma que el saber ha de tenir un caràcter favorable a la vida. El saber i la ciència no es poden desentendre del medi en el qual viuen.

En determinats moments de la història de la humanitat s'ha cregut que el saber només és producte de l'individu. Però això no és així. El savi no viu aïllat de la resta de la societat. D'aquest fet es deriva que la veritat no és ni fruit d'un sol individu ni d'uns quants, sinó que és el fruit de tots, de totes les intel·ligències. El Mestre conclou que la ciència és un producte social. Això fa que cada savi estigui arrelat al seu poble, al seu temps i a la humanitat sencera.

El saber és una força original. L'home la necessita per tal de no ésser anul·lat per la natura i per tal d'arribar a una consciència i a un convenciment del seu destí en l'univers. És una força alhora de concentració cap a ell mateix i d'expansió cap enfora. Amb aquesta força s'apropa més a la seva perfecció, es coneix més a si mateix i coneix millor les coses. Però, a més de les realitats patents als sentits n'hi ha una altra que només és objecte del pensament i que tot ho penetra. Aquesta rep el nom d'Absolut, és la divinitat.

Com a realista, Serra considera que el coneixement és una facultat de l'home destinada a familiaritzar-nos amb les coses. Estableix una intimitat entre tot el que existeix i la nostra intel·ligència. Simpatitzem amb tots els objectes de l'univers, ens hi identifiquem i els absorbim. En aquest sentit ens parla de l'energia unificadora i absorbent del saber. El saber es caracteritza per una intenció d'arribar a la realitat. No és un senzill joc d'imatges, però tampoc és un mirall que reflecteix amb tota perfecció la figura i el color dels objectes. És una representació, variant i sempre reformable, de les coses, de les relacions de les coses i de la naturalesa de les coses.

A través dels sentits captem les qualitats dels objectes. La consciència ens ajuda a capir les nostres activitats. Gràcies a la memòria som capaços de conservar les diferents formes de saber. La imaginació ens ajuda a reproduir i combinar els estats interiors. Per l'enteniment endevinem l'essència de les coses. Per la intuïció intel·lectual descobrim la mateixa estructura de la raó humana. Així, doncs, tot es redueix a entendre, comprendre, apropiari-se la realitat. En una paraula, a saber.

Per a Serra, els dos veritables sabers de l'ésser humà són el saber al qual accedim a través de la nostra experiència sensible i el saber al qual arribem gràcies a la nostra experiència personal. El coneixement és inseparable de les nostres necessitats vitals.¹⁶⁵ Vida i pensament són dues coses inseparables. Què vol dir pensar? Serra Hunter descriu el pensament d'una manera molt clara com l'acte amb el qual proveïm el present i preveiem el futur. El pensament, el saber i la ciència no es podran mai desarrelar de les condicions perdurables de la vida. Pensar, conèixer, saber són actes o maneres de viure, d'un viure superior que fa de l'home una força antagonista del rodar mecànic i uniforme dels altres éssers que formen la totalitat de l'univers.

Serra Hunter separa entre dos tipus de necessitats en la vida de l'ésser humà:

- aquelles que provenen de la natura i sempre són presents
- aquelles que crea el mateix ésser humà i que poden desaparèixer

El pensament està lligat tant a les primeres com a les segones: a les primeres per raons de tipus natural i a les segones per raons de tipus convencional. El pensament sempre és present en la vida de l'ésser humà. El Mestre el defineix com *un corrent vital que mai no para*. Per a ell, la vida és igual per a tots. Tots tenim les mateixes necessitats i l'únic que varia són els mitjans de què disposem per satisfer-les. En aquest punt és on comença la intervenció del saber. Fa una comparació molt bonica per explicar el que és el pensament. El compara amb *un riu el corrent del qual és continu; el llit és la vida orgànica; el cos, la matèria en què descansa; les vores són la vida sensible de relació des d'on comencen les*

¹⁶⁵ Posteriorment, el filòsof català exiliat a Mèxic, Eduard Nicol continuarà aquesta investigació en el seu llibre *Psicología de las situaciones vitales*, que constitueix la seva tesi doctoral publicada a Mèxic l'any 1941. Subjectivitat i objectivitat no estan en contradicció sinó en complementarietat. Aquesta és una intuïció que l'Escola de Filosofia de Barcelona i també Joaquim Xirau recullen de Serra.

*prades i els paisatges; el doll d'aigua és la vida de l'esperit que tan aviat s'eixampla i inunda els camps per on passa, com s'endinsa en el seu llit i omple amb la seva remor la solitud de la naturalesa inerta.*¹⁶⁶ En aquesta comparació es deixen notar els dots de poeta que va palesar en l'inici de la seva carrera intel·lectual.

El pensament no descansa mai: quan el cos descansa, l'esperit treballa. Si els sentits no li porten materials, la memòria n'hi guarda del passat. La imaginació li ofereix combinacions noves. No deixa mai una cosa sense prendre'n una altra. El pensament és l'òrgan suprem d'adaptació, de previsió i de continuïtat. El saber és una força penetrant i agressiva que se sotmet a la vida amb la condició de dominar-la i superar-la. Ànima i cos són els dos components de l'home.

Però amb el temps l'esperit arriba a transformar l'organisme. La vida espiritual ocupa el lloc preeminent sobre les altres dues vides. Això passa per l'acció constant del pensament. Per això afirma que *saber una cosa és com tastar-la espiritualment*¹⁶⁷ i que *el pensament és una activitat vital.*¹⁶⁸

Serra es pregunta quina tasca ha de complir aquí la cultura. La cultura consisteix en la transformació de les necessitats naturals en necessitats reflexives. Defineix la cultura com *el triomf de la llibertat sobre la necessitat.*¹⁶⁹ Afirmar que no podem catalogar l'experiència com el regne de la veritat. Justifica aquesta afirmació dient que la part de veritat que hom troba en l'experiència és aquella part que deu a la raó i no al seu propi valor nadiu.

En aquest punt apareix el dubte. El dubte neix arrelat a la nostra consciència. Amb el seu ajut, l'ésser humà ja està en condicions d'emancipar-se. Aquest dubte l'ha ajudat a trobar les deficiències que hi ha en el coneixement per experiència i a descobrir el seu propi esperit com un nou valor. Serra Hunter afirma que aquesta ha d'ésser l'era de l'esperit. Ara el saber deixa d'ésser utilitari i comença a ésser més desinteressat. Els horitzons de

166 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p. 48.

167 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p. 50.

168 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p. 50.

169 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p. 51.

la vida s'eixamplen i la importància del pensament el converteix en una força cada vegada més capaç de fer tasques d'organització.

Vida i pensament sovint s'han contraposat. Però en molts moments ha estat necessari que es donessin la mà i es complementessin l'una a l'altre. El Mestre defineix el saber com la unitat de les dades que provenen dels nostres sentits i les idees que produeix la nostra raó. Destaca també la importància de la sensibilitat vital de l'ésser humà. Per aquest motiu ens parla dels sentiments, dels quals diu que estan arrelats profundament en l'essència de l'ésser humà. En tots els moments de la nostra vida hi ha algun tipus de saber que té alguna relació amb el nostre vessant biològic.

Però Serra no és Turró, no redueix esperit a biologia i manté aferrissadament l'autonomia de la vida espiritual com a guia de l'humà. Què és allò que fa que la vida de l'home sigui vida espiritual? Sens cap dubte, és el seu sentit ètic. El saber pot entrar en conflicte amb la vida, mentre que el coneixement moral no, perquè és el saber que mena a la nostra perfecció integral. L'home sempre cerca el coneixement del bé, aquell coneixement que l'acosta a la felicitat. Quan no és així, vol dir que l'home està proper a la follia o a la pèrdua de l'interès per la vida. D'aquesta unitat ideal entre el pensament i la vida moral en participen el seny i la saviesa. Serra Hunter diu que hi ha dues grans lleis de la vida:

- la de la moral
- la de la història

*Però el que busca la Moral és altra cosa. El seu ideal és sotmetre la passió i el sentiment a la raó i al bé, i coordinar el saber i la perfecció de la intel·ligència amb l'amor de la veritat i de la justícia. I tot això perquè la vida humana en el seu sentit més apropiat és la vida espiritual, vida concentrada de saber i de desig d'eternitat.*¹⁷⁰

Així, doncs, conservació i renovament, tradició i progrés, són les dues forces motrius de la cultura.

170 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia 1930, p.57.

5. Dos problemes que commouen la humanitat

Serra, a *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*, primera sèrie (1930), tracta de dos problemes que en aquella època preocupaven la humanitat:

- el problema social o de la vida dels pobles
- el problema internacional o de la convivència pacífica entre els diversos països del món

La realitat del primer problema és molt clara. Però les solucions que s'hi aporten són cada vegada menys científiques i de tipus més vital. La realitat de la gran guerra ens ha ensenyat que la cultura fonamentada en el progrés material s'ha enderrocada per sempre. Vol girar els ulls vers l'ésser humà de carn i ossos, vers aquell que *pensa i rumia perquè ensems desitja i estima*.¹⁷¹ El problema social s'ha d'intentar resoldre per la via del sentiment. Si del que es tracta és d'aconseguir una harmonia entre el saber i la vida cal tenir en compte dos valors molt importants, com són el valor personal i el treball.

Per a Serra, que coneix l'obra de Jacob Burckhardt (1818-1897) titulada *La cultura del Renaixement a Itàlia*, el Renaixement significa el començament de la idolatria del saber, és a dir, la cultura del saber pel saber. Burckhardt ja havia avançat la tesi segons la qual el Renaixement descobreix la immoralitat en la política, de manera que creix l'individualisme, en la mesura que l'Estat es despreocupa dels individus, i especialment dels pobres. Serra comparteix la imatge promocionada pel llibre clàssic de Burckhardt de l'any 1860, segons la qual el Renaixement no és un progrés, sinó una degradació de l'humanisme autèntic, que no era individualista sinó comunitari i que no confonia el coneixement amb l'intel·lectualisme. Seguint aquesta línia de pensament, Serra lamenta que ja fa més de quatre segles que la cultura intel·lectual de la humanitat és incompleta, perquè tot s'ha basat fins ara en el progrés material, menyspreant l'espiritualitat humana. Però amb la Primera Guerra Mundial tot se'n va en orris. Molts anys de progrés científic no han pogut evitar, de cap manera, quatre anys de guerra de trinxeres brutal. L'experiència de les trinxeres representa un canvi radical en la perspectiva de tota una

¹⁷¹ Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.59.

generació europea.

Molts autors de l'època assenyalen que la convivència a les trinxeres va fer més pel canvi de mentalitat que segles de tradició il·lustrada. Quan els joves participants a la guerra tornen a casa, el món ja no és igual. Es relativitza la cultura, es posa en dubte el valor de la història i sobretot es produeix un descrèdit brutal de la tradició. La guerra ha permès mostrar la buidor i el formalisme abstractes de tota una tradició cultural. Serra n'és conscient i per això diu que això és degut al fet a que *una grandesa material aclaparadora encobria la misèria moral més espantosa de la història.*¹⁷² Després d'aquella època de terror, la humanitat va comprendre que hauria de començar a dur a terme una profunda revisió dels valors tradicionals en què es fonamentava la cultura. De les ruïnes de la guerra resten presents dues posicions:

- la que nega el valor cultural a la ciència
- la que posa per damunt de tot la vida sense límits ni escrúpols

Entre aquestes dues posicions, la del positivisme i la de Nietzsche, hi ha la veritat, diu Serra. Una veritat que fa que ciència i impuls vital segueixin camins complementaris, que fa que no hi hagi separació entre el saber i l'espiritualitat que han de conduir els destins de les nostres vides. Cal meditar molt bé, per tant, què fem amb aquest saber. Diu que si és l'instrument del mal l'hem de rebutjar, però si és l'instrument del bé, de la pau i de la justícia, cal prendre'l com a guia de la nostra vida.

Enceta la segona secció de *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis* (1932) afirmant que l'activitat del filòsof i la seva obra és una modalitat del coneixement. Parla, referint-se a Herbert Spencer,¹⁷³ de la unitat que caracteritza el coneixement filosòfic, enfront del coneixement vulgar i del científic. Continua distingint entre el saber vulgar com un saber dispers i confús, el saber científic com un saber parcialment unificat i el saber filosòfic com un saber totalment unificat. En la seva opinió, la filosofia duu a terme d'una manera total la llei d'unificació pròpia de tot coneixement.

172 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.60.

173 Spencer, Herbert (1820-1903). Filòsof, psicòleg i sociòleg britànic. Fundador de la filosofia evolucionista a la Gran Bretanya.

A *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar* (1945), el Mestre fa un comentari a unes paraules de l'humanista Lluís Vives. Diu que el coneixement, la paraula i l'acció formen una trilogia que aporta a l'ésser humà el material de totes les seves recerques i que resumeix totes les seves inquietuds. Afirmar que la paraula té una ànima, que és el coneixement, i que aquest té una manera de perllongar-se, que és l'acció. Serra ens diu que Vives ens convida a reflexionar sobre el mètode del saber, de la conducta i del llenguatge. Diu que aquest mètode és el camí per arribar al coneixement exacte, al bell parlar i a la bona acció.

L'home ha cercat en el món dels sentits un mitjà capaç de facilitar-li la comprensió de la naturalesa del coneixement. El sentit més apropiat per poder aconseguir quelcom així no és cap altre que el sentit de la vista. Per això, el Mestre postula el coneixement com a visió. L'activitat humana, si examinem el procés de la funció visual, s'adreça en principi a la contemplació. Veure i mirar caracteritzen els dos moments d'aquella activitat, que té com a equivalents en l'exploració científica l'observació i l'experimentació.

La primera perspectiva de la vida de l'esperit ens és descoberta pel coneixement. La intel·ligència és, doncs, l'instrument que ens mena a penetrar en el fons de les coses. Serra posa com a exemple Plató. Aquest pensador grec no deixa mai comunicats el món de la realitat i el món del pensament. En la filosofia del mestre grec, les formes de coneixement són: la ciència, el coneixement raonat, la fe i la conjectura. Les dues primeres reben el nom d'*intel·ligència*, mentre que les altres dues s'anomenen *opinió*. Els dominis de la intel·ligència són els dominis d'allò que és, mentre que els dominis de l'opinió ho són d'allò que neix. Aquestes són les quatre maneres de percebre la realitat, els quatre graons que ens eleven al món de les idees. Però el món intel·ligible no és inaccessible. Plató havia assenyalat dues maneres de connectar sensibilitat i idees. D'una banda la dialèctica ascendent ens permet conèixer el món de les idees a partir de l'exercici de les matemàtiques; de l'altra, l'home fa el bé i per amor al bé arriba a les idees. Aquest esquema és perenne en la filosofia. Serra, en aquest sentit, podria ésser considerat un neoplatònic perquè tracta també de les primeres idees.

Diu que hi ha idees tant arrelades a l'esperit, que hom no pot arribar a creure que siguin

producte d'un exercici de l'activitat intel·lectual. Aquestes idees no sabem quan han aparegut en la consciència. Això sí, les trobem ja en els primers moments de la vida i mai no ens abandonen. El Mestre interpreta aquest fet establint la doctrina, igual com Descartes, de les idees virtuals o implícites. Aquestes idees són una condició de la vida mental, són un hàbit permanent de la raó. Sense aquestes idees res no arriba al punt just de la visió clara i distinta del coneixement. L'empremta d'aquestes idees és inesborrable.

Hi ha un conflicte de l'esperit que molts pensadors s'han esmerçat a fomentar: el conflicte entre la raó especulativa i la raó pràctica. Així, doncs, de la mateixa manera que les aspiracions i la realitat dels éssers humans sovint estan en contradicció, també és un fet que l'enteniment i la voluntat no s'avenen.

Els humans volem, desitgem, projectem. Però la raó s'encarrega de dir-nos que no ho aconseguirem. Altres vegades és la raó la que travessa els límits de la realitat: llavors demana ajut a la fantasia, prova d'endevinar el futur i crea tot un món de possibilitats prometedores. Serra assumeix Kant quan el filòsof alemany diu que, volent fugir de les nombroses antinòmies que provenen de la dualitat originària de l'home, la raó pràctica ens havia de donar allò que la raó especulativa ens havia negat.

Serra diu que si avui en dia persisteixen les antinòmies és perquè en el món que habitem els ideals ens porten més lluny d'allà on arriben les nostres capacitats. La raó especulativa i la raó pràctica no es disputen, sinó que es reparteixen la realitat. Així, on no pot regnar l'una, ho fa l'altra. D'aquesta manera arribem a trobar el camí de la pau espiritual.

D'altra banda, trobem també la relació entre coneixement i presència. Aquesta darrera ha estat sovint marginada pels teòrics del coneixement. Serra es pregunta: com ha pogut ésser així, si en el fons l'acte de saber és un acte de presència?

El Mestre diu que el coneixement que els filòsofs declaren adequat és el coneixement de l'essència. Però ell afirma que el coneixement més segur per a l'home és el coneixement de la seva presència. La presència és la font pura de l'emotivitat del coneixement. Així, és posant-se frec a frec dels objectes com s'arriba a descobrir llurs condicions i qualitats.

Serra diu que no podem jutjar les coses pel que se'n diu o se'n murmura, ja que això és obrir la porta a les concepcions errònies o fantàstiques. Per tant, la presència, ja sia sentida o reconeguda, és la manera més segura de caracteritzar la relació cognoscitiva.

6. Ciència, filosofia i religió.

A *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*, primera sèrie, afirma que totes les ciències aspiren a conclusions universalment vàlides.¹⁷⁴ La ciència s'afanya per descobrir essències pures, extratemporals i supraespaials. Sabem que els tipus, les lleis, les normes i els principis són la quinta-essència del saber científic. De fet, sense ells la ciència no passaria d'ésser una simple aglomeració de coneixements que espera un element organitzador. La ciència, o almenys algunes d'elles, té per objecte l'individual, però mai l'individual en ell mateix, és a dir, allò que és mutable i contingent, sinó l'individual en quant realitza l'universal i reflecteix el fons essencial i permanent de les coses. Aquesta és la posició de Serra, coincident amb la majoria de les opinions significatives de la seva època. Serra és encara poc conscient dels canvis que la nova física einsteiniana obligaria a fer en l'epistemologia i es mou en els límits del neokantisme i l'espiritualisme. Per a ell, la ciència i la filosofia són graus superiors del coneixement. Les relacions entre la filosofia i la ciència comporten tres posicions possibles:¹⁷⁵

- Filosofia i ciència són una mateixa cosa.
- La filosofia és una ciència.
- La filosofia no és una ciència.

Serra Hunter les entén com tres posicions històriques que encara persisteixen en la filosofia contemporània (del seu temps). El Mestre remarca que la filosofia sempre va més enllà que la ciència. La ciència arriba a les lleis i causes immediates dels processos còsmics, mentre que la filosofia prova d'arribar a les raons i essències de les coses, essent un esforç constant vers la síntesi del saber humà.

174 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.94.

175 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.96.

Pel que fa a les relacions entre religió i filosofia, pregunta: com és possible conjugar una creença inspirada per una autoritat i el saber racional deslligat per naturalesa de tota imposició? La filosofia és una aspiració a la veritat i a la saviesa.

La religió no pot negar els drets que la raó té en la recerca de l'Absolut ni la filosofia pot anar més enllà d'allò que és experimentable o comprensible. Sovint es produeix una interferència de problemes entre ambdues disciplines. Això dóna lloc a dues explicacions de la mateixa veritat.

La religió prové de les aspiracions ètiques de l'home i del sentiment produït per la convicció de la nostra total dependència de l'Ésser Absolut. La religió, en tant que concepció de la vida i del món, s'anticipa a la filosofia i a la ciència. Però no hem de pensar que aquestes concepcions siguin irreconciliables, perquè tenen les seves arrels en les profunditats de la naturalesa humana. Aquestes concepcions s'originen en la necessitat que l'ésser humà té de comprendre l'una i de creure l'altra. Hi ha dominis comuns a la religió i a la filosofia, com són els problemes morals i metafísics. Cal, doncs, un criteri de distinció formal entre llur contingut. Una filosofia assenyada, en tant que aspiració a la veritat i a la saviesa, en tant que camí envers el que és experimentable o comprensible, no pot, però, entrar en conflicte amb la religió. Les dues es poden complementar, però mai la religió no ha de convertir-se en filosofia ni la filosofia pot suplir la religió. Però un cop amicalment separades, la religió continua actuant dins de la filosofia i la inicia en la creació d'una concepció que pugui satisfer els desigs de felicitat i de perfecció que cerca l'ésser humà. De la seva part, la filosofia procura elevar l'ésser humà des de la mitologia naturalista fins als confins d'una concepció espiritualista i monoteista.

*Hom pot observar que són els sistemes exclusivament científics els que han provocat la ruptura entre la religió i la filosofia. Per altra part, és un fet no menys eloqüent que els grans filòsofs han comprès d'una manera semblant les relacions entre la filosofia i la religió.*¹⁷⁶

La persecució religiosa a Catalunya era aferrissada: incendis de temples i edificis

¹⁷⁶ Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestins i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p. 101.

religiosos. A Barcelona es van destruir unes 200 esglésies i capelles. En tot el conjunt de les vuit diòcesis catalanes van ser prop de 4000 els edificis religiosos saquejats, incendiats o destruïts. Més de mil sacerdots van ésser assassinats.

A Barcelona va sorgir la llegenda que la destrucció de les esglésies va estar motivada perquè des d'elles es va disparar contra el poble. En realitat només es va disparar des del convent dels carmelites a Diagonal-Llúria i els que van disparar no van ésser religiosos, sinó soldats d'una de les columnes en rebel·lia que es van refugiar a l'edifici davant l'oposició que van trobar en el poble. El bisbe de la diòcesi de Barcelona, que havia estat amagat, va ésser detingut, processat, condemnat a mort i afusellat. Juntament amb els bisbes, sacerdots i religiosos, a Catalunya la persecució religiosa també va afectar els fidels. De la Federació de Joves Cristians de Catalunya, amb uns 15.000 fidels, en van assassinar més de 300. Crueltat, lluita religiosa a Catalunya, ambient desestabilitzat, i l'assassinat de Ferrer i Guàrdia.

El Mestre afirma que les falses connexions entre la filosofia i la religió han produït un confusionisme en la cultura, característic dels períodes decadents. La lluita que al llarg dels segles hi ha hagut entre les institucions polítiques i religioses obeeix a un retrocés respecte de la fórmula adoptada pels clàssics: distinció sense oposició.

Quan tracta dels aspectes històrics de la relació entre filosofia i història,¹⁷⁷ diu que hi ha èpoques i pobles en què la filosofia ha estat apartada per les creences religioses. Això passa en quasi tots els països de l'Orient antic. Diu que també el darrer període de la filosofia de Grècia està caracteritzat pel predomini dels problemes religiosos.

La filosofia havia topat amb la religió popular grega ja en els temps anteriors a Sòcrates, Plató i Aristòtil. Els estoics van elaborar una teologia més o menys coherent, però respectuosa amb les exigències del sentiment religiós. Per la seva part, Epicur i els escèptics procuren eliminar el sentit del diví dels homes, però aquest sentit del diví torna per camins de risc. Això explica l'orientació de la filosofia grega anomenada *neoplatonisme*. És el cas del pensament que, davant la desfeta dels sistemes filosòfics,

177 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.101-103.

sent la necessitat de cercar un refugi en una comunitat universal religiosa. Una nova manifestació històrica del mateix problema la trobem en el cristianisme. La filosofia dels Pares de l'Església es va proposar utilitzar la ideologia pagana en la fonamentació i defensa de les creences dogmàtiques.

L'edat mitjana continua la seva obra. En aquells temps va ésser molt forta la polèmica de les relacions entre filosofia i teologia. L'escolàstica va distingir els dos dominis, el del saber i el de la fe. Aquesta diferència de base justifica l'aforisme que diu *La filosofia, serventa de la teologia*.¹⁷⁸ Filosofia i Teologia es distingeixen pel seu objecte i pel seu mètode. La filosofia serveix per demostrar les veritats preliminars de la fe i per combatre les doctrines contràries a la religió. Les condicions polítiques i culturals amb què comença l'època moderna afavoreixen la separació entre religió i filosofia. El segle XIX es troba davant d'una posició agnòstica del problema religiós, mentre el segle XX és un bell començament del predomini dels valors espirituals que assegura una renovació de la consciència religiosa sostinguda pels corrents vitals dels dos problemes filosòfics suara esmentats: la metafísica i la moral.

Serra afirma a *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar*,¹⁷⁹ que sovint partim d'una concepció exageradament optimista de la vida. Però en la nostra naturalesa hi ha tendències que tan aviat ens menen al bé com al mal. De fet, cap filòsof no ha pogut destruir aquesta idea de la dualitat humana. Nosaltres, no obstant això, cerquem la unitat.

Volem forjar la nostra individualitat segons una norma ètica. Serà suficient aquesta norma ètica si nó pren contacte amb la sensibilitat religiosa? El Mestre es pregunta: què és el sentiment religiós? Afirma que és la forma més pura d'idealitat moral. Per això postula el retorn a la creença.

Aquella filosofia que hom qualifica d'existencial descansa en algun dels tres conceptes d'existència, de vida i de mort. Els estímuls que desvetllen les activitats humanes i que constitueixen les inquietuds més permanents de l'home són sentir-se existent, sentir-se

178 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p. 103.

179 Serra Hunter, Jaume. *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 24.

viure i sentir-se proper a la fi. De fet, aquestes inquietuds poden ésser inicialment de caràcter emotiu, però envaeixen l'esfera de la intel·ligència i orienten la nostra curiositat de saber. Serra diu que la idea de la mort és inseparable de la meditació filosòfica i inspira angoixa.

Serra afirma que, en els darrers anys anteriors a la Segona Guerra Mundial, molt marcats per Mounier¹⁸⁰ i la revista *Esprit*,¹⁸¹ s'ha tornat a plantejar la qüestió de l'existència d'una filosofia cristiana. Però no pas històricament parlant, sinó com a sistema, com a doctrina integral filosòfica coincident amb tots els dogmes de la religió de Crist. Cal tenir present que, quan parla de la cultura cristiana, dóna per fet una tradició que ja té vint segles d'existència i que ha estat per a la humanitat com una segona naturalesa. Igual com per als filòsofs conservadors francesos, el cristianisme no és per a Serra una religió de jueus marginats sinó una joiosa afirmació humanista i civilitzadora.

La filosofia, per al cristià, no és sols un estudi, una disciplina o una professió, sinó una actitud especulativa i moral, una manera d'endinsar-se en el saber, que ens porta a la meditació sobre el destí de l'home alhora que ens assenyala la norma fonamental de la conducta. Podem estar segurs que la religió per a Serra no és la de la Bíblia, sinó la de sant Agustí, la dels escolàstics i la dels pintors florentins. Serra Hunter parla d'un rebrot del problema de les relacions entre el saber i la fe. Per al Mestre, això és conseqüència de la renovació de l'espiritualisme. Serra diu que hi ha símptomes d'una forta sotragada de la cultura a causa de la lluita contemporània entre la religió i la filosofia.¹⁸² Es pregunta si aquesta sotragada serà un retrocés o un avenç? El filòsof no pot accedir a cap renúncia dels seus ideals de progrés i de concòrdia. En això no hi pot haver discrepàncies amb la religió. Però la religió també reconeix la possibilitat i la necessitat d'un perfeccionament. En el fons, el cristianisme és una doctrina de pau i de fraternitat. Però, per damunt de tot, hi ha la seva significació històrica.

180 Mounier, Emmanuel (1905-1950). Filòsof cristià atent a la problemàtica social i política. Fundador del personalisme.

181 *Esprit*. Revista intel·lectual francesa, d'orientació personalista, fundada l'any 1932 per Emmanuel Mounier.

182 Maurras, Charles (1868-1952). Polític i escriptor francès, principal fundador i ideòleg d'Action Française. Va escriure, l'any 1912, una obra titulada *La politique religieuse*. És un llibre extremament dretà, les tesis de fons del qual Serra comparteix poc, però és obvi que la concepció maurrasiana que identifica la implantació del cristianisme i l'extensió de la civilització el va influir força.

Serra aposta per una nova infusió de cristianisme i de catolicitat comunicada, fins i tot, a les classes més humils. Afirmar que això pot salvar el món, pel poder intrínsec que tenen les idees de caritat. Serra critica la filosofia de Benedetto Croce perquè la considera la filosofia reduïda a la historiografia. Critica la seva doble tesi que defensa que:

- d'una banda, la filosofia no pot ésser res més que filosofia de l'esperit
- de l'altra, la filosofia de l'esperit no pot ésser res més que pensament històric

Diu que l'obra de Croce redueix la filosofia a historiografia. El critica perquè considera com a enemigues de la filosofia tant la religió com la metafísica. Per això el titlla d'antiquat.

7. Idea d'un sistema filosòfic

Serra té al cap, al llarg de tota la seva obra, l'objectiu sistemàtic de la tradició filosòfica. En certa manera podríem dir que la seva obra consisteix en un sistema de cultura. L'epistemologia és el primer estadi de la filosofia sistemàtica. La psicologia i la lògica en són les propedèutiques. El seu problema central és, però, la metafísica.

*El problema del coneixement no és el problema central filosòfic, però és sens dubte el que remou totes les qüestions d'índole estrictament especulativa. No oblidem que la filosofia és abans de tot, una forma nova de coneixement i que aquesta ha estat la característica que ens ha guiat en la determinació essencial del seu concepte.*¹⁸³

Afirmar que el sistema dona unitat a tots els problemes filosòfics. La multiplicitat de sistemes decanta l'esperit envers una solució eclèctica. Però l'eclecticisme és insostenible com a sistema. El Mestre afirma que la nova orientació de la filosofia no ha d'ésser un examen de la història, ni tampoc un canvi rotund de l'estat del pensament contemporani. Segons ell, és un error creure que cada època fa *tabula rasa* de la filosofia que l'ha precedit. Considera un error tornar literalment als antics sistemes.

Seguint Windelband, afirma que refer el passat tal com fou és impossible, ja que nosaltres

183 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.184.

mateixos ja som diferents del que érem abans. Serra Hunter segueix el francès Boutroux¹⁸⁴ quan aquest afirma que *l'esperit philosophique distinct des systèmes, lui aussi est une réalité*. Per al Mestre, el retorn a una filosofia pura i estrictament com a sistema és una forma de regressió en la vida del pensament.

A *El pensament i la vida* (1945) ens parla de la protologia. Aquesta hauria de d'ésser una disciplina a manera d'introducció obligada a tot examen profund d'un problema filosòfic. En què consistiria aquesta disciplina? Doncs en l'estudi dels primers elements del coneixement, de les representacions més simples que entren en joc quan volem fer-nos càrrec del que són les coses. També tracta de la problemàtica i la sistemàtica. Serra diu que, a mesura que meditem sobre el contingut de les nostres inquietuds espirituals, assolim més claredat pel que fa a la posició i el sentit de les qüestions doctrinals. Defineix aquestes dues disciplines quan diu:

*Els problemes tenen una evolució doble: l'interna, que és una mena de seriació doctrinal, i l'externa, que constitueix pròpiament la seva història. Hi ha, doncs, un punt de vista independent del seu procés en el temps, sempre dintre dels límits en què això és possible; punt de vista que situa l'home com si res no hagués estat dit ni pensat abans de la seva reflexió personal. La Problemàtica és l'estructura de tota ciència, i fins de tota forma de coneixement. La Sistemàtica és la superestructura que sap donar a les qüestions disputades el sentit humà i universal que les fa perennes.*¹⁸⁵

Serra diu que no n'hi ha prou amb els estudis psicològic i lògic com a entrada a la filosofia. Cal també una exploració de tipus ontològic. Així, doncs, psicologia, lògica i ontologia formen el primer domini de les ciències filosòfiques. Aquest domini, un cop ens n'haguem possessionat, ens permetrà posar-nos cara a cara amb el domini de la gnoseologia, la metafísica i l'ètica. Tan sols per aquest camí podrem fugir del relativisme.

Serra Hunter no pretén quedar-se en la definició tradicional de la filosofia, sinó que pretén anar més enllà. Diu que tothom sap el que és un sistema científic: és estructura, organització, totalització d'un tipus de coneixements. En el cas de la filosofia, el sistema

184 Boutroux, Emile (1845-1921). Pensador francès lligat a la tradició de l'anomenat positivisme espiritualista.

185 Serra Hunter, Jaume. *El Pensament i la vida. Estimuls per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 84.

resulta més necessari que en altres disciplines científiques. El sistema és molt més important en filosofia, ja que és el que dóna més força i més solidesa a la doctrina i és indicatiu d'una mentalitat més gran de l'autor que l'ha concebuda. Serra diu que tota doctrina ben sistematitzada és més apta per actuar en la ciència i en la vida i, d'altra banda, serveix millor per defensar-se de doctrines i direccions antagòniques. Distingeix entre:

- el nucli dels coneixements filosòfics
- la propedèutica o qüestions introductòries
- les qüestions complementàries

Les disciplines pròpiament filosòfiques tenen noms ja consagrats: psicologia, lògica, epistemologia, ontologia, cosmologia, teodicea, ètica. Serra Hunter diu que dels seus problemes no en pot prescindir cap sistema.

En un sistema filosòfic podem considerar els materials i l'arquitectònica. Els primers asseguren a la filosofia la seva existència independentment de les altres disciplines, mentre que la segona serveix de garantia per a la seva eficàcia com a coneixement.

Per a Serra Hunter, la base d'un sistema filosòfic és introspectiva, comença amb la contemplació de la nostra vida interior. Afirmar que el sector de la consciència és el panorama més pròxim i més familiar a l'home. Diu que la claredat i distinció amb què l'esperit es coneix ell mateix és immensament superior a la que acompanya el nostre coneixement del món circumdant. Però no sols superior, sinó també necessària per a les altres formes de coneixement. Per a nosaltres, hereus de Freud, aquesta tesi pot semblar ingènua, però al si d'una filosofia integracionista la claredat és la condició per fer possible la integració d'elements.

Afirmar que la filosofia comença amb la psicologia. El problema de la vida conscient s'ha de considerar com una qüestió excepcional dins de la filosofia, perquè la filosofia aspira a ésser consciència organitzadora i criteri de la vida humana. Per això la filosofia necessàriament haurà d'ésser clara i distinta. Un sistema filosòfic també necessita unes normes o lleis segures com a criteri bàsic de la seva construcció. És a dir, necessita d'una nomologia adient a la naturalesa del pensament filosòfic. Aquesta nomologia no pot tenir

com a base una ciència particular, no pot ésser una ciència natural, no pot ésser una altra propedèutica que la que brolla de la naturalesa del pensament, i el seu domini propi és l'ús immanent de la nostra raó. A aquesta nomologia¹⁸⁶ li correspon el segon lloc en la introducció de la filosofia.

Tenim, doncs, una ciència real i una ciència formal, que són al mateix temps filosòfiques: la primera és la psicologia o física dels fenòmens conscients, mentre que l'altra és la lògica o matemàtica de les qualitats *a priori*. Cada una, a la seva manera, és una propedèutica del sistema filosòfic. La propedèutica filosòfica no és igual que en els altres sistemes de coneixement. No és una simple preparació, ni una bastida provisional, sinó el camí obligat de recerca i la mateixa musculatura del saber filosòfic.

Serra diu que cal consignar, a l'entrada del mateix sistema, la doble fonamentació psicològica i dialèctica, que ens col·loca enfront de realitats espirituals i sobretot d'una raó que actua independentment de l'experiència.

Tracta després del problema del coneixement. Aquest no és, diu ell, el problema central filosòfic, però és el que remou totes les qüestions especulatives. Serra tracta de la possibilitat del coneixement cert, de l'estudi de les fonts del saber humà i de la discussió sobre el problema de l'evidència. Diu que independentment del sentit i l'essència de la realitat el millor camí per arribar-hi és el coneixement. Però el coneixement no és una força purament especulativa. Té una doble intencionalitat: d'una banda, mira les coses, i de l'altra, mira l'acció. Aquesta és la fórmula de la solidaritat amb els altres dos grans problemes filosòfics: el metafísic i l'ètic.

La metafísica és com una mena de *lògica real*, és a dir, un desplaçament a l'interior de les coses per tal de veure-les tal com són, per copsar-ne el sentit. Diu que entre els mètodes filosòfics d'ambdues disciplines hi ha un gran paral·lelisme. Tal com la ciència epistemològica s'ha construït un sistema de nocions d'aplicació universal a qualsevol sistema de coneixement, també la ciència metafísica considera necessari elaborar un sistema de conceptes per mitjà del qual pugui assolir la naturalesa íntima de l'ésser i les diferents maneres d'ésser. El naixement dels problemes metafísics és degut a la distinció

186 Nomologia en tant que ciència de les lleis i de llur interpretació.

entre l'ésser real i l'ésser aparent (noümen i fenomen a Kant). Serra afirma que hi ha:

- Una ontologia o teoria de l'ésser indeterminat.
- Una cosmologia o teoria de l'ésser finit, que comprèn una metafísica de la matèria i una metafísica de l'esperit.
- Una teodicea o teoria de l'ésser infinit.

Parla de l'acció com a forma concreta de l'activitat. Diu que l'activitat penetra tot l'ésser i res li és estrany, ni el pensament ni la realitat. Diu que l'acció per excel·lència és l'acció moral. L'ètica rep de l'acció el seu significat universal. Diu que l'exploració de l'acte moral comença per la idea del bé.

Les diferents inclinacions de l'home assenyalen, des del naixement de la consciència moral, un dualisme que crea el que en podríem dir antinòmies morals. S'imposa, en primer lloc, la construcció d'una escala de valors. Després, la fonamentació del deure enfront de l'aspiració a la joia. En darrer lloc, salvar els dos conflictes: el del meu bé i l'amor del proïsme i el del bé temporal i el bé absolut. En resum, per Serra el sistema filosòfic està compost per:

- un problema central, el metafísic
- un problema inicial, el gnoseològic
- un problema final, l'ètic

Tots tres estan profundament units entre ells. A més d'aquests problemes n'hi ha d'altres diferentment articulats amb el sistema. Aquests darrers són els que asseguren a la filosofia el seu caràcter d'enciclopèdia de les ciències de l'esperit. Tota activitat espiritual i tot producte espiritual interessen directament a la filosofia.

Serra Hunter vol entrar en el camp de la metafísica sense violències. Per començar, la introspecció; per guia, el pensament regulador, i per terme, el coneixement de la realitat. No és possible una credulitat sense control ni una desconfiança absoluta en les nostres facultats perceptives. El saber troba sempre dues parets mestres que el dubte no pot fer trontollar:

- les dades de l'experiència
- les idees de la raó

El fonament subterrani que uneix ambdues bandes són les creences naturals i espontànies, que solament tenen un sentit en el moment en què l'experiència i la raó es comuniquen.

Com a colofó, Serra diu que no n'hi ha prou amb els estudis psicològic i lògic si no van acompanyats d'una exploració de tipus ontològic. Així, doncs, hi ha dos dominis fonamentals de les ciències filosòfiques:

- el primer format per la psicologia, la lògica i l'ontologia (propedèutica)
- el segon format per la gnoseologia, la metafísica i l'ètica (filosofia pròpiament dita)

El fet de possessionar-nos del primer domini ens permetrà acarar-nos al segon. Només per aquest camí, afirma el Mestre, podrem fugir del relativisme, tan temut al llarg de tota la història.

8. Filosofia espiritualista

Serra Hunter és conscient que els seus temps viuen immersos en una gran disbauxa filosòfica: un món, el de la metafísica clàssica de Descartes a Kant, està fent fallida, i un altre, el del vitalisme de Nietzsche comença a sorgir. El cristianisme, de la seva banda, és sotmès al repte del materialisme. Enmig d'aquesta confusió, si hi ha alguna filosofia que pot guiar els nostres passos, és la filosofia grega. D'aquesta filosofia grega en destaca el classicisme dinàmic i l'enorme potencial que tant la filosofia platònica com l'aristotèlica tenen per orientar la filosofia del segle XX. Afirma que la nova filosofia ha de tenir una capacitat suficient per tal de cercar alhora una concepció lògica del món i de la vida i de reclamar la importància preferencial de les funcions superiors de l'esperit. El veritable punt de vista d'aquesta nova filosofia de planta espiritualista són les idees. Elles, les idees, són l'expressió de les essències de les coses. És en aquest sentit que tenen la màxima atracció espiritual.

L'espiritualisme no és una denominació negativa, sinó que el veu com una solució integral dels problemes filosòfics. Segueix Ravaisson,¹⁸⁷ que diu que l'espiritualisme és la filosofia de l'esdevenidor. Afirmar que l'espiritualisme del segle XIX havia caigut en una situació de descrèdit a causa de la seva aliança amb la filosofia de l'Absolut.

El punt més controvertit del sistema espiritualista és el mètode psicològic. La reflexió sobre el concepte de la nostra pròpia finitud i dependència ens condueix al reconeixement de l'existència de l'Absolut en tant que esperit, en tant que substància, en tant que causa.

L'espiritualisme no nega la realitat d'un món exterior al jo. Tan sols reclama, per a l'esperit, per al pensament, per a les idees, aquella primordialitat que en l'ordre lògic els pertany. Serra Hunter diu que totes les formes de l'empirisme, tant el sensualista com l'intel·lectualista, cauen en l'error de mutilar les dades de la consciència. Totes les formes de l'empirisme pateixen la il·lusió d'assimilar el que és ja una elaboració mental, la percepció sensible, a una intuïció que dona la cognoscibilitat total de les coses exteriors.

Seguint Bergson,¹⁸⁸ diu que aquest llenguatge s'ha de substituir per un altre de més espiritualista. En aquest camí trobem dues solucions que ens condueixen al dualisme: el jo i el no-jo com a factors solidaris que es donen conjuntament, com a substantivació de dues sèries de fenòmens:

- els interns o estats de consciència
- els externs o representacions sensibles

Serra es pregunta: si l'adaptació d'uns éssers als altres és un principi general del cosmos, per què no la podem admetre també entre la consciència i l'ésser? Serra Hunter parla d'una doble marxa constructiva del pensament:

- D'una banda, la consciència, sotmesa a les lleis generals de la biologia, és com

187 Ravaisson--Mollien, Jean Gaspard Félix (1813-1900). Filòsof francès. La seva obra filosòfica constitueix un esforç per tal de superar el dualisme entre la naturalesa i l'esperit.

188 Bergson, Henri (1859 – 1941). Filòsof francès. Anomenat el filòsof de la intuïció. Va cercar la solució als problemes metafísics en el marc de l'anàlisi dels fenòmens de la consciència.

una porta oberta al món de les coses sensibles.

- De l'altra banda, la consciència esguarda el món interior i es troba amb tota la riquesa de la vida intel·lectual i moral.

Hi ha hagut altres crisis que han inaugurat noves èpoques de la història de la filosofia. Però aquesta que li toca viure a ell no coincideix amb cap de les altres. És una crisi desencadenada per una falsa posició dels problemes i per una falsa adaptació dels resultats de la ciència moderna. La tesi de la decadència de tota la cultura occidental és avui encara una cosa discutible.

Per a ell, és més lògic cercar les causes de desprestigi de la filosofia en la mateixa trajectòria del pensament europeu del segle XIX i en la desvaloració de les seves doctrines filosòfiques.

Serra Hunter parla d'un interès emocional per a la filosofia. Aquest interès emocional depèn sempre de la seva acció sobre els problemes de vitalitat contemporània. Parla de la presència constant del pessimisme i de l'escepticisme al llarg de la història del pensament occidental. Aquesta presència constant és el motiu pel qual cal restaurar la funció espiritualista de la filosofia. Serra afirma que és necessària una revisió dels valors de la filosofia i de la ciència enfront de la tecnologia i de la pràctica. La filosofia té una doble funció en la vida de l'esperit:

- En primer lloc, la d' ésser una recerca de l'Absolut per la intel·ligència.
- En segon lloc, la d' ésser el factor unificador de la cultura.

La filosofia no ha de servir només per tal de donar una concepció del món, sinó també una solució pràctica i integradora als problemes de la vida. Serra parla de la subordinació dels valors derivats als valors fonamentals sobre la base del criteri de la idealitat. És a dir, de l'adaptació harmònica de totes les facultats als interessos superiors de l'home, a la cultura espiritual.

La dinàmica de la cultura espiritual és sostinguda per la seva dèria per l'Absolut. L'esperit es caracteritza per la seva profunda interioritat. Cada vegada que descendim a les

fondàries de la pròpia consciència, veiem més clar que l'home és una imatge de Déu, i que la vida orgànica i sensible és, com a molt, un instrument i molt sovint un obstacle per a la seva perfecció. L'home, per arribar a l'Absolut, segueix camins diferents que el porten cadascun a la contemplació d'un nou caire de l'Ésser perfecte. L'art, la filosofia, la religió són concrecions de la vida espiritual que copsen una guspira de la llum infinita. Aquí ens recorda l'esquema hegel·lià: el domini de la bellesa i de la intuïció és l'art, el domini de la veritat i de la reflexió és la filosofia i el domini del bé i de l'amor és la religió.

Les tres activitats espirituals per excel·lència no es poden substituir. Des del moment que es tracta d'arribar a l'Absolut diu que:

- L'Absolut de l'art és la imatge aproximada de l'Absolut.
- L'Absolut de la filosofia és l'explicació última del saber de l'home.
- L'Absolut de la religió és Déu.

Art, religió i filosofia són superacions d'una activitat més apropiada de l'home primitiu i de les necessitats biològiques: les arts mecàniques, la mitologia i el saber popular. La vida espiritual és una ascensió constant de les formes primitives, o de l'home natural, vers els valors suprems de la civilització, o de l'home de cultura.

En el seu article titulat *Filosofia espiritualista de l'acció* (desembre de 1939), afirma que en els darrers anys de la seva producció ha començat una revisió dels conceptes tradicionals ontològics. Remarca que les noves recerques assenyalen l'activitat com a punt de relació de l'essència i el valor. La referència més directa dels antecedents històrics de la teoria de l'acció l'hem de cercar en el dinamisme leibnizià. Així, la filosofia de la substància de Leibniz declara inseparables els termes *ésser* i *obrar*. Mentre que Descartes no comprenia la possibilitat de separar el pensament de l'existència, Leibniz no comprenia la possibilitat de separar l'ésser de l'obrar. Serra diu que podem intentar una definició purament estàtica de l'ésser, però que mai podrem eliminar del tot d'aquesta definició quelcom que sigui acció o que iniciï el camí de l'acció.

Serra afirma que l'observatori de la consciència és el millor per penetrar en els dominis de l'ésser. Això és així perquè la consciència té també la seva ontologia. Per a Serra, el

caràcter eminent de la consciència no és la contemplació, sinó l'acció. No es tracta d'un veure de manera passiva les coses, sinó d'un mirar-les i estructurar-les. De fet, totes les modificacions anímiques acaben amb l'acció.

Des del punt de vista dinàmic, l'ésser és cognoscible en tres formes successives: com a tendència, com a efectivitat i com a habitud.

L'acció està compresa dins de la categoria del moviment, en el sentit general del canvi o mutació. Així, les coses finites es troben en perpetu *fieri* i l'activitat humana, també. La vida és un procés continu de realització.

Per a Serra, l'ésser espiritual és, tot ell, efectivitat i acció. En les altres realitats, ja sia sensorials, biològiques o mecàniques, hom troba un substrat material i un principi de verificació. Però, en la vida de l'esperit, aquest substrat gairebé coincideix amb l'acció mateixa. Serra Hunter diu que l'ànima sempre pensa. També diu que nosaltres ens podem adonar o no de les seves operacions, però ella sempre està activa. Així, l'argumentació hunteriana de l'espiritualisme es recolza en els criteris de l'acció.¹⁸⁹ L'Ésser espiritual és aquell que existeix o pot obrar independentment de la matèria. La realitat pròpiament humana és una creació de l'esperit. El Mestre acaba afirmant que l'acció pot ésser la realització d'aspiracions derivades de l'impuls perfectiu de l'home. A més, l'acció descansa en la consciència del valor personal i s'acompanya de la satisfacció plena del deure acomplert. A tot això cal afegir-hi que l'acció s'acompanya també de l'esperança d'una alliberació absoluta de l'esperit.

9. Filosofia idealista

La filosofia de l'idealitat es presenta com una reacció necessària, en el conjunt dels factors de la vida humana, a la preponderància d'un objectivisme no prou atent a la diversitat existencial. Per a Serra no és res més que una part de la teoria general de la cultura. Afirmar que l'oposició entre idealisme i realisme està en via de d'ésser superada. De fet, la consciència contemporània se sent commoguda de nou per la frisança de l'ideal que mancava a la cultura intel·lectualista. Ciència i filosofia s'haurien de trobar coincidint

189 En la filosofia d'Henri Bergson i en obres com *L'energia espiritual* de l'any 1919.

en el fons d'una concepció espiritualista de la vida.

Serra Hunter afirma l'essencialitat de la tendència idealitzadora en el camp de la filosofia. Diu que el temperament filosòfic es caracteritza pel fet que tracta de veure sempre en les coses la llei, el principi, la idea. Serra no concep una acció de la filosofia en un altre sentit, perquè seria completament contrària a la seva missió. La concepció idealista de la vida obre la perspectiva d'una renovació cultural. Els tres postulats de la nova filosofia són la primacia de la metafísica, de l'espiritualisme i de la doctrina de la idealitat o de l'espiritualitat de l'home. Serra Hunter rebutja l'ideal naturalista, perquè fa de cada individu una concreció de l'home natural amb la seva concepció de l'esperit com a regent i conservador del cos.

Afirma la concepció idealista de la vida, ja que situa l'esperit al centre del món. Diu que la concepció idealista cerca la unitat dels corrents espirituals i la creació de nous valors que ens atansin al valor per ell mateix.

Josep Carner destaca en el pròleg a *El pensament i la vida* aquest caràcter idealista de Serra. Fa referència a *la seva energia ideal en cos de parença trencadissa ... Serra Hunter vivia en la puresa i per la puresa de l'escollit*.¹⁹⁰

Aquesta idealitat la segueix resseguint Carner quan diu que el filòsof duu a terme *rigorosa immolació a la cultura i ensems a la pàtria, dos ideals que Serra Hunter ens mostrà vitalment units*.¹⁹¹

10. El problema de l'ètica

L'arrel del que avui s'anomena filosofia dels valors és al mateix temps gnoseològica i metafísica. L'exploració filosòfica no sols presenta un vessant especulatiu, sinó també un vessant de valoració vital dels coneixements i d'utilització moral de les realitats. El problema de l'ètica està lligat a tots els altres problemes. En l'ètica trobem la fonamentació

190 Serra Hunter, Jaume. *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar*. Pròleg de Josep Carner. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 9.

191 Serra Hunter, Jaume. *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar*. Pròleg de Josep Carner. Mèxic DF: Club del Llibre, 1945, p. 11.

i el resum de tota la filosofia de l'esperit. Serra Hunter defineix l'ètica com *la metafísica de l'esperit feta norma per a l'acció*. La història de les idees filosòfiques ens dóna suficients mostres de la solidaritat del problema moral amb els altres problemes.

La filosofia ha anat fent més gran el seu domini conquerint espais abans reservats a la religió i a la política. Però és gràcies a l'ètica que regna en el món de l'esperit. En tant que doctrina dels valors espirituals, la filosofia regida per una concepció ètica pot reclamar la possessió de les regions de l'esperit: art, ciència, religió, dret, vida social, història. Segons Serra Hunter, tot té la seva filosofia, en la mesura que art, religió, etc, transpiren continguts morals. Afirmar que l'ètica futura haurà d'ésser una ciència concebuda segons la nova filosofia dels valors. La nova filosofia que proposa Serra té com a característica l'unificació dels problemes normatius en una disciplina general anomenada *filosofia dels valors o axiologia*. Diu que es pot discutir el lloc adequat d'aquesta disciplina dins de la sistemàtica filosòfica, però el fet que es constitueixi en problema capital és indiscutible.

El problema dels valors o bé és paral·lel al problema ontològic o bé és un capítol de l'ontologia o bé esdevé el problema central filosòfic al qual es subordinen tots els altres. Això per tal de fer de la filosofia una teoria general dels valors i, sobretot, dels valors absoluts (art, ciència, religió). No estem davant del descobriment d'un nou problema filosòfic, sinó d'un nou punt de vista. No estem davant d'una nova regió filosòfica sinó davant d'un aspecte més clar i exacte d'enfocar certs problemes bàsics de la filosofia. Per a Serra Hunter la doctrina dels valors té una significació essencial dins del pensament contemporani, perquè posa en el primer pla la concepció de la vida.

Així, doncs, tota filosofia futura que vulgui ésser adient a la llibertat de l'home s'haurà de construir des d'una eticitat radical que posi al descobert els valors de les diverses ciències humanes.

11. El problema de la cultura

Al pròleg de la primera sèrie de *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*, de l'any 1930, afirma que *el veritable camí de la nostra alliberació social i política no és cap altre que la*

*cultura.*¹⁹² Aquesta cultura, com hem vist, ha d'ésser orientada per la filosofia i posseir un alt grau de consciència moral. S'orientarà per la continuïtat i pel progrés alhora, sense decantar-se mai pel trencament, que seria barbàrie, ni per la ultra-especialització, que significaria també una pèrdua de l'ideal humanista integral.

Serra parla d'una cadena de la continuïtat com a essència mateixa de la història. Però sempre s'imposa la renovació com a resultant de la finitud humana i del desig de perfectibilitat. Malgrat tot, les velles cultures viuen en l'home actual en allò que tenen d'universal i de perenne. Cal vèncer els prejudicis d'èpoques anteriors tant com assajar nous mètodes de perfecció espiritual. Cal, doncs, primer una acció d'alliberació i després una acció de creació. Les coses prenen així una nova orientació.

No ens hem de quedar amb la rutina del passat, ni tampoc lliurar-nos en cos i ànima als corrents innovadors. L'home se sent atret per l'humanisme que no té fronteres i per la nacionalitat que ha preformat la seva ànima i l'ha reclòs en un cercle limitat de sentiments i tendències. S'ha de defugir l'homogeneïtat espiritual, però no renunciar a intervenir en la formació solidària de l'esperit col·lectiu. Cal saber trobar la idea de la humanitat i fer-ne un impuls noble que ens dugui a la unitat i a l'harmonia.

El desenvolupament d'una cultura es pot comparar amb la vida d'una individualitat orgànica. Per tal d'acostar-se a l'ideal cal atendre totes les necessitats: tant les físiques i espirituals com les personals i col·lectives, com les d'ara i les de demà. La prova d'això es presenta tant en l'home com en la societat.

*Estimat amic i deixeble: he rebut la seva carta i li agraeixo els termes en que està concebuda. Crec que per damunt de tot el que interessa és el treball i l'enriquiment de la nostra cultura.*¹⁹³

D'una banda, l'home que només conrea una sola de les seves aficions esdevindrà especialitzat, però mai no aconseguirà una visió de conjunt que li és essencial per a la seva perfecció. Cal potenciar una educació de l'individu de caire integral, de la mateixa

192 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Pròleg. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930.

193 Carta a Joaquim Carreras Artau del dia 8 de juliol de 1935.

manera que una educació col·lectiva també de caire integral.

Els pobles també han patit el desnivell de les seves facultats de civilització i cultura. Unes vegades per culpa del domini polític, altres pel domini comercial, o religiós, etc. Convindria no oblidar que la polèmica sobre la cultura havia estat el nucli central dels debats acadèmics a França i Alemanya l'endemà de la Primera Guerra Mundial.

La distinció entre cultura i civilització, els debats historicistes sobre *pobles joves i pobles vells* que provenien de *La decadència d'Occident* de Spengler¹⁹⁴ i el debat sobre el significat de les masses en la vida política estaven perfectament vius mentre Serra Hunter reflexionava sobre cultura i política.

Recordem que, al mateix temps, també Ortega y Gasset¹⁹⁵ discuteix sobre les masses i que tot un corrent de psicologia social, amb Le Bon¹⁹⁶ al capdavant, estudia els canvis que després de la guerra seran cada vegada més palesos. Serra Hunter podria ésser situat en un terme mitjà entre els historicistes, que identificaven la cultura com la conseqüència d'un passat o d'una tradició, i els revolucionaris, que consideren les masses com un element discordant en la cultura i finalment com un perill per a l'estabilitat de les societats. Si Ortega y Gasset pot parlar d'una *razón vital*, Serra Hunter es decantaria per una *raó cultural*. La ciència que pretén controlar els moviments de les masses és la sociologia. Però, per a Serra, les cultures no són un fet exclusivament social, sinó moral. Mentre Freud o Spengler temen una deshumanització produïda per l'accés de les masses al poder, Serra creu tot el contrari i afirma que cultura és humanització.

Quan una cultura es fa exclusiva es deshumanitza, de la mateixa manera que passa amb un individu. Els historiadors remarquen aquí una paradoxa: tot allò que fa la grandesa d'un poble és la raó primària de la seva decadència. És que la funció social i històrica dels

194 Spengler, Oswald (1880-1936). Filòsof i matemàtic alemany. Autor de l'obra titulada *La decadència d'Occident*, publicada en dos volums els anys 1918 i 1923. Diu que el desenvolupament de les civilitzacions segueix un model cíclic reconeixible segons tres tipus de societat que s'aniran succeint en el temps fins a arribar a una quarta final de decadència: l'apol·línia o clàssica, la màgica o pròpia del món islàmic, la fàustica o occidental i la de decadència.

195 Ortega y Gasset, José (1883-1955). Filòsof i assagista espanyol, exponent principal de la teoria del perspectivisme i de la raó vital i històrica. Autor de *La rebel·lió de les masses*, de l'any 1930.

196 Le Bon, Gustave (1841-1931). Psicòleg social francès, estudiós del comportament i la psicologia de les masses.

pobles ha d'estar sempre subordinada a la funció més universal i única de la humanitat. Serra Hunter afirma que la solidaritat dels pobles és tan necessària com la dels individus d'una mateixa família. El que passa amb els individus i amb els pobles, passa també amb les èpoques, ja que cada època de la humanitat és filla del passat i mare de l'esdevenidor.

Serra parla de l'antinòmia més crua de la cultura moderna: fer de la moral una ciència és tan absurd com fer de la ciència una moral. Apropant-se a Descartes afirma que la intel·ligència i el saber són coses massa desigualment repartides entre els homes perquè puguin servir de connector. La bona voluntat i el bé acosten més els homes que no pas la intel·ligència abstracta o la tècnica.

Això no representa cap menyspreu per la ciència, sinó que vol dir clarament que la cultura ha de tenir el seu fonament en l'ètica. El saber és una força de captació i de domini, però ell sol no és suficient per donar la perfecció a l'home.

Fins abans de la Primera Guerra Mundial dominava la idea d'una cultura intel·lectualista, amb una educació destinada a la formació d'homes savis, allò que els jesuïtes anomenaven *formación de selectos*.¹⁹⁷ S'havia passat de la teoria de la necessitat de la instrucció per al poble a la teoria del saber pel saber. Això és justament el contrari del que reclama la vida. Serra Hunter afirma que el saber és el principi de l'acció, i que fins que les idees no s'han convertit en actes no sabem si són bones o dolentes. Cal substituir merament entès i erudit per l'home d'acció amb una bona intel·ligència.

Tots estem obligats a complir els deures de caritat i de justícia, però no tots ho estem a comprendre els difícils problemes de la ciència i de la filosofia. No cal desesperar d'una conciliació entre la moral i la ciència, perquè hi ha una continuïtat entre el pensament i l'acció. Saber, entendre i conèixer són moments de la vida decantats cap a l'acció, per més que ells tots sols no constitueixin una vera acció. Tot allò que ens uneix i ens separa no són les diferents situacions de la vida, sinó el pensament, fet meitat d'idees i meitat d'opinions.

197 Ayala, Ángel de (1867-1960). Pare jesuïta. El dia 11 de novembre de l'any 1908 funda l'Associació Catòlica Nacional de Propagandistes amb alguns dels membres de la Congregación Mariana Los Luises de Madrid.

Cada cultura fa la seva obra. Hi ha cultures no sols diverses, sinó també antagòniques. D'aquí deriva el fet que els homes, segons els llocs de la Terra, hagin volgut realitzar ideals de perfecció diferents i, fins i tot, contraris. D'aquesta oposició arrenca en gran part la teoria que les guerres són inevitables.

Serra parla de cultures com la cultura oriental, la cultura grega, el cristianisme, el Renaixement, l'edat moderna. Per a ell, la cultura oriental és la més propera a la naturalesa. La cultura clàssica és una cultura penetrada d'humanitat i de bon sentit. La cultura cristiana assenyala una tercera etapa que, segons ell, és encara la de la seva època del principi del segle XX. El Renaixement sembla haver treballat per la llibertat de l'home. La Revolució Francesa treballa per l'anivellació dels homes. Diu que la humanitat del seu temps està desitjosa per aconseguir reforçar el sentit de la fraternitat humana. En aquest sentit esmenta el filòsof alemany Eucken, que oposa la cultura moderna amb un caràcter dinàmic a la cultura grega més artística i a la cultura cristiana predominantment moral.

En aquest aspecte Serra és un kantià que identifica humanitat i intel·lecte. A diferència de posicions sensualistes, Serra defensaria que la unitat dels humans no ve de la sensibilitat, sinó de l'enteniment, i, per tant, la cultura moral constitueix la base de tota possibilitat de progrés autèntic.

Serra Hunter afirma que l'home de la seva època es caracteritza per la seva capacitat d'obrir nous camins i de planejar nous començaments. L'home crea un nou gènere de treball en què l'esperit pren consciència, per primera vegada, de la seva superioritat sobre el món. Ara la vida esdevé una marxa incessant cap endavant.

Però no solament hi ha efectes beneficiosos, sinó també complicacions, errors i absurditat que condueixen al fet que ens adonem que aquella pretensió que establia que la civilització moderna era l'única que ens conduïa a la felicitat era molt discutible. Eucken diu que una civilització que només empeny cap endavant acaba essent absurda per a l'home. Serra Hunter afirma que no sols cal mirar endavant sinó també tenir en compte la tradició.

12. La crisi de la cultura

Com qualsevol pensador que ha conegut les conseqüències de la Primera Guerra Mundial, Serra Hunter afirma que la darreriet del segle XIX i el començament del XX han estat una època de crisi profunda de la cultura en general. Vivim una època de lluita entre dues cultures:

- Una cultura que mor, la cultura de la grandesa material i econòmica.
- Una cultura que neix, la cultura de la potenciació ideal, moral i social.

Aquesta és la màxima crisi de la humanitat. És una crisi que ve de molts segles. Ha estat la mateixa lluita de tots els temps: d'un costat, el domini i la força, i de l'altre, la raó i el dret. Ha estat, doncs, la lluita entre Orient i Occident, entre el paganisme i el cristianisme. Serra afirma que només hi ha dues orientacions de la cultura:

- La que dóna el predomini a la matèria, que vol fer de l'home un ésser intel·ligent que funcioni com una màquina.
- La cultura idealista caracteritzada pel predomini de les forces espirituals.

La cultura que ha mort és una cultura d'elits i estructuralment egoista. La que ha de néixer és una cultura de masses, però sense un trencament radical amb el millor esperit humanista de l'anterior. Cada activitat cultural és un triomf, parcial o total, momentani o definitiu, sobre allò que pugui tenir de brutal la naturalesa. Tota activitat cultural, artística, científica, econòmica, social, moral, jurídica és sempre una resta als dominis de la animalitat i una suma als dominis de la humanització. El seu objecte és posar la naturalesa al servei de l'esperit.

L'home se salva d'aquest conflicte pel fet que en ell la naturalesa ja és espiritual. El que sí que és clar és la doble naturalesa de l'home: la física que el lliga al món material i l'espiritual, que anomenem ànima.

Tothom té la seguretat de l'existència de facultats i funcions espirituals i que aquestes donen a l'home una superioritat sobre els altres éssers existents a l'univers. Aquest és el

motiu que puguem parlar d'una cultura eminentment espiritual.

L'home actual ha orientat les seves reformes morals, socials i religioses en el sentit de dues posicions filosòfiques radicals: el materialisme i l'espiritualisme. La filosofia i la cultura de tres segles i mig gira a l'entorn d'aquestes dues posicions extremes. L'ideal de la humanitat és encara avui:

- crear la suma màxima de plaer i felicitat passant per damunt de l'individu i de la justícia tal com pensa el materialisme, o
- sacrificar valors temporals i personals en profit d'una cultura superior en què els valors suprems dominin sobre els valors purament utilitaris.

Es tracta d'augmentar l'imperi de la justícia, del bé i de l'amor a la Terra. L'idealista aspira, no a una grandesa material que augmenti la potència animal de l'home, sinó a una grandesa espiritual que domini les passions sensuais i egoistes.

Davant la crisi oberta, els homes estan desorientats i no saben quin és el camí que els ha de conduir a la seva alliberació. Davant d'aquesta situació, el Mestre diu que el passat és història i el present és vida. El passat és un record. No podem ni viure del passat ni oblidar-lo per complet. Però sí que tenir-lo en compte en allò que tingui de positiu és un deure. No hem de fer als nostres pares el retret que són endarrerits, ja que ho són en relació amb nosaltres, com nosaltres ho serem en relació amb als nostres fills.

Serra Hunter afirma que, per fortuna, aquests radicalismes materialista i ultra espiritualista estan superats o en via d'ésser-ho. Independentment de la posició de l'home actual, prova de defugir tant el materialisme que l'animalitza com el panteisme que l'identifica amb Déu.

Serra afirma que la grandesa de l'esperit està en la seva capacitat de trobar al món el rastre de la divinitat. L'home, en general, repugna al materialisme. El materialista viu per a ell i per a avui, i no l'interessen ni els altres homes ni la humanitat del demà. Ara la humanitat fixa els ulls en un món de nous ideals de saber i de vida. La nova cultura serà sobretot cultura espiritual. Això no vol dir negació de la cultura material, ni del benestar econòmic, sinó subordinació i penetració alhora. La vida no val per ella mateixa, sinó pel

que porta damunt. Viure per al demà i viure per als altres és un deure de l'home que serveix de complement al deure que ha de conservar i perfeccionar la seva personalitat. El Mestre afirma que s'ha d'anar vers aquesta cultura de concòrdia i d'amor. La filosofia ja ha dit respecte d'això la seva darrera paraula: la nova cultura serà una cultura de l'esperit. Tal com diu Serra:

*La nova cultura serà sobretot cultura espiritual. Això no vol dir negació de la cultura material, ni de benestar econòmic, sinó subordinació i penetració alhora.*¹⁹⁸

13. La moral

En *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*, primera sèrie, de l'any 1930 defineix la moral com *la llei de la vida, com el sistema de normes que regeixen la nostra conducta, per tal d'alliberar-nos de les influències de l'animalitat i aixecar-nos a les altes regions de la vida espiritual.*¹⁹⁹ La moral cerca la perfecció. No hi ha cap sistema moral que no s'hagi de basar en una doctrina psicològica, és a dir, en el coneixement d'un mateix. Cap moral pot exigir a l'home més deures o més perfecció dels que està en condicions de conquerir.

*Això us donarà una idea de l'excelsitud del problema moral, que és el problema del deure i de la llibertat, del bé i de la virtut, podent ésser-ho al mateix temps del goig i de la benaurança. La importància del problema moral és un fet que tothom reconeix en el curs de la història humana.*²⁰⁰

Serra Hunter afirma que la conducta que duu a terme l'home és obra d'ell mateix. Ningú no neix absolutament igual, ni físicament ni intel·lectualment. Però tothom pot arribar a un grau de perfecció moral equivalent a les seves forces físiques i intel·lectuals. Segons quines coses no les podem exigir als éssers humans, però si que els podem exigir un mínim de perfecció que exigeix la dignitat humana.

198 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.29.

199 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera Sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930 p.65.

200 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.71.

Tenir una concepció de la vida vol dir estar en possessió d'una manera d'entendre el món i allò que nosaltres som i hi representem. Per aquest motiu explica que el problema moral se'l faci dependre del problema de l'univers. Serra distingeix entre:

- Un regne de la fatalitat i del determinisme, on les coses són i esdevenen allò que imposa llur pròpia natura.
- Un regne de la llibertat, on l'ésser humà és amo del seu destí i que és el món de la consciència i de la llibertat.

Serra Hunter entén l'optimisme i el pessimisme com a concepcions cosmològiques i morals. Allò que preocupa tant els optimistes com els pessimistes és la compenetració entre el problema del món i el problema de l'home, tant pel que fa al mal físic o imperfeccions de l'univers com al mal moral o imperfeccions de l'home. El Mestre ens diu que comparem l'optimisme de Leibniz, que es tradueix en una moral harmònica del perfeccionisme, i el pessimisme de Schopenhauer, que veu en el dolor una conseqüència del nostre desig de conservació. La compenetració entre els dos problemes ens és donada per la idea de l'ordre. El Mestre afirma que és en el món de les accions que duu a terme l'ésser humà, que està governat per lleis i normes morals, on naturalesa i esperit estan d'acord.

La moral social es fonamenta en dos postulats bàsics com són la convivència i la tolerància. No ens hem de fer la il·lusió que és l'autoritat la que manté la pau i l'harmonia entre els individus de la col·lectivitat. Aquesta pau i harmonia és mantinguda per la mateixa moral inserida en la persona o per les lleis fetes per a éssers racionals, que són factors vitals i la millor garantia de la pau col·lectiva.

La diferenciació dels homes no radica en l'oposició entre les seves idees, sinó en la contraposició dels seus sentiments. El problema de la moral és, per a ell, el problema del deure i de la llibertat, del bé i de la virtut. Afirma que si aprofundim una mica podrem comprovar que en el fons de totes les accions humanes hi ha una idea moral que és la que marca les pautes a seguir durant el procés de dur a terme tota l'acció. En el curs de la història humana sempre ha estat reconeguda la importància del problema moral. Serra Hunter afirma que totes les grans crisis són crisis morals, que les lluites i mal entesos en

la història de la humanitat han tingut arrels morals, i que la moral de les persones i la moral dels pobles conformen el centre de gravetat de la humanitat sencera.

*Tots els homes tenen contret un deure amb les generacions futures; som les anelles d'una llarga cadena de segles que es perd en l'infinit del passat i del futur. Primer és el deure amb els nostres fills, després amb les generacions que han de venir. Aquesta és la raó fonamental de l'existència de la moral social. Al cap i a la fi la moralitat integral és el centre de gravitació de la humanitat.*²⁰¹

Serra afirma que la història de la humanitat ha conservat un gran nombre d'injustícies, que en el món hi ha hagut, des de sempre, molta injustícia. Per tal d'esborrar-la la humanitat ha creat unes normes que formen part d'uns codis de dret i de moral.

*La història humana ha conservat un nombre considerable d'injustícies que el temps, els costums i les institucions han donat l'aparença de coses permanents i absolutes. Els vells filòsofs deien, amb raó, que l'hàbit és una segona naturalesa. Ho és sens dubte; però ja observava Plató que l'habitud per si sola és indiferent al bé i al mal; per això hi ha costums bons i costums dolents.*²⁰²

L'home, al llarg de tot el procés de la seva vida, es relaciona:

- amb éssers inferiors a ell, com la naturalesa
- amb éssers iguals a ell, com els altres homes
- amb un ésser superior a ell, com és Déu
- amb ell mateix

La moral social està integrada pels deures de l'ésser humà respecte dels altres éssers humans. Aquesta moral comprèn el sistema de totes les relacions humanes de caràcter col·lectiu. Primer és la família, després la nació, i finalment la humanitat. A més, també, els municipis, comarques, l'associació de nacions, la federació d'estats, etc. També s'hi

201 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.72.

202 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.73.

han de comptar les corporacions científiques, artístiques, etc.

Serra Hunter parla de conceptes com llei, deure, consciència, llibertat i justícia com dels valors ètics per excel·lència. Per definir aquests conceptes, cal fer-ho tenint en compte el factor social, atès que són elements socialitzadors que imposen sempre una relació de comunitat. Voler destruir aquests conceptes, o considerar-los ídols metafísics com feia el positivisme, és inútil. Serra afirma que cap sistema ideològic pot prescindir d'aquests conceptes.

Les idees morals i filosòfiques, així com les arts i els gèneres literaris, se succeeixen segons un ritme lògic. De tots els problemes filosòfics, el que millor representa la maduresa de l'esperit és el problema moral. Aquest problema moral és determinat pels problemes psicològic i metafísic. Afirma que la filosofia pot esdevenir la més alta especulació de l'esperit i també la ciència suprema de la vida, ja que dóna molta importància al vessant moral de la vida de l'ésser humà.

La moral ha d'anar sota el guiatge de la psicologia i de la metafísica, ja que si no és així esdevindrà una doctrina abstracta de la virtut. Serra afirma que tot sistema filosòfic té una moral a la base.

Si la filosofia pot esdevenir la més alta especulació de l'esperit i ensems la ciència suprema de la vida, és precisament perquè identifica l'interès moral i l'interès teòric. Quan la moral perd el seu contacte amb la psicologia i la metafísica, esdevé una doctrina abstracta de la virtut o de la benaurança.²⁰³

Serra Hunter se centra en l'ètica del geni grec. Diu que l'esforç més genial per fonamentar una teoria de la conducta el trobem en la civilització hel·lènica. La moral grega passa per tres moments:

- la moral pràctica dels poetes gnòmics, dels set savis o dels poemes òrfics
- la moral dels presocràtics, enfonsada en la religió

203 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.76.

- la moral socràtica, la dels grans filòsofs clàssics de Grècia

Aquesta darrera moral té també diferents derivacions: la moral de Plató, de la qual el Mestre afirma que és la forma més perfecta que ha assolit el geni occidental; la moral d'Aristòtil, i les morals del cinisme i dels cirenaics. D'aquí deriven els pirrònics, els epicuris i els estoics. Després ja podem afirmar que el cicle de les escoles morals s'ha tancat. A partir d'aquí, la filosofia grega decadent de l'època alexandrina que el Mestre compara amb la vellesa d'una persona deixa de banda els aspectes morals. Aquesta és una etapa, com la que viu el Mestre, en què té lloc una espècie de crisi de la filosofia. Allò que perseguim els humans és alliberar-nos de la por a la mort i de la por a caure en errors. El cristianisme torna a l'espiritualisme socràtic, amb l'afegit d'una nova virtut desconeguda per als antics, com és la caritat. En l'època moderna rebroten les velles escoles. Les manifestacions noves són degudes a la Reforma amb la instauració de la llibertat individual, a la Revolució Francesa amb la igualtat utòpica i al moviment socialista modern, amb el concepte de fraternitat.

En la història del pensament humà hi trobem tres sistemes de moral filosòfica que corresponen a tres actituds sentimentals o ideològiques de la humanitat:

- la moral del plaer
- la moral de l'interès
- la moral del deure

Són, a més, tres maneres de concebre l'existència humana. El dia a dia de la vida humana ens posa davant aquests tres tipus de moralitat:

- L'egoista, que ho supedita tot a la conveniència.
- L'utilitari, que vol aprofitar allò positiu i eliminar allò negatiu.
- L'altruista que supedita la seva pròpia perfecció a la perfecció de tots.

No hi ha una opinió unitària sobre quins han d'ésser els veritables fonaments de la moral social. A les tres ideologies morals del plaer, de l'interès i de la virtut els corresponen en l'ètica, en el sentit popular, l'odi, la indiferència i l'amor.

*La guerra qui sap el que durarà! Tinc la convicció de què la guanyarem, però també tinc la creença de què ja estaria dominat l'enemic, si no fos l'ajut que rep de l'estranger. No cal dir les coses que porta la guerra, coses inevitables quan a més d'ésser civil és canibalesca. Vd. n'ha patit les conseqüències i els demés no sabem el que ens espera.*²⁰⁴

Serra Hunter s'endinsa en la ideologia de l'odi. Afirma que aquesta ideologia està present a tot arreu: entre nacions, entre races, entre professionals, entre familiars, etc. La ideologia de l'odi està present en tota doctrina sociològica que posa per damunt de tot l'interès de l'individu.

La cultura ens separa de l'animalitat i ens atansa al món dels valors espirituals. Però la ideologia de l'odi és un retrocés a la vida salvatge. En la societat del seu temps hi ha encara continguda molta ideologia de l'odi: pena de mort, tortura, etc. Tota aquesta ideologia és ideologia negativa, diu el Mestre.

A *La Vanguardia* del dia 24 de març de 1938, a la pàgina 3, apareixia un article d'opinió signat per Argus que volia significar aquest ambient d'odi i d'animalitat que es vivia en aquella època. Sota el títol *Un balcón en la Rambla. Barcelona bajo las bombas*, deia el següent:

Existe un miedo físico, como individualmente habrá podido experimentarlo todo ciudadano barcelonés con ocasión de los bombardeos recientes o en anteriores agresiones de los piratas del aire, cuyos primeros efectos no puede dominar ni el hombre más familiarizado con el peligro, más seguro de sus nervios, más indiferente a la inminencia de la muerte. Es un fenómeno distinto del pánico colectivo, en el cual interviene un contagio instantáneo como factor decisivo para producir esos movimientos de huida, esas desbandadas deprimentes de muchedumbres que se abandonan a un impulso interior sólo contenible por la coacción de las fuerzas encargadas de volverlas a la razón, aunque sea a tiros.

De sentir miedo nadie está libre. Es un sentimiento que generalmente nos coge desprevenidos y juega con nosotros, siquiera sea por breves instantes, como objeto

204 Carta de Serra Hunter a Francesc Mirabent del dia 23 de setembre de 1936.

liviano precipitado por el viento en un remolino. El cobarde sucumbe a esta perturbación angustiosa del ánimo, que gravitará siempre más en su conducta hasta enajenarla de la voluntad. El valiente se recobra en el acto y casi sin esfuerzo, ayudado por una cualidad de su carácter que no se da ni se compra. Y otros que no alardean de bravos, pero que son dignos y saben luchar sin desfallecimientos de nuestra frágil naturaleza, reaccionan por decoro, por propia estimación, tras de una ruda batalla reñida contra el instinto.

El que esto escribe confiesa que ha sentido miedo durante los últimos bombardeos. Uno de ellos le cogió la noche del 17 en un punto de la ciudad alcanzado por varias bombas. Vio como los terribles artefactos estallaban horrísonos, silbando al espacio surtidores de fuego, que le recordaron la fuente mágica de Montjuich, y se sintió levantado del suelo dos veces por la presión de las explosiones más próximas. Percibía, además, el ronco zumbido de los aviones enemigos y un repetido estrépito de cristales rotos, que tenía un cierto acento alegre de fiesta en medio de aquel trance de horror.

Aquella impresión de angustia física, casi insoportable, le duró toda la noche. Pero otra impresión más profunda y duradera – durará toda la vida – borró al día siguiente la anterior, para no dejar sino un recuerdo inocuo. Esta segunda impresión, mucho más dolorosa que la primera, hasta el punto de provocar una secreción de los ojos que los hombres enterizos ocultan como una vergüenza, la recibió al recorrer el trayecto de la Gran Vía comprendido entre la Plaza de la Universidad y la Rambla de Cataluña. Allí estaba la aseveración conmovedora, el testimonio plástico y espectacular de la barbarie fascista. Allí mostraba Barcelona desmesuradamente abierta la mayor de sus heridas, cuyas enormes proporciones, con ese espanto permanente, inmóvil, de las piedras en ruinas, reducida hasta la insignificancia la inquietud individual por la propia conservación.

¡La vida del individuo significa tan poco en medio de la tragedia de una gran ciudad! Cuando, en la víspera, veíamos caer las bombas en nuestro alrededor, encendiendo en la noche ramilletes gigantescos de chispas y retumbando con fragor al que se incorporab el tronar de los cañones antiaéreos, teníamos de nuestro ser una estima minúscula, concentrábamos toda la existencia en los latidos del corazón, que nadie más que nosotros podía percibir. Y por la mente cruzaba la exacta medida de nuestra pequeñez, comparable al grano de arena. A su vez, los costados abiertos, brutalmente desgarrados,

de una de las principales vías barcelonesas, contemplados a la luz del sol horas más tarde, se nos adentraban por los ojos en el espíritu hasta no dejar espacio ni para aquella modestísima valoración del “yo” que los egoístas cerriles sobreponen a todo. Sentimos entonces, en lo más profundo del alma, palpitar el vínculo entrañable que nos retiene unidos a la colectividad y que lleva al patriota a sacrificar su propia vida por el bien común. Esto nos curó del miedo experimentado la noche antes. Y derramamos sobre los escombros unas lágrimas que no habría hecho brotar la visión macabra de nuestro cadáver, sugerida por la proximidad del peligro. Esta es la impresión de un barcelonés que va para viejo y que nunca como en esta hora trágica habíase sentido tan identificado con la ciudad donde ha transcurrido su vida. La ciudad es como una ampliación de nuestros hogares. Flotan en ella, con más holgura que en el limitado ambiente hogareño, vestigios seguros de cuánto hemos hecho, de cuánto hemos gozado y sufrido.

Más aún: por los enormes desgarros que dejó en ella el paso de las bombas, se ven los hogares heridos, profanados, expuestos a la pública curiosidad, sorprendidos por la barbarie que los destruyó en su recogimiento familiar. Pensemos que el hogar de cada uno de nosotros puede verse así, desventrado y con sus intimidades puestas al sol. Basta contemplar durante diez minutos este panorama de ruinas, cuando el hombre tiene sensible la dignidad, para curarse del miedo. Barcelona ha reaccionado, y los que huyeron en el primer momento están otra vez entre nosotros. Han vuelto para defender lo que es de todos: el honor de la ciudad, mil veces más fuerte que las bombas de sus sádicos asesinos.²⁰⁵

Aquest text plasma, d'una manera clara, aquesta ideologia de l'odi de la qual parla Serra Hunter. La guerra era un camp sembrat d'odis a flor de pell. Parla també de la moral dels interessos. Parla de la neutralitat, que diu que apareix disfressada de justícia, però que no és res més que la negació d'aquesta justícia. L'home indiferent i neutre és aquell que no es vol comprometre amb res ni amb ningú perquè és pobre d'esperit, perquè està mancat de la força de l'ideal, perquè és un egoista. Serra Hunter equipara aquesta neutralitat amb l'egoisme més eixorc.

Serra Hunter afirma que si volem saber quina de les morals socials és la més encertada

205 La Vanguardia. Barcelona, 24 de març de 1938, p. 3.

cal mirar, en primer lloc, quina és la que té més en compte el respecte per la naturalesa integral de l'ésser humà i, en segon lloc, quina garanteix millor la pau i el progrés de la humanitat.

En darrer terme parla de la moral humanitària o, com diu ell, la moral de la virtut desinteressada, del deure absolut i del bé honest. És la moral del sacrifici, que ens demana la privació de determinats béns individuals per tal d'afavorir la comunitat. El compliment del deure no és sempre fàcil. Per a ell, la idea de bé moral és sempre incompatible amb qualsevol càlcul d'un interès real o possible. Diu que l'ideal que informa tota acció moral humana està més enllà de la pròpia utilitat que en pugui treure l'ésser humà. En aquest sentit esmenta el filòsof suís Gourd, que diu que la moral i el sacrifici són incompatibles. El sacrifici no pot constituir-se en principi únic de la vida moral, però no és contrari a la nostra naturalesa. Critica la teoria de Gourd perquè diu que deixa fora els valors màxims de la vida. Per a molts, aquesta teoria de la moral altruista és utòpica, ja que molt sovint el mòbil de les accions humanes ha estat l'egoisme. Encara que fos així, cal continuar endavant, i si cal torçar el rumb de la història. El que és cert és que enmig de les convulsions de la humanitat hi ha sempre un ideal d'amor i d'altruisme.

Serra Hunter afirma que en la moral de la idealitat hi cabem tots. És una moral de la convicció i de la persuasió, d'atracció i de tolerància, que no transigeix mai ni amb l'error ni amb el mal ni amb la mentida ni amb la hipocresia. Alguns han dit que és la moral dels pobres d'esperit, però res és més lluny de la realitat. És l'única moral que respon a la naturalesa social de l'ésser humà. És una doctrina del comportament de l'ésser humà amb les seves bases establertes en la biologia, la psicologia i la sociologia, que contribueix a aixecar el nivell de les potencialitats de l'ésser humà fins a l'ideal de l'eterna perfecció.

Per a Serra Hunter, l'idealisme té el futur a les seves mans, i les doctrines inspirades en el materialisme, el naturalisme i el positivisme estan, en tant que contràries a l'idealisme, en procés d'esvair-se.

Per suggestió o per convenciment, forgem la nostra individualitat segons una norma ètica. Però, bastarà aquesta norma si no pren contacte amb la sensibilitat religiosa? Què és, en

*darrer terme, el sentiment religiós, sinó la forma més pura de la idealitat moral?*²⁰⁶

En la seva obra pòstuma *El pensament i la vida* fa una consideració sobre el sentit de la moralitat. Diu que la moralitat és el caràcter permanent de les accions que s'adapten al principi del bé. El Bé mai no canvia. El Bé és el bé o no ho és, diu el Mestre. No hem de confondre el Bé amb les diverses objectivacions que se li donen al llarg de la vida en els seus diversos ordres.

Parla de l'intel·lectualisme i del moralisme. Els descriu com dues direccions ideològiques amb un abast superior al que se'ls assigna en l'àmbit de la filosofia. Per a ell, són dues maneres d'entendre el sentit general de la cultura, que sovint entren en conflicte i sovint arriben a una mena de concòrdia.

*Efectivament: en els intel·lectualistes el nervi central és la preocupació pel saber i per la ciència; en els moralistes, la preocupació pel bé i per la vida.*²⁰⁷

Distingeix entre la intel·ligència, com a mitjà més útil i més segur per dur a terme la nostra orientació en el món i com a arma més poderosa per endinsar-nos en la vida, i la voluntat, com la capacitat encarregada de dirigir la naturalesa humana envers la seva perfecció, que construeix la nostra personalitat i que ens obre el camí cap a l'alliberació final.

Tracta, també, de la integritat moral. La moralitat exigeix puresa tant en els mitjans com en el fi de l'acció. Segons ell, no n'hi ha prou que la intenció sigui bona, ho ha d'ésser també el procés voluntari que ens atansa al terme desitjat. Serra Hunter afirma que entre el bé i el mal no hi ha possible transacció. Així, doncs hi ha dues possibilitats:

- O l'acte ens apropa a la perfecció moral, i és un acte bo.
- O l'acte ens allunya de la perfecció moral, i és un acte dolent.

En el seu escrit pòstum titulat *Entorn del problema del mal*, continua tractant el tema del

206 Serra Hunter, Jaume. *El pensament i la vida. Estimuls per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 24.

207 Serra Hunter, Jaume. *El pensament i la vida. Estimuls per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 25.

bé i del mal. Diu que la dualitat crea antagonismes i posa com a exemple la contraposició entre el bé i el mal. Les antinòmies existeixen en tots els ordres. Serra es planteja la seva necessitat per a la mateixa persistència dels ideals.

*Tothom ha fet l'experiència d'aquest ritme dolorós de la vida. Qui aixeca la seva protesta d'una manera airada; qui es consola amb una hipòcrita tolerància; qui, resignat, espera l'hora de l'alliberació final; ningú, però s'avé de bon grat a acceptar el triomf de la malícia en el Món.*²⁰⁸

Ningú no vol acceptar el domini del mal al món. Tant és així que l'home s'esforça a penetrar les raons justificatives de la dissort humana. L'univers és fill de la bondat, és una expansió de l'omnipotència, però almenys aparentment, l'obra és imperfecta. Però sembla com si de manera capriciosa hi hagués una altra potència que s'hagués entretingut a amargar l'alegria de l'arquitecte sobirà que l'ha projectat i l'ha definit.

És ben clar que en tots els ordres descobrim la nostra condició d'impotència. Fins i tot en l'ordre del propi coneixement. Serra afirma que el nostre primer enemic és la ignorància. La nostra raó camina per viaranyos sospitosos i llavors sorgeix el dubte. Qualifica el dubte com la pitjor malaltia de la nostra intel·ligència. El mal també s'empara de les regions més enlairades de l'esperit. El mal ha intentat d'arrelar en les mateixes fonts de la raó. Constantment ens neguem nosaltres mateixos, neguem la nostra obra. Serra diu que això és un desequilibri en l'ordre del coneixement, però també és una manifestació clara del mal.

*Trobem dificultats i límits per totes parts. Les empreses del saber humà estan afectades d'un vici d'origen que les incapacita per a l'acció immediata i que fan que la intel·ligència oscil·li des de l'actitud francament agnòstica fins a l'escepticisme més radical.*²⁰⁹

Serra conclou que el mal absolut no existeix. El mal neix de les mateixes arrels del bé. Per això hem d'ésser optimistes. Diu que la superació existeix en tots els ordres i que gràcies

208 Serra Hunter, Jaume. *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar*. Article pòstum titulat *Entorn del problema del mal*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 121.

209 Serra Hunter, Jaume. *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar*. Article pòstum titulat *Entorn del problema del mal*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 122.

a les energies que l'home té el problema del mal perd la seva virulència.

*El problema del mal afecta, doncs, la majoria de les qüestions de la vida. I això és psicològicament ben explicable. La finitud és una marca de la naturalesa que portem damunt de nosaltres. Solament una clara visió de l'esperit, a la qual no podem mai arribar, podria alliberar-nos-en.*²¹⁰

De fet, en el transcurs del curset de Filosofia que va impartir a l'Ateneu de Girona, Serra Hunter destacava moltíssim la importància que per a ell tenia la moral dient:

*Per damunt de tots els dubtes i de totes les disputes sura la veritat moral, pura i sublim, que no pot ésser entelada ni per la força de les passions ni pels defalliments de la voluntat.*²¹¹

14. Filosofia i història

Serra qualifica la filosofia i la història com dues sèries de coneixements, com dos sistemes privilegiats de coneixements que penetren totes les formes del saber perquè responen a dos punts de vista de caràcter universal.

La filosòfica i la històrica són dues maneres d'entendre la realitat. Així, el saber científic no fa res més que anar de la història a la filosofia i de la filosofia a la història. Les idees s'encarnen en els fets i els fets tenen valor per a l'home sempre que són expressió d'un contingut ideal. D'altra banda, els fets són el que nosaltres realment veiem. Però el principi motor de la història és la idea, la idea que tendeix a traduir-se en forma temporal i espacial, a incorporar-se a un individu o a una col·lectivitat, per tal d'arribar a la plenitud de la seva essència, que és servir de mitjà i guia a la perfecció de l'home.

Filosofia i història constitueixen, doncs, dos aspectes fonamentals que s'atrauen i es completen, tant en la ciència com en la vida. Veiem la filosofia en la història i descobrim que la història és una marxa cap endavant en busca sempre d'un ideal o d'un estat

²¹⁰ Serra Hunter, Jaume. *El pensament i la vida. Estímul per a filosofar*. Article pòstum titulat *Entorn del problema del mal*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 126.

²¹¹ Serra Hunter, Jaume. Quarta lliçó del curset de Filosofia a l'Ateneu de Girona. Dia 28 d'abril de 1931.

perfecte. Però és condició de la humanitat que aquesta marxa no sigui en línia recta, sinó per etapes desiguals. Sense trencar la continuïtat, té retrocessos. Potser més que retrocessos són períodes de descans imposats per un ritme anàleg al de la naturalesa i al de la vida individual.

Sovint la humanitat passa per crisis que posen en perill la suma de benestar i de perfecció obtinguda a costa de grans sacrificis i d'heroïsmes. De totes maneres, cada nova situació en harmonia amb les propietats essencials de l'esperit humà és superior en contingut i en fecunditat a una altra de semblant d'una època precedent.

Sempre que una cultura ha aconseguit el seu predomini, té tendència a fer-se absorbent i exclusiva, amb la qual cosa l'aspecte negatiu anul·la el positiu. Sobrevé aleshores la crisi, la deformació o la decadència, fins que una nova reacció obre la perspectiva d'una nova època, la qual, però, per consolidar-se necessita soldar, per dir-ho així, la seva acció amb la tradició momentàniament abolida. Aquesta continuïtat constitueix l'índex filosòfic de la història i la condició vital de la filosofia.

Serra parla de la importància de les idees com del principi motor de la història. Són els mitjans i les guies per a la consecució de la perfecció humana. Així, doncs, filosofia i història són dos aspectes que es completen l'un a l'altre tant en l'àmbit de la ciència com en el de la mateixa vida.

Més estrictament parlant, filosofia i història són dos dominis especials de coneixement, són com dues grans enciclopèdies del saber humà amb un domini propi, però que influeixen sobre tots els altres continguts científics. Defineix molt bé la història. Diu el següent:

La història és com un arbre,²¹² les branques de la qual representen les diversificacions particulars segons lloc, temps i contingut, i la soca és la veritable ciència de la història, que es proposa com objecte la determinació científica dels fets. Amb el caràcter ja especialitzat d'història humana constitueix amb la filosofia, l'estètica, l'etnologia, la política,

212 Descartes, René. La saviesa humana és el conjunt de totes les ciències, que Descartes entenia com un sistema orgànic: és com un arbre les arrels del qual són la metafísica; el tronc, la física o filosofia natural, i les branques, les altres ciències, principalment la medicina, la mecànica i la moral.

*el dret, l'economia, la sociologia, la religió, l'ample domini de les ciències de l'esperit, les quals tenen com a fonament la psicologia i com a norma directiva intrínseca els ideals èticometafísics.*²¹³

Serra Hunter distingeix entre la història en general, en tant que representació del passat dels éssers, i la història pròpiament dita o història humana. La història comprèn els dos grans dominis de l'univers: la naturalesa i la humanitat. D'aquí sorgeixen dues grans concepcions de la història:

- El naturalisme, que diu que el desenvolupament de l'activitat i els productes espirituals no se separen de la història de la naturalesa.
- El racionalisme, que afirma l'autonomia de la vida psíquica respecte de la vida natural.

També parla del cas dels qui creuen en una història de la naturalesa en tant que projecció de la història de l'esperit. Per al Mestre, la successió de les diferents escoles històriques se'ns presenta com un triomf gradual de la concepció racionalista sobre la concepció naturalista de la història.

Diu que en l'antiguitat dominava la separació entre la història i la ciència. Els clàssics veien en la història només el fet en ell mateix. Esmenta autors com Heròdot, Tucídides, Plató i els seus *Diàlegs*, i el mateix Aristòtil. En aquests autors la història és com una reunió de documentació, diferent de l'explicació sistemàtica que és pròpia de la ciència. Aquesta manera d'entendre la història arriba fins a l'època moderna. En l'actualitat s'han contraposat la història natural i la història humana. Diu que naturalesa i esperit són dos dominis sotmesos a una jurisdicció ideològica diferent: determinisme causal i indeterminisme de la llibertat, respectivament. Però això no és un obstacle per admetre una penetració recíproca de la naturalesa i de l'esperit en certes regions de la història de la cultura.

Què entén Serra Hunter per història? Hi entén l'exposició sistemàtica dels esdeveniments

213 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p. 109-110.

pretèrits o la successió dels estats pels quals ha passat la humanitat. Afirmar que els fets humans tenen més riquesa de contingut i de forma que els fets còsmics en general. L'agent històric és l'home, tant en el seu vessant individual com en el seu vessant social. L'home viu formant nacions i races, institucions i comunitats per a la realització dels seus diferents fins. És una equivocació reduir la història humana a la història dels grans homes (guerrers, savis, emperadors, etc.). Per a ell, la història té un objecte primordial, que són els fets extraordinaris i imprevistos. Diu que per damunt dels fets polítics cal situar els fets culturals, que gaudeixen de més transcendència al llarg del temps.

Serra Hunter es fixa en Eduard Meyer²¹⁴ quan diu:

*És històric tot aquell fet passat, quan la seva acció eficaç no s'esgota en el moment de la seva aparició, sinó que continua exercint-la d'una manera perceptible en els temps consecutius, produint nous esdeveniments.*²¹⁵

Aquí es fixa també en Rickert²¹⁶ quan diu:

*L'eficàcia històrica no és equivalent a l'eficàcia en general, la qual és indiferent al valor.*²¹⁷

Per a Rickert, l'eficàcia sola no pot ésser el criteri per saber què és històricament essencial. Històricament eficaç és sols el succés que produeix efectes històricament importants, és a dir, que el que dóna la pauta de la historicitat d'un fet és sempre el seu valor cultural.

Cada generació té un coneixement limitat de la humanitat passada. Els interessos i les preferències humanes varien segons els temps. Però dins de les fites del coneixement actual i possible es mou la moral de la història, allò que hem de saber. És innegable que és un deure de l'home sentir-se unit a la totalitat dels seus avantpassats.

214 Meyer, Eduard (1855-1930). Historiador alemany. Professor a Berlín i a Harvard.

215 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p. 117.

216 Rickert, Heinrich (1863-1936). Filòsof alemany, membre del Cercle Neokantià de Baden.

217 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p. 110.

La història és com una experiència de l'espècie que ens guia sobre la conveniència d'adoptar actituds futures. Aquí Serra es fixa en Ciceró quan diu que la història és *testis temporum, magistra vitae, nuntia veritatis*²¹⁸ per tal de destacar-ne la seva transcendència cultural.

La concepció moderna de la història tendeix a incorporar l'estudi del passat al ventall de les disciplines científiques, considerant els procediments racionals com el moment capital de la seva formació. La primera objecció que es fa a la història com a ciència prové de la naturalesa del seu objecte, que és el particular o l'individual.

*Cada vegada que meditem sobre el sentit dels problemes topem amb la dualitat d'aquests dos punts de vista. La consideració general de l'objecte que estudiem o de la realitat explorada descobreix els dos caires de la investigació: el filosòfic o doctrinal, del qual es fa ben aviat inseparable el sistema, i l'històric, sotmès a les condicions d'espai i de temps, que engloben la doble influència de la civilitat i de la professió. Filosofia i Història, referides al problema de la vida, de l'esperit, són dues germanes inseparables.*²¹⁹

Per tant, si la ciència és de conceptes universals, la història ha d'ésser exclosa dels dominis científics. Serra Hunter afirma que és possible una disciplina científica que es proposi un coneixement clar i sistemàtic dels fets passats de la humanitat. Per afirmar això diu que allò que la ciència natural fa amb els fenòmens actuals pot fer-ho la història intentant la reconstrucció del passat. L'origen de la ciència històrica l'hem de cercar en la possibilitat de dur a terme una recerca que ens permeti reviure mentalment el passat, allunyat de nosaltres per un període més o menys llarg del temps. Seria com una mena de reminiscència que la humanitat, o més ben dit, cada generació, té d'un moment o d'una època de la seva vida anterior.

La vida humana és un conjunt de fets, determinats en l'espai i en el temps, que són producte de l'activitat humana conscient i lliure, amb les limitacions que són imposades tant per la naturalesa com per la providència divina. Serra Hunter parla també de la

218 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, nota 1 de la p. 120.

219 Serra Hunter, Jaume. *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 84.

voluntat humana, tant individual com col·lectiva, com sotmesa a un sistema de lleis que oposen resistència als seus dissenys, i també d'una intel·ligència infinitament sàvia i bona, que actua en cada etapa del desenvolupament humà.

La filosofia de la història vindria després de totes les altres filosofies particulars i comprendria la totalitat de la vida. Molts neguen la possibilitat d'una filosofia de la història. En aquest sentit Serra Hunter hi col·loca pensadors com Schopenhauer²²⁰ i Hartmann,²²¹ que consideren la història com un simple procés natural. També parla de Hegel,²²² del qual diu que identifica els conceptes història universal i filosofia de la història. En el cas de Hegel, la història de la humanitat és la realització de la raó i de la justícia en el món. Hegel diu que cada moment històric, cada forma de cultura, cada organització política és el que ha d'ésser i és perquè ha d'ésser. Així, doncs, l'esperit és immanent a la història.

En els filòsofs i historiadors es va despertar la idea d'una interpretació racional de la història. L'home va sentir el desig de trobar, en el progrés de la vida espiritual, quelcom semblant a un disseny o a una motivació raonada. D'altra banda, el factor ideològic es fa preponderant a mesura que es perfecciona el concepte de la història, sobretot si l'historiador pren consciència de la seva responsabilitat moral.

*La història humana no és una successió casual o arbitrària que exclou tota mena de motivació racional; per aquesta raó sabem que la Història ha pogut esdevenir una ciència. Però el fil conductor de la Història serà sempre la sèrie temporal dels esdeveniments. Uns fets són simultanis dels altres, o són successius, i hom simbolitza sovint aquesta duplicitat de relacions amb una cadena formada per nombroses anelles. La situació inicial de la recerca històrica és comparable al cas d'unes anelles disperses que l'historiador ha de recollir i muntar si vol refer exactament la primitiva cadena.*²²³

Quan la història es fa pragmàtica és per aconseguir una finalitat educativa i ètica. Quan la història es fa crítica és per jutjar i valorar els fets humans. Quan la història es fa genètica és per escatir les vertaderes causes i prevenir les conseqüències futures. La veu de la

220 Schopenhauer, Arthur (1788-1860). Filòsof alemany. Autor del llibre titulat *El món com a voluntat i representació*.

221 Hartmann, Eduard von (1843-1906). Filòsof alemany autor de *La filosofia de l'inconscient*.

222 Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770-1839). Filòsof alemany representant màxim de l'idealisme alemany.

223 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona Sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p.115.

filosofia, però, es deixa sentir en cada escola i en cada orientació. Així, doncs, no hi ha concepció científica de la història que no porti adossada la idea de la finalitat.

Serra Hunter afirma que en els filòsofs grecs i en alguns historiadors de l'antiguitat ja hi trobem els primers indicis d'una concepció idealista de la història. El cristianisme va fer possible la transformació de la història. El Mestre diu que en obres com *La ciutat de Déu* de sant Agustí²²⁴ o com *El discurs sobre la història universal* de Bossuet²²⁵ hi ha formes de concepció providencialista de la història. Però comparteix la idea que el veritable fundador de la filosofia de la història va ésser Joan Baptista Vico²²⁶. En el mateix camí de Vico, amb el seu afany de racionalitzar la història, Serra Hunter situa autors com Montesquieu,²²⁷ Voltaire,²²⁸ Condorcet²²⁹ i els treballs de Hegel i Leibniz²³⁰.

D'altra banda, el positivisme ha plantejat també una explicació del desenvolupament històric de la humanitat. Les direccions evolucionista, transformista i malthusiana han aportat el seu òbol en aquest sentit.

Serra Hunter esmenta autors com Saint Simon,²³¹ Comte,²³² Taine,²³³ Stuart Mill,²³⁴ Spencer.²³⁵ Cadascun, a la seva manera, considera el desenvolupament de la història humana sotmesa a lleis semblants a les del món físic. Marx²³⁶ i Engels²³⁷ encetaren la concepció materialista de la història que ha tingut molts partidaris des de llavors.

Definitivament, la missió que té encomanada la filosofia de la història consisteix en l'exploració de la regularitat dels fenòmens històrics i en l'estudi de llur mecanisme essencial.

224 Agustí d'Hipona (354-430). Un dels pares de l'Església llatina més importants.

225 Bossuet, Jacques Bénigne (1627-1704). Clergue, predicador i intel·lectual francès.

226 Vico, Joan Baptista (1668-1743). Filòsof nat a Nàpols que va ésser nomenat historiador del rei l'any 1734.

227 Montesquieu, baró de (Charles Louis de Secondat) (1689-1755). Pensador francès de la Il·lustració.

228 Voltaire (François Marie de Arouet) (1694-1778). Filòsof francès de la Il·lustració.

229 Condorcet, marquès de (Marie-Jean-Antoine Nicolas de Caritat) (1743-1794). Filòsof francès de la Il·lustració.

230 Leibniz, Gottfried Wilhelm Von (1646-1716). Filòsof i matemàtic alemany.

231 Saint-Simon, compte de (Claude-Henri de Rouvroy) (1760-1825). Filòsof i teòric social francès.

232 Comte, August (1798-1857). Creador del positivisme i de la sociologia.

233 Taine, Hippolyte Adolphe (1828-1893). Filòsof, crític i historiador francès. Considerat un dels teòrics principals del naturalisme.

234 Stuart Mill, John (1806-1873). Filòsof, polític i economista anglès.

235 Spencer, Herbert (1820-1903). Filòsof, psicòleg i sociòleg anglès. Fundador del darwinisme social a Anglaterra.

236 Marx, Karl Heinrich (1818-1883). Filòsof, historiador, sociòleg i economista alemany.

237 Engels, Friedrich (1820-1895). Filòsof i revolucionari alemany.

A *El pensament i la vida* torna a tractar el tema de la filosofia i la història. Cada vegada que meditem sobre el sentit dels problemes topem amb la dualitat d'aquests dos punts de vista: el filosòfic o doctrinal, del qual es fa ben aviat inseparable el sistema, i l'històric, sotmès a les condicions d'espai i de temps, que engloben la doble influència de la civilitat i de la professió.

Filosofia i història, referides al problema de la vida de l'esperit, són dues germanes inseparables. Deuen el seu origen a inquietuds de diferent tipus. Una és més vella que l'altra, però viuen de costat i s'esguarden com si a cada instant volguessin imitar-se o rectificar-se.

El Mestre adverteix del perill de desfigurar novament el sentit veritable de la filosofia. Per aquest motiu considera tres requisits necessaris:

- No hem de començar la filosofia per la història.
- És un absurd contraposar la filosofia a la seva història.
- També és absurd provar la seva identificació.

La filosofia té un contingut. La primera condició del treball explorador del filòsof consisteix a enfrontar-se amb els problemes posant en joc els propis mitjans naturals de comprensió.

15. Sentit universal i humà de la filosofia

Res del que existeix o pot existir és estrany a la filosofia. Per això s'ha dit que la filosofia és la ciència universal. Aquest caràcter ja se li ha reconegut des de l'antiguitat. Segons el Mestre, els filòsofs sempre han volgut donar una visió de conjunt que permetés, de la manera més simple possible, arribar a gaudir d'una interpretació de la complexitat de la vida en general.

L'esperit humà ha tingut sempre un problema que l'ha torturat: el problema de la unitat. La universalitat de la filosofia és la clau d'aquest problema. Aquesta tendència a la unitat actua en l'home des dels primers moments de la vida.

*Teòricament i històricament s'ha pogut demostrar la impossibilitat de la ciència única; però la forma de saber o d'especulació que compta encara avui amb més nombre de sufragis al seu favor és la filosofia. Aquest caràcter o categoria de ciència universal, ningú no li disputa, i li ha estat reconegut fins pel mateix Positivisme.*²³⁸

Serra Hunter remarca la idea de la identitat, sense la qual no podríem comprendre ni un sol moment de la nostra vida interior. Per damunt d'aquesta identitat situa la unitat de pensament, que comprèn la realitat sencera. Aquest sentit de la unitat el podem trobar de la mateixa manera en totes les disciplines filosòfiques i és també la llei de l'esdevenidor científic.

Cada grup de ciències té una ciència central. Així, les ciències de la natura descansen sobre la mecànica, les de l'esperit ho fan sobre la psicologia i les de les formes ho fan sobre la matemàtica i la lògica. A més totes les ciències, tant del món espiritual com del món material, descansen sobre la metafísica. Serra diu que metafísica és el nom propi de la filosofia.

Afirma que cap altra disciplina mental té un nombre tan elevat d'adeptes com la filosofia. Tant les matemàtiques com la física com la biologia deixen quelcom fora dels seus dominis. Només la filosofia abraça el fons unitari de les coses i l'eleva fins al pla del coneixement clar i distint per obra de la raó especulativa.

Aquesta consideració general de les coses és inseparable del treball que fa el filòsof. Primer intenta una ciència unitària de la realitat amb la psicologia. Amb la dialèctica, el filòsof troba les normes del pensament absolut i intemporal. Però la unitat pren la seva forma plena en la metafísica, en tant que consideració unitària tant de l'univers com de l'Ésser Suprem. D'aquesta manera el filòsof aconsegueix la màxima universalitat. Encara més, sobre la base d'aquesta triple unitat s'aguanta tot l'edifici del saber humà. Així, doncs, la universalitat de la filosofia és quelcom consubstancial a ella. A la filosofia se li haurà pogut discutir el seu objecte, però, en canvi, no se li ha pogut manllevar la seva funció com a organitzadora i moderadora de les veritats especials que incumbeixen a

238 Serra Hunter, Jaume. *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, 1934, p.97.

cada ciència particular.

Al mateix temps que gaudeix d'aquesta universalitat, la filosofia té també un sentit profundament humà. Per a Serra, el pensament filosòfic comença amb l'home i acaba amb l'home. L'home és el subjecte filosòfic abans d'ésser l'objecte de la filosofia, però mai no deixa d'ésser subjecte en tant que és qui descobreix o crea els valors filosòfics. La filosofia és coneixement per excel·lència.

Com s'inicia el coneixement filosòfic? S'inicia per la psicologia o per l'antropologia, és a dir, per l'estudi de l'activitat conscient o de la naturalesa psicofísica de l'ésser humà. Serra Hunter diu que el factor humà no desapareix mai, tant quan sentim com quan recordem, quan imaginem com quan reflexionem, etc.

Serra posa l'èmfasi en la força humanitzadora de la filosofia que és determinada pels moments en què apareixen doctrines abstractes per tal d'interpretar l'univers. Aquestes doctrines entren en el descrèdit i s'imposa de nou el camí de la renovació a través de l'aprofundiment del sentit essencial i natural de la consciència humana.

*Sí, contestaríem. I si així fos, si la filosofia no tingués altre contingut que el de considerar la grandesa, no sols de la Natura, sinó de les produccions espirituals, us semblaria això poca cosa? Contemplar i fruit d'una obra llarga i pacient, estimuladora i contínua, utilitzar-la sempre per a nous avenços, no és ja un objecte que atreu intensament les nostres aficions i simpaties? Tampoc no podreu negar-me que aquesta ampla perspectiva de la filosofia justifica abastament aquella inquietud que registrarem com a fet inicial del pensament de l'home. Qualsevol que sigui el valor que reconeguem a la filosofia, serà i seguirà essent sempre el que significa el seu sentit original: amor a la saviesa.*²³⁹

Així, doncs, la posició humanista serà sempre la més ferma. Però aquesta posició té el perill de tornar-se subjectivista. Aquest és, no obstant això, un perill menor davant els avantatges que té sobre les solucions materialista i teològica. El Mestre diu que l'humanista està en el bon camí.

239 Serra Hunter, Jaume. *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margeli Impressors, 1934, p.104.

L'èsser humà té consciència de les seves pròpies limitacions, com també té la presumpció de l'existència de l'Ésser Infinit i Absolut. L'home és un món en petit que pel seu organisme es troba relacionat amb tots els éssers de l'univers. La llarga cadena dels éssers reals té la seva darrera anella en l'home, fet a imatge i semblança de Déu. El Mestre es recolza en un text de Llorens i Barba per expressar aquesta veritat de la filosofia:

*És indubtable que l'esperit humà concep pel damunt de totes les ciències en què esmerça el seu treball, una ciència universal que les domina totes, sense que ella depengui de cap altra.*²⁴⁰

Aquesta ciència no afegeix cap nou objecte a la intel·ligència. La concep com una generalització i un aprofundiment al mateix temps de la realitat que exploren les ciències especialitzades. Però aquesta ciència primera és assequible a l'home, o és més l'expressió d'un desig de saber que estimula l'esperit que no pas un objecte que puguem atènyer.

La intel·ligència està sotmesa a dos impulsos divergents:

- D'una banda, sent la necessitat d'una ciència universal.
- De l'altra, no es veu amb prou forces per arribar a aconseguir-la.

Per a Llorens, l'objecte que comprèn la major generalitat possible és l'home. D'aquesta manera, diu el Mestre, Llorens està en el camí del psicologisme. Llorens afirma que *l'home és el centre de tota llum, la iniciació per a qualsevol estudi.*²⁴¹ Així, l'objecte és un objecte que es pot atènyer ja que tenim mitjans per fer-ho. Ara sí que podem abastar els fenòmens que es produeixen en l'interior del jo. La captació d'aquests fenòmens serà el començament del veritable saber.

Tracta de la introspecció com a mètode per arribar a les meravelloses riqueses espirituals

240 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.134.

241 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.136.

que posseïm. La introspecció ens ajudarà a escalar posicions des de *la nostra pròpia constitució intel·lectual fins el món de les causes i de les substàncies, i fins el de les raons finals de les coses, el de les condicions de la veritat i de la justícia, i en darrer terme al coneixement de l'Ésser Suprem,*²⁴² afirma Llorens i Barba. Aquest és el camí natural del coneixement i és també el camí pel qual han passat tots els homes més representatius de la història del pensament occidental, diu Serra Hunter.

16. Pensament i vida emocional

Serra Hunter afirma que el pensament és obra de tota la persona. Fa una crítica dels psicòlegs intel·lectualistes per no haver reconegut aquest fet. Els critica per haver separat aquí els sentits, allà l'enteniment, per haver distingit en l'home dues o tres vides, com si fossin individualitats superposades. Diu que s'ha avançat en els detalls, però que hem retrocedit en l'aspecte de conjunt. Així, la veritable essència de la vida espiritual se'ns escapa. És necessari tornar a la unitat de la vida psíquica i al concepte de persona com a concepte central de la psicologia.

Per al Mestre, no hi ha cap problema filosòfic que no sigui un problema humà. El pensament humà sempre va dirigit vers la seva perfecció. Qui desitja la veritat i qui fa la descoberta científica és l'home, una intel·ligència mantinguda per l'escalf dels propis sentiments i no pas una intel·ligència nua. Això continua essent una crítica oberta a l'intel·lectualisme. L'home no és un teorema vivent, sinó un esperit que per infinits lligams està unit a la resta de l'univers. Serra Hunter dóna molta importància a l'emotivitat de la persona que duu a terme el descobriment científic. Això, els intel·lectualistes ni tan sols ho tenien en compte.

El pensament tracta de fer-se intel·ligible la realitat. La realitat s'ha definit com allò que coneixem, i el coneixement com la facultat destinada a prendre possessió de les realitats. Així, l'una és per l'altre. No podem definir l'ésser sense el pensament ni el pensament sense l'ésser. Però aquesta posició no pot ésser justificada lògicament. Això és així perquè ni el subjecte del coneixement és intel·ligència pura ni l'objecte del coneixement és

242 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Primera sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, p.137.

pura cognoscibilitat. Cal una certa simpatia entre subjecte i objecte perquè la relació pugui esdevenir coneixement. Però la realitat, l'ésser, l'objecte no és sols cognoscible, sinó també amable.

Sempre que actua prèviament la intel·ligència fa una tria: una tria de qualitats i de coses. Si pot triar és perquè té intenció, i si té intenció és perquè té interès. En l'aprehensió del seu objecte, la intel·ligència porta al seu costat la voluntat i l'amor, la inclinació i el desig. Quan ja ha trobat el seu objecte sent el plaer i la quietud.

El pensament lògic, que els filòsofs separen de la consideració metafísica i del pensament empíric, no està lliure del factor emocional. Està lligat a la consciència i rep de manera indirecta les influències de les altres facultats de la nostra ànima. El Mestre afirma que és difícil fer-se càrrec dels diversos graus de coneixement si prescindim de la seva arrel en la consciència. Serra Hunter parla també de l'associació entre el pensament i l'emoció. Afirmar que l'aspecte dinàmic del pensament prové de les disposicions afectives que l'acompanyen. La crítica d'idees no està mai exempta d'un caire sentimental. Diu que quan oposem ideologies el que estem fent realment és oposar sentiments i interessos.

El pensament abstracte pot fer-se càrrec de les coses, però no pot dominar-les; pot arribar a formular una concepció de l'univers, però és insuficient per perfilar una concepció de la vida.

*L'emoció és inseparable de la vida. Com més intensa és la vida de l'esperit, més intensa és també l'eficiència del sentiment. El moment suprem d'aquella vida, la creació, l'anul·lació personal i fins el lliurament absolut d'aquest jo, si fos possible, seria la culminació del sentiment de simpatia per a les altres realitats que conviuen espiritualment amb nosaltres.*²⁴³

El pensament no es deshonra mai per recordar els seus orígens. El pensament ha estat despertat per necessitats vitals, té una arrel biològica i va associat a disposicions de tipus sentimental. El Mestre afirma que originàriament pensament i sensibilitat treballen de comú acord.

243 Serra Hunter, Jaume. *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impressors, 1934, p. 93-94.

Per a Serra Hunter, la separació entre els estats afectius i representatius ve més tard, i l'oposició és obra de l'anàlisi i de la tècnica psicològica. Sentiments i pensaments s'enllacen com anelles d'una cadena, per fer-la més ferma i resistent. El pensament dóna claredat a les disposicions afectives i el sentiment dóna força i espontaneïtat a la representació i al concepte. Afirmar que no és estrany que hi hagi qui considera el sentiment com una representació confusa que encara no ha arribat a forma plena de coneixement, com si fos un inici de pensament al qual manca la consciència de la dualitat de l'objecte i subjecte.

Serra Hunter afirma que, des del punt de vista del valor, el pensament no deixa mai d'anar acompanyat d'un factor sentimental. El factor afectiu sempre hi és present, mai no es pot reduir a zero.

El sentiment és el ressort menys equívoc de la nostra naturalesa. És més difícil la simulació de les nostres disposicions afectives que la de les nostres representacions intel·lectuals. Destaca així la importància del sentiment.

El coneixement és com una espècie d'adaptació. Aquesta adaptació es duu a terme per l'intermediari del sentiment. Per a ell, el desenvolupament del pensament amb una indiferència total de les tendències i inclinacions humanes seria quelcom insòlit. Així, doncs, el sentiment és el que dóna el valor humà que tenen a les altes especulacions.

Diu que els psicòlegs no ho han encertat quan han oposat de manera irreductible el coneixement, regit pel determinisme, al sentiment, indicatiu segur de finalitat. La vella antinòmia de la psicologia intel·lectualista ha estat resolta pel concepte de valor. El pensament es mou també per impulsos afectius. El pensament és atenció i intenció i va agermanat amb tendències i desigs. Per la via del coneixement fixem la posició de la nostra personalitat enfront de les coses. Així, si l'adaptació és perfecta trobem el sentiment de la satisfacció, si és insegura trobem el dubte, i quan és impossible trobem la ignorància i l'error.

A *El pensament i la vida* ens parla del fet que els homes admetem la necessitat conscient

del deure, de l'obligació, que tant eleva el nivell de la persona com el de la comunitat. Afirma que experimentem neguit. Diu que per una part hi ha la temença del que ens pot esdevenir i, per l'altra, hi ha l'esperança de reeixir en alguna comesa. D'aquí deriven els estats d'angoixa. Així, doncs, el neguit és creat per l'afany que tenim d'assolir quelcom que ens convé o que desitgem, o per l'anhel d'apartar tot allò que ens sembla nociu o rebutjable. Serra parla del neguit com d'una forma d'instabilitat psicològica de caràcter múltiple i incessant, que abandona una forma i n'adopta una altra.

Serra ens parla de la teoria del fonament. Raonar vol dir fonamentar. Afirma que l'ésser racional és aquell que cerca els fonaments de la cosa. La curiositat desvetlladora que posseeix l'esperit no s'atura en la superfície de les coses, sinó que furga fora i dins de la consciència. Aquesta curiositat de l'esperit vol saber per què les coses són com són, per què varien i per què provoquen el nostre assentiment. L'instint de recerca és tan antic com l'instint de saber. Així, saber i viure es compenetren, i el fonament és el que declara real o possible una cosa.

17. Axiologia o filosofia dels valors

Serra Hunter parla de la doctrina del valor com el sediment més positiu que doctrines com l'idealisme ètic i el pragmatisme han deixat en la filosofia contemporània. El valor era abans el concepte d'una ciència determinada i avui és un capítol integrant de la filosofia pura.

La idea del valor és una mena de postulat de la raó humana. Sempre que es tracta d'una activitat, sigui de pensament, sigui d'execució, precedeix a l'acte una consideració general de motius, una mena de tria, adés espontània, adés reflexiva. Cal fer quelcom i s'han de cercar els mitjans necessaris. Cal, doncs, una estimació, de la forma que sigui. A l'esperit no li pot plaure de cap manera una decisió mancada de fonament. Convé un fonament, encara que no sigui més que afectiu o simpàtic.²⁴⁴

Pel que fa a la significació del concepte: la filosofia comença analitzant el significat que

²⁴⁴ Serra Hunter, Jaume. *El pensament i la vida. Estímul per a filosofar*. Mèxic DF : Club del Llibre Català, 1945, p. 73.

diu que el valor és *el grau d'utilitat i aptitud de les coses per a satisfer les necessitats o produir benestar i joia*.

Serra Hunter vol eixamplar aquesta idea de tal manera que no sols permeti referir-se als fets de l'ordre natural, sinó també als de l'ordre espiritual. Sobre la base d'aquest aprofundiment de la idea de valor, entenent-lo com una categoria psicològica, afirma que implica l'adherència mútua del coneixement i del sentiment.

Diu que avui en dia està provat que no hi ha elements conscients o estats aïllats, sinó que cada moment de la vida psíquica és un resultat de motivacions actuals i de residus d'estats anteriors, en què intervenen les diferents potències originàries, i en què predomina una o altra segons els casos. La primera conseqüència d'aquesta nova orientació de la psicologia ha estat la interacció dels estats representatius i dels estats emotius. D'aquesta manera hem assolit una doctrina que considera arbitrària la fragmentació de l'ànima que feien els vells psicòlegs.

També cal tenir en compte que el judici, que és un acte intel·lectual per excel·lència, consisteix en una estimació. Això significa que està proper a un estat emotiu o sentimental. Tot això condueix Serra a definir el valor de dues maneres:

- En sentit abstracte, com a relació o capacitat d'una cosa per provocar el desig.
- En sentit concret, com la cosa o acte mateix que provoca el desig.

Serra Hunter fa una classificació dels valors en:

- Valors objectius i generals, comuns a tots els éssers d'un mateix gènere o classe.
- Valors subjectius i particulars, que depenen de les circumstàncies específiques en què l'ésser es troba.

Diu que altres agrupen els valors en tres grups:

- Valors Econòmics
- Valors econòmics i morals

- Valors Morals

En darrer terme ens parla d'una altra classificació dels valors com aquesta:

- Valors vitals o biològics
- Valors psicològics humans
- Valors absoluts o transcendents

Hi ha altres classificacions com la següent:

- Valors lògics, estètics, econòmics, morals i religiosos
- Valors teòrics i pràctics
- Valors individuals, socials i mixtos
- Valors personals, impersonals i suprapersonals

Serra fa unes aproximacions històriques a diversos autors que són indicadors clars de quines influències han arribat a la seva concepció filosòfica del valor. Afirmar que fins a l'època contemporània el concepte de valor s'aplicava fonamentalment en matemàtiques i en economia.

Però el que és clar és que el concepte apareix en obres literàries, filosòfiques i històriques, per exemple quan aquestes exercien una funció més crítica que no pas tècnica.

El Mestre afirma que la idea de valor apareix en la ciència en el moment en què aquesta s'humanitza i universalitza. Diu que hi ha sistemes filosòfics que han afavorit l'extensió del concepte de valor. Parla aquí de pensadors com Fichte²⁴⁵ i Kant,²⁴⁶ que no han desenvolupat una teoria dels valors però que han contribuït a destacar alguns dels seus aspectes.

245 Fichte, Johann Gottlieb (1762-1814). Filòsof alemany considerat un dels pares de l'idealisme alemany.

246 Kant, Immanuel (1724-1804). Filòsof alemany considerat un dels pensadors més influents de l'Europa moderna.

També es fixa, des del vessant més estètic, en Taine²⁴⁷. Aquest autor ha estat un dels primers a establir el valor com a idea central en els dominis de l'estètica. El cas de Nietzsche²⁴⁸ el veu des del vessant estètic i moral. El filòsof alemany parla de les mesures subjectives del valor, el sentiment i el desig, i assenyala els tres mitjans per tal de fer real el valor suprem del superhome. Aquests mitjans són la concupiscència, el desig de domini i l'egoisme. L'orientació moral del filòsof alemany es desprèn de les seves teories de la transmutació dels valors, de l'equació aristocràtica dels valors i dels valors de decadència. Per al filòsof alemany, diu Serra Hunter, el valor fonamental és el mateix home. Per a Serra, les aportacions més importants a la teoria dels valors són obra de psicòlegs i filòsofs.

Parla de Brentano,²⁴⁹ Meinong,²⁵⁰ Urban²⁵¹ i Ehrenfelds²⁵². Brentano diu que el fonament del valor és un sentiment d'existència que inclou també un judici d'existència. Per a Meinong, el valor implica un judici afectiu. Urban diu que el valor d'un objecte és la significació que té aquest respecte del sentiment. En el cas d'Ehrenfelds, el valor no té una existència objectiva, sinó que és una simple relació entre un objecte i un subjecte que és determinada per la força del desig. Aquestes són les fonts d'on beu Serra en la seva concepció del valor. Es pregunta si hi ha un valor absolut que sigui equivalent a l'evidència en el món intel·lectual.

A aquesta pregunta contesten filòsofs diversos com Brentano, que ho fa afirmativament, o Ehrenfelds, que ho fa negativament. Amb el concepte de valor passa com amb els conceptes de veritat, bellesa, utilitat, que també representen valors. Sembla natural admetre un valor en ell mateix per damunt dels valors en el seu gènere. Afirma que serà necessari admetre un valor fonamental que serveixi per establir la sèrie o taula dels diferents valors. Així, es fixa en conceptes com els de Bé suprem o Fi en ell mateix de la filosofia de Kant en què el filòsof alemany donava a entendre que admetia un valor absolut.

247 Taine, Hippolyte Adolphe (1828-1893). Filòsof, crític i historiador francès.

248 Nietzsche, Friedrich Wilhelm (1844-1900). Filòsof alemany, considerat un dels pensadors més influents del segle XIX.

249 Brentano, Franz (1838-1917). Filòsof alemany que va treballar a la Universitat Catòlica de Würzburg.

250 Meinong, Alexius (1853-1920). Filòsof austríac conegut per la teoria dels objectes o Gegenstandstheorie.

251 Urban, Wilbur Marshall (1873-1952). Professor de Filosofia de la Universitat de Yale.

252 Ehrenfelds, Cristian von (1859-1932). Filòsof austríac representant de la filosofia de la Gestalt.

Serra Hunter no pretén arribar a una desvaloració dels valors com pretenia Nietzsche, però sí que admet la possibilitat de transformació d'uns valors en altres. Parla també de casos de derivació de valors (valor de mitjà que es converteix en un valor de fi) o de generalització de valors (els més importants per a l'evolució de l'individu i de l'espècie) o de contraposició de valors (predomini d'un valor sobre un altre per la qualitat relativa de la força vital).

Per a Serra, un judici és anomenat de valor si implica una estimació reflexiva. Els judicis de valor no expressen l'estimació en el sentit general d'afirmar o negar, sinó en el de referir-se a la idea d'un deure ésser. Enfront d'ells hi ha els judicis existencials i els atributius, els predicats dels quals expressen relacions de fet o de qualitat. La divisió en judicis existencials i de valor no afecta el seu caràcter lògic, ja que tots relacionen representacions o conceptes, sinó que afecta la significació o abast del seu contingut.

Pel que fa a la matèria, els judicis de valor són irreductibles als judicis de fet. Serra Hunter qualifica la filosofia dels valors com un nou intent d'unificar els problemes filosòfics fent de l'especulació i de la vida pràctica moments complementaris de l'activitat humana. Aquesta filosofia dels valors és considerada per alguns com un veritable retorn a la metafísica. Això Serra ho considera com un encert. La filosofia dels valors torna la unitat a la vida espiritual desconeguda durant la llarga època dominada per l'intel·lectualisme.

*Així i tot, la doctrina dels valors té una significació essencial en el pensament contemporani, perquè posa al primer pla la concepció de la vida, que, a més, serveix de criteri de selecció o preferència en les diverses qüestions filosòfiques.*²⁵³

Un altre encert d'aquesta doctrina filosòfica dels valors és la tendència a soldar de nou dues parts de la filosofia que estan en conflicte constant des dels temps de Kant. A saber: la metafísica i la moral. Per a Serra Hunter, la teoria del coneixement no sols apunta al problema ontològic, sinó també a la doctrina del valor, ja que el coneixement no solament és representació, sinó també activitat vital i teleològica. Per a ell, l'axiologia és un capítol correlatiu de l'ontologia.

253 Serra Hunter, Jaume. *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polonio i Margelí Impresors, 1934, p. 137-138.

Des dels temps de Lotze ²⁵⁴ s'admet la distinció entre essències i valors. La tàctica d'oposar de manera irreductible els valors i les essències, emprada per alguns filòsofs contemporanis, ha estat un mal camí. Per a ell, una filosofia dels valors ben construïda ens pot donar una concepció clara de la realitat. Diu que la doctrina dels valors és inseparable de la doctrina de les essències. Afirmar que la valoració és l'adaptació constant dels mitjans als fins, i que el valor és el sentit general i abstracte d'aquella estimació. Amb relació a l'home, la metafísica assenyala la naturalesa com a valor instrumental i Déu com a valor absolut. Els valors que pròpiament entren en el joc de la vida humana són els valors de relació, i són totes les essències, éssers i realitats en la mesura en què contribueixen a engrandir la perfecció de l'ésser humà.

La importància de la filosofia dels valors posa en relleu l'interès cabdal de l'ètica i de les disciplines que ella funda. Els judicis de valor per excel·lència són els judicis morals. La doble fonamentació de la moral, psicològica i metafísica, explica la naturalesa íntima dels judicis que valoren la conducta humana. Les disposicions, situacions i actes morals es produeixen segons les lleis generals psicològiques, però el seu valor depèn no del fet de llur producció, sinó de llur adaptació a l'ideal moral.

Aquest ideal moral és el patró o mesura del valor de les accions de l'home. La teoria dels valors atrau al seu entorn totes les ciències de base psicològica i de caràcter normatiu o ideal. No és només l'ètica, sinó també l'estètica, la lògica, la pedagogia, el dret i la filosofia de la religió els que han rebut un nou impuls, una nova força de la teoria dels valors.

La doctrina dels valors ha servit per caracteritzar diverses actituds sistemàtiques de la filosofia contemporània. Serra Hunter contraposa les posicions de dos autors com Eisler²⁵⁵ i Rickert.²⁵⁶ El primer afirma que la teoria dels valors deriva de la biologia, que ha d'ésser una teoria descriptiva i històrica, però mai normativa. Per a Eisler, la intel·ligència no crea valors, sinó que els troba ja donats biològicament. Rickert desmenteix tot això i afirma que el valor vital és un pseudovalor.

254 Lotze, Rudolf Hermann (1817-1881). Filòsof i lògic alemany.

255 Eisler, Rudolf (1873-1926). Filòsof austríac.

256 Rickert, Heinrich (1863-1936). Filòsof alemany membre del Cercle Neokantià de Baden.

D'una manera esquemàtica, totes les posicions de la filosofia dels valors entren o bé en la direcció metafísica de Lotze i de James ²⁵⁷ o bé en la crítica de Rickert i Hoffding. ²⁵⁸ La filosofia dels valors ha servit d'aglutinant a les posicions del nou idealisme. Windelband ²⁵⁹ veu en aquesta doctrina dels valors una síntesi entre l'idealisme ètic de Fichte i la cultura actual. Eucken ²⁶⁰ hi veu una assimilació a l'activisme idealista que entén en l'home una vida espiritual distinta i superior a la vida psíquica. Max Scheler ²⁶¹ hi veu una unitat entre la filosofia i la cultura.

Parla de la idea d'una taxeologia, com una nova sistematització dels conceptes ontològics o categories. Serra diu que la divergència d'opinions sobre si primer són les essències o els valors podria desaparèixer si tot ho féssim derivar del concepte d'ordre.

Es pregunta si el valor és una categoria objectiva o subjectiva. El valor és una qualitat de les coses o és una pura relació de conveniència apreciada pel subjecte? Segons Serra, ambdues tesis són veritat. El valor sempre és relació. Així, doncs, una cosa és útil o val per a una altra cosa, o bé és útil o val per a nosaltres.

També s'ha de tenir clar que, en el procés de valoració, tant s'ha de comptar amb la naturalesa de la cosa estimada com amb la del subjecte estimador.

No podem negar la base objectiva del valor. A partir del moment en què l'home tria la cosa o l'acte, aquesta cosa o aquest acte deu tenir alguna qualitat que el fa amable o desitjable. Així, tant en l'aspecte gnoseològic com en l'ètic, la intencionalitat és el veritable determinant del dinamisme psíquic.

Serra fa unes reflexions finals sobre la idea de valor. Diu que aquesta idea és una mena de postulat de la raó humana. Sempre que es tracta d'una activitat, ja sia de pensament ja sia d'execució, aquesta va precedida d'una consideració general dels motius, d'una mena de tria, ja sia espontània ja sia reflexiva. Cal fer quelcom i s'han de cercar els mitjans necessaris. És necessària, doncs, una estimació de la manera que sigui. A l'esperit no li

257 James, William (1842-1910). Filòsof americà difusor del pragmatisme.

258 Höfding, Harald (1843-1931). Filòsof danès. Per a ell, la cultura ha anat propiciant per a l'home un progrés moral.

259 Windelband, Wilhelm (1848-1915). Filòsof alemany.

260 Eucken, Rudolf Christoph (1846-1926). Filòsof alemany premi Nobel de literatura l'any 1908.

261 Scheler, Max (1874-1928). Filòsof alemany que destaca en la filosofia dels valors.

pot plaure, de cap manera, una decisió mancada de fonament. Convé un fonament, encara que només sigui afectiu o simpàtic.

*La noción de valor en un sentido general está ligada a nociones tales como las de selección y preferencia, pero ello no quiere decir todavía que algo tiene valor porque es preferido, o preferible, o que algo es preferido, o preferible, porque tiene valor ... El concepto de valor se ha usado con frecuencia en un sentido moral; mejor dicho, se ha usado con frecuencia el término 'valor' con la calificación de 'moral' ... Durante un tiempo ha sido común plantear el problema de si los valores tienen características propias, y cuáles son éstas. Una respuesta que ha circulado mucho ha sido la que se expresa en los seis siguientes puntos: el valer, objetividad, no independencia, polaridad, cualidad, jerarquía.*²⁶²

Serra Hunter professa, malgrat la situació que li toca viure, un optimisme culturalista. És un contrari acèrrim de l'avantguardisme que creu en la cultura, en la humanitat i en la bondat de l'home. Serra és un bon jan, tant en el terreny de la filosofia com en la resta de terrenys en què es va moure.

18. La sociologia

Serra comença destacant la relativa modernitat de la sociologia. Afirmar que fou August Comte qui es va inventar el terme. D'entrada diu que sembla una ciència sospitosa a tots els pensadors de tarannà espiritualista o idealista com ell. Però que, a poc a poc, totes les resistències que ha anat trobant s'han anat esvaint.

*Els que no estimen acceptable el nom de sociologia han proposat les següents denominacions: ciència social, filosofia social, filosofia política i civil, fisiologia política, filosofia sociològica, biologia social, psicologia social, estàtica i dinàmica social.*²⁶³

La sociologia ha estat definida de maneres diverses, sobre la base del concepte que cada autor es forma del que és col·lectiu o social. El contingut d'aquesta ciència no és cap altre

²⁶² Ferrater Mora, Josep. *Diccionario de Filosofía*. Tom 4. Madrid: Alianza Editorial, 1981, p. 3373 .

²⁶³ Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 141.

que l'activitat social i les seves lleis. Però, quin és el domini de la sociologia? On comença i on acaba el que és pròpiament social? Aquests són dos interrogants que es formula Serra Hunter respecte a aquesta ciència. Per a ell, són dos interrogants de difícil delimitació. Afirmar que alguns han arribat a negar els problemes sociològics en el sentit que no són independents dels altres problemes filosòfics, científics i històrics. Aquesta és una primera posició.

*La dificultat que hi ha de posar-se d'acord els sociòlegs es deu a que el problema sociològic ha estat considerat durant molt de temps com un pseudoproblema, creat pel positivisme i el socialisme moderns.*²⁶⁴

Una segona posició és la dels qui assignen a la nova ciència l'objecte de fixar els límits i relacions de les ciències socials, tant entre elles com també amb les ciències afins. Això és equiparable a la negació de la ciència social en general, però significa l'acceptació d'una pluralitat de capítols d'aquesta, a la qual cosa s'oposen fermament els sociologistes.

*Els sociologistes contesten, amb raó, que una simple aportació metodològica o de procediments de recerca i prova és insuficient per a constituir una nova ciència.*²⁶⁵

Una tercera posició és la dels qui diuen que el contingut de la sociologia l'han de formar totes les qüestions que fins ara no han entrat en els dominis de cap de les ciències socials.

*Aquesta concepció suposa, en primer lloc, l'existència d'una separació estricta de dominis en les ciències socials...*²⁶⁶

També hi ha una quarta posició, que és la dels qui apliquen al contingut de la sociologia el criteri d'una enciclopèdia. És a dir, que consideren la sociologia com el sistema enciclopèdic de les ciències morals i polítiques o de les ciències jurídiques i econòmiques.

264 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 141.

265 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 142.

266 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 143.

*La Sociologia, aleshores, és un nom, amb el qual es donen per unificades totes les disciplines científiques que desenrotllen els diversos aspectes de la socialitat humana.*²⁶⁷

Serra Hunter remarca la necessitat d'una ciència que dugui a terme, amb el fet social, una investigació com la que altres ciències duen a terme amb els fets del món físic i moral. Però els dubtes de Serra continuen. Es pregunta quins han d'ésser el caràcter i els mètodes de la sociologia. Destaca dues concepcions de la sociologia: la mecànica, que estudia la composició i el funcionament del cos social, i la biològica, que fa de la sociologia una branca de la ciència general de la vida i de l'antropologia.

Aquestes dues concepcions són les que han dominat durant la constitució científica de la sociologia. Després hi ha hagut reaccions. Així, la concepció que ha iniciat la direcció filosòfica de la sociologia és l'anomenada psicologia dels pobles. Aquesta va ésser fundada pels herbartians²⁶⁸ i va fer els seus primers estudis informada per una tendència psicologista. El fonament natural de la sociologia és la ciència de l'esperit. Però aquest fonament no és l'únic. La societat no és una comunitat d'esperits, sinó d'homes. Per això la sociologia troba el seu segon fonament en l'antropologia. A més, l'home viu a l'univers condicionat pel medi ambient. D'aquí sorgeixen noves dades que el sociòleg ha d'aprofitar, les ciències naturals.

*Els nexes socials són en la seva major part de caràcter psicofisiològic, i la interdependència i solidaritat es fonamenta tant en necessitats espirituals com naturals.*²⁶⁹

Hi ha també una altra ciència que afecta l'home en el seu estat social més que altres ciències naturals. És la biologia. L'activitat psicològica s'empelta de l'activitat orgànica i sensible i això vol dir que la nostra vida social és també una mena de vida. Es pot considerar que la sociologia representa dos punts de vista:

- En primer lloc, com una disciplina de l'esperit al costat de la psicologia.
- En segon lloc, és com la filosofia social al costat de la història social.

267 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 143.

268 Seguidors de Herbart, Johann Friedrich (1776-1841). Filòsof, psicòleg i pedagog alemany.

269 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 146.

El sociòleg Eleutheropulos ²⁷⁰ ha dit que la sociologia s'ha de col·locar entre les manifestacions de la psique dels pobles, al costat de la història i l'economia política. Així, la connexió entre els problemes d'aquestes ciències és indiscutible. S'estableix, per aquest camí, la independència de la ciència social en relació amb altres disciplines fenomenològiques.

La psicologia, la sociologia i la història són les tres grans branques de les ciències de la cultura. Totes tres són ciències de fets espirituals, però en cadascuna d'elles l'esperit té un caire diferent. El fet pròpiament nostre, perquè el creem, és el fet psicològic. És el fet individual per excel·lència. El fet social ja és més complicat. No obstant això, l'activitat d'un grup pot ser més previsible que l'activitat de cadascun dels seus membres per separat. En darrer terme, el fet històric és com una concreció de les dues forces que s'equilibren en l'home: la psicològica i la social.

Serra Hunter es pregunta per les línies generals del que seria un tractat de sociologia. Diu que si admetem un radi extens per a la sociologia la podem dividir en:

- Una part general dividida en dues: una de descriptiva dels fets socials o sociografia i una altra d'explicativa o socionomia.
- Una diversificació del contingut: sociologia estètica i lingüística, sociologia política i jurídica, sociologia econòmica, sociologia religiosa, sociologia moral.

Serra diu que els diferents dominis de la sociologia estan organitzats entorn de dos problemes:

- el de l'estructura o constitució de la societat i de les seves formes principals
- el de la seva marxa progressiva a través del temps

El primer comprèn tots els esforços que l'individu fa per poder assolir la màxima eficàcia en la vida social. El segon comprèn l'estudi de tots els processos que fan funcionar la societat i que la fan desenvolupar-se en vista a un ideal de reforma o progrés.

270 Eleutheropulos, Abroteles. Nat l'any 1873. Va publicar un llibre titulat *Sociologia* de l'any 1904.

Quant al primer punt, Serra Hunter diu que als fins de la vida humana hi responen les institucions socials que procuren dur a terme la formació de la consciència social a través de la continuïtat de l'acció socialitzadora. A la formació de la consciència social hi contribueixen factors com la raça, la tradició, l'ambient moral i l'època històrica. Aquests factors determinen els estats socials o moments històrics de la vida col·lectiva d'un poble o nació. La convivència social vol eliminar diferències i accentuar semblances. Aquí intervé l'educació que treballa per a l'adaptació al cercle social. D'aquí deriva un ordre social que deriva de la confluència dels interessos.

*L'educació, per últim, tendeix a la formació d'un tipus mig d'adaptació del cercle social en què vivim.*²⁷¹

Quant al segon punt, Serra Hunter destaca que la vida social no es pot reduir als fets físics ni als conceptes matemàtics. Destaca que segons quines siguin les condicions en què es produeix la vida social poden determinar moments de retrocés o de depressió cultural. Afirmar que la inestabilitat social és un fet que es repeteix regularment en la història.

Diu que hi ha uns principis que expliquen, segons Ward,²⁷² la marxa de les energies socials. Són els següents:

- La diferència de potencial, que es manifesta en l'augment de les cultures i en la pertorbació de l'equilibri de les estructures socials.
- La innovació, que obre noves perspectives.
- La creació, o esforç col·lectiu del qual ens servim per aplicar l'energia social a les coses materials.

Serra afirma que en tots els grups ètnics hi ha un fons comú que és la naturalesa específica de l'home. Però aquest fons comú és contrarestat pel poder d'iniciativa que

²⁷¹ Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 151.

²⁷² Ward, James (1843-1925). Professor a la Universitat de Cambridge; pertany al corrent de l'idealisme anglès del final del segle XIX i principi del XX. Va aspirar a integrar la ciència en la metafísica en una direcció semblant a la de Lotze, de qui es considerava com un seguidor fidel.

depèn del pensament que orienta cada generació.

Serra Hunter, en la seva darrera obra escrita a Mèxic, afirma que hi ha dues condicions necessàries per a la vida col·lectiva:

- la llibertat
- l'autoritat

Mentre una treballa per la diversificació, l'altra ho fa per la unificació. Afirma que de la bona avinença entre ambdues neix la veritable civilitat i de la col·laboració en neix l'ordre. En l'opinió de Serra, l'ésser humà s'ha d'esforçar a unir-les i no a separar-les. La llibertat és positiva per a l'individu i l'autoritat ho és per als interessos col·lectius. Afirma la necessitat d'un ordre permanent en nom de la justícia. Cal ésser conscients en quins moments històrics ho demana!

Demana ordre sobretot en vista al bé col·lectiu. Serra parla de la llibertat com d'una categoria inalienable de l'esperit i diu que el món de la llibertat és el món de la possibilitat i de la contingència. L'extensió dels actes lliures és més reduïda del que pensem, però això no és cap obstacle per a la nostra dignitat. Serra Hunter afirma que en els darrers anys la sociologia treballa per tal de donar una nova estructura a les diverses branques de l'arbre centenari de la filosofia.

19. Subjectivitat i objectivitat

Serra Hunter pensa que precisar aquests dos conceptes és una gran necessitat dins del marc de la discussió dels problemes filosòfics. És necessari fer-ho, no sols pel gran ús que en fa la filosofia contemporània, sinó també per la confusió dins del marc de la lògica i l'epistemologia tradicionals. Serra fa un petit recorregut per l'escolàstica, per la filosofia cartesiana i pel pensament de Kant, per tal de reflectir els canvis que s'han anat produint entorn a aquests dos conceptes.

Aquesta distinció entre subjectiu i objectiu és cabdal en filosofia. Moltes qüestions es resolen sobre la base d'aquesta distinció, ja que sovint el subjectiu i l'objectiu deixen

d'ésser oposats i passen a ésser correlatius. Així, doncs, hi ha raons subjectivament vàlides que no ho són objectivament.

Kant aplica aquest criteri a la determinació dels tres estats de la ment humana en relació amb la veritat: opinió, fe i certitud. L'opinió i la fe són formes de la incertitud. Tenim l'opinió quan la creença és insuficient subjectivament i objectivament, mentre que tenim la fe quan només ho és subjectivament. Serra distingeix entre:

- l'esfera subjectiva de la consciència, representada per la voluntat i la sensibilitat
- l'esfera objectiva, representada per l'enteniment i la raó

Destaca la complexitat del fenomen psíquic, de la qual diu que dóna un valor utilitari a aquesta distinció. Afirmar que allò que caracteritza tot fenomen conscient és la seva subjectivitat i que el veritable paper de la subjectivitat correspon al sentiment.

*Efectivament, es tracta de la reacció interior per excel·lència: la quietud o el malestar, el plaer o la dolor, que s'originen en el subjecte com a resultat d'un estat de coneixement o d'apetència, o d'una volició o acció ja executada, constitueixen un fenomenisme purament registrat pel subjecte.*²⁷³

Serra Hunter parla de la doctrina ontològica de la subjectivitat. La defineix com la doctrina filosòfica que fa del subjecte, del jo o de l'esperit el fonament principal del saber i de l'acció. Podem considerar tres aspectes d'aquesta doctrina:

- La teoria escèptica, que considera que fora del subjecte que coneix o que creu conèixer no hi ha més veritat ni més realitat.

*El primer considera la subjectivitat com l'únic valor possible...*²⁷⁴

- La teoria psicoidealista, que empra la subjectivitat com a mètode i en la qual tots

273 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 165-166.

274 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 166.

els problemes s'han de plantejar en termes de consciència.

*La segona accepció la trobem en aquells sistemes que fan de la subjectivitat el punt inicial de tota recerca filosòfica.*²⁷⁵

- El subjectivisme filosòfic, que converteix el subjecte en un principi ontològic.

*Consideren que l'ésser és una projecció del jo autoconscient.*²⁷⁶

La subjectivació és el procés correlatiu o oposat a l'objectivació. Es proposa reduir a termes adequats al subjecte les qualitats perceptives de les coses. En l'esperit hi ha dues tendències paral·leles:

- La d'objectivar o donar valor a les nostres representacions.
- La de subjectivar, que és com una necessitat inherent a l'esperit si es proposa conèixer i afirmar el món sensible o circumdant.

Representar-se les coses vol dir, en darrer terme, presentar-les al subjecte, és a dir, subjectivar-les.

*Subjectivació i objectivació, així enteses, coincideixen respectivament amb la idealització i la realització, i formen els dos processos complementaris del coneixement ple i adequat de les coses.*²⁷⁷

Subjectivisme vol dir sistema de la subjectivitat, és a dir, sistema filosòfic que redueix tota existència a l'existència del jo, o tot objecte de coneixença al subjecte cognoscent. Hi ha els qui estenen el concepte del subjectivisme a tots els sistemes filosòfics que subordinen la realitat al pensament, ja que consideren que en últim cas tot coneixement és relatiu al subjecte que coneix. Oposen aquell concepte al d'objectivisme, que equivaldria a tota

275 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 166.

276 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 167.

277 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 168.

doctrina filosòfica que atribueix una realitat extramental a les idees.

*L'oposició entre sistemes objectivistes i subjectivistes es redueix a la que hi ha entre el realisme i l'idealisme, el sensisme i el racionalisme, el materialisme i l'espiritualisme, confonent punts de vista diferents que fan equívoca o almenys innecessària aquella classificació.*²⁷⁸

L'actitud subjectivista es pot interpretar en varis sentits:

- Com a tendència de l'individu a tancar-se en la seva pròpia personalitat i valorar-ho tot segons les seves idees i els seus sentiments.
- Com la incapacitat de l'home per situar-se, tracti del que tracti, en un punt de vista objectiu.
- Com a propòsit deliberat de considerar el món moral sotmès a les conveniències del jo.

Serra duu a terme una distinció entre:

- El subjectivisme lògic, que nega tota mena de distinció objectiva entre el vertader i el fals.
- El subjectivisme ètic, que desconeix la fonamentació objectiva de les idees morals que atribueixen a la satisfacció personal o simpàtica.
- El subjectivisme estètic, que supedita l'estimació de la bellesa al gust individual negant l'existència de normes objectives i universals.

En l'estudi modern dels problemes religiosos ha aparegut també el subjectivisme, que s'ha encarregat d'informar les noves direccions de la filosofia de la religió. La presència de l'esperit subjectivista, en temes de religió, ja hi és present des del Renaixement i s'accentua en temps de Kant. A partir de Kant, aquest subjectivisme s'ha establert de manera definitiva en l'àmbit de l'especulació religiosa. Així, des de Kant és freqüent considerar les veritats religioses com pertanyents exclusivament a l'experiència íntima de

²⁷⁸ Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 169.

l'home.

Serra fa un repàs a les principals formes històriques del subjectivisme. Des de Tales fins als sofistes es fa l'evolució des de l'objectivisme fins al subjectivisme, gràcies a Heràclit i la seva teoria de l'esdevenidor i gràcies als pitagòrics i als eleàtics. Després de Sòcrates, la filosofia serà metafísica, moral, religiosa, però mai subjectivista. Quan comença la filosofia moderna es torna a produir l'oposició entre les concepcions subjectivista i objectivista del món.

El subjectivisme com a tendència, es presenta ordinàriament en la Història de la Filosofia després d'un període en què han dominat els sistemes realistes o metafísics. A llavors té el caràcter d'una reacció contra el dogmatisme i especialment contra la topada de dogmatismes ... El subjectivisme com a sistema és una orientació en el sentit de considerar que tota especulació sobre el no-jo és en darrer cas una posició del mateix jo. ²⁷⁹

Hi ha dues formes de subjectivisme: el cartesià i el kantià. Però Descartes només és subjectivista en el moment inicial teorètic, ja que després és objectivista igual com els altres racionalistes com Malebranche, Spinoza i Leibniz. En canvi, els filòsofs empiristes, que preparen l'obra de Kant, són subjectivistes, com ara Berkeley o Hume.

Actualment, la tendència predominant en el camp de la filosofia és l'objectivisme, entès en el sentit més general, en tant que eliminació de tot fons agnòstic i relativista. Les escoles i els pensadors tendeixen a donar una visió de la realitat que respongui no a una necessitat personal del subjecte, sinó a les exigències universals i absolutes de la ciència, de la religió i de la filosofia. Trobem, doncs, una direcció vers l'essència dels problemes metafísics, amb una preferència per qüestions ideològiques i crítiques. Això marca una època de ressorgiment del pensament especulatiu i de la cultura espiritual de la humanitat.

El subjectivisme, un cop convertit en sistema, porta l'enteniment de les fronteres de

²⁷⁹ Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 172-173.

l'idealisme a les de l'escepticisme. Serra Hunter destaca dues formes ben caracteritzades de l'idealisme subjectiu: el de Hume i el de Fichte. No es pot confondre idealisme i subjectivisme. Hi ha un idealisme objectivista, que fa de les idees realitats transcendents, i un idealisme psicològic, que afirma que la consciència és el mirall de la realitat objectiva per excel·lència.

El fet original de la coneixença és, per als idealistes, l'afirmació simultània i correlativa de la consciència i de la realitat exterior. El subjectivista veu en la representació un producte espontani del jo, sense cap necessitat de relació amb els objectes de l'exterior, i considera la imatge o la idea com el terme real i únic del coneixement.

Serra Hunter fa un examen crític de la posició subjectivista. Per a ell, el subjectivisme és teòricament una deformació de l'humanisme i del psicologisme. Diu que porta al món de les abstraccions les coses més reals i vives, com són l'home i el jo. El subjectivista no pren com a mesura de veritat la naturalesa humana o el jo conscient, sinó el subjecte, que és com si diguéssim una traducció conceptual de la realitat psíquica.

Serra remarca que en el món de la filosofia especulativa la conclusió ineludible del subjectivisme és l'escepticisme. En el camp de l'ètica, és l'utilitarisme. I en el món de l'art és el caprici i l'extravagància. L'última paraula del subjectivisme és l'anomenat solipsisme. El subjectivisme com a tendència inicial o crítica ha aportat alguns avantatges a la filosofia, però és inadmissible com a sistema. Així, per a Serra Hunter, tota construcció filosòfica és de fet un intent de superació del subjectivisme.

*Els filòsofs podran errar el camí per a arribar a l'objectivitat transcendent, però són molt comptats els casos dels que es resignen a romandre en la simple contemplació de llurs estats subjectius. Des del moment que s'inicia en l'esperit el desig d'apreciar, valorar o utilitzar aquests mateixos estats (i això passa sempre que es té tremp de filòsof) es sent la necessitat de posar-los en connexió amb quelcom que està per damunt de la consciència individual del subjecte.*²⁸⁰

280 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 181.

20. La teleologia

Serra Hunter també aporta una doctrina de la finalitat o teleologia. Primer de tot, comença per fer un aclariment del concepte. Afirmar que en la filosofia contemporània trobem diversos sentits de la paraula *teleologia*. Això és així perquè hem confós dos aspectes del problema de la finalitat:

- el de l'existència universal de fins
- el de la interpretació de la realitat segons una concepció finalista

Uns han elevat la teleologia a la categoria de ciència, que equivaldria a la filosofia dels organismes o dels éssers vivents. Uns altres la caracteritzen com una de les divisions del problema del canvi, essent l'altra divisió l'etiologia o doctrina de les causes eficients. Per últim, n'hi ha d'altres que ni la consideren com una ciència ni com una part de la filosofia, sinó com el sistema explicatiu dels fenòmens còsmics per causes finals i intel·ligents. Però encara hi ha altres sentits. La teleologia és un postulat de l'actual filosofia dels valors i de la teoria de les ciències normatives i, parcialment, entra també en tota concepció biològica del món.

Serra aporta una sèrie d'indicacions històriques. Diu que el problema de la finalitat és un dels problemes persistents de la vida humana. Aquesta consideració teleològica neix quan l'esperit vol penetrar el sentit íntim dels fenòmens. Esmenta en aquest punt pensadors com Anaxàgores, Sòcrates, Plató i Aristòtil. D'aquest darrer diu que, tot recollint els fruits dels tres anteriors, converteix l'explicació per les causes finals en una de les línies directives del seu sistema filosòfic. La ciència moderna significa l'entrada en crisi de la doctrina teleològica. Per la seva part, Bacon i Descartes suprimiren tota explicació teleològica de l'àmbit científic.

*El primer motejà les causes finals de verges estèrils, i el segon reduí al mecanicisme totes les hipòtesis explicatives de l'Univers i li semblà una temeritat tenir la pretensió de descobrir els fins impenetrables de la saviesa divina.*²⁸¹

281 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 189.

Spinoza també va fugir de tota concepció finalista. Leibniz, en tant que esperit conciliador, parla d'una sèrie causal, que té una raó última que s'ha de cercar fora de la sèrie. És a dir, que parla de raons de caràcter teleològic.

Per a Kant, la teleologia actua com a principi regulador i no com a principi constitutiu de la ciència. Amb els sistemes idealistes de Schelling o de Hegel, la teleologia torna a cobrar importància. Després, amb el neopositivisme, es tornen a renovar els atacs contra aquesta concepció finalista.

Hegel ha vist igualment la importància de l'explicació teleològica, la intervenció de la qual es fa més palesa en el seu sistema a mesura que ens acostem a la plena consciència de l'esperit ... El neopositivisme ha renovat els seus atacs contra el principi de finalitat, negant-li tot caràcter universal i necessari.²⁸²

Serra Hunter diu que és una opinió poc reflexiva admetre un principi de finalitat tant absolut i universal com el de la causalitat. Segons ell, el fi no subsisteix per ell mateix, sinó que és una idea que necessita un subjecte (causa eficient) que la concebi d'una manera més o menys conscient i que la realitzi.

El fi és causa i efecte al mateix temps. Idealment és causa perquè provoca o inicia l'acció i en realitat és efecte perquè és el producte últim de les accions intentades o volgudes per l'agent. Serra Hunter està al costat d'Aristòtil quan aquest anomena el fi com causa de la causa, però també afegeix que és l'efecte volgut per l'agent intel·ligent.

Llorens i Barba afirmava: *En tota relació de fenòmens que nosaltres lliguem per mitjà del nexa causal hi ha una relació immediata i una relació mediata.* Continua afirmant que *la sèrie de fenòmens que podem observar constitueix per a nosaltres el fons del coneixement de la relació que diem de finalitat, i això ho aconseguim comparant no solament l'antecedent immediat d'un fenomen amb ell mateix o el fenomen amb el seu*

282 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis.* Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p.190-191.

*conseqüent immediat, sinó recurrent tota la sèrie. Aleshores és quan podem dir que tal fenomen és mitjà per arribar a tal altre, no en la successió del temps, perquè aquesta successió és una cosa purament externa, sinó en el valor intrínsec de cada fenomen. Aquesta relació suposa el coneixement de la totalitat de l'ésser, o millor dit, de la vida dels éssers, i com que no tots els éssers tenen vida, resulta que després hem d'aplicar aquesta relació de finalitat a la sèrie que ens presenten els éssers que no disfruten de vida, i després l'apliquem al conjunt fenomenal que presenta l'univers.*²⁸³

La causalitat del fi, diu Serra, està informada per la idea de totalitat. El fi determina tot el procés i matisa el conjunt i totes les etapes del conjunt. La concepció finalista ha tingut molts adversaris antigament, com els jònics, els atomistes i els epicuris. Modernament, tant el materialisme del segle XIX com el positivisme i l'evolucionisme s'han declarat contraris al finalisme. Naturalistes i biòlegs han combatut la interpretació finalista. Encara ho continuen fent perquè pensen que s'avança a l'experiència i la corromp en els seus orígens. Entesa així, la finalitat seria una doctrina sobreposada a l'explicació causal de manera innecessària, i la causa seria l'única explicació possible en la investigació de lleis i principis de la naturalesa.

*La concepció teleològica, ja se la posi d'acord, ja en pugna amb la lògica, ja se la posi d'acord, ja en pugna amb el mecanicisme, prové sempre, en definitiva, d'un interès afectiu.*²⁸⁴

Però, com diu Erhardt²⁸⁵ a *Mechanismus und teleologie: l'orientació que descobrim ja en moltes formes del món inorgànic revela, a part del finalisme total de l'univers, una finalitat interna que és com una adaptació congènita a tipus essencials primitius.*

D'altra banda, la consideració teleològica dels fenòmens no ha estat sempre infecunda per a la recerca científica. La raó no arriba a descobrir sempre la finalitat externa de molts éssers, fets i propietats. En canvi, algunes vegades ha aconseguit fer-ho i la presumpció

283 Llorens i Barba, Francesc Xavier. *Lecciones de filosofia*. Barcelona: Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, 1956, p.380-381.

284 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 196.

285 Erhardt, Franz. Filòsof alemany nat l'any 1864, influït per Lotze i autor de l'obra titulada *Mechanismus und teleologie*, de l'any 1890.

científica en els casos restants és favorable a aquella doctrina.

No és estrany el cas d'hipòtesis finalistes que han obert nous viaranys al saber humà tant en qüestions experimentals com especulatives. La bona lògica aconsella que no s'hi arribi de manera arbitrària, sinó després d'una aplicació correcta dels mètodes d'observació i experimentació. D'aquesta manera, la investigació dels fins no sols és legítima sinó també convenient.

L'últim reducte on s'ha refugiat la concepció teleològica ha estat la biologia. Però també l'han volgut desterrar d'ella alguns sistemes moderns. En contra dels qui afirmen que l'única posició científica del problema és el determinisme causal, podríem al·legar a favor de la concepció teleològica l'autoritat d'un nombre important de científics com Kepler,²⁸⁶ Newton²⁸⁷ o Cuvier²⁸⁸ i de filòsofs com Plató,²⁸⁹ Aristòtil²⁹⁰ o Leibniz.²⁹¹

La plebs tracta sovint d'eludir l'explicació teleològica, però s'adhereix fàcilment a concepcions com la del destí, la sort, etc.

En darrer terme, Serra afirma que els conceptes teleològics són inseparables de les ciències de l'esperit. La finalitat la trobem en tots els éssers. La diferència està només en la manera d'aconseguir llurs fins. La utilitat de la finalitat està fora de tot dubte i té avantatges sobre la concepció mecanicista pura. La teleologia té encara un sentit més profund. En opinió de Serra Hunter, a mesura que ens encaminem vers una síntesi integral de l'univers, posant en contacte els resultats de les ciències naturals i de les ciències espirituals, estem cada cop més inclinats a fer de la teleologia una doctrina general del món.

Els éssers de l'etapa inferior caminen a llur fi executivament, és a dir, sense coneixement ni llibertat; estan encadenats pel determinisme causal. Veuen, en segon lloc, els éssers vivents, l'organització dels quals revela ja una subordinació jeràrquica de les parts a la

286 Kepler, Johannes (1571-1630). Astrònom i matemàtic alemany. Figura clau de la revolució científica.

287 Newton, Isaac (1643-1727). Científic, físic, filòsof i matemàtic anglès.

288 Cuvier, Georges (1769-1832). Naturalista francès.

289 Plató (428/427 aC - 348/347 aC). Filòsof grec, fundador de l'Acadèmia.

290 Aristòtil (384 aC - 322 aC). Filòsof grec.

291 Leibniz, Gottfried Wilhelm (1646-1716). Filòsof, matemàtic i polític alemany.

*totalitat i una adaptació de cada una de les parts a una funció o acte propi. L'animal, a més, aprèn les coses i aprecia, per dir-ho així, en elles el grau de conveniència o utilitat per a la seva conservació individual o específica. En darrer lloc, figura l'home que es dirigeix vers fins i té consciència d'aquesta direcció.*²⁹²

Serra afirma que els investigadors reconeixen sovint que l'explicació mecànica és insuficient i que el seu valor disminueix a mesura que ens allunyem de les formes inferiors de la matèria. Tampoc l'explicació teleològica és suficient, però és necessària. L'explicació teleològica, segons ell, és una explicació més profunda de la naturalesa. Considera la teleologia com la metafísica de la natura. Ambdues explicacions no són incompatibles. Això és així perquè el mecanicisme s'ocupa dels fenòmens i de llurs antecedents i el finalisme tracta de descobrir la raó última del determinisme causal.

La idea de fi té per màxima virtualitat l'associació dels dos ordres, el real i l'ideal. A més, el principi de finalitat és superior al principi de causalitat, en tant que principi explicatiu de l'univers. La teleologia ens situa, cara a cara, amb els problemes més elevats de la filosofia. El fi és anterior a les coses. És allò que aquestes exigeixen per la seva peculiar essència.

Si la metafísica ha de tenir un contingut positiu dels problemes que afecten directament la realitat, la teleologia és un d'aquests problemes. I aquest problema es desdobla en dos més:

- El de l'essencialitat.
- El que cerca l'origen de les coses.

Serra Hunter acaba afirmant que tota explicació idealista i espiritualista és per naturalesa teleològica. En la seva darrera obra titulada *El pensament i la vida. Estímul per a filosofar*, tot parlant de la intencionalitat, diu que en cada procés sotmès a l'experimentació i al càlcul hi és present la finalitat. Afirmar que la intenció és la manera més general d'entendre el problema teleològic. Segons ell, la intenció és present en tot. Diu que cap

²⁹² Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 201.

obra no seria possible sense alguna mena d'intencionalitat. Serra afirma la importància de la intencionalitat quan diu:

*A mesura que l'esperit s'humanitza, la intencionalitat pren un sentit més profund i més transcendental; a mesura que l'home s'espiritualitza, les intencions guanyen en contingut.*²⁹³

Per a Serra Hunter, la força de la intencionalitat està en la mateixa activitat expectant del nostre esperit. El caràcter fonamental de la nostra consciència és l'acció. És una acció que consisteix a mirar i estructurar les coses i no a veure-les de manera passiva. Aquí radica també la finalitat. La vida és un procés continu de realització i en ella hi és continguda la finalitat. L'acció, que sempre va acompanyada de la finalitat, és la que ens dona l'esperança d'una alliberació absoluta de l'esperit. Així, doncs, podem afirmar que Serra Hunter comença i acaba de la mateixa manera la seva obra: afirmant que la seva filosofia és una lluita constant per arribar a l'alliberació del nostre esperit. Aquí radica el profund espiritualisme de tota la seva filosofia.

21. El problema psicològic

*La psicologia és un domini especial de coneixements que sembla d'exclusiva pertinència de la filosofia. No podem negar el difícil que és separar la psicologia de la filosofia, i com és corrent identificar els punts de vista filosòfic i psicològic en l'estudi dels diferents problemes. Psicòleg és tot observador que mira les coses pel costat de la introspecció; és el que analitza, medita i reflexiona sobre les coses exteriors o interiors, no contentant-se amb una mirada superficial, sinó profunda. Per això és just que el psicòleg sigui també filòsof.*²⁹⁴

Serra diu que el món més conegut per a nosaltres és el món de l'esperit. Això és així, perquè ell és el nostre refugi en temps de dubtes i de contradiccions. Afirma la necessitat de restauració de la funció espiritualista de la filosofia. Segons ell, l'espiritualisme modern

293 Serra Hunter, Jaume. *El Pensament i la vida. Estímul per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 29.

294 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 209.

ha de ésser la solució total dels problemes filosòfics del seu temps. La filosofia que s'ha de fer és una filosofia que col·loqui les funcions superiors de l'esperit en primer lloc. Aquesta vida espiritual que ha d'estructurar la filosofia no és tan sols ciència i saber, sinó que també és voler i amor

Des d'aquest punt de vista, la filosofia ha de recollir totes les aspiracions de l'ànima humana. Així, doncs, no solament ha de recollir el vessant del pensament, sinó també el vessant sentimental i estimatiu. Per a Serra, emoció i vida segueixen un mateix camí. El pensador català afirma que en els moments de dubtes i de pessimisme ens refugiem en l'esperit. Aquesta manera d'actuar és la de l'anomenat realisme psicològic practicat per Llorens i Barba.

Sabem moltes coses de la nostra vida espiritual, però també n'ignorem moltes altres. Per aquest motiu, es fa necessari el retorn al concepte de persona, amb la clara finalitat de poder penetrar més aquest vessant espiritual que tenim. Serra Hunter afirma que hi ha una prioritat del problema psicològic que col·loca la psicologia en una situació privilegiada en l'enciclopèdia filosòfica. Per tant, desprendre's de la psicologia en qualsevol investigació filosòfica que s'emprenghi no serà gens fàcil. Per a ell el problema psicològic és la porta d'entrada a la mateixa filosofia.

*En la història de la filosofia són nombroses les escoles que donen un caràcter predominantment psicològic a llurs recerques.*²⁹⁵

Tant en l'àmbit del pensament com en el del sentiment, en el de la volició com en el de la decisió, hi ha la presència de la consciència. Per aquest motiu, si no volem caure en la trampa de l'abstracció a l'hora de fer filosofia, hem de recórrer a la psicologia empírica. En tots els camps que tracta la filosofia és important la presència i el fonament psicològic.

En opinió de Serra, separar la filosofia de la psicologia significaria deixar la primera sense cap mena de fonament. Aquesta importància de l'element psicològic la manlleva de Llorens i Barba. El filòsof manresà afirma els progressos que ha fet la psicologia moderna,

²⁹⁵ Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 209.

però diu que pel que fa a l'estudi de la vida interior, encara continua en els temps d'Aristòtil. La importància que Serra atorga a la psicologia queda palesa quan afirma que el coneixement filosòfic s'inicia per la psicologia o per l'antropologia, és a dir, per l'estudi de l'activitat psicofísica que porta a terme l'ésser humà. El filòsof i polític català acaba reafirmant aquesta importància de la psicologia quan diu que en tots els graus de saber, des del més inferior fins al més superior, el factor humà hi és sempre present.

La psicologia és la ciència de la realitat interna a nosaltres. Afirma la importància que va tenir la psicologia en tot el procés de desproblematització de què va ésser objecte la filosofia. Serra parla dels avantatges de recolzar tot el treball filosòfic en la psicologia i afirma que aquests ja foren descoberts per Descartes. En aquest sentit afirma que el mètode psicològic és el que ha de fonamentar tota la concepció metafísica.

La psicologia té un paper important en el moment que el nostre esperit descobreix que els conceptes, les categories i els principis, tots tenen força i vida en l'interior del nostre dinamisme psicològic. La importància de la psicologia queda més justificada encara quan Serra afirma que el fet de la filosofia radica en una causa profunda com és l'ànima humana.

*No podem negar que tots els problemes filosòfics suposen com a condició prèvia el coneixement de la vida psíquica humana en el seu aspecte empíric. Pensar, sentir, voler, decidir són modalitats de la consciència, la gènesi i el desenrotllament de les quals ens són coneguts per la Psicologia.*²⁹⁶

Serra Hunter remarca la importància de la introspecció. Diu que totes les tècniques psicològiques modernes no han fet res més que verificar que el mètode introspectiu és insubstituïble per conèixer la consciència. Afirma que són precisament els psicòlegs els que no han utilitzat de manera convenient el mètode de la psicologia.

És a dir, que els psicòlegs són els que han volgut substituir la introspecció que es dona a la vida ordinària per un mètode abstracte basat en classificacions arbitràries dels

296 Serra Hunter, Jaume. *Filosofia i cultura. Suggestions i estudis*. Segona sèrie. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1932, p. 210-211.

fenòmens anímics. Serra Hunter defineix la introspecció com *mirada interior, contemplació orientada cap a dins, activitat immanent per excel·lència*.²⁹⁷

Però la conseqüència més important de la introspecció és de caire ètic. Sense ella no és possible l'autodomini. Afirmar que tant sols les persones que s'exercitin en la introspecció podran assolir el seu propi coneixement. Diu que la seva funció consisteix a recollir les imatges que constantment passen per la consciència. A la vegada, aquesta acumula totes les representacions de la nostra vida interior i així no queda cap àrea de la realitat personal desconeguda.

Llorens i Barba definia la metafísica com *l'estudi de la matèria i valor del coneixement*. El sentit que donava a aquesta definició li permetia separar la metafísica no sols de la lògica pura (en tant que estudi de la forma del coneixement), sinó també de la psicologia empírica (en tant que estudi del procés natural del coneixement). Ara Serra Hunter situa la psicologia formant part del primer domini de les ciències filosòfiques, juntament amb la lògica i l'ontologia. Així, vol continuar demostrant la vertadera importància que la psicologia té en el seu sistema filosòfic.

En la seva obra pòstuma fa una referència als motius d'una filosofia *existencial*. Hi ha tres conceptes claus: existència, vida i mort. Diu Serra Hunter: *Sentir-se existent, sentir-se viure i sentir-se proper a la fi són estímuls que desvetllen les activitats humanes i constitueixen les inquietuds més permanents de l'home*.²⁹⁸

Aquestes inquietuds acaben per envair els diferents àmbits de la nostra persona. Per a ell, sobretot la idea de la mort, que és una idea que inspira angoixa, és inseparable de la meditació filosòfica.

En el seu estudi pòstum titulat *Sobre el mètode introspectiu* afirma que l'home ha d'ésser capaç de dirigir les seves pròpies activitats naturals si vol arribar al seu propi coneixement. Serra Hunter posa l'èmfasi en el bon repartiment de l'habilitat de

297 Serra Hunter, Jaume. *Altres estudis pòstums: Sobre el mètode introspectiu*. A: *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 105.

298 Serra Hunter, Jaume. *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 87.

l'autoobservació, tal com Descartes en el seu temps feia amb el bon repartiment del sentit comú. Serra afirma que tot ésser humà normal està ben capacitat per poder reconèixer l'esfera de la seva potencialitat anímica. Això vol dir que tots aquells problemes referits a la nostra activitat psíquica poden ésser plantejats en termes de saber popular. Serra va més enllà i afirma també que *en totes les situacions de la vida l'individu es determina per motius psicològics d'una naturalesa doble, afectiva i racional. És rar, i fins i tot paradoxal, que una determinació obeeixi impulsos exclusius de la sensibilitat o de la intel·ligència.*²⁹⁹

La psicologia té la seva vital importància en la vida de l'ésser humà. Però els psicòlegs han fet un ús indegut del mètode general de la ciència de l'esperit. Això per dos motius:

- El primer és l'ànsia de substituir la introspecció que s'empra en la vida ordinària per un altre mètode més arbitrari de classificar els fenòmens anímics.
- El segon és l'interès a contraposar la nova tècnica a la que tot investigador empra de manera espontània independentment dels continguts que cerca.

Serra Hunter afirma que les noves orientacions de la psicologia, de l'antropologia i de la biologia han d'anar sempre d'acord. Amb això queda ben palès que no hi ha cap problema filosòfic que es pugui iniciar en el saber popular millor que el problema psicològic. Aquest problema psicològic ha d'estar fonamentat en la introspecció. Per diversos motius defensa la importància de la introspecció. Però per damunt de tot la defensa perquè manté en relació constant el jo i les seves manifestacions. Sense aquest mètode desconixeríem molts dels nostres estats psíquics.

En el seu escrit pòstum titulat *El corrent subterrani de la consciència*³⁰⁰ afirma que està a l'abast de tothom la constatació de l'existència del subconscient. Diu que les percepcions que Leibniz anomenava fosques solen actuar de manera constant en la vida dels éssers humans.

Afirma que sempre que ens decidim a dur a terme una exploració de la nostra vida interior

299 Serra Hunter, Jaume. *Altres estudis pòstums: Sobre el mètode introspectiu*. A: *El pensament i la vida. Estímul per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 103.

300 Serra Hunter, Jaume. *Altres estudis pòstums: El corrent subterrani de la consciència*. A: *El pensament i la vida. Estímul per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 109.

ens adonem d'aspectes nous que hi apareixen. El domini del subconscient és la inspiració en el seu sentit usual, és a dir, com una mena d'il·luminació sobtada de l'esperit. Per a Serra, els estats anímics sempre tenen un caire misteriós. Es van succeint, allunyant-se o apropant-se al jo personal, però sempre són difícils de preveure. Mentre nosaltres restem treballant en el pla de la consciència clara i distinta, hi ha una altra activitat, potser fins i tot més nostra que l'altra, que coadjuva en els resultats de la meditació que nosaltres duem a terme. Serra Hunter destaca, doncs, la importància del subconscient en les nostres vides.

En la seva darrera obra titulada *El pensament i la vida. Estímul per a filosofar* (1945) ens parla de la imaginació i de l'instint. Defineix la primera com la facultat activa de l'ànima, com el poder de formar imatges, de representar-nos sensorialment el món. La nostra concepció del món és, en gran manera, producte de la imaginació. Per la seva part, l'instint és una força sempre verge. En aquest sentit, neix a cada instant. Fins a cert punt la podem modificar, però mai no la podem anul·lar. L'instint és tan important que el millor ideal de vida és aquell en què s'ajunten l'instint i la raó.

També tracta de la intencionalitat. Aquesta està present en tot, de manera que cap cosa fóra possible sense alguna mena d'intencionalitat. Afirma de manera categòrica que mentre l'atenció és el primer grau de l'activitat indefinida, la intenció és el primer grau de l'activitat determinada. A mesura que l'esperit s'humanitza, la intencionalitat adquireix un sentit més profund; és a dir, que a mesura que l'home s'espiritualitza, les intencions guanyen en contingut. La intenció agermana els conceptes d'humanitat i d'espiritualitat. La gran força de la intencionalitat està en l'activitat expectant de l'esperit, que ens fa descobrir les coses abans que llur coneixement sigui efectiu.

Qualifica la llibertat com el factor espiritual per excel·lència, com el poder d'iniciativa i de creació, mentre que de l'autoritat diu que té en consideració els interessos col·lectius i tendeix a conservar les conquestes humanes en tot allò que tenen de permanent, de definitiu. Si l'autoritat es converteix en poder infal·lible i la llibertat es suplantada per la contingència absoluta, llavors en aquest ambient troben caldo de cultiu les passions i totes les concupiscències humanes.

Serra afirma que, en nom de la justícia, cal proclamar la necessitat d'un ordre permanent

obeït per tothom en el qual l'exercici de la individualitat no sigui un obstacle per a les altres individualitats ni per al bé col·lectiu. També ens parla, seguint la importància que ha pres des de Scheler, del concepte de simpatia. Remarca que tant per als filòsofs com per als psicòlegs aquest concepte ha passat bastant desapercbut. Serra afirma que molts fenòmens del coneixement s'expliquen per la simpatia.

Afirma que vivim simultàniament en dos mons: el món de la realitat i el món de la fantasia. La realitat ens la forgem, almenys de manera parcial, nosaltres mateixos. Sovint ens adonem de la duplicitat. Això sí, sovint però no pas sempre. Ens arribem a preguntar, fins i tot, si no portem dins nostre dues menes de jo: el que viu relacionat amb les coses i el que viu de les seves pròpies representacions. Amb referència a la qüestió de l'agermanament amb les coses fa una menció de Sibíude quan diu: *L'home no es troba ell mateix perquè ignora el seu lloc en la natura. El portem a casa seva i no la reconeix. El seu orgull l'ha aïllat de l'Univers, del qual és un graó, el més alt si voleu, però un graó només. L'home no pot arribar a Déu, tot i apropar-s'hi, si abans no s'acosta a les altres criatures.*³⁰¹

També tracta de l'origen enigmàtic de les nostres inclinacions. El procés de la nostra formació personal sofreix la interferència de la voluntat i de la naturalesa. Quan ambdues estan d'acord, l'existència s'esmuny amb molta calma. Però quan estan enemistades experimenten un gran trasbals el desig, el voler, les inclinacions, els instints i tot el nostre món interior.

Serra diu que Sigmund Freud³⁰² explicava aquestes inclinacions, en la majoria de casos, per la sexualitat i que abans els havien explicat sobre la base de la conservació personal. Serra Hunter afirma que els primers impulsos de l'home parteixen d'aquestes dues tendències. La primera és tan antiga com l'existència, mentre que la segona apareix després. Serra diu que allò que singularitza l'home i que sempre subsisteix és l'instint de conservació. Conclou així que la individualitat orgànica és com una mena de misteri.

Sobre el concepte de vida, afirma que tots els éssers vivents treballen per la vida, que tots han de col·laborar en l'activitat vital. La continuïtat que observem al Cosmos fa que la vida

301 Serra Hunter, Jaume. *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar*. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945, p. 33.

302 Freud, Sigmund (1856-1939). Metge, neuròleg, creador de la psicoanàlisi.

sigui una mena de punt entre la matèria i l'esperit. Així, la vida actua damunt de la matèria i l'esperit es desenvolupa com i en la vida.

Serra afirma que la finitud és allò que, en termes generals, caracteritza l'univers, i la vida és l'expressió més autèntica d'aquella finitud. Per tant, néixer, desenvolupar-se, morir: aquest és el procés del món.

Sobre el concepte de mort, considera que aquesta idea és inseparable de la meditació filosòfica. Dos són els eixos que guien la meditació del Mestre en aquesta qüestió:

- D'una banda, afirma que sentir-se existent, sentir-se viure i sentir-se proper a la mort són estímuls que desvetllen les activitats humanes i que són les inquietuds permanents de l'ésser humà. Aquestes inquietuds poden ésser inicialment de caràcter emotiu, però aviat envaeixen l'esfera de la intel·ligència i orienten sovint la nostra curiositat de saber.
- De l'altra, parla de la serenitat de l'home savi, de l'home prudent i just en el seu enfrontament amb la mort. Aquesta serenitat reclama maduresa de cos i d'ànima i una lluita constant contra totes les atraccions que subjecten l'ésser humà a la vida temporal. Serra Hunter afirma que la mort inspira una certa angoixa. Però diu que les forces conscients i inconscients de la vida sempre treballen impulsades per la responsabilitat d'una conducta que es forma a través de triomfs i de fracassos que la nostra voluntat no sempre pot dominar.

22. La lògica de Serra Hunter

Serra Hunter també va fer un cert camí en el terreny de la lògica. Primer amb la seva tesi doctoral titulada *Ensayo de una teoria psicológica del juicio*,³⁰³ en la qual tractava del tema dels judicis, dels sentits del concepte judici, de la definició i de les ciències que els estudien. Posteriorment va escriure dos programes per a l'assignatura de lògica:

- Un a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Santiago de Compostel·la

303 Serra Hunter, Jaume. Tesi doctoral llegida l'any 1909.

titulat *Programa de lògica fundamental*, l'any 1911.

- L'altre a la Universitat de Barcelona titulat *Cuestionario de lògica fundamental*, l'any 1927.

Té altres treballs de lògica presentats a diverses convocatòries d'oposicions. També a la segona part de la seva darrera obra pòstuma titulada *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar* tracta qüestions de lògica. Comença parlant de dos verbs, ésser i haver, dels quals diu que signifiquen l'existència o, dit d'una altra manera, es refereixen a la participació que experimenta el subjecte lògic del judici de la idea general de l'existència.

Tracta també de les fórmules simbòliques del coneixement. Hi ha tres elements en el procés gnoseològic: subjecte (S), objecte (O) i representació (R). Les vertaderes fórmules del coneixement en la combinació d'aquests elements són dues: SRO o coneixement interior i ORS o coneixement exterior.

Serra afirma que potenciem les idees universals en detriment de les idees singulars. Això ho justifica dient que les idees universals donen a la intel·ligència un toc de dignitat espiritual. Vol deixar ben palès que aquestes idees són el patrimoni de l'esperit. Segons ell, és necessari vigilar el joc estètic de les idees enfrontant-lo amb les normes del joc conceptual. Per això afirma que lògica i estètica són germanes.

S'endinsa, també, en el tema filosòfic de les anticipacions de l'experiència. Adverteix, d'entrada, que no es refereix a la doctrina kantiana. Segons el Mestre, l'oposició entre experiència i raó ja és un tòpic. Per a ell, la pura receptivitat empírica no és coneixement, i la simple activitat de pensar no ens atansa a la qüestió noètica en general. Afirma que la veritable experiència està intervinguda per la raó.

També tracta del sil·logisme de quatre termes, del qual diu que és el veritable tipus de raonament. Aquests quatre termes són la tesi, el fonament, el cas particular i la conclusió. En l'exemple *Pere és bo perquè és virtuós*, només descobrim tres termes: bo, virtuós i Pere. El Mestre afirma que hi ha un terme mitjà que necessita una prova, necessita una justificació. El sil·logisme que hi correspon seria:

Tesi: *El virtuós és bo.*

Fonament: *El virtuós és el qui fa habitualment el bé.*

Cas: *Pere és virtuós.*

Conclusió: *Pere és bo.*

Serra afirma que un sil·logisme no és perfecte si no consta de quatre termes, que és la forma plena d'un pensament ben raonat.

En darrer terme tracta de la identitat en el judici. Diu que sense identitat no és possible el judici. Afirma que la relació de pensament només és possible quan, poc o molt, hi ha dues idees coincidents. Llavors l'abstracció és la que s'encarrega de fer ressaltar el punt de contacte entre ambdues representacions.

Serra Hunter parla de set categories del judici de les quals deriva tota la doctrina lògica de la inferència formal:

A. Identitat amb termes equivalents, en extensió i en comprensió. Pot ésser:

A.1. Definició: *L'home és animal racional.*

A.2. Equivalència o sinonímia: *El triangle és trilateral.*

A.3. *L'home és racional.*

B. Identitat en termes diversos. Possible en els judicis en què el predicat és:

B.1. El gènere: *L'home és animal.*

B.2. La propietat: *L'home és el que parla.*

B.3. L'accident propi: *L'home és just.*

B.4. L'accident comú amb altres éssers: *L'home és blanc.*

Serra diu que els escolàstics distingien entre la lògica petita o *Summulae logicales* i la lògica gran o lògica magna. La primera s'ocupava de les subtileses i de les qüestions gramaticals, mentre que la segona tractava dels problemes ontològics i gnoseològics. Critica l'escolàstica per la seva manca a l'hora de separar el punt de vista material del punt de vista formal. El nostre Lull ha estat el gran mestre de la dialèctica entre la lògica petita i la gran. Ell es va encarregar de resseguir el cim de la realitat i de l'ésser emprant

les petites sorpreses i coincidències de la dialèctica natural. Serra Hunter afirma que de la mateixa manera s'escau en la vida ordinària.

El pensament correcte no sols és garantia de captació de l'ésser real, sinó també el paradigma de l'ordre que regna en la interioritat del nostre esperit. Així, la micrològica, ben lligada a la reflexió i a la vida, ens permetrà lliurar-nos sense pors a la marxa del pensament interior. Però haurem de vetllar per tal que no perdi mai el seu contacte amb les realitats que l'envolten, a saber, el món dels sentits i el món dels homes.

No podem negar la utilitat de la discussió, però tampoc no hem de caure en l'error de pensar que pot suplir l'experiència i l'observació, que són els únics procediments capaços de descobrir-nos la realitat. No podem abusar del mètode sil·lògic, ja que ens conduirà a la logomàquia, donaria a la paraula un valor independent del seu significat i afavoriria l'aparició de vicis que deformarien la veritable naturalesa del pensament.

Acaba referint-se al concepte de pensament, del qual diu que és la suprema intimitat de la vida humana. Diu que la influència del cogito s'ha posat de manifest en tots els problemes de filosofia. Però que ha estat en l'àmbit de la lògica on ha tingut una acció preponderant.

LA CORRESPONDÈNCIA DE JAUME SERRA HUNTER

Correspondència amb Francesc Mirabent

Poder disposar de documentació tan valuosa com la correspondència entre un mestre i el seu deixeble en temps de guerra no és quelcom gaire corrent. En aquest cas podem gaudir de la correspondència entre Jaume Serra Hunter i Francesc Mirabent i Vilaplana. Són dos amics molt distanciat ideològicament, però que sempre fan prevaler la seva profunda amistat i el seu respecte mutu. És una correspondència entre els anys 1936 i 1943.

Francesc Mirabent i Vilaplana (1888-1952) era fill d'una família amb pocs recursos. Va treballar en el sector de la banca. Va fundar els laboratoris Mirabent de productes farmacèutics. Va ésser un autodidacte en el seu anhel cultural, que va desenvolupar de

manera paral·lela a la seva activitat industrial. Escrigué articles en diversos diaris, fins que als 23 anys publica la seva primera novel·la, titulada *Alondra*. És en aquesta primera obra on ja apareixen els primers traços d'un perfil filosòfic. Es va llicenciar en Filosofia l'any 1921, als 33 anys d'edat.

Entre ambdós no sols hi hagué una relació entre mestre i alumne, sinó una profunda amistat traçada des de la filosofia. Al llarg dels anys trenta i quaranta, Mirabent crea la seva producció teoricofilosòfica, que tindrà com a cim superior el seu treball titulat *De la bellesa*.

La Guerra Civil va sorprendre Mirabent de camí vers la ciutat balneari de Bad-Nauheim. L'any 1937 ingressà a l'anomenada *Espanya nacional* i es va instal·lar a Donostia per esperar la fi de la guerra. L'any 1939 tornà a Barcelona. Allí va recuperar l'empresa farmacèutica i va tornar a la Universitat. L'any 1943 ocupa definitivament la plaça de professor d'Estètica. Mor l'any 1952, abatut tant per la mort del seu mestre Serra Hunter l'any 1943 com per la mort de la seva dona l'any 1946.

Eren temps molt difícils. Eren temps d'absurds. Més de deu mil catalans van emprendre, entre el 1936 i el 1938, el camí de l'exili. El dia de l'Alzamiento, Serra Hunter era a Barcelona i Francesc Mirabent era a Evian (França). La incertesa dels esdeveniments a Espanya condicionaran, en gran manera, la vida de Serra Hunter i de Mirabent, així com la de tanta i tanta gent que restaven al país o que ja havien fugit de manera precipitada.

Les posicions dels qui s'identificaven amb un bàndol o amb un altre es radicalitzaven. Això feia preveure que el conflicte s'allargaria. Serra Hunter i Francesc Mirabent no eren aliens a aquests fets. L'inici del conflicte els va sorprendre en països i situacions molt diferents. No obstant les dificultats que això comportava, no van desapropitar l'oportunitat de mantenir el contacte per carta. En aquestes cartes s'hi narren successos i s'hi exposen pensaments. Deu cartes, al llarg de tants mesos de conflicte armat, que exposen qüestions de política, de filosofia i de reflexions diverses que mostren com vivien aquells temps difícils de pair.

L'origen de la revolució que vivia Catalunya era percebut de maneres diferents per

ambdós. Mirabent, des de l'estranger, transmetia una profunda intranquil·litat. Per contra, Serra Hunter transmet al seu amic una opinió menys pessimista. En una carta del dia 6 d'agost de 1936 Serra Hunter diu:

*Estimat Mirabent: he rebut la seva carta, en la qual a part de la serenitat pròpia d'un filòsof, s'hi veu un principi d'intranquil·litat i de dubte. I és lògic que així sigui vistes les coses des de lluny. Estem en el punt àlgid d'una Revolució, conseqüència lògica d'un alçament militar feixista. Sabem, més o menys, el que hi ha ara, però és difícil saber el que passarà després. A mi, com sempre, m'han designat per a una feina difícil i de compromís en aquest moment. Per comptes d'explicar-li, li trameto un retall de diari. Ara vull contestar les coses que Vd. em pregunta. Jo no sóc tan pessimista respecte del curs del moviment de revolta i crec que Vd. podria anar a fer la cura habitual a Bad-Nauheim. Quant al seu germà, no cal dir que estic sempre disposat a atendre'l en tot allò que pugui. Una forta abraçada del seu amic de sempre*³⁰⁴.

El 23 de setembre de 1936, Serra Hunter manifesta un cert nerviosisme al seu amic. Li diu que el seu retorn és en aquells moments del tot desaconsellable. El Mestre continua treballant i manifestant el seu ple convenciment en la fortalesa de la República.

Estimat Mirabent: escric amb aquella nerviositat pròpia de les circumstàncies, que no em priva, però, de veure les coses amb els ulls de la realitat. Amb la feina que tinc, no puc precisar si la meua promesa d'escriure-li el mateix que li va telefonar el seu germà resta en la categoria d'un mer propòsit. Per si així fos, li repeteixo el que havia de dir-li. Crec que abans de tot el que procedeix és que l'esposa de Vd. es curi i que Vd. també allargui la seva estada al balneari. No crec que corri cap pressa el retorn de Vd.; almenys, aquesta és la meua opinió. La guerra! Qui sap el que durarà! Tinc la convicció de que la guanyarem, però també tinc la creença de què ja estaria dominat l'enemic, si no fos l'ajut que rep de l'estranger. No cal dir les coses que porta la guerra, coses inevitables quan a més d'ésser civil és canibalesca. Vd. n'ha patit les conseqüències, als demés no sabem el que ens espera. I damunt de tot això un treball aclaparador: Consell de la Nova Escola Unificada, Conselleria de Cultura de l'Ajuntament, Presidència del Parlament, Universitat...

304 Carta de Serra Hunter a Francesc Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Llegat Mirabent. Documentació 5. Correspondència.

*Malgrat tot, encara em resta una il·lusió pel treball. Avui ha vingut de Madrid el company Chabàs i li he donat un exemplar del seu llibre Sobre la Bellesa. N'hi he fet l'elogi que es mereix. Pensa que la Revolució ha de servir per alguna cosa i almenys per a què Vd. vingui a la Universitat.*³⁰⁵

L'estada de Francesc Mirabent a Bad-Nauheim l'any 1936 s'allargà més de l'habitual a causa de la Guerra Civil. L'octubre de 1936 va a Roma amb tota la família. Al principi del 1937 va a París i el juny del mateix any torna a Alemanya. De la seva banda, Serra Hunter continua a la rereguarda republicana. Continua refugiant-se en la filosofia i en aquells valors pels quals havia lluitat: llibertat, espiritualitat i cultura llatina són els principals eixos del seu pensament. Tot això ho transmet Serra Hunter a Mirabent en una carta del dia 16 de novembre de 1936:

*Amic Mirabent: acabo de parlar amb el germà de Vd. de moltes coses i més, però, m'han interessat perquè són noves de Vd. Un mínim de llibertat és necessari per viure perquè és l'oxigen de l'ànima sense el qual la vida és impossible; així ho crec jo. M'ha parlat del seu pròxim trasllat a París. Ignorant la data escollida per Vd., m'apresso a escriure-li quatre ratlles. Veig que vostè aprofita el temps per tot on fa estada, com a bon català. Segurament que Roma, on hi ha tantes coses de valor etern, li haurà estat profitosa. Qui pot ignorar que som llatins! I la filosofia, aquesta venerable senyora, mestressa de totes les nostres aspiracions, com la tracten ací? Estem a gaire distància de Croce i Gentile? He vist amb satisfacció les ofertes fetes al germà de Vd. Jo voldria, encara que sembli estrany, trobar-me en el seu cas, perquè l'obra de la cultura és l'única obra de la pau. Records als seus, de part meua i dels de casa, i a Vd. no cal dir, una forta abraçada de l'amic.*³⁰⁶

Al principi del 1937, les esperances d'un final del conflicte proper eren molt llunyanes. El desànim s'apoderava de la moral del Mestre. La incertesa de la guerra, l'amenaça de bombardeigs, les dificultats per trobar productes de primera necessitat: tot això augmenta la magnitud del desencís moral, polític i intel·lectual que vivia el filòsof.

305 Carta de Serra Hunter a Francesc Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Llegat Mirabent. Documentació 5. Correspondència.

306 Carta de Serra Hunter a Francesc Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Llegat Mirabent. Documentació 5. Correspondència.

Estimat Mirabent: m'he retraçat bastant a contestar la darrera carta de Vd. Motius? No ho sé. Totes les coses van ara per vies anormals i jo pel meu temperament en sóc doblement perjudicat. Em satisfan les notícies que Vd. em dona de les seves activitats universitàries. Llegint-les, he pensat que Vd. troba més facilitats que a la seva terra. Paradoxa del temps. L'ambient acadèmic està ara pitjor que mai. La guerra ens ha sorprès en un moment difícil per a la Universitat de Catalunya. Esperances de refer-la, no moltes. Forces per part meva, poques. Fa dos mesos que se m'ha reproduït la bronquitis en forma intensa. He estat a muntanya 15 dies i no he aconseguit res. Ara començo un nou tractament. Això darrer em torna al tema anterior. Vd. troba les mediocritats d'ací ben superiors als genis d'aquí. És una observació exacta. Si la guerra liquidés en l'ordre intel·lectual aquestes diferències, la podríem considerar ben útil i alligonadora. Serà així?

Els anys sembla que ens tornen un xic escèptics. Per idiosincràsia meva, no. Per reacció lògica, més aviat. Les resistències dogmàtiques s'afebleixen quan la persistència de l'esforç és inferior a la de l'ideal. Desitjant a Vd. i a la seva senyora un bon any nou, que tots voldríem que fos el de la pau i de la llibertat, es despedeix de l'amic amb una forta abraçada.³⁰⁷

Aquesta darrera és una carta del 18 de gener de 1937. Al final hi ha una nota en la qual el Mestre pregunta al seu amic: *Què em diu dels expatriats involuntàriament? Es recorden gaire de Catalunya?*

Serra Hunter estava completament desbordat. Aprofitant una invitació de Mirabent al Segon Congrés Internacional d'Estètica i de Ciència de l'Art que es feia a París, Serra Hunter volia marxar de Catalunya. Però quan va arribar el moment, no ho va veure gens clar. No va marxar perquè veia una esclatxa d'esperança en la recuperació dels valors pels quals sempre havia lluitat. Així ho transmet al seu deixeble en la carta del 27 de febrer de 1937:

Les coses segueixen igual, ço és, entregades a un ritme de dubte i optimisme. L'ambient

307 Carta de Serra Hunter a Francesc Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Llegat Mirabent. Documentació 5. Correspondència.

*a favor del comandament únic i de l'exèrcit popular és cada dia més dens. Avui hi ha hagut una manifestació colossal. Han desfilat les primeres promocions del nou exèrcit, i milers de treballadors enquadrats en les respectives organitzacions fabrils, metal·lúrgiques, etc. O jo m'enganyo o comença a haver-hi una reacció favorable al triomf de la legalitat i de la democràcia, aquelles coses que tant estimem: revolució, sí, jo ho reconec i ho crec necessari, però amb ordre. Convé que davant del món, donem un exemple de seny racial.*³⁰⁸

Serra Hunter reprèn la seva activitat política i acadèmica com si mai no hagués pensat a fugir. Mirabent no comparteix la decisió del seu mestre. L'estat d'ànim del Mestre com més va és pitjor.

*Estimat Mirabent: fa molts dies que li dec la meva contesta a la darrera carta de Vd. Avui, però, encara no estic en situació d'ànim favorable per contar-li coses d'interès per als dos. La situació política aquí es troba en uns moments greus i pel meu caràcter de President (per bé que accidental) del Parlament, m'hi trobo embolcallat. Ja veurem com en sortim. Un xic de fatalisme o de Providència mai ve malament. Per avui, una salutació als seus i una abraçada forta per a Vd.*³⁰⁹

La distància cada cop pesava més i més. Les desavinences polítiques eren una barrera que creixia. Les preocupacions del filòsof se sumen a les del polític. A aquestes també se sumen les preocupacions per la salut del fill gran de Serra Hunter. Amb tot, el Mestre transmet al seu amic les ganes de continuar endavant la seva conversa. El Mestre mostrava el seu anhel de conèixer el debat filosòfic que havia tingut lloc tant en el Congrés de Filosofia com en el d'Estètica. Es mostra cansat de la política. Manifesta que lluita per la Catalunya republicana i per la justícia social. Afirma que dubta que cap d'aquests seus ideals pugui reeixir. La carta del dia 9 de setembre és molt explícita:

Amic Mirabent: ignoro ja la data de la seva darrera carta. He passat per tantes coses que ja no sé com fer-ho per a reprendre la meua vida normal, si és que així ho ha estat alguna

308 Carta de Serra Hunter a Francesc Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Llegat Mirabent. Documentació 5. Correspondència.

309 Carta de Serra Hunter a Francesc Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Llegat Mirabent. Documentació 5. Correspondència.

*vegada. Ara estic sota el pes d'una nova desgràcia; el meu fill gran té una septicèmia de curació difícil. El tinc a casa i no cal dir com això em complica les meves coses. Però tinc una necessitat de continuar la nostra conversa. Voldria també saber exactament el que va passar al Congrés de Filosofia i al Congrés d'Estètica. Per part meua, tenia una subvenció migrada; a més, la política em retenia aquí. Ja li diré el que va passar. Jo volia assistir al Congrés de Filosofia amb tota la dignitat i la màxima representació. Vaig demanar a una flamant Junta de Relacions Culturals, que avui tenim a la Conselleria de Cultura, una subvenció, però sobretot la representació de Catalunya, cosa que en aquests moments creia necessària o almenys, convenient. Varen enviar-me un ofici, en el qual em deien que se'm concedia a mi i als senyors Xirau i Roura subsidi de 2.000 pessetes, a tots igual i amb la mateixa missió. Jo vaig creure que el millor era el silenci. No vaig contestar l'ofici ni vaig sortir de Barcelona. Sabia, a més, que el Sr. Xirau duia la representació de l'Estat Espanyol. És la història de sempre.*³¹⁰

Serra Hunter es lliurava al refugi de la resignació. El distanciament es fa total entre el mestre i el deixeble. Cadascun lluita pel seu bàndol i el silenci s'allarga molts mesos. El 17 de febrer de 1939 Mirabent torna a Barcelona. Un mes abans Serra Hunter havia fugit a Tolosa de Llenguadoc, la primera etapa del seu exili.

Hi ha, però, una darrera carta, del 27 de juliol de 1943, escrita ja des del seu exili a Mèxic. En ella el Mestre agraeix a Mirabent totes les gestions fetes per aconseguir el seu retrobament amb les seves dues filles i els seus néts. Serra Hunter ho descriu amb una frase molt sentida que diu: *Bien sé que esto lo debemos a los buenos oficios de la amistad sincera*. També li mostra agraïment pels germans Carreras i Artau i per Pere Font i Puig, pels seus ajuts. Els darrers mesos de la seva vida, Serra Hunter a causa de la seva malaltia cardíaca, els dedicà a llegir i escriure. Va morir el 7 de desembre de 1943. El seu deixeble va quedar molt trasbalsat per la seva pèrdua. Si Serra Hunter havia viscut un exili físic i geogràfic, Mirabent creia estar vivint un exili moral i espiritual. Tot just uns dies després de la seva mort, Mirabent va retre un homenatge al seu mestre. Al final d'una classe seva d'Història de la filosofia va llegir unes quartilles a manera d'apologia dedicada al seu mestre. Aquesta apologia acaba amb una frase destacable que diu: *Que reposi en*

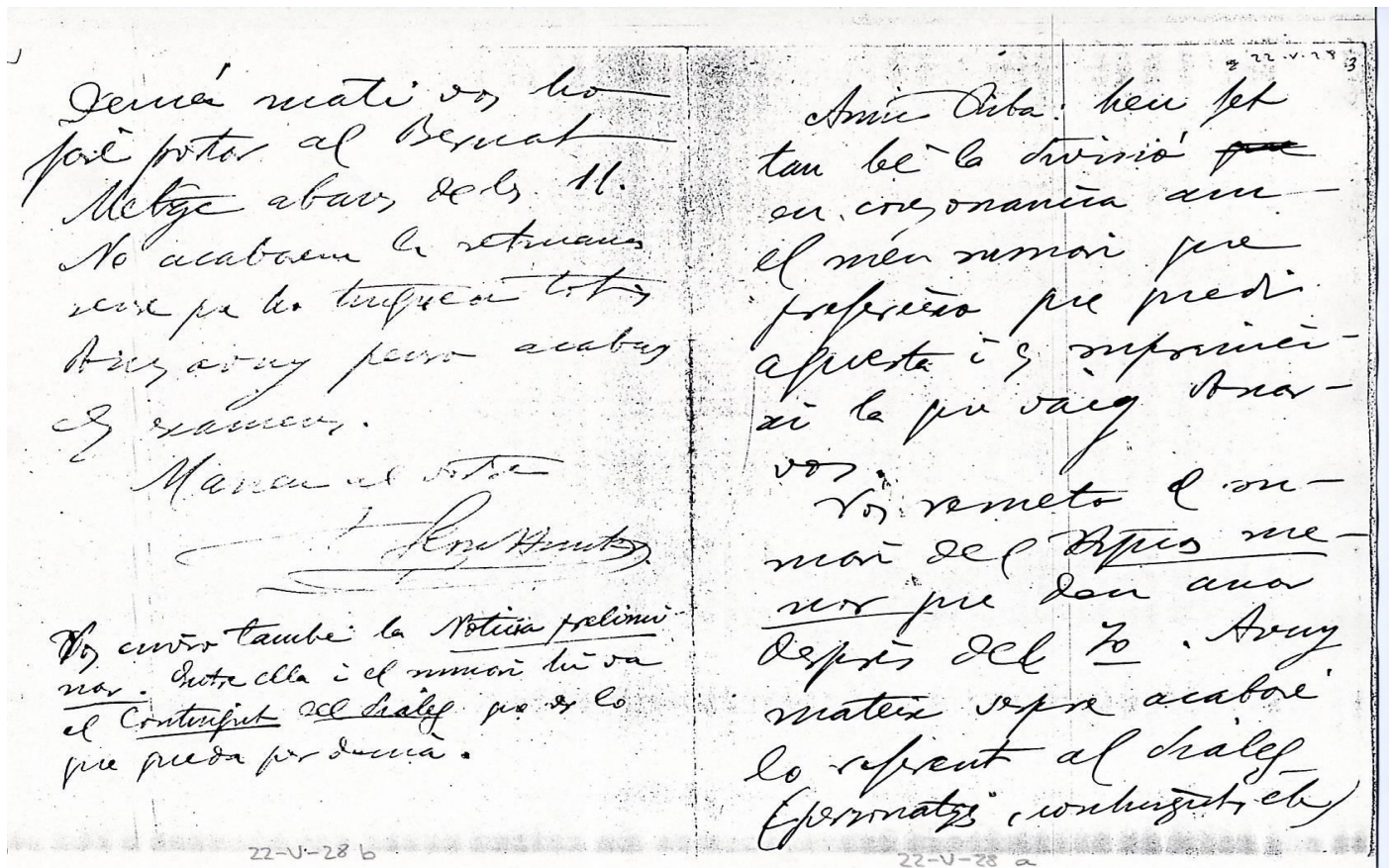
310 Carta de Serra Hunter a Francesc Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Llegat Mirabent. Documentació 5. Correspondència.

pau un dels homes que la vida - sense escatir-ne ara les causes - ha torturat amb més implacable constància.

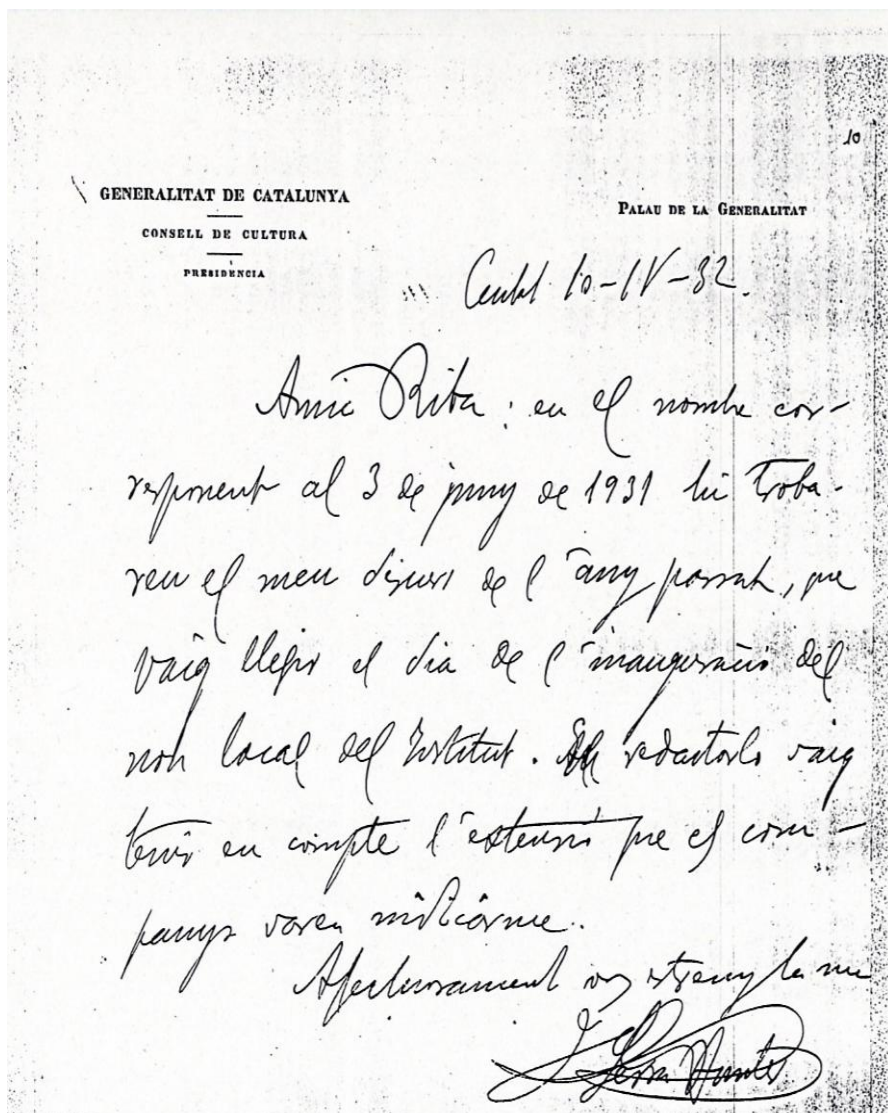
Correspondència amb Carles Riba

La correspondència mantinguda amb Carles Riba entre els anys 1928 i 1938 fa referència fonamentalment a qüestions de feina. Carles Riba s'encarregava de la secció grega de la Fundació Bernat Metge i en va ésser nomenat cap. Serra Hunter hi va col·laborar amb prèlegs i traduccions de diferents diàlegs de Plató. Així, per exemple, parla en aquesta correspondència del sumari de *'Hípies Menor* i de *'Hípies Major*, també de *'Eutidem* i de la traducció del *Gòrgies*.

Jaume Serra Hunter felicita Carles Riba, en tant que poeta, narrador, traductor d'autors clàssics i membre de l'Institut d'Estudis Catalans, per la seva enorme i incansable tasca en pro de la cultura. També s'excusa per la seva no assistència al nomenament del poeta com a membre de l'Institut.

Aquesta primera és del 22 de maig de 1928, en la qual Serra Hunter remet a Riba el sumari de l'Hípies Menor i li diu que enllesteix el diàleg i els personatges.

En aquesta altra carta del 10 d'abril de 1932 li notifica on pot trobar el discurs que va llegir l'any anterior amb motiu de la inauguració dels nous locals de l'Institut.

Correspondència amb Joaquim Carreras Artau

Ambdós eren filòsofs relacionats per una bona amistat. Serra Hunter té un molt bon record de Carreras Artau com a deixeble seu a la Universitat. És bàsicament una correspondència entre els anys 1923 i 1936 en la qual es parla de la important tasca que

ambdós desenvolupen en el món de la filosofia. La primera carta data del 18 d'octubre de 1923. El contingut d'aquesta carta és el següent:

Sr. D. Joaquim Carreras Artau.

*Estimat amic i deixeble: he rebut un exemplar de la seva tesis doctoral i li agraeixo l'obsequi. Em complau la continuïtat en el treball i més encara si és d'una persona que ha passat per la meua classe de la Universitat, deixant un bon record. Quan tinguem ocasió de veure'ns parlarem de coses relacionades amb aquest punt...*³¹¹

La segona i la tercera cartes, ambdues de l'any 1925, estan escrites des de Sant Iscle de Vallalta, on Serra Hunter passava l'estiu d'aquell any. El Mestre manifesta al seu deixeble les ganes de poder-se veure i parlar de coses relacionades amb la seva feina. Li diu que encara no té notícies de l'època en què es convocaran les oposicions. Serra Hunter encoratja el seu deixeble a treballar amb fe (no hem d'oblidar que Serra Hunter era una persona amb fortes conviccions religioses) i a deixar ben alt el pavelló dels seus deixebles a la Universitat. El Mestre diu al deixeble que no tingui cap escrúpol pel fet que ell pugui estar al tribunal com a jutge. Li manifesta que està disposat a fer un sacrifici tot i el seu delicat estat de salut. Serra Hunter parla a Joaquim Carreras Artau de les seves col·laboracions a l'enciclopèdia Espasa. Li diu també que el seu fill gran està malalt. El Mestre dóna consells al deixeble sobre allò que pot ésser més important per tal de fer una bona preparació de les oposicions: l'ontologia i la teoria del coneixement, en tant que dos problemes solidaritzats i que manifesten només una diferència de grau.

L'ontologia és la teoria del coneixement aplicada. La legitimitat del coneixement i de les seves formes és qüestió de l'epistemologia. Tot això ha d'estar reforçat per un curs de lògica per tal de fer una bona seriació dels temes a tractar: lògica real o crítica, ontologia, filosofia de la ciència, dialèctica, metodologia (que no han pogut entrar en el curs elemental dels Instituts). No obstant això, afirma que la psicologia està per damunt, fins i tot, de la lògica, a l'hora d'aportar consistència al pensament per abstracte que sigui. Veiem, doncs, que en la carta del 13 de setembre de 1925 el Mestre escriu al deixeble gairebé les bases del seu propi pensament. Diu el següent:

311 Correspondència entre Serra Hunter i Joaquim Carreras Artau. Biblioteca Nacional de Catalunya.

Sr. En Joaquim Carreras Artau.

Estimat amic i deixeble: No estranyi el meu retràs en la contestació. Vaig poder arreglar les coses de manera que sense anar a Barcelona he pogut atendre a la meva col·laboració ESPASA. Aquest és el motiu de que no haguem pogut entrevistar-nos aquest estiu. Ara se m'ha posat malalt el fill gran i demà vaig amb ell a Barcelona. No sé el temps que hi estaré. De tots modos si fos per tota la setmana ja li escriuré. Avui mateix escric al seu germà per a examinar el divendres 25. Aquell dia estaré a Barcelona fins a les 7 del vespre. Si ja haguéssim tornat de l'estiueig també li diré. De moment puc dir-li que la base de la preparació per les oposicions ha d'ésser l'ontologia i la teoria del coneixement. Jo entenc els dos problemes talment solidaritzats que la diferència és sols de grau. L'Ontologia és la teoria del coneixement aplicada. La discussió sobre la legitimitat del coneixement i de les formes és l'objecte de l'Epistemologia; la dels conceptes fonamentals (ésser, substància, causa, etc.) ho és de l'Ontologia (com si diguéssim Ideologia). Un curs de lògica fonamental ha de participar d'aquests punts de vista (la originalitat està en saber-los seriar bé).

Lògica real o crítica.

Ontologia.

Filosofia de la Ciència.

Qüestions cabdals de Dialèctica.

Metodologia que no han pogut ésser objecte del curs de filosofia elemental dels Instituts.

No oblidem mai que la lògica ve després de la psicologia. El reforç psicològic és lo que dóna consistència i gràcia a l'autoritat del pensament per abstracte que sigui.

Disposi del seu amic.³¹²

Serra Hunter parla al seu deixeble de la proposta que ha fet per tal que ell ocupi la càtedra de la Universitat de Barcelona. El Mestre li mostra la seva alegria per poder comptar amb un dels seus deixebles a prop seu a la feina de la Universitat.

En una carta del 19 de desembre de 1925, el Mestre manifesta que no té ambicions de poder i que la seva missió en aquesta vida consisteix només a sembrar coneixements. Sens dubte, tota una declaració d'intencions que més endavant serà truncada pel seu ingrés en el món de la política. Encara que fou un pas per la política més al servei de

312 Correspondència entre Serra Hunter i Joaquim Carreras Artau. Biblioteca Nacional de Catalunya.

l'ensenyament i de la cultura que res més, tal com ho demostra la seva trajectòria.

En una carta del 28 de juliol de 1927, el Mestre manifesta a Joaquim Carreras Artau la necessitat de veure's. Serra Hunter és a Tiana i convida el seu deixeble a anar-hi. Li diu també que acostuma a anar a Barcelona un o dos cops per setmana. El Mestre li parla d'una miscel·lània que la Fundació Bernat Metge vol dedicar a Crexells. Li encarrega, de part d'Estelrich, un escrit d'entre sis i vint quartilles amb un regust classicista. Li parla també de l'encàrrec fet a Mirabent per tal que tracti sobre el platonisme dels filòsofs de Cambridge, de l'encàrrec fet a Xirau de parlar de Plató i Descartes i d'altres propostes com la que tracta sobre Sòcrates i la metafísica. Serra Hunter encoratja el seu deixeble a continuar treballant per l'enriquiment de la cultura catalana. De tota la seva correspondència es desprèn una bona amistat i unes ànsies enormes per treballar en pro de la filosofia i de la cultura catalanes, com queda reflectit en la carta següent del dia 8 juliol de 1935:

Sr. Joaquim Carreras.

Estimat amic i deixeble: he rebut la seva carta i li agraeixo els termes en que està concebuda. Crec que per damunt de tot, el que interessa és el treball i l'enriquiment de la nostra cultura. Tenir a Vd. i a Mirabent prop de mi em recorda temps de la Facultat que voldria tornar a viure. M'és un xic difícil anar a l'institut a l'hora que Vd. hi és. En tot cas, per si no puc veure'l abans, he donat la nota del curset de Vd. tal com Vd. l'ha redactada. Em sembla bé. En Mirabent fa un curset sobre Maine de Biran.

He posat als dos cinc sessions (a cada un). Per si m'ha de donar alguna instrucció quant al curs o altra cosa adient, estaré a Barcelona fins el dijous al matí³¹³.

Correspondència amb Carles Pi i Sunyer

El mes de gener de 1939 el Mestre va marxar cap a l'exili. La primera etapa d'aquest exili fou a Tolosa de Llenguadoc. Un cop allà, va mantenir correspondència amb Carles Pi i Sunyer. Hi ha un grup de cartes datades entre el 12 de febrer de 1939 i el 24 d'abril de 1940. Carles Pi i Sunyer va ésser conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya entre el 1937 i el 1939, delegat de la Presidència de la Generalitat a Londres el 1939 i

313 Correspondència entre Serra Hunter i Joaquim Carreras Artau. Biblioteca Nacional de Catalunya.

president del Consell Nacional de Catalunya a Londres entre el 1940 i el 1945.

Serra Hunter manifesta la bona acollida que els intel·lectuals republicans han tingut a Tolosa. Explica que la situació en què es troben no és gaire avantatjosa. No obstant això, mostra clarament les seves ànsies per treballar en pro de la cultura catalana des de l'exili. Parla de la reaparició de la *Revista de Catalunya*. El Mestre sempre parla de tot el col·lectiu d'intel·lectuals exiliats, no parla mai de casos particulars.

Serra Hunter no sabia res del seu fill Jordi des de la sortida de Barcelona. Es va assabentar que era a la Tor de Querol, malalt. Demana a Carles Pi i Sunyer que intercedeixi prop de les autoritats pel retorn del seu fill amb la resta de la família. La preocupació de Serra Hunter era que el seu fill no fos conduït a un camp de concentració. Serra Hunter mostra les seves ganes de treballar i de no restar sumit en la vagància. Una carta del 21 de febrer de 1939 diu el següent:

*Estimat amic: em disposava a contestar-vos quan vaig poder saber noves del meu fill, del qual no en sabia res des de la meua sortida de Barcelona. Em van dir que era a La Tour de Carol, malalt, i la meua esposa i una filla el passat divendres hi van anar i ja havia sortit en un tren-hospital cap a Marsella. El dissabte vaig sortir cap a Marsella, on hi ha unes ordres severíssimes, que no permeten ni averiguar on són els que té l'autoritat militar sota la seva custòdia. Per últim l'hem pogut localitzar. I ara ve la meua demanda (que crec que vós podreu atendre millor que ningú des de París) amb les dades que us poso en pàgina a part. He demanat que pugui sortir de l'hospital i emportar-me'l a Toulouse. He fet la petició a la Prefectura de Marsella, però després cal que em sigui possible dur-lo amb la família, no fos cas que me'l portessin, ara que ja està fora de perill de l'enfermetat que ha patit, a un camp de concentració. Una autorització especial crec que és l'únic que es podria obtenir en aquest cas, perquè les ordres generals existents són molt severes...*³¹⁴

Serra Hunter ho supedita tot a la recuperació del seu fill Jordi, el seu principal mal de cap en aquests moments. Els familiars de la resta d'intel·lectuals exiliats ja es van reincorporant a les seves famílies. Però Serra Hunter i els seus encara pateixen pel seu fill Jordi. El Mestre diu a Carles Pi i Sunyer que ell i la seva dona són a Marsella a la recerca

314 Correspondència entre Serra Hunter i Carles Pi i Sunyer. Biblioteca Nacional de Catalunya.

del seu fill.

En una carta que va escriure juntament amb altres personatges com Avel·lí Artís i Balaguer i Josep Maria Francès, datada el 16 d'abril de 1939, afirmen que el fet que Catalunya hagi caigut en mans dels seus enemics no ha de significar obligatòriament que la seva cultura hagi de fer ni un sol pas enrere. Proposen la creació d'un òrgan que connecti la gent exiliada a Europa i Amèrica amb aquells que han de mantenir el pes cultural de Catalunya.

Aquest òrgan ha de sorgir de la participació dels escriptors catalans exiliats en un periòdic que seria l'eix bàsic que mantindria en relació els catalans absents de la nostra terra. Demanen l'ajut corresponent de la Generalitat per dur a terme aquest projecte. Ha elaborat un pressupost per a cada número del periòdic:

Redacció i col·laboració	550 francs
Administració	50 francs
Dos auxiliars administració	50 francs
Gravats	200 francs
Paper, composició i tiratge	1300 francs
Franqueig correu	50 francs
TOTAL	2.220 francs

Aquests costos serien per cada 1.000 exemplars. Cada miler més costaria 275 francs més. Tot això ve detallat en la mateixa carta. L'equip directiu d'aquesta publicació estaria format per A. Rovira i Virgili, Antoni Vilà, Avel·lí Artís, Alfons Maseras i Ambrosi Carrion.

Les ganes de treballar de Serra Hunter queden demostrades quan diu a Carles Pi i Sunyer que ha acabat el volum *d'Assaigs* que ha d'aparèixer dins la col·lecció d'autors catalans de la Institució de les Lletres Catalanes que s'anuncien oportunament a la *Revista de Catalunya* de 1938 a partir del mes d'agost. A més també li diu que ha enllestit dos treballs que probablement són els titulats *Filosofia espiritualista de l'acció* (aparegut el desembre de 1939 a la *Revista de Catalunya*) i *Entorn del problema del mal* (aparegut a la *Revista de Catalunya* el març de 1940). Aquesta empena per treballar li ve del

retrobatment i recuperació definitiva del seu fill Jordi. Ara el Mestre gaudeix d'una tranquil·litat relativa per poder treballar.

En una carta del 17 de maig de 1939, Serra Hunter manifesta que les coses han canviat molt pel que fa a la seva situació a França. Diu que podria encarregar-se del periòdic, ja que està deslliurat de tanta feina com tenia a Barcelona. En aquesta carta diu:

*Estimat amic: acabo de rebre la vostra carta i la vaig a contestar a correu seguit, perquè durant el temps que no m'havia comunicat amb vós, les coses han sofert canvis radicals pel que fa referència a la meva situació a França. Una volta recuperat el meu fill Jordi, vaig creure arribada l'hora d'intensificar el meu treball...*³¹⁵

Serra Hunter manifesta que hi ha una tranquil·litat i una concòrdia aparents. També diu que té una tremenda desil·lusió respecte al pretès corporativisme de la gent de la seva branca de Tolosa. Per aquest motiu pensa marxar a Montpeller. Declara l'accentuada inseguretats de la seva situació, fins i tot econòmicament parlant. Diu que dels col·legues francesos rep molta amabilitat però res més. Per això comença a parlar de gestionar la seva marxa a Amèrica. La seva situació i la del seu fill, que amb 19 anys no vol que arplegui la guerra, són els motius de la decisió. Ja fa quatre mesos que és a l'exili i veu un futur poc esperançador. Per això vol continuar cobrint una segona i definitiva etapa del seu exili.

En una carta del dia 2 de novembre de 1939, Antoni M. Sbert diu a Carles Pi i Sunyer que ja està a punt la *Revista de Catalunya*, que té com a president Pompeu Fabra i com a vicepresident i membre del Comitè de Redacció Jaume Serra Hunter, entre d'altres. El mateix Antoni M. Sbert, en una altra carta del dia 8 de febrer de 1940, diu a Carles Pi i Sunyer que Serra Hunter ha entrat a formar part del Consell Tècnic de la Fundació Ramon Llull. També, en una carta del 23 d'abril de 1940, Sbert diu a Carles Pi i Sunyer que Serra Hunter ha entrat a formar part del Consell Assessor de la Presidència, amb Fabra, Pous i Pagès, Rovira i Virgili i Santiago Pi i Sunyer. Tot això dona mostres clares de les renovades ganes de treballar de Serra Hunter.

315 Correspondència entre Serra Hunter i Carles Pi i Sunyer. Biblioteca Nacional de Catalunya.

Correspondència amb Carles Rahola

Serra Hunter va anar entre els anys 1925 i 1931 varies vegades a la ciutat de Girona. Proposava, en les seves conferències, la filosofia com una eina imprescindible per a una vida guiada per l'ideal. Per a ell aquest ideal no és quelcom abstracte o fictici, sinó quelcom que viu una vida més perfecta que la nostra pròpia vida. El filòsof de Manresa va establir una forta amistat intel·lectual amb Girona i concretament amb el seu apreciat escriptor Carles Rahola i Llorens. La correspondència entre ambdós és fonamentalment, diguem-ne, correspondència de treball. Gairebé totes les cartes són per lligar les dates de les seves conferències a Girona. Serra Hunter demana a Carles Rahola que li faci arribar tots els resums de les seves conferències que apareixien a la premsa gironina de l'època, ja que li agradava guardar-los. La primera conferència va ésser la de l'ideal de l'any 1925, de la qual parlen en les primeres cartes

Després, ja en la carta del dia 5 d'agost de 1928 comencen a parlar del cicle de conferències que se celebrarà l'any 1931. El Mestre parla a Carles Rahola del seu estimat deixeble gironí, Joaquim Xirau, que ja té al seu costat a la Universitat. En una carta del dia 16 de febrer de 1931 comencen a concretar més tot el que es refereix al curset que es va fer els dies 23 de març, 9, 20 i 28 d'abril, i 16 de maig.

Serra Hunter li parla també de les seves obres *Sòcrates* i *Filosofia i cultura*, de com va la impressió de la primera i les vendes de la segona.

Sr. En Carles Rahola.

Estimat amic:

La invitació de Vd. m'és doblement agradable, per venir d'on ve i per la voluntat que l'informa. Anar a fer un curset de filosofia fora del clos universitari, i sobretot a Girona, m'obliga a donar la preferència a aquest encàrrec sobre d'altres que, sense perjudici ni molèstia, puc aplaçar. En cas de que Vds. insisteixin, tinc fet el programa i podré donar al curs un to de novetat que respon a les meves últimes recerques. En quant a l'època, la millor seria des de la segona quinzena de març a la segona de juny. Dies i hores seria cosa a conjuminar. El nombre de lliçons crec que no hauria d'ésser inferior a 5. Ara arribem al punt més delicat, el dels honoraris. Respecte d'això, crec que seria preferible

que Vds. prenguessin la iniciativa segons les possibilitats. Res tinc establert... 100 pts per lliçó? Esborri tota idea utilitària. Li agrairé que em contesti aviat per a resoldre. Amb records pels senyors Costal, Santaló, Almeda i demás amics, li repeteixo la meva més distingida consideració de part del seu a q.l.e.l.m.

Carta del 26 de febrer del 1931.³¹⁶

Amb la carta del dia 7 de maig de 1931 el Mestre envia al seu amic gironí el resum de la seva quarta lliçó i li diu que li enviarà també el resum de la cinquena més endavant. La carta esmentada diu així:

Amic Rahola: li envio el resum de la quarta lliçó. No estrany el retràs. Sovint és (paraula il·legible) del que he dit i no pas una còpia fidel.

Si no rebo contraordre, vindré el dia 16 i podem fer l'excursió.

Records. Afectuosament seu.

Dintre d'uns dies li enviaré el sumari de la cinquena i última conferència. Podrà dir-me si es van rebre en dues remeses (cada una de 6) 12 exemplars per a la llibreria Busquets i els 25 per a la Biblioteca de Figueres?³¹⁷

Serra Hunter mostra la seva preocupació a Carles Rahola perquè les seves ocupacions no li permeten tenir la relació que ell voldria amb els seus amics de Girona, el mateix Rahola, Costal i Santaló, entre d'altres.

En una carta datada entre final de març i principi d'abril de 1932, el Mestre diu a Rahola que vol tornar a Girona, un cop passades les angúnies de l'Estatut.

Amic Carles Rahola: demà surt una segona sèrie d'estudis Filosofia i cultura. El dia del llibre hi haurà exemplars a Girona. Queda autoritzat Vostè, si no hi hagués exemplars del Sòcrates, d'entregar als llibreters els que Vostè vulgui dels que estan en dipòsit a l'impremta del seu germà. Passades les angúnies de l'Estatut penso venir a veure' i com

316 Correspondència de Serra Hunter amb Carles Rahola. Biblioteca Facultat de Letres de la Universitat de Girona. Epistolari de Carles Rahola.

317 Correspondència de Serra Hunter amb Carles Rahola. Biblioteca Facultat de Letres de la Universitat de Girona. Epistolari de Carles Rahola.

*de costum a dialogar amb el públic intel·lectual de Girona. Tinc sense contestar la carta del 15-III. M'hi parlava de la biografia d'en Mirabent; crec que el millor és que Vostè demani a l'interessat les dades necessàries. Viu al carrer de Claris 114. Afectuosament es despedeix de Vostè, l'amic...Saludi de part nostra als seus.*³¹⁸

Per a Serra Hunter tornaven els temps en què podia gaudir de les seves aficions predilectes: la filosofia i Catalunya. En els resums que li enviava el Mestre per carta a Carles Rahola hi deia que la filosofia era la mare de les ciències i que l'home modern sentia la necessitat de dedicar-se a les coses de l'esperit. Li diu també que la filosofia té el valuós paper de fer enlairar el nivell cultural i social d'una nació.

Ja en la darrera carta del 22 d'abril de 1935 li diu:

Sr. Carles Rahola.

*Benvolgut amic: pel mateix correu rebrà un opuscle que acabo de publicar. Al mateix temps desitjaria de Vd. dues coses: la indicació de les persones d'aqueixa localitat, a les quals creu Vd. que pot interessar-los i al mateix temps dir al llibrer que altres vegades ha venut els meus llibres que l'administrador d'aquest volum titulat Figures i perspectives de la història del pensament és Catalonia. No oblidó mai els bons gironins i més quan els atzars de la vida tornen a acostar-me a les meves aficions predilectes. Saludi als amics, posi'm als peus de la seva esposa i mani al seu aa....*³¹⁹

Correspondència amb Carles Martí Feced

Es tracta d'una correspondència referent a les gestions administratives entorn del trasllat de Serra Hunter a Mèxic en la segona etapa del seu exili. Martí Feced diu a Serra Hunter que el seu nom ha estat aprovat per fer el trasllat. Després, Serra Hunter demana a Martí Feced quins són els requisits que ha de complir per poder-ho dur a terme. Una carta del dia 2 de maig de 1939 de Martí Feced a Serra Hunter diu això:

318 Correspondència de Serra Hunter amb Carles Rahola. Biblioteca Facultat de Letres de la Universitat de Girona. Epistolari de Carles Rahola.

319 Correspondència de Serra Hunter amb Carles Rahola. Biblioteca Facultat de Letres de la Universitat de Girona. Epistolari de Carles Rahola.

*Distingit amic. Em plau assabentar-vos que en una de les darreres sessions del Consell de la S.E.R.E. fou aprovat el vostre nom amb el beneplàcit de l'Excm. Ambaixador dels E.E.U.U. Mexicans, per tal de que us pugueu traslladar a Mèxic, a càrrec de l'esmentada Organització. Us preguem que, en el cas de que no us interessi, ens ho comuniquem el més ràpidament possible per tal de que pugui ésser utilitzat per algú altre que l'interessi. Ben cordialment us saluda.*³²⁰

En una carta del dia 4 de maig de 1939 Serra Hunter contesta a Martí Feced i li diu:

Sr. Carles Martí Feced.

Distingit amic: acabo de rebre avui la vostra carta del dia 2. La meva contesta és afirmativa davant de la inseguritat d'altres persones, cal decidir-se per a una solució immediata. Si no rebo cap indicació contrària de part dels nostres dirigents, poden donar per ferma la meva decisió. Us dic això, perquè el fet de que vós ho hagueu escrit, em fa suposar que els vostres consellers n'estan assabentats. El que us agrairé, i això us ho demano amb urgència és que em volgueu indicar-me el que calgui sobre els següents temes: Condicions en les quals anem a Mèxic. Data probable de la sortida. Si és convenient que jo pugui portar algun encàrrec o missió, un cop arribat a aquell país ... Ajut que la nostra organització (Generalitat) pot aportar en el moment de sortir de França a una persona representativa ... aspecte polític i cultural.

Parlem-ne a qui calgui i com calgui, doncs els informes que tinc és que la cosa va ràpida. Us agrairé que tramiteu l'adjunta carta a l'amic Sbert.

*Us saluda amb molt afecte.*³²¹

CONCLUSIONS

Jaume Serra Hunter va ésser un amant de la cultura en general i de la filosofia en particular. Va contribuir a l'acostament dels problemes filosòfics a la vida general del poble, a acostar la filosofia a la gent, no només com a eina pel saber, sinó com a eina per viure. La seva filosofia ens ajuda a entendre que les idees filosòfiques i la reflexió de caire moral són necessàries per la vida i per la solidesa de les institucions. Va ésser un dels

320 Correspondència de Serra Hunter amb Martí Feced. Biblioteca Nacional de Catalunya.

321 Correspondència de Serra Hunter amb Martí Feced. Biblioteca Nacional de Catalunya.

més grans, i alhora, és avui un dels més desconeguts defensors de la cultura catalana que mai ha tingut el nostre país.

Un home que va viure per la Universitat, un activista de la cultura entesa com a eina civil, dins del que serà la tradició o el model noucentista. Viu el Noucentisme, comparteix algun dels seus ideals, però el seu pensament va, fins i tot, més enllà dels paràmetres noucentistes. El Noucentisme va ésser un programa coordinat entre política i cultura. Serra Hunter escriu des de la filosofia mogut intensament per la cultura, i treballa des de la política amb la clara finalitat de fer progressar i fer arribar la cultura a tothom. En el terreny de la filosofia, el Noucentisme va ajudar a la creació d'un marc de reflexió cívica. Serra Hunter també ens parla molt, al llarg de la seva obra, del valor del civisme. En aquella època la barreja entre política i religió està a la base de la crisi que viu la nostra terra. Serra Hunter, des de les seves profundes creences religioses, i treballant per la cultura des de la política, n'és un clar exponent. Ens aporta una teoria de la cultura com a eina fonamental per poder experimentar els canvis que es necessiten a la societat. Com a filòsof, ens presenta la història de la filosofia com una eterna dicotomia entre dues actituds presents des de sempre en l'esperit humà, dues actituds que sempre han presidit la història de la humanitat, tant en les etapes positives com en les negatives, com són l'optimisme i el pessimisme.

Des dels més profunds valors cristians, de la mateixa manera que Raimon Galí, Serra persegueix un ideal de civilitat i de cultura com ho feia també el Noucentisme. Però afegeix que aquests valors cristians s'haurien de tenir en compte en la reconstrucció del nou model de societat que ell demana. Serra Hunter va viure d'una manera profundament cristiana, igual que També ho va fer Raimon Galí, segons afirma Mossèn Josep M. Ballarín. Per damunt de tot remarca dos tipus de valors: els de l'home com a naturalesa i els de l'home com a individu. Ell és del parer que aquests dos grups de valors haurien de conviure constantment perquè es necessiten mútuament, però és molt conscient de que sovint la seva harmonia sol ésser difícil. Hi ha imatges que són tòpiques del Noucentisme, entre elles la de les traduccions dels clàssics grecollatins i la de l'Enciclopèdia Espasa. Doncs bé, Serra Hunter va aportar la seva saviesa tant en les traduccions de la Fundació Bernat Metge com amb els seus articles a l'Enciclopèdia. Els polítics del Noucentisme, però també Serra Hunter, treballen per tal d'elaborar una política cultural exigent.

Va viure una època de moltes dificultats per la filosofia, que estava en fase de revisió. De totes maneres els estudis de filosofia seguien el seu camí, i entre els personatges il·lustres que els van cursar hi ha Raimon Galí, fill del pedagog Alexandre Galí. Al bell mig d'una societat immersa en una crisi galopant, ell mantenia intactes la seva confiança en la raó, que defallia llavors arreu d'Europa, i el seu esperançat democratismes. Davant d'aquest panorama incert de la societat ell aporta com a solució la recuperació del pensament filosòfic com a ideal de reconstrucció del nou model de societat. Serra Hunter es queixava de la desfiguració que es pretenia dur a terme del veritable sentit de la filosofia.

La seva va ésser una època de crisi profunda que va comportar una pèrdua, no només de la unitat de les ciències, sinó també de la unitat de l'ésser humà. Ell es definia com a integracionista i, com a tal, lluita per la recuperació de la unitat perduda per la via d'una refundació de l'humanisme oblidat. Afirmava la necessitat de recuperar la unitat entre la raó i la fe que estava a la mateixa base, al mateix origen de la filosofia. Al cap i a la fi, la filosofia neix amb l'home i l'acompanya sempre. Per a ell, la veritable i profunda recerca científica ens condueix indefectiblement a la filosofia. La importància de la filosofia està en la entitat dels problemes que planteja i en les portes que ens obre a l'hora de tractar temàtiques diverses, entre elles per exemple la vida o la mort. No obstant, la filosofia és potser la darrera de la fila en la tasca d'innovació cultural que volia dur a terme el Noucentisme. Primer hi havia la llengua, la història nacional, però també es cert que es va crear la secció de filosofia de la Universitat de Barcelona l'any 1912 amb Serra Hunter i Tomàs Carreras Artau al capdavant. Malgrat la pobresa de mitjans existent, la figura i el pensament de Serra Hunter quelcom hi tenen a dir.

Serra manifesta la set insadollable de saber que els éssers humans tenim des de sempre. Diu que aquesta set passa per tres estadis: la curiositat, una manera de saber i una actitud moral. La filosofia consisteix en aquests tres passos. Serra Hunter els reivindicava sovint en els seus escrits i conferències. Segons ell, l'autèntic filòsof viu la vida quotidiana com una mena de mecanisme que desperta els interrogants en l'esperit. Afirmava que mentre l'home normal pensa en la immediatesa de la resolució dels interrogants que se li presenten, el filòsof ho viu des d'una perspectiva més transcendental i amorosa. Tal

vegada Serra, com Plató, pensa que el filòsof és el que té una millor perspectiva a l'hora d'aportar solucions als problemes de la societat.

Segons ell, la vida humana és un ritme constant de treball i de repòs, d'il·lusions i de realitats, de joia i de dolor. Hem de cercar una resposta clara a la pregunta sobre el valor de la filosofia. Per a ell, la filosofia ha d'ésser una eina fonamental per afrontar les problemàtiques en què està involucrada la societat de la seva època. Ell afirma que la filosofia se'ns ofereix lligada a les condicions primordials de la nostra existència. De fet, vida i filosofia són dues activitats perfectament compatibles l'una amb l'altra. Per això afirma que la vida del pensament està reforçada per la vida afectiva, i que la sensibilitat està present en tot acte de consciència.

Serra Hunter està a favor del progrés, però sense oblidar-se de la tradició. Ell mateix afirma que el classicisme filosòfic és la pedrera d'on traiem els materials per bastir els nous edificis del saber. Segons ell, el bon coneixement dels clàssics és com aprendre a conèixer-nos a nosaltres mateixos.

Serra tracta del problema de les filosofies nacionals. Afirma que aquestes filosofies han perdut gran part de la seva importància a causa de la presència cada vegada més forta de l'esperit universalista, que ha aportat un nou sentit a la cultura. Aquí cal situar la filosofia catalana de tots els temps, que ha estat realment poc estudiada, cosa de la qual en tenim molta culpa els mateixos catalans que no hem sabut mai donar-li l'impuls que realment es mereix. Serra Hunter continua afirmant que no hem d'arraconar mai el factor nacional, doncs llavors ens trobaríem amb una visió tergiversada de la filosofia i del seu esdevenidor. Aquest semi oblit en el que hem mantingut el nostre factor nacional (les nostres identitats: cultural, política, etc.) fa que Catalunya no hagi sabut donar el pas definitiu com a poble.

Serra Hunter afirma que la filosofia hauria d'ésser més humana i més viva. Ell va lluitar incansablement per aconseguir-ho. Afirma que hauríem de tornar a una valoració integral de la vida i que ens hauríem d'alliberar de l'esclavatge de les dades empíriques i del mòbils temporals en els quals ens veiem immersos avui en dia. Amb això ens està recordant Plató. El Mestre diu que el pensament hauria de perseguir dues fites solidàries:

humanitzar la ciència i espiritualitzar la vida.

Serra aposta per una renovació dels valors intel·lectuals i de la cultura, que demanda una formació filosòfica més extensa i més profunda de la joventut. Remarca la importància de la metafísica., perquè diu que els éssers humans tenim un vessant espiritual que hem postergat a un cert oblit en determinades èpoques. Ell afirma la necessitat de mantenir viu el caliu d'aquesta espiritualitat, que ens pot ajudar a trobar sentit a allò que ens envolta i a la nostra pròpia vida.

Serra Hunter parla també de la llibertat com del món de la possibilitat i de la contingència. Esmenta també, relacionant-la amb la llibertat, l'autonomia de l'esperit que entra en exercici precisament en virtut de la nostra llibertat i gràcies a ella. La nostra llibertat és sovint més curta del que creiem. Però malgrat això, la nostra dignitat segueix intacta. Llibertat, Autonomia i Dignitat són pedres de toc de la filosofia del Mestre. La vida de l'ésser humà és una constant lluita pel saber. L'home treballa per deixar de ser esclau de la naturalesa i convertir-se en el seu amo gràcies a una capacitat que els altres éssers no tenen, que és la intel·ligència. Serra planteja el conflicte entre el saber i la vida. Diu que de la intel·ligència en podem fer un bon o un mal ús. Aquí sorgeix la necessitat de fer una valoració moral d'aquest saber o, més que d'ell mateix, de l'ús que en fem els humans.

L'experiència ajuda a l'home a adonar-se'n de les seves responsabilitats. Però l'home sent la necessitat d'anar més enllà de l'experiència. Hem de saber distingir entre allò que és ombra de veritat i allò que és veritat. Aquí notem la presència del filòsof idealista grec Plató. Per a Serra la veritat és un saber que val per a tota la vida, que es fonamenta en la seva pròpia dignitat, que és absoluta i perennal.

Serra manté aferrissadament l'autonomia de la vida espiritual com a guia de l'ésser humà. Allò que fa que la vida de l'home sigui una vida espiritual és el seu sentit ètic. El saber pot entrar en conflicte amb la vida, però el coneixement moral no, doncs és el saber que ens mena a la nostra perfecció integral. En aquella època hi havia dos grans problemes que preocupaven a la humanitat: el problema social o de la vida dels pobles i el problema internacional o de la convivència pacífica entre els diversos països del món. La realitat ens ha ensenyat que la cultura fonamentada en el progrés material no és la via per a

donar solució a tots els problemes. Diu que el problema social s'ha d'intentar resoldre per la via del sentiment. Serra es queixa de que durant mols segles la cultura s' havia basat en el progrés material, menyspreant l' espiritualitat humana.

El Mestre afirma que les falses connexions entre filosofia i religió han conduit a períodes de decadència. Al llarg de la història ha existit una lluita entre les institucions polítiques i les religioses. El problema de la religió era present a les escoles en aquella època. Els clàssics volien distingir-les però no oposar-les. No es va saber actuar en conseqüència. Aquí radica doncs la confrontació entre els poders polítics i religiosos sempre present en la història. Serra és creient. Diu que en els anys anteriors a la Segona Gran Guerra s'ha tornat a plantejar la qüestió de l'existència d'una filosofia cristiana. Però no com a sistema, sinó com a doctrina integral filosòfica coincident amb tots els dogmes de la religió de Crist. El cristianisme no és, per a ell, una religió de jueus marginats, sinó una joiosa afirmació humanista i civilitzadora. La religió, per a ell, no és la de la Bíblia, sinó la de sant Agustí, i comporta tota una renovació de l'espiritualisme que estava en franca decadència.

També afirma que hi ha tres estímuls que desvetllen les activitats humanes i que, per tant, constitueixen les inquietuds més permanents de l'ésser humà: el sentir-se existent, el sentir-se viure i el sentir-se proper a la fi. Aquestes inquietuds poden ésser, d'inici, de caràcter emotiu, però envaeixen l'esfera de la nostra intel·ligència i orienten la nostra curiositat de saber. Per a Serra, la idea de mort és inseparable de la meditació filosòfica i inspira angoixa.

En filosofia dóna molta importància al sistema, doncs és el que li dóna força i consistència a la doctrina i és l'inici d'una mentalitat més gran de l'autor que l'ha concebuda. Serra afirma que tota doctrina ben sistematitzada és més apta per actuar en la ciència i en la vida i, per tant, serveix millor per a defensar-se de doctrines i direccions antagòniques. El sistema que proposa Serra està compost per: un problema central o metafísic, un problema inicial o gnoseològic, i un problema final o ètic, tots tres molt units entre si.

Segons ell, el pessimisme i l'escepticisme han estat presents al llarg de la història del pensament modern i contemporani. Aquesta doble presència és el motiu pel qual cal la restauració de la funció espiritualista de la filosofia. Serra afirma que cal una revisió dels

valors de la filosofia i de la ciència enfront de la tecnologia i de la pràctica. Serra Hunter diria que hem de treballar més els valors de la filosofia, la ètica i la moral, per intentar evitar caure en crisis com la que va viure ell en el seu temps. A la fi, Serra afirma que ciència i filosofia s'haurien de trobar coincidint en el fons d'una concepció espiritualista de la vida.

Serra afirma la necessitat que la ètica estigués tant a la base de tota filosofia futura i de les ciències humanes, com també al primer pla de la concepció de la vida. El Mestre vol una cultura orientada per la filosofia, amb un alt grau de consciència moral, que s'orienti per la continuïtat i pel progrés alhora, sense decantar-se mai pel trencament ni per la ultra especialització, que significarien una pèrdua de l'ideal humanista integral. No hem de restar en la rutina del passat ni tampoc lliurar-nos en cos i ànima als corrents innovadors. En aquest sentit estaria defensant el terme mig aristotèlic. Defensa una cultura de caire integral tant a nivell individual com col·lectiu. Per a ell, aquell home que només conrea una sola de les seves aficions esdevindrà especialitzat, però mai aconseguirà una visió de conjunt que li és essencial per a la seva perfecció. Per altra part, també els pobles han patit el desnivell de les seves facultats de civilització i de cultura. Aquest desnivell sempre ha estat provocat per culpa de tres dominis: polític, comercial o religiós. Si Ortega i Gasset parla de la Raó Vital, Serra ho fa de la Raó Cultural i defensa que la cultura és humanització i que ha de tenir el seu fonament en l'ètica.

Cada cultura fa la seva obra. Hi ha cultures diverses, però també n'hi ha d'antagòniques. D'aquest fet se'n deriva que els homes, segons els llocs de la terra, han volgut dur a terme ideals de perfecció diferents i, fins i tot, contraris. D'aquesta manera arrenca en gran part la teoria de que les guerres són inevitables. Serra defensa que la cultura moral constitueix la base de tota possibilitat de progrés autèntic.

Serra va viure uns temps de lluita entre dues cultures: una, la de la grandesa material i econòmica, que mor, i una altra, la de la potenciació ideal, moral i social, que neix. Aquesta, segons ell, és la màxima crisi de la humanitat. Seria la crisi entre Orient i Occident, entre el domini i la força per un costat i la raó i el dret per l'altre. La filosofia diu que la nova ha d'ésser una cultura de l'esperit. La moral social està fonamentada en la convivència i en la tolerància. No hem d'esperar que la pau i l'harmonia entre els individus

de la col·lectivitat sigui mantinguda sempre per l'autoritat. Som els mateixos individus els qui hem de treballar per mantenir-les. La diferenciació dels homes no està en la oposició de les seves idees, sinó en la contraposició dels seus sentiments. Per a ell, el problema de la moral és un problema del deure i de la llibertat, del bé i de la virtut. Afirmar que totes les grans crisis són crisis morals. Les lluites i els mals entesos en la història de la humanitat han tingut arrels morals. Diu que el món està ple d'injustícies. La Humanitat ha creat uns codis de dret i de moral per fer-hi front, però no ha aconseguit encara aturar aquest problema. Ell afirma que la filosofia pot esdevenir, si la deixen, la més alta especulació de l'esperit i la ciència suprema de la vida. Això és així donat que la filosofia dóna molta importància al vessant moral de la vida de l'ésser humà.

Serra Hunter parla de la moral del plaer, la moral de l'interès i la moral del deure. Diu que el dia a dia de la vida ens posa al davant aquests tres tipus de moralitat: l'egoista (tot per la conveniència), l'utilitari (aprofitar el positiu i eliminar el negatiu), i l'altruista (supedita la pròpia perfecció a la perfecció de tots). A aquests tres tipus de moral els correspon en la ètica i a nivell popular, l'odi, la indiferència i l'amor. Serra s'endinsa en la ideologia de l'odi, segons ell present a tot arreu. Diu que tortures, maltractaments, pena de mort, encara són presents en alguns racons del món. Afirmar que si volem saber quina moral social és la més adequada s'ha de mirar la que més respecta la naturalesa integral de l'ésser humà i la que millor garanteix la pau i el progrés de la humanitat.

Serra destaca que descobrim la nostra impotència en tots els ordres, que el nostre primer enemic és la ignorància i que sovint entrem en el dubte. Qualifica el dubte com la pitjor malaltia de la nostra intel·ligència. Afirmar que les idees són el principi motor de la història. Serra parla de la importància de l'educació. Diu que de cara a la convivència social cal eliminar diferències i accentuar semblances. L'educació treballa per l'adaptació al cercle social. Parla de la inestabilitat social. Diu que, segons quines siguin les condicions en què es produeix la vida social poden determinar moments de retrocés o de depressió cultural. Diu que hi ha dues condicions necessàries per a la vida col·lectiva: la llibertat que treballa per la diversificació, i l'autoritat que treballa per la unificació. Afirmar que de la bona avinença entre ambdues en neix la veritable civilitat, i de la seva col·laboració, l'ordre. Cal un ordre permanent en nom de la justícia. Cal també ser conscients de en quins moments ho demana.

A nivell psicològic, defensa la importància de la introspecció, doncs diu que manté la relació constant entre el jo i les seves manifestacions. Diu que sense aquest mètode desconixeríem molts dels nostres estat psíquics.

De fet en el Noucentisme hi podem distingir tres generacions de pensadors: una primera entre el 1906 i el 1923, una segona fins a la proclamació de la República, i una tercera a partir de la República. Durant la segona etapa es produeix una obra acadèmica d'una certa importància, amb personatges de la talla de Serra Hunter – condeixeble de Carner a l'època estudiantil – i a qui el mateix Carner li va prologar la seva obra titulada *“El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar”* publicada a Mèxic l'any 1945, i també de Joaquim Xirau. De Serra Hunter en diu Carner al pròleg abans citat: *“La seva fina testa, tota romàntica, de jove consirós, delicat, mòbil en l'entusiasme i la indignació, és una de les meves primeres memòries de la Universitat de Barcelona ... sento encara la gentilesa del seu tracte; probablement la van acréixer les nostres comunes amors de Catalunya i la poesia nostrada. Em deixà llibres, i vaig anar alguna vegada al piset de la seva família. En aquells temps, Serra Hunter escrivia versos diàriament, i en tenia llibretes plenes ... Tots sabíem que era i restaria dels millors ... Tenia la passió de saber, que és la més alta de totes, i la d'ensenyar, com no cap d'altra generosa. La puresa de la seva exigent dedicació a pensar i a entrenar en el pensament, fou exemplaríssima ... hagués fet seguir, en la maturitat, un pur sacerdocí d'entenent, amb rigorosa immolació a la cultura i ensems a la pàtria, dos ideals que Serra Hunter ens mostrà vitalment units”*. La filosofia noucentista no cercava la originalitat de les idees, sinó més aviat l'ofici filosòfic. Per aquest motiu s'endinsava sovint en reflexions entorn a la relació entre veritat i realitat. Algunes interessants pàgines entorn a aquesta temàtica les podem trobar a Serra Hunter tot parlant de la desintegració de la cultura espiritualista, entre altres coses. Però, a més, tot un detall: la figura de Sòcrates, a qui Serra Hunter tenia en gran consideració, també era tot un símbol pels intel·lectuals del període noucentista. Els intel·lectuals noucentistes van reivindicar l'educació i la cultura com a pal de paller de la civilitat amb lletres majúscules. Serra Hunter també va lluitar per tot el que eren i representaven tant l'educació com la cultura. Per tot això, sí que podríem afirmar que Serra Hunter defensa ideals noucentistes. Semblaria que les realitzacions noucentistes s'acabarien l'any 1923, amb la implantació de la dictadura de Primo de Rivera. Però és clar que alguns dels seus aspectes ideològics

van seguir endavant amb diverses intensitats. Un exemple, en l'àmbit filosòfic, va ésser Serra Hunter. Els noucentistes arriben a materialitzar la conjunció entre política i cultura, tan present en el pensament i l'obra política, filosòfica i cultural del Mestre Serra Hunter. Els noucentistes, com Serra Hunter, apostaven pel classicisme i el mediterraneisme. Parlen, com Serra Hunter, d'un canvi, però un canvi mesurat que tingui en compte la tradició. Serra Hunter aposta, en definitiva, per una cultura ben fonamentada en els valors de la convivència.

Serra Hunter va patir en les seves carns el procés depurador, amb un expedient de responsabilitats polítiques que se li va obrir. Va haver de marxar a l'exili, igual que altres personatges com Raimon Galí, passant ambdós per França i acabant a Mèxic.

BIBLIOGRAFIA

Abellán, José Luis. *El exilio español de 1939.* Madrid: Taurus, 1976.

Abellán, José Luis. *La cultura del exilio republicano español de 1939: actas del Congreso Internacional celebrado en el marco del Congreso Plural: sesenta años después (Madrid - Alcalá - Toledo).* (Deseembre de 1999.) Madrid: UNED, 2003.

Abellán, José Luis. *De la guerra civil al exilio republicano: 1936 - 1977.* Madrid: Mezquita, 1983.

Abellán, José Luis. *El exilio cultural de la guerra civil (1936 - 1939).* Secretariado de Publicaciones de la Universidad de León, 2001.

Abellán, José Luis. *El exilio filosófico en América: los transterrados de 1939.* México: Fondo de Cultura Económica, 1998.

Abellán, José Luis. *La filosofía de Eugenio D'Ors.* Madrid: Espasa -Calpe, 1981.

Abellán, José Luis. *Filosofía española en América: 1936-1966.* Madrid: Guadarrama. Seminarios y Ediciones, 1967.

Abellán, José Luis. *Los grandes olvidados: los republicanos de izquierda en el exilio.* Madrid: Centro de Investigación y Estudios Republicanos, 2002.

Abellán, José Luis. *Historia crítica del pensamiento español.* Barcelona: Círculo de Lectores, 1992.

Abellán, José Luis. *Panorama de la filosofía española actual: una situación escandalosa.* Madrid: Espasa-Calpe, 1978.

Abellán, José Luis. *Liberalismo y Romanticismo (Historia crítica del pensamiento español, IV).* Madrid: Espasa-Calpe, 1984.

Albertí, Santiago. *Diccionari biogràfic.* Barcelona: Albertí Edicions, 1970.

Alcoberro, Ramon. *Más allá del problema nacional.* El País. Suplement Babelia. (dissabte 27 de novembre de 2004).

Alcoberro, Ramon. *Jaume Serra Hunter, filòsof noucentista català.* A: Montserrat, Josep; Casanovas, Pompeu. *Pensament i filosofia a Catalunya. Vol. II (1924 -1939).* Inehca. Societat Catalana de Filosofia, 2003.

Aragó, Narcís-Jordi; Clara, Josep. *Els epistolaris de Carles Rahola: Antologia de cartes de cent corresponents (1901-1939).* Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998. (Biblioteca Abat Oliva). (Pròleg de Joaquim Nadal i Farreras).

Aranguren, J. L. *La filosofia de Eugenio D'Ors.* Madrid: Espasa-Calpe, 1981.

Ateneu Barcelonès. *Butlletí de l'Ateneu Barcelonès.* (gener 1916), II, núm 5.

Balcells, Albert. *L'Institut d'Estudis Catalans i la Diputació de Barcelona sota el règim franquista.* Afers (2001), núm 39.

Balcells, Albert; Pujol, Enric. *Història de l'Institut d'Estudis Catalans.* Barcelona: Afers, 2002.

Balcells, José M; Pérez, José Antonio. *El exilio cultural de la guerra civil 1936-1939.* Salamanca: Ediciones de la Universidad de Salamanca, 2001.

Benet, Josep. *El President Companys, afusellat.* Barcelona: Edicions 62, 2005.

Benet, Josep. *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya.* Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

Benet, Josep. *Catalunya sota el règim franquista. Informe sobre la persecució de la*

llengua i la cultura de Catalunya pel règim del general Franco. París: Edicions Catalanes de París, 1973.

Berrio, J. *El pensament filosòfic català*. Barcelona: Bruguera, 1966.

Bilbeny, Norbert. *Filosofia contemporània a Catalunya*. Barcelona: Edhasa, 1985.

Bilbeny, Norbert. *La ciutat i l'estàtua: els orígens intel·lectuals del Noucentisme*. Edicions de la Universitat de Barcelona, 1982.

Bilbeny, Norbert. *Entre Renaixença i Noucentisme: estudis de filosofia*. Barcelona: La Magrana, 1984.

Bilbeny, Norbert. *Eugeni d'Ors i la ideologia del Noucentisme*. Barcelona: La Magrana, 1988.

Bilbeny, Norbert. *Les idees filosòfiques* [enregistrament sonor]. Cicle sobre el Noucentisme (novembre 1986). Barcelona: Ateneu Barcelonès.

Bilbeny, Norbert. *Joan Crexells en la filosofia del Nou-cents*. Barcelona: Dopesa, 1979.

Bilbeny, Norbert. *Joaquim Xirau: filòsof i pedagog*. Barcelona: Facultat de Filosofia i Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, 1996.

Bilbeny, Norbert. *Política Noucentista: de Maragall a D'Ors*. Catarroja: Afers, 1999.

Bilbeny, Norbert. *Eugeni d'Ors: La Mediterrània com a pensament d'acció*. Institut Català de la Mediterrània d'Estudis i Cooperació, 2001.

Bosch, A; Melero, J. *Ruta de les llibertats. Passejades per la Barcelona Èpica*. Ajuntament de Barcelona, 2007.

Bosch i Gimpera, P. *La Universitat i Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1971.

Bosch i Gimpera, P. *El problema de las Españas*. Málaga: Algazara, 1996.

Cacho Viu, Vicente. *La Institución Libre de Enseñanza. Orígenes*. Madrid: Rialp, 1962.

Campillo, Maria. *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*. Publicacions de l'Abadia de Monstserrat, 1994.

Campillo, Maria. *La Institució de les Lletres Catalanes 1937-1939*. Institució de les Lletres Catalanes, 1999.

Campillo, Maria; Vilanova, Francesc. *La cultura catalana en el primer exili, 1939-1940: cartes d'escriptors, intel·lectuals i científics*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònoms i Locals, 2000.

Camps i Arboix, J. *El Parlament de Catalunya (1932-1936)*. Barcelona: Edicions 62, 1976.

Carner, Josep. Pròleg a *El pensament i la vida. Estímuls per a filosofar* de Jaume Serra Hunter. Mèxic DF: Club del Llibre Català, 1945.

Carreras Artau, Joaquim. *Balance, estado actual y perspectiva de los estudios sobre Historia de la filosofía española*. Separata del XXI Congreso de la Asociación Española para el Progreso de las Ciencias. Madrid: C. Bermejo, 1951, p. 249 -270.

Carreras Artau, Joaquim. *La filosofía universitaria en Cataluña durante el segundo tercio del siglo XIX*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1964.

Carreras Artau, Joaquim. *Història de la filosofia*. Barcelona: Alma Mater, 1943.

Carreras Artau, Tomàs. *La Universitat Autònoma de Barcelona i el Patronat Universitari*. Barcelona: Bosch, 1933.

Carreras Artau, Tomàs. *Introducció a la història del pensament filosòfic a Catalunya i cinc assaigs sobre l'actitud filosòfica.* Barcelona: Catalònia, 1931.

Carreres i Péra, Joan. *Josep M. Capdevila. Ideari i Poètica.* Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.

Casanovas i Cuberta, Joan. *Joan Casanovas i Maristany.* Biblioteca Abad Oliva, 1996.

Clara J, [et al.]. *L'exili català del 1936-1939. Un balanç.* Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 2003.

Claret Miranda, Jaume. *La repressió franquista a la Universitat de Barcelona.* Vic: Eumo Editorial, 2003.

Deulofeu i Poch, Josep. *A propòsit de la catalanització de la Universitat de Barcelona.* Barcelona: Clarasó, 1932.

Deulofeu i Poch, Josep. *La Universidad de Barcelona y el Estatuto de Cataluña.* Barcelona: Clarasó, 1932.

Deulofeu i Poch, Josep. *La verdad acerca de la Universidad Autónoma de Barcelona.* Barcelona: Llibreria Castells, 1933.

Díaz, Elias. *Notas para una historia del pensamiento español actual (1939-1973).* Madrid: Edicusa, 1974.

Dreyfus-Armand, Geneviève. *L'exil des républicains espagnols en France. De la guerre civile a la mort de Franco.* París: Albin Michel, 1999.

Elias de Molins, A. *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX.* Pamplona: Analecta, 2000.

Els filòsofs catalans a l'exili. Enrahonar, núm. 10. Universitat Autònoma de Barcelona, 1985.

Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001). Barcelona: Columna, 2001.

Fabra, Pompeu. *L'obra de la Universitat Autònoma*. Conferències sobre la Universitat de Barcelona. Barcelona: Altés, 1935.

Ferrater Mora, J. *Diccionario de Filosofía*. Barcelona: Ariel, 1994.

Font i Puig, P. *Filósofos académicos*. Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 1953.

Fontquerni, E; Ribalta, M. *L'ensenyament a Catalunya durant la guerra civil: El CENU*. Barcelona: Barcanova, 1982.

Fraile, G. *Historia de la filosofía española*. Madrid: Editorial Católica, 1985.

Galí, Alexandre. *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900-1936*. Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1983.

Garriga-Marquès, Ramon. *Francesc Arnau i Cortina (1889-1974). L'Alcalde de Malgrat*. Ajuntament de Malgrat de Mar, 1990.

González-Agàpito, Josep; Marquès i Sureda, Salomó. *La repressió del professorat a Catalunya sota el franquisme (1939-1943) segons les dades del Ministeri d'Educació Nacional*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1996.

González-Agàpito, Josep; Marquès i Sureda, Salomó; Mayordomo, Alejandro; Sureda, Bernat. *Tradició i renovació pedagògica. 1898-1939. Història de l'educació. Catalunya, Illes balears, País Valencià*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002. (Biblioteca Abat Oliva).

Guinovart, M. *Contribución a una bibliografía filosófica de Cataluña: 1920-1950*. [Tesi de llicenciatura inèdita presentada en la secció de filosofia]. (juny, 1980).

Guy, Alain. *Los filósofos españoles de ayer y de hoy: épocas y autores*. Buenos Aires: Losada, 1966.

Guy, Alain. *Historia de la filosofía española*. Barcelona: Anthropos, 1985.

Ingenieros, J. *La cultura filosófica en España*. Buenos Aires: Elmer, 1957.

Institut d'Estudis Catalans. *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*. Barcelona: Publicacions de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, 1923

Institut d'Estudis Catalans. *Els seus primers XXV anys*. Barcelona, 1935. (Conté una bibliografia de Serra Hunter bastant completa fins al 1935).

Ivern i Salvà, M. Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya 1931-1936*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989. 2v.

Joseph i Mayol, Miquel. *El bibliobús de la llibertat. La caiguda de Catalunya i l'èxode dels intel·lectuals catalans*. Barcelona: Símbol Editors, 2008.

Llorens i Barba, F. X. *Lecciones de Filosofía*. Universitat de Barcelona, 1920.

Manent, Albert. *Diccionari dels catalans a Amèrica: contribució a un Inventari biogràfic, toponímic i temàtic*. Comissió Amèrica i Catalunya, 1992.

Manent, Albert. *La literatura catalana a l'exili*. Barcelona: Curial, 1976.

Manent, Albert. *Retorn a abans d'ahir. Retrats d'escriptors i de polítics*. Barcelona: Destino, 1993.

Manent, Jordi. *Pompeu Fabra a l'exili (1939-1948)*. Barcelona: Proa, 2005.

Maragall, Jordi. *Balanç de la Universitat Autònoma*. Barcelona: Nova Terra, 1969.

Maragall, Jordi. *El pensament filosòfic als segles XVIII i XIX*. Barcelona: Dopesa, 1978.

Maragall, Jordi. *Un nou clima per a l'ensenyament*. Avui (13 d'octubre de 1977).

Maragall, Jordi. *Jaume Serra Hunter*. Avui (27 d'octubre de 1977).

Martínez, Régulo. *Republicanos en el exilio*. Barcelona: Personas, 1976.

Massot i Muntaner, Josep. *Antoni M. Sbert, intel·lectual i polític*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000.

Méndez Bejarano, M. *Historia de la filosofía en España hasta el siglo XX*. Madrid: Renacimiento, 1928.

Mirabent, Francesc. *Estudios estéticos y otros ensayos filosóficos*. Tom II. Necrológica de Serra Hunter. Barcelona: CSIC, 1958, p. 199-208.

Mirabent, Francesc. *L'escola escocesa i la seva influència en els filòsofs catalans del segle XIX*. Ateneu Barcelonès. Conferències filosòfiques (1928-1929). Barcelona, 1930.

Molas, Isidre. *El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)*. Barcelona: Edicions 62, 1972.

Montserrat Molas, Josep; Casanovas, Pompeu (eds). *Pensament i filosofia a Catalunya, 1924 – 1939*. Vol. II. Barcelona: INEHCA. Societat Catalana de Filosofia, 2003.

Navarro, Ramon. *L'educació a Catalunya durant la Generalitat (1931-1939)*. Barcelona: Edicions 62, 1979.

Navarro Costabella, J. *La Universitat de Catalunya*. Barcelona: Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, 1937.

Nicol, Eduardo. *El problema de la filosofía hispánica*. Madrid: Tecnos, 1961.

Pàmies, Teresa. *Los que se fueron*. Barcelona: Martínez Roca, 1976.

Parpal i Marquès, C. *Antecedentes de la escuela filosófica catalana del siglo XIX*. Barcelona: Impremta Comas i Portabella, 1914.

Pérez-Bastardas, Alfred. *Barcelona davant el pressupost extraordinari de cultura de 1908*. Barcelona: Mediterrània, 2003 (Col·lecció Cultura i Societat núm 30).

Pi i Suñer, August. *Els Congressos Universitaris i l'autonomia*. Conferències sobre la Universitat de Barcelona. Barcelona: Altés, 1935.

Pi i Sunyer, Carles. *La guerra, 1936-1939. Memòries*. Barcelona: Pòrtic, 1986.

Pitarch, Ismael E. *L'estructura del Parlament de Catalunya i les seves funcions polítiques (1932- 1939)*. Barcelona: Curial, 1977.

Pla Brugulat, Dolors. *Els exiliats catalans a Mèxic. Un estudi de la immigració republicana*. Catarroja. Afers, 2000.

Planes, Jordi. *L'aportació cultural i científica dels exiliats catalans als països d'acollida. Una esperança desfeta. L'exili de 1939*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Museu d'Història de Catalunya, 2000.

Poblet, Josep Maria. *Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. Barcelona: Dopesa, 1976.

Poblet, Josep Maria. *Història bàsica del catalanisme*. Barcelona: Pòrtic, 1975.

Por la autonomía de la Universidad de Barcelona. Barcelona: Clarasó, 1934.

Pou i Batlle, Josep. *La filosofia catalana. Sa existència, sos caràcters, sa decadència i necessitat de sa restauració.* Girona: Impremta de Tomàs Carreras, 1907.

Primer Congrés Universitari Català. 1903. Barcelona: Josep Cunill, 1905.

Projecte d'Estatut de la Universitat Catalana. Barcelona: Altés, 1919.

Projecte d'Estatut de la Universitat de Barcelona. Guinart i Pujolar. Universitat de Barcelona, 1931.

Puig i Cadafalch, Josep. *Problemes actuals de la Universitat catalana.* Conferències sobre la Universitat de Barcelona. Barcelona: Altés, 1935.

Puig i Reixach, Miquel. *Els Congressos universitaris catalans.* Barcelona: Undarius, 1977.

Ribas i Massana, Albert. *La Universitat Autònoma de Barcelona 1933-1939.* Barcelona: Edicions 62, 1976.

Riera Llorca, Vicens. *Els exiliats catalans a Mèxic.* Barcelona: Curial, 1994.

Roig i Rosich, Josep M. *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural.* Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

Rossell, Mercè. *La Generalitat de Catalunya II: la política cultural.* Barcelona: Undarius, 1977.

Roura Roca, Jaime. *Ramon Martí d'Eixalà i la filosofia catalana del segle XIX.* Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980.

Ruiz i Calonja, J. *Panorama del pensament català contemporani.* Barcelona: Vicens Vives, 1963. (Biografies catalanes, assaig 2).

Sales Coderch, Jordi. *Jaume Serra Hunter. Semblança biogràfica.* Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000. (Conferència pronunciada davant el Ple el dia 14 de juny de 1999).

Sales i Coderch, Jordi. *Jaume Serra Hunter: El pensament i la vida.* Barcelona: Societat Catalana de Filosofia. Institut d'Estudis Catalans, 1982. (Conferència donada a l'Ateneu Barcelonès l'11 de febrer del 1982, dins del Cicle *Filòsofs catalans dels segles XIX i XX.*

Segon Congrés Universitari Català. Conclusions Aprovades. Barcelona, 1918.

Sempere Carreras, Joaquim. *Las influencias extranjeras sobre el pensamiento filosófico en Cataluña, 1912-1936.* [Tesis de licenciatura presentada en 1965].

Siguán, Miquel. *La psicología a Catalunya.* Barcelona: Edicions 62, 1981.

Solà, Pere. *Els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya (1900-1939).* Barcelona: La Magrana, 1978.

Soldevila, Ferran. *Dietaris de l'exili i del retorn. L'exili.* València: Eliseu Climent Editor, 1995.

Solé i Sabaté, Josep M. *La repressió franquista a Catalunya, 1938-1953.* Barcelona: Edicions 62, 1985.

Trías Pujol, Antonio. *La autonomía de la Universidad de Barcelona.* Barcelona: Camps Calmet, 1935.

Urales, F. *La evolución de la filosofía en España.* Barcelona: Laia, 1977.

Valentí Fiol, Eduard. *La Universitat Autònoma de Barcelona en el record i en la història.* Serra d'Or (setembre 1970), p. 19-24.

Verdaguer, Miquel; Doll, Rubèn. *J Serra Hunter i F Mirabent: els darrers sospirs d'una relació intel·lectual.* Comprendre. Revista Catalana de Filosofia. Barcelona: Facultat de Filosofia de la Universitat Ramon Llull, 2003.

Verdaguer i Turró, Miquel. *Carles Rahola i Serra Hunter, una amistat intel·lectual.* Girona: CCG Edicions, 2007.

Verdaguer i Turró, Miquel. *Joaquim Xirau, deixeble de Serra Hunter.* Noms de la filosofia catalana. Vol. 4. Girona: Documenta Universitària. Càtedra Ferrater Mora, 2007.

Verdaguer i Turró, Miquel. *Ramon Turró, vist per Jaume Serra Hunter.* Noms de la filosofia catalana. Vol. 3. Girona: Documenta Universitària. Càtedra Ferrater Mora, 2007.

Verdaguer i Turró, Miquel. *Jaume Serra Hunter i Carles Rahola. Una relació guiada per la filosofia.* Primer Congrés Català de Filosofia. Barcelona: Societat Catalana de Filosofia. Institut d'Estudis Catalans, 2007.

Verdaguer i Turró, Miquel. *Correspondència de Jaume Serra Hunter a Carles Riba i a Joaquim Carreras Artau.* Anuari de la Societat Catalana de Filosofia. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2003.

Verdaguer i Turró, Miquel. *Gaziel i Serra Hunter, opositors.* L'Arjau. Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, 2007.

Verdaguer i Turró, Miquel. *Jaume Serra Hunter. Un oblidat de la història.* Dovella. Revista Cultural de la Catalunya Central. Manresa, 2005.

Verdaguer i Turró, Miquel. *Carles Rahola i Jaume Serra Hunter: una relació guiada per la filosofia.* Revista de Girona. Diputació de Girona, 2006.

Vilanou, Conrad. *Joaquim Xirau 1895-1946. Quan la filosofia esdevé pedagogia.* Girona: Fundació Universitat de Girona, 2001.

Vilanova, Francesc. *Exiliats, proscrits, deportats*. Barcelona: Empúries, 2006.

Villarroya i Font, Joan. *1939. Derrota i Exili*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 2000.

Zambrano, María. *Los intelectuales en el drama de España y escritos de la guerra civil*. Madrid: Trotta, 1998.